СХВАЛЕНО

педагогічною радою

протокол №1 від 29.08.2023 р.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Керівник ліцею

Марина ГОЛОДЮК

ОСВІТНІ ПРОГРАМИ

Строїнецького ліцею

Тиврівської селищної ради

Зміст

Вступ……..……..3-6

Освітня програма для учнів 1-2 класів…….……. 7-121

Освітня програма для учнів 3-4 класів…….. ….122-228

Освітня програма для учнів 5 - 6 класів ……..229-290

Освітня програма для учнів 7-9 класів…....…… 291-307

Освітня програма для учнів 11 класу, рівень стандарту……308-318

Освітня програма для учнів 10 класу, профільний рівень.....……...319-408

Освітня програма для навчання дітей, які виїхали з України внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації і здобувають освіту одночасно в закладах освіти країни перебування та України……
……409

Вступ

І. Загальні засади

Строїнецький ліцей Тиврівської селищної ради здійснює свою діяльність на підставі ст.53 Конституції України, у відповідності із Законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», відповідно до Постанов Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 №87 «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти», від 30.09. 2020 р.,№898 «Про затвердження Державного стандарту базової середньої освіти», наказу Міністерства освіти і науки України №274 від 28 березня 2022 року «Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні», «Інструкції з ведення ділової документації у закладах загальної середньої освіти в електронній формі», затвердженої наказом МОН України від 8 серпня 2022 р. №707, відповідно до «Державних санітарних правил і норм влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу ДСанПіН 5.5.2.008-01», на підставі власного Статуту ліцею.

Тип навчального закладу: ліцей

У 2023-2024 навчальному році кількість класів у закладі – 11. З них:

1-4 класів -4

5-9 класів – 5

10-11 класів – 2

Орієнтовна кількість учнів 161: 1-4 класи - 53, 5-9 класи -83, 10-11 класи -25.

Мова навчання – українська.

Освітні навчальні програми складено відповідно до наказів Міністерства освіти і науки України :

- «Про затвердження Типових освітніх та навчальних програм для 1-2 класів загальноосвітніх навчальних закладів» від 21.03.2018 №268,
- «Про затвердження Типових освітніх та навчальних програм для 3-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів» від 18.10.2019 №1273

- «Про затвердження Типових освітніх та навчальних програм закладів загальної середньої освіти ІІ ступеня» для учнів 5-9 класів від 20.04.2018 №405
- «Про затвердження Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти» для учнів 5-6 класів НУШ від 19.02.2021 №235
- «Про затвердження Типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти ІІІ ступеня» від 20.04.2018 № 408
- «Про затвердження Типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти ІІІ ступеня» (із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства освіти і науки) від 28.11.2019 № 1493, № 464 від 31.03.2020
- «Про затвердження Типової освйтньої програми для навчання дітей, які виїхали з України внаслдіок повномасштабного вторгнення російської федерації і! здобувають освіту одночасно в закладах освіти країни перебування та України» ві18.18 2023 р. №1014

ІІ. Порядок вивчення окремих предметів

Робочий навчальний план включає інваріантну складову, сформовану на державному рівні.

Години навчальних предметів інваріантної та варіативної складових робочого навчального плану, що позначені дробовим числом (0,5; 1,5; 2,5; 3,5), викладатимуться упродовж навчального року: ціла частина – щотижнево, дробова (0,5 години) – по 1 годині в першому або другому семестрі.

Відповідно до Закону України «Про освіту», рішення 35 сесії Тиврівської селищної ради 8 скликання №3044

від 02.06 2023 р. Заклад загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів с. Строїнці Тиврівської селищної ради перейменовано в Строїнецький ліцей Тиврівської селищної ради.

ІІІ. Структура навчального року

Відповідно до Закону України «Про освіту» (ст. 15) 2023/2024 навчальний рік структуровано за семестрами, тривалість навчального тижня 5 днів. Навчальні заняття організовуються **за семестровою системою:**

І семестр: з 1 вересня по 29 грудня (16 тижнів)

ІІ семестр: з 15 січня по 30 травня(19 тижнів)

Терміни проведення канікул:
Осінні: з 28 жовтня по 03 листопада 2023 р.
Зимові: з 30 грудня 2023 р. по 14 січня 2024 р.
Весняні: з 25 березня 2024 р. по 31 березня 2024 р.

Тривалість уроків: у 1 класі – 35 хвилин, у 2-4-х класах – 40 хвилин, у 5-11 класах – 45 хвилин.
Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 28.07.2023 р. №782 «Про початок навчального року під час воєнного стану в Україні» навчальний рік триватиме з 1 вересня 2023 р. до 28 червня 2024 р. Однак безпосередньо навчальні заняття буде організовано з 01.09.2023 р. по 30 05.2024 р. Тривалість навчального тижня – 5 днів. Тривалість робочого дня у межах 7 уроків: з 9:00 до 15:25. Тривалість занять щодо класів така: 1 клас – 35 хвилин, 2-4 класи – 40 хвилин, 5-11 класи - 45 хвилин. Запровадити освітній процес в очній формі навчання, незважаючи на період воєнного стану, оскільки потужність споруди цивільного захисту може бути використана для укриття всіх учасників освітнього процесу в разі включення сигналу «Повітряна тривога» або інших відповідних сигналів оповіщення. Форму організації освітнього процесу передбачається змінювати впродовж навчального року в залежності від безпекової ситуації. Також враховувати можливість зміни форми навчання для здобувачів освіти, які тимчасово перебувають за кордоном або є внутрішньо переміщеними особами, протягом навчального року або семестру за заявою батьків.

Встановити тривалість відпочинку між уроками: перерви по 10 хвилин після 1, 2, 4, 5, 6 уроків, перерву тривалістю 20 хвилин після 3 уроку. При переході на дистанційну форму навчання здійснювати 15-хвилинну перерву після кожного уроку, дотримуючись тривалості дистанційних уроків, що відповідає санітарним нормам. Організувати роботу групи продовженого дня для учнів початкової ланки освіти (за заявами батьків) у кількості 30 осіб тривалістю по 3 години щоденно

Навчальний рік закінчити проведенням державної підсумкової атестації випускників початкової (орієнтовно 13 – 22 травня), базової та основної (орієнтовно 3 – 18 червня) ланок освіти . Державну підсумкову атестацію проводити з особами, які завершують здобуття початкової (у 4 класі),базової середньої (у 9 класі) та повної загальної середньої освіти (в 11 класі) відповідно до Порядку проведення державної підсумкової атестації, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 07.12.2018 №1369 із змінами та доповненнями, внесеними наказом Міністерства освіти і науки України від 18 лютого 2019 року №221, зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 02.01.2019 № 8/32879. Атестацію осіб, що здобувають початкову освіту, здійснювати з метою моніторингу якості освітньої діяльності закладу освіти та якості освіти. Атестація з української мови та математики є обов'язковою для усіх рівнів здобуття освіти (початкової, базової, повної загальної середньої). Атестацію у формі зовнішнього незалежного оцінювання здійснювати відповідно до Порядку проведення ЗНО та моніторингу якості освіти, затвердженого постановою КМУ від 25 серпня 2004 року №1095 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 08 липня 2015 року №533). Перелік навчальних предметів, з яких проводитиметься атестація, буде встановлено Міністерством освіти і науки України, державна підсумкова атестація в 4, 9 класах проводитиметься за завданнями, розробленими педагогічними працівниками закладу освіти.

Режим роботи закладу здійснювати за п'ятиденним навчальним тижнем, в одну зміну. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 27 червня 2023 р. №651 «Про відміну на всій території України карантину, встановленого з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» відновити навчання за кабінетною системою.

Заклад освіти працює за рівнем - стандарт. З 01.09.2023 року здійснюється поетапний перехід на здобуття профільного навчання учнями старшої ланки освіти: у 2023-2024 н.р. профільне навчання організовується лише в 10 класі, у 2024-2025 н.р. – в 10-11 класах. Профіль навчання – українська мова.

ОСВІТНЯ ПРОГРАМА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Цикл І (1 – 2 класи)

Освітня програма *початкової освіти* окреслює рекомендовані підходи до планування й організації закладом освіти єдиного комплексу освітніх компонентів для досягнення учнями *обов'язкових результатів навчання*, визначених Державним стандартом початкової освіти.

Освітня програма визначає:

-загальний обсяг навчального навантаження та *очікувані результати навчання* здобувачів освіти, подані в рамках освітніх галузей;

-перелік та пропонований зміст освітніх галузей, укладений за змістовими лініями;

-тривалість і взаємозв'язки освітніх галузей, предметів, дисциплін, їхньої інтеграції, а також логічної послідовності їхнього вивчення;

-форми організації освітнього процесу та інструменти системи внутрішнього забезпечення якості освіти;

-вимоги до осіб, які розпочинають навчання за цією програмою.

До освітньої програми додано навчальний план (див. Додаток 1).

Логічна послідовність вивчення предметів розкривається у відповідних *навчальних програмах*.

Освітню програму укладено за такими освітніми галузями:

-мовно-літературна, у тому числі:

рідномовна освіта (українська мова та література (МОВ[1])

[1]

іншомовна освіта (ІНО)

-математична (МАО)

-природнича (ПРО)

-технологічна (ТЕО)

-інформатична (ІФО)

-соціальна і здоров’язбережувальна (СЗО)

-громадянська та історична (ГІО)

-мистецька (МИО)

-фізкультурна (ФІО)

Очікувані результати навчання здобувачів освіти. Відповідно до мети та загальних цілей, окреслених у Державному стандарті початкової освіти, даною освітньою Програмою визначено завдання, які має реалізувати вчитель у рамках кожної галузі. Очікувані результати навчання здобувачів освіти подано за змістовими лініями і співвіднесено за допомогою індексів[2] з обов’язковими результатами навчання першого циклу, визначеними Державним стандартом початкової освіти.

[2] Цифра на початку індексу вказує на порядковий номер року навчання (класу). У цьому разі – другий клас. Скорочений буквений запис означає освітню галузь. Перша цифра після буквеного запису позначає номер змістової лінії, друга цифра (після дефісу) – порядковий номер загальної цілі, окресленої в Стандарті. Цифра після крапки означає порядковий номер обов’язкового результату навчання. Остання цифра – порядковий номер очікуваного результату навчання.

Змістові лінії кожної освітньої галузі в межах І циклу реалізовуються паралельно та розкриваються через «Пропонований зміст», який окреслює можливий навчальний матеріал, на підставі якого будуть формуватися очікувані результати навчання та відповідні обов'язкові результати навчання.

Оскільки освітня програма ґрунтується на компетентнісному підході, теми/тези рубрики «Пропонований зміст» не передбачають запам'ятовування учнями визначень термінів і понять, а активне конструювання знань та формування умінь, уявлень через досвід практичної діяльності.

Рекомендовані форми організації освітнього процесу. Очікувані результати навчання, окреслені в межах кожної галузі, досяжні, якщо використовувати інтерактивні форми і методи навчання – дослідницькі, інформаційні, мистецькі проекти, сюжетно-рольові ігри, інсценізації, моделювання, ситуаційні вправи, екскурсії, дитяче волонтерство тощо.

Вимоги до осіб, які можуть розпочинати здобуття початкової освіти. Початкова освіта здобувається, як правило, з шести років. Діти, яким на 1 вересня поточного навчального року виповнилося сім років, повинні розпочинати здобуття початкової освіти цього ж навчального року. Діти, яким на 1 вересня поточного навчального року не виповнилося шести років, можуть розпочинати здобуття початкової освіти цього ж навчального року за бажанням батьків або осіб, які їх замінюють, якщо їм виповниться шість років до 1 грудня поточного року. Особи з особливими освітніми потребами можуть розпочинати здобуття початкової освіти з іншого віку. Освітню програму складено на основі типової освітньої програми та безпосередньо на основі Державного стандарту початкової освіти.

Освітня програма закладу початкової освіти передбачає досягнення здобувачами освіти результатів навчання (компетентностей), визначених Державним стандартом початкової освіти.

На основі освітньої програми складено та затверджено навчальний план, що конкретизує організацію освітнього процесу.

Мовно-літературна освітня галузь

Рідномовна освіта (українська мова і література)

Пояснювальна записка

Освітню програму з рідномовної освіти створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою рідномовної освіти для загальної середньої освіти є розвиток здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного й національного самовияву, послуговуватися нею в особистому і суспільному житті, у міжкультурному діалозі, бачити її передумовою життєвого успіху; формування шанобливого ставлення до культурної спадщини; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** рідномовної освіти у початковій школі є:

- виховання стійкої мотивації до читання та прагнення вдосконалювати своє мовлення;
- сприяння індивідуальному самовияву учнів та взаємодії між ними через розвиток комунікативних умінь, зокрема діалогічного мовлення, театралізацію;
- розвиток уміння вдумливого читання і базових правописних умінь;
- збагачення духовного світу учнів через естетичне сприймання творів художньої літератури та медіапродуктів;
- розвиток уяви та творчого мислення учнів за допомогою творів літератури та мистецтва, медіатекстів, театралізації, гри;
- формування умінь опрацьовувати тексти різних видів (художні, науково-популярні, навчальні, медіатексти);
- розвиток здатності спостерігати за мовними явищами, експериментувати зі звуками, словами, фразами, зокрема і в мовних іграх, для опанування початкових лінгвістичних знань і норм української мови;
- створення сприятливого мовного середовища у школі, зокрема й через пізнання сучасної дитячої літератури різної тематики та жанрів.

Відповідно до окреслених завдань, у початковому курсі рідномовної освіти виокремлено такі **змістові лінії**: «Взаємодіємо усно», «Читаємо», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовлення», «Театралізуємо».

Комунікативна компетентність, зокрема вільне володіння українською мовою виявляється в безпосередньому та опосередкованому спілкуванні.

Для формування комунікативної компетентності в умовах безпосереднього спілкування програма пропонує розгортати навчальну діяльність у межах змістової лінії **«Взаємодіємо усно»** (мовець / слухач – слухач / мовець). Ця змістова лінія передбачає залучення учнів до дій зі сприймання, перетворення, виокремлення, аналізу й інтерпретації, оцінювання та використання усної інформації в реальній мовленнєвій практиці (бесіда, дискусія у класі, мікродискусія в групі, обговорення в парі тощо).

Для становлення комунікативної компетентності в умовах опосередкованого спілкування (на відстані у просторі та часі) запропоновано змістові лінії **«Читаємо»** (читач – автор), **«Взаємодіємо письмово»** (автор – читач), **«Досліджуємо медіа»** (читач / глядач / слухач – автор). Ці змістові лінії забезпечують здобуття досвіду опосередкованого спілкування, опанування кола знань (понять, уявлень) та вмінь, що дають змогу учням удосконалювати комунікативну компетентність.

Змістова лінія **«Читаємо»** спрямована на розвиток мотивації дітей до читання, залучення їх до читацької діяльності, яка ґрунтується на учнівській ініціативності та самостійності у доборі текстів для читання та інтерпретації прочитаного. Під час читання учні розвивають уміння сприймати та аналізувати текст, оцінювати прочитане та перетворювати інформацію, уявляти, мислити творчо.

Змістова лінія **«Взаємодіємо письмово»** передбачає залучення учнів до реальної писемної практики, зокрема за допомогою цифрових пристроїв та в режимі онлайн. Результатом такої роботи є базові вміння створювати писемні висловлювання у реальному та віртуальному просторі та редагувати їх.

Змістова лінія **«Досліджуємо медіа»** передбачає ознайомлення школярів з основами медіаграмотності. Діти формують уявлення про межу між реальним світом і світом мас-медіа. Вони вчаться інтерпретувати, аналізувати, оцінювати медіатексти (фільм, мультфільм, реклама, фотографія тощо) та створювати прості медіапродукти. Змістова лінія «Досліджуємо медіа» пропонує інструмент для активного критичного освоєння комунікативного медіасередовища.

Змістова лінія **«Досліджуємо мовлення»** забезпечує дослідження мовних закономірностей і формування на цій основі свідомих мовленнєвих умінь (орфоепічних, лексичних, граматичних, правописних, стилістичних, словотвірних). Також у межах цієї змістової лінії учні опановують виражальні засоби художніх текстів, що в цілому сприяє творенню індивідуального стилю мовлення.

Змістова лінія **«Театралізуємо»** слугує розвитку комунікативних умінь учнів, зокрема вміння моделювати різні ситуації спілкування, обирати відповідні комунікативні стратегії, досліджувати несловесні засоби спілкування. Увага до несловесних засобів приділятиметься і в змістових лініях «Взаємодіємо усно» та «Досліджуємо медіа», а сам прийом театралізації може використовуватися й у змістовій лінії «Читаємо».

Специфіка змістової лінії **«Театралізуємо»** пов’язана з формуванням уявлення про театр як місце, де учні здобувають досвід співчуття та співпереживання. Тому в межах змістової лінії «Театралізуємо» учні досліджують чужу (глядач) та власну (актор) експресію. Ця змістова лінія передбачає залучення учнів до сценічної творчості, в умовах якої школярі набувають акторського досвіду, зокрема імпровізації, що забезпечує розвиток у дитини емоційного інтелекту, творчого мислення, самосвідомості й самоефективності, уміння мобілізувати інших, ініціативності, уміння долати бар’єри, пов’язані з неоднозначністю, невизначеністю та ризиками, співпрацювати з іншими особами.

Результати навчання і пропонований зміст

1 – 2-й класи

Обов'язкові результати навчання	**Очікувані результати навчання**
1	2
1. Змістова лінія «Взаємодіємо усно»	
Сприймає усну інформацію, перепитує, виявляючи увагу, доречно реагує	**Учень / учениця:** - з увагою *сприймає* усні репліки й доречно реагує на усну інформацію в діалозі (погоджується або не погоджується, виконує певні дії у відповідь на прохання чи відповідно до інструкції) [2 МОВ 1-1.1-1]; - перепитує співрозмовника для уточнення почутої інформації [2 МОВ 1-1.1-2]; - *сприймає* монологічне висловлення (казки, розповіді, вірші, інструкції до виконання завдань тощо) з конкретною метою [2 МОВ 1-1.1-3]
Відтворює основний зміст усного повідомлення відповідно до мети; на основі почутого малює/добирає ілюстрації; передає інформацію графічно	**Учень / учениця:** - *використовує* фактичний зміст (хто?, що?, де?, коли?) для перетворення усної інформації [2 МОВ 1-1.2-1]; - *малює або добирає* ілюстрації, створює мапу думок до почутого [2 МОВ 1-1.2-2]; - *передає* інформацію в таблицях, схемах із допомогою вчителя / вчительки [2 МОВ 1-1.2-3]
Виокремлює цікаву для себе інформацію; передає її іншим особам	**Учень / учениця:** - *розповідає* про те, що зацікавило в усному повідомленні [2 МОВ 1-1.3-1]; - *ставить запитання* до усного повідомлення для отримання додаткової інформації [2 МОВ 1-1.3-2];

	- *обговорює* з іншими інформацію, яка зацікавила [2 МОВ 1-1.3-3]
Розпізнає ключові слова і фрази в усному повідомленні, виділяє їх голосом у власному мовленні; пояснює, чому зацікавила інформація	**Учень / учениця:** - *розпізнає* ключові слова і фрази в усному висловлюванні [2 МОВ 1-1.4-1]; - *виділяє* голосом ключові слова і фрази у власному усному висловлюванні [2 МОВ 1-1.4-2]; - *пояснює* на основі власного досвіду, чому якась інформація зацікавила [2 МОВ 1-1.4-3]
Висловлює думки щодо усного повідомлення, простого тексту, медіатексту; намагається пояснити свої вподобання; звертається до дорослих за підтвердженням правдивості інформації	**Учень / учениця:** - *висловлює* думку, що подобається в почутому, а що – ні [2 МОВ 1-1.5-1]; - *обґрунтовує* свої вподобання [2 МОВ 1-1.5-2]; - *обирає*, до кого з дорослих можна звернутися за підтвердженням правдивості почутої інформації [2 МОВ 1-1.5-3]; - *пояснює*, як сприйняття тексту залежить від способу його презентації (логічний наголос, темп, міміка, жест) і враховує це у своєму мовленні [2 МОВ 1-1.5-4]
Висловлює власні погляди щодо предмета обговорення; намагається зробити так, щоб висловлювання було зрозуміле і цікаве для інших осіб; правильно вимовляє загальновживані слова	**Учень / учениця:** - *підтримує й ініціює* діалог на теми, які викликають зацікавлення [2 МОВ 1-1.6-1]; - *спостерігає за діалогом*, де висловлюються різні погляди на предмет обговорення, *підтримує* одну з точок зору [2 МОВ 1-1.6-2]; - *пояснює* значущість уважного ставлення до інших та потребу подивитися на річ по-різному [2 МОВ 1-1.6-3]; - *розповідає* про те, що його / її вразило, схвилювало; переповідає події із власного життя, правильно вимовляючи й наголошуючи загальновживані слова [2 МОВ 1-1.6-4];

	- *підтримує аргументами* власні думки або спростовує їх [2 МОВ 1-1.6-5]
Розпізнає емоції своїх співрозмовників, використовує відомі вербальні та невербальні засоби для передачі емоцій та настрою; розпізнає образні вислови і пояснює, що вони допомагають уявити; створює прості медіатексти	**Учень / учениця:** - *розпізнає* емоції співрозмовника і пояснює власну реакцію на них [2 МОВ 1-1.7-1]; - *уживає* відповідну до ситуації спілкування лексику і несловесні засоби (жести, міміка тощо) [2 МОВ 1-1.7-2]; - *поповнює* власний словниковий запас [2 МОВ 1-1.7-3]; - *вирізняє* в художніх текстах (казках, оповіданнях, віршах) образні вислови й пояснює, які саме образи вони допомагають уявити [2 МОВ 1-1.7-4]
Розповідає про власні відчуття та емоції від прослуханого/побаченого; ввічливо спілкується	**Учень / учениця:** - *розповідає* про власні почуття та емоції від прослуханого та побаченого [2 МОВ 1-1.8-1]; - *звертається, вітається, прощається*, дотримуючись норм мовленнєвого етикету, *використовує* ввічливі слова [2 МОВ 1-1.8-2]
Пропонований зміст ***Діалогічне та монологічне мовлення.*** Умови безпосереднього спілкування: можливість бачити й чути один одного. Розуміння значення слова як умова успішного спілкування. Уявлення про діалог як ланцюжок висловлювань. Репліка в діалозі: звертання, привітання, прощання, вибачення, подяка, побажання, питання, прохання, знайомство, поздоровлення, запрошення, згода, відмова тощо. Розповідь та опис як види монологічного мовлення. Есе (без уведення терміну на прикладі “крісло автора”). Спілкування та людські емоції (радість, сум, страх, злість).	

Несловесні засоби спілкування (міміка, жести, рухи тощо). ***Робота з інформацією***. Ключові слова у висловленні. Логічний наголос як засіб виділення ключових слів. Перепитування як уточнення інформації. Види інформації: текстова, графічна, звукова (без уведення термінів). Перетворення інформації. Комікс, ілюстрації, схема, таблиця, мапа думок тощо як перетворена почута інформація. ***Мовленнєвий етикет***. Норми спілкування з людьми різного віку (однокласники, вчителі). Роль ввічливих слів у спілкуванні

2. Змістова лінія «Читаємо»	
1	2
Обирає книжку для читання; пояснює власний вибір	**Учень / учениця:** - *обирає* тексти (книжки) для читання, може пояснити власний вибір [2 МОВ 2-2.5-1]; - *пояснює*, з яких елементів складається книжка і яку інформацію вони передають [2 МОВ 2-2.5-2]; - *описує* обкладинки книжок, які подобаються [2 МОВ 2-2.5-3]; - добирає тексти на запропоновану тему [2 МОВ 2-2.5-4]
Передбачає за обкладинкою, заголовком та ілюстраціями, про що	**Учень / учениця:**

йтиметься в дитячій книжці; читає вголос правильно, свідомо, цілими словами, нескладні за змістом і формою тексти; розуміє фактичний зміст прочитаного	- *прогнозує* орієнтовний зміст тексту за заголовком та ілюстраціями [2 МОВ 2-2.1-1]; - *читає* правильно та виразно вголос різні тексти (вірші, народні і літературні казки, оповідання, графічні та інформаційні тексти) залежно від мети читання [2 МОВ 2-2.1-2]; - *ставить запитання* за змістом тексту для уточнення свого розуміння [2 МОВ 2-2.1-3]; - *розповідає*, про що текст, *відповідає* на запитання за змістом прочитаного [2 МОВ 2-2.1-4]; - *знаходить* у тексті незнайомі слова, робить спроби пояснити їхнє значення, виходячи з контексту [2 МОВ 2-2.1-5]; - *добирає* потрібну інформацію із графічного тексту (таблиці, графіки, схеми) [2 МОВ 2-2.1-6]
Пов’язує інформацію з тексту з відповідними життєвими ситуаціями; розрізняє головне і другорядне в тексті; визначає тему художнього твору, а також простого медіатексту	**Учень / учениця:** - *визначає* послідовність подій у художньому тексті [2 МОВ 2-2.2-1]; - *розповідає* про вчинки улюблених персонажів [2 МОВ 2-2.3-2]; - *словесно моделює* власну поведінку на прикладі вчинків персонажів [2 МОВ 2-2.2-3]; - *пояснює* вчинки персонажів на основі змісту тексту та власного досвіду [2 МОВ 2-2.2-4]; - *розрізняє* головне і другорядне в тексті [2 МОВ 2-2.2-5]; - *пояснює* зв’язок між окремими повідомленнями в тексті [2 МОВ 2-2.2-6]; - *визначає* графічні елементи тексту, досліджує зв’язок між ними [2 МОВ 2-2.2-7]; - *визначає* тему і головну думку в тексті [2 МОВ 2-2.2-8]; - *досліджує* особливості казки, вірша, оповідання, загадки, скоромовки, забавлянки тощо [2 МОВ 2-2.2-9]
Розповідає про свої власні почуття та емоції від прочитаного тексту	**Учень / учениця:** - *розповідає* про свої враження (почуття та емоції) від змісту прочитаного художнього тексту [2 МОВ 2-2.3-1];

	- *зіставляє* пережиті під час читання почуття та емоції із власним емоційно-чуттєвим досвідом [2 МОВ 2-2.3-2]
Висловлює власні вподобання щодо змісту прочитаних творів, літературних персонажів, намагається пояснити, що подобається, а що ні	**Учень / учениця:** - *пояснює*, що в творі подобається, а що ні (вчинки, мовлення персонажа, описи тощо) [2 МОВ 2-2.4-1]; - *пояснює зв'язок* тексту із власним досвідом, навколишнім світом та раніше прочитаними текстами [2 МОВ 2-2.4-2]; - *пояснює* роль ілюстрацій, таблиць, графіків, схем для глибшого розуміння змісту тексту [2 МОВ 2-2.4-3]; - *висловлює* думку про те , як факти, ідеї прочитаного можуть допомогти в конкретних життєвих ситуаціях [2 МОВ 2-2.4-4]; - *обирає,* до кого з дорослих можна звернутися за підтвердженням правдивості прочитаної інформації [2 МОВ 2-2.4-5]
На основі тексту малює/добирає ілюстрації, фіксує інформацію графічно	**Учень / учениця:** - *малює або добирає* ілюстрації до художнього тексту, створює аплікації, ліпить (напр., персонажів казок тощо) [2 МОВ 2-2.6-1]; - *представляє інформацію* графічно (схеми, таблиці, діаграми) [2 МОВ 2-2.6-2]; - *добирає* відповідні твори мистецтва, співзвучні з текстом [2 МОВ 2-2.6-3]
Експериментує з текстом (змінює кінцівку, місце подій)	**Учень / учениця:** - *фантазує* на основі прочитаного: придумує іншу кінцівку літературного твору, змінює місце подій, додає нових персонажів [2 МОВ 2-2.7-1]; - *читає за ролями* фрагменти літературного твору [2 МОВ 2-2.7-2]
Пропонований зміст	

Книжка як джерело задоволення і знань.

Назва книжки.

Елементи книжки: обкладинка, титульна сторінка, ілюстрації.

Мета читання (розважитися, отримати інформацію).

Пошук у тексті необхідної інформації.

Вибіркове читання.

Художня і науково-популярна література, тексти із щоденного життя.

Структура тексту-розповіді: початок дії, розвиток дії, кінець дії.

Бібліотека як освітньо-культурний центр.

Науково-популярні тексти.

Мета, тема, головна думка.

Ключові слова.

Головна і другорядна інформація в тексті.

Довідкова література: словники, довідники, дитячі енциклопедії.

Тематика науково-популярних текстів: «Екологічна безпека і сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність» тощо.

Художні тексти.

Малі фольклорні форми: загадки, скоромовки, прислів'я, приказки, ігровий фольклор, казки, пісні, легенди, міфи.

Літературні казки й оповідання українських та іноземних авторів.

Теми дитячого читання: пригоди, фантастика, сім’я, дружба, етичні проблеми, патріотизм, відданість, любов до рідного краю, Україна тощо.

Тексти зі щоденного життя.

Анкети, електронна пошта, інструкції, запрошення, етикетки, листи приватні й офіційні, карти, кулінарні рецепти, оголошення тощо.

Аналіз художнього тексту.

Місце і час подій, персонажі (вчинки, мотиви поведінки, думки, емоції), конфлікт або проблема, розвиток подій, розв’язка конфлікту.

Тема, ідея художнього тексту.

Роль заголовка. Зв’язок між заголовком і змістом тексту.

Автор і оповідач. Аналіз вчинків персонажів (причини і наслідки).

Виявлення власного ставлення до вчинків.

Стратегії вдумливого читання.

Перед читанням (визначення мети читання, прогнозування змісту); під час читання (розуміння лексики, створення в уяві картин, які відповідають змісту, прогнозування розвитку подій, відповідь на запитання, поставлені перед читанням); після читання (зв’язок книжкових подій з подіями із власного життя, формування власного погляду на книжку).

Мова художнього твору.

Діалоги, монологи, оповідач, засоби художньої виразності у тексті (порівняння, метафори тощо, без уведення термінів), пряме й переносне значення слів у художньому тексті.

Слова і вирази, які характеризують персонажа, події.

Вірш.

Рима, ритм, настрій у вірші.

Сила і тон голосу, темпоритм при читанні вірша. Емоційний вплив.

Інтерпретація художнього тексту. Виразне читання, драматизація, читання в ролях, творчий переказ, створення власного тексту за аналогією, його «модернізація», продовження тексту. Запитання до окремих абзаців і до тексту. ***Емоційний вплив творів на читача.*** Опис настрою, почуттів, викликаних твором, порівняння їх із почуттями, викликаними подіями власного життя. Улюблений персонаж, улюблена частина твору

3. Змістова лінія «Взаємодіємо письмово»	
1	2
Пише рукописними буквами, злито, розбірливо; створює невеликі та нескладні за змістом висловлювання, записує їх; правильно записує слова, які пишуться так, як вимовляються	**Учень / учениця:** - *обмінюється* елементарними письмовими повідомлення (записка, лист, вітальна листівка) [2 МОВ 3-3.1-1]; - *обирає* для написання висловлення відповідне оформлення (шрифт, розмір, колір тощо) [2 МОВ 3-3.1-2]; - *створює* невеликі висловлення на добре відому тему з різною метою спілкування; *записує* їх розбірливо, рукописними буквами [2 МОВ 3-3.1-3]; - *записує* окремі слова та речення, дотримуючись опрацьованих правил щодо оформлення речення на письмі, а також слів, які пишуться так, як вимовляються [2 МОВ 3-3.1-4]
Обмінюється короткими письмовими повідомленнями	**Учень / учениця**: - *створює* прості тексти за допомогою цифрових пристроїв (питання, вибачення, подяка, побажання, прохання, поздоровлення, запрошення, порада, згода, відмова тощо) [2 МОВ 3-3.2-1]; - *використовує* доречно поширені графічні зображення смайлів [2 МОВ 3-3.2-2]

Перевіряє написане, виявляє і виправляє недоліки письма самостійно чи за допомогою вчителя; обговорює створений текст і вдосконалює його за допомогою інших осіб	**Учень / учениця:** - *відновлює* деформований текст [2 МОВ 3-3.3-1]; - *перевіряє*, чи є в написаному тексті помилки на вивчені правила, виправляє їх [2 МОВ 3-3.3-2]; - *удосконалює* з допомогою вчителя / вчительки власний текст (лексика, будова речення, форми слова) [2 МОВ 3-3.3-3]

Пропонований зміст

Комунікативна спрямованість процесу письма.

Відомості про письмо як засіб спілкування на відстані та в часі.

Загальне ознайомлення з історією письма.

Малюнкове письмо стародавніх народів(на рівні оповідань).

Графіка, орфографія та пунктуація.

Буква як знак звука. Алфавіт.

Велика буква в іменах людей, кличках тварин і деяких географічних назвах (назви міст, річок).

Правила оформлення висловлювання на письмі (велика буква на початку речення, крапка, знак оклику, знак запитання в кінці речення, правила переносу слів, окреме написання слів-помічників і слів-назв).

Правила оформлення діалогу на письмі.

Орфографічний словник як джерело для перевірки орфограм.

Будова словника та прийоми роботи з ним.

Друкований текст – зразок орфографічних написань.

Редагування як спосіб удосконалення тексту.

Жанри писемного мовлення. Лист, оголошення, подяка тощо як писемні висловлення. Учасники безпосереднього спілкування та оповідач. Текст-розповідь. Частини тексту: зачин, головна частина, кінцівка. Текст-опис. Тема тексту та його головна думка. Назва тексту. Назва тексту як відображення теми. Назва тексту як відображення головної думки. ***Спілкування за допомогою цифрових пристроїв.*** Короткі письмові висловлення для спілкування за допомогою цифрових пристроїв (запитання, вибачення, подяка, побажання, прохання, поздоровлення, запрошення, порада, згода, відмова тощо). Піктограми для зображення емоцій (емотикони, зокрема графічні зображення смайлів). Правила поведінки і безпека в інтернет-просторі.

4. Змістова лінія «Досліджуємо медіа»	
1	2
За допомогою вчителя виявляє очевидні ідеї у простих текстах, медіатекстах	**Учень / учениця:** - *обговорює* зміст і форму простого медіатексту (світлини, фотоколаж, листівка, мультфільм), *виявляє* (з допомогою вчителя / вчительки) очевидні ідеї у простих медіатекстах [2 МОВ 4-1.4-4]; - *спостерігає* за використанням кольору, музики, анімації в медіатексті [2 МОВ 4-1.4-5]; - *визначає*, кому і для чого призначений медіатекст [2 МОВ 4-1.4-6]; - *визначає* тему і головну думку простих візуальних медіатекстів [2 МОВ 4-1.4-7]

Висловлює думки щодо простого медіатексту	**Учень / учениця:** - *висловлює* власні думки і почуття з приводу прослуханих / переглянутих простих медіатекстів (світлини, мультфільми, комп'ютерні ігри, реклама тощо) [2 МОВ 4-1.5-5]; - *висловлює* власні думки і почуття з приводу прочитаних простих медіатекстів (комікси, дитячі журнали, реклама тощо) [2 МОВ 4-1.5-6]
Створює прості медіатексти	**Учень / учениця:** - *створює* прості аудіальні медіапродукти (презентує роботу групи, робить оголошення зі сцени, повідомляє новини через гучномовець тощо) з допомогою вчителя / вчительки, зважає на мету й аудиторію [2 МОВ 4-1.7-5]; - *створює* прості візуальні медіапродукти (фото, листівка, комікс, книжечка, стіннівка, колаж тощо) з допомогою вчителя / вчительки, зважає на мету й аудиторію [2 МОВ 4-1.7-6]

Пропонований зміст

Уявлення про медіа, медіаграмотність.

Призначення (мета) і цільова аудиторія (Хто буде це дивитися / слухати? Чому?).

Правдива і неправдива інформація.

Візуальні медіа.

Книжка як джерело інформації.

Періодичні друковані видання (журнал, газета).

Фотографія як джерело інформації (наприклад: пейзаж, портрет, сюжетна світлина). Малюнок як джерело інформації. Комікси.

Аудіовізуальні медіа.

Мультфільми.

Улюблений герой. Кіноафіша (інформаційне призначення). Колір, звук, музика в мультфільмах. Критерії добору мультфільмів для перегляду. ***Інтернет.*** Загальне уявлення про віртуальне спілкування, етику віртуального спілкування, безпеку в Інтернеті. Комп'ютерні ігри як джерело навчання, розвитку і відпочинку. Вплив на здоров'я. ***Реклама.*** Вплив реклами на поведінку людини. Реклама в медіа. Як захиститися від небажаного впливу реклами. ***Зміст і форма медіатекстів.*** Теми, емоційно-ціннісне навантаження медіатекстів. Елементи форми і їх значення для сприйняття основних ідей (колір, музика, анімація у мультфільмах), музика в рекламі

5. Змістова лінія «Досліджуємо мовлення»	
1	**2**
Спостерігає за мовними одиницями та явищами, відкриває деякі закономірності співвідношення звуків і букв, значення слів, їх	**Учень / учениця:** - *аналізує* звуковий склад слова (кількість складів, наголошений та ненаголошені склади, голосні та приголосні звуки) [2 МОВ 5-4.1-1];

граматичної форми та ролі в реченні; спостерігає за власним мовленням та мовленням інших осіб, удосконалює власне мовлення за допомогою інших осіб	- *порівнює* власне мовлення з мовленням інших (швидкість, вимова звуків і наголошування слів) [2 МОВ 5-4.1-2]; - *обирає* букви на позначення звуків на письмі, враховуючи правила позначення твердості – м'якості приголосних звуків, звука [й] в різних позиціях слова, подовжених приголосних звуків [2 МОВ 5-4.1-3]; - *знаходить* у висловленні і пояснює роль синонімів, антонімів, багатозначних слів, споріднених слів [2 МОВ 5-4.1-4]; - *знаходить* у художніх текстах виражальні засоби мови і пояснює їхню роль [2 МОВ 5-4.1-5]; - *знаходить* у тексті речення різних видів (питальні, розповідні, спонукальні; окличні й неокличні) і доводить доцільність їх використання для досягнення мети спілкування) [2 МОВ 5-4.1-6]; - *утворює* відповідні граматичні форми слів для поширення або ускладнення речення [2 МОВ 5-4.1-7]; - *знаходить* слова в орфографічному словнику, щоб перевірити написане [2 МОВ 5-4.1-8]; - *розрізняє* різні види текстів (розповідь, опис) і пояснює їх призначення [2 МОВ 5-4.1-9]
Експериментує звуками, словами, фразами в мовних іграх; аналізує за допомогою вчителя мовлення літературних персонажів	**Учень / учениця:** - *творить* нові слова на основі запропонованих (замінює звуки, міняє послідовність складів, замінює або об'єднує частини слова) [2 МОВ 5-4.2-1]; - *творить* власні художні тексти малих жанрів (загадки, лічилки, мирилки тощо) на основі відомих [2 МОВ 5-4.2-2]; - *знаходить* у мовленні персонажа слова, які його вирізняють з-посеред інших персонажів; *пояснює,* як використання деяких слів характеризує персонажа [2 МОВ 5-4.2-3]
Пропонований зміст ***Слово та речення.*** Називна функція слова. Слова-назви предметів, дій, ознак.	

Група слів і речення. Зв’язок слів у реченні.

Форма слова. Слова-помічники та їх роль у реченні.

Питальні, розповідні, спонукальні речення; окличні й неокличні речення.

Звуки мовлення.

Звуки природи, навколишнього світу та звуки мовлення як “будівельний матеріал” для слова.

Змісторозрізнювальна роль звуків.

Склад як найменша вимовна одиниця.

Наголос. Змісторозрізнювальна роль наголосу.

Голосні та приголосні звуки. Звуки тверді та м’які. Пом’якшені звуки. Звуки дзвінкі та глухі. Подовжені звуки.

Закономірності позначення звуків буквами.

Позначення твердості та м’якості приголосних звуків на письмі.

Позначення звука [й] у різних позиціях.

Позначення звуків на письмі на слух, за орфографічним словником, за правилом.

Будова слова.

Основа та закінчення.

Корінь слова.

Форми слова та споріднені слова.

Лексичне значення слова.

Слова однозначні й багатозначні. Пряме та переносне значення слова. Багатозначні слова і омоніми. Синоніми. Власний словниковий запас	
6. Змістова лінія «Театралізуємо»	
1	**2**
Відтворює емоції літературних персонажів під час інсценізації	**Учень / учениця:** - *використовує* голос і мову тіла (міміку, жести, рухи) для відтворення емоцій персонажів казок, байок тощо [2 МОВ 6-2.3-3]
Імпровізує з репліками під час інсценізації	**Учень / учениця:** - *імпровізує* з інтонацією, тембром та силою голосу, відтворюючи репліки персонажів казок, віршів, народних пісень тощо [2 МОВ 6-2.7-3]
Створює прості медіапродукти з допомогою інших осіб	**Учень / учениця:** - *передає своє враження* від побаченого в малюнках, у листах подяки [2 МОВ 6-3.1-5]; - *створює* в групі афішу, реквізит, костюми, маски, декорації [2 МОВ 6-3.1-6]
Висловлює власні погляди щодо предмета обговорення; намагається зробити так, щоб висловлювання було зрозуміле і цікаве для інших осіб; правильно вимовляє загальновживані слова	**Учень / учениця:** - *обговорює* враження від драматизації з позиції глядача, зосереджуючи увагу на тому, наскільки обрані інтонації відповідають ролі [2 МОВ 6-1.6-6]; - *ділиться* театральним *досвідом* та *описує* власні почуття, використовуючи доречно тематичну групу слів «театр» [2 МОВ 6-1.6-7]

Аналізує за допомогою вчителя мовлення літературних персонажів	**Учень / учениця:** - *описує* власні почуття від виконання ролі з позиції учасника драматизації, зосереджуючи увагу на тому, наскільки обрані інтонації допомагали створити образ [2 МОВ 6-4.2-4]

Пропонований зміст

Театр і гра.

Інсценізація улюблених казок і віршів.

Вистава.

Діалог між акторами – обмін висловлюваннями.

Важливість імпровізації у грі.

Простір для гри акторів у спілкування.

Актори як учасники гри у спілкування.

Роль глядачів у виставі.

Репліка як словесний складник висловлювання.

Жести, міміка, інтонації, пози, дії – несловесний складник висловлювання.

Декорації та театральний реквізит. Театральний костюм як складник ролі. Театральна афіша.

Різновиди традиційного і нетрадиційного театру.

Драматичний театр.

Пантоміма.

Ляльковий театр (театр картинок, пальчиковий театр, театр рукавичок, «шкарпетковий» театр тощо).

Театр тіней.

Тематична група слів «театр»: актор, афіша, глядач, гра, декорації, жест, міміка, пантоміма, п’єса, режисер, реквізит, ремарка, репетиція, роль, сцена

Мовно-літературна освітня галузь

Іншомовна освіта (англійська мова)

Пояснювальна записка

Освітню програму з іншомовної освіти створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою іншомовної освіти для загальної середньої освіти є формування іншомовної комунікативної компетентності для безпосереднього та опосередкованого міжкультурного спілкування, що забезпечує розвиток інших ключових компетентностей і задоволення різних життєвих потреб дитини.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** іншомовної освіти у початковій школі є:

- здійснювати спілкування в межах сфер, тем і ситуацій, визначених цією програмою;
- розуміти на слух зміст автентичних текстів;
- читати і розуміти автентичні тексти різних жанрів і видів із різним рівнем розуміння змісту;
- здійснювати спілкування у письмовій формі відповідно до поставлених завдань;
- адекватно використовувати досвід, набутий під час вивчення рідної мови та інших навчальних предметів;
- використовувати в разі потреби невербальні засоби спілкування за умови дефіциту наявних мовних засобів;
- критично оцінювати інформацію та використовувати її для різних потреб;
- висловлювати свої думки, почуття та ставлення;
- ефективно взаємодіяти з іншими усно, письмово та за допомогою засобів електронного спілкування;
- обирати й застосовувати доцільні комунікативні стратегії відповідно до різних потреб;
- ефективно користуватися навчальними стратегіями для самостійного вивчення іноземних мов.

Зміст навчання забезпечується єдністю предметного, процесуального та емоційно-ціннісного компонентів і створюється на засадах опанування іноземної мови в контексті міжкультурної парадигми, що передбачає ознайомлення з культурою народу, чию мову вивчають учні. Такий підхід зумовлює формування готовності до міжкультурної комунікації в межах типових сфер, тем і ситуацій спілкування, визначених навчальною програмою. На кінець 2-го класу учні загальноосвітніх навчальних закладів досягають рівня Pre-A1, а на кінець 4-го класу – рівня A1. Ці рівні характеризують результати навчальних досягнень в кожному виді мовленнєвої діяльності та узгоджуються із «Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти»[3].

Відповідно до мети іншомовної освіти та завдань у початковій школі, виокремлено такі **змістові лінії**: «Сприймання на слух», «Зорове сприймання», «Усна взаємодія», «Усне висловлювання», «Писемна взаємодія», «Писемне висловлювання», «Онлайн взаємодія».

Іншомовна комунікативна компетентність виявляється в безпосередньому та опосередкованому міжкультурному спілкуванні. Для формування комунікативної компетентності в умовах безпосереднього спілкування програма пропонує розгортати навчальну діяльність у межах змістових ліній ***«Сприймання на слух»***, ***«Усна взаємодія»*****,** ***«Усне висловлювання».*** Змістова лінія ***«Сприймання на слух»*** передбачає залучення учнів до дій зі сприймання коротких простих запитань, тверджень, вказівок, інструкцій та реагування на них вербально і/ або невербально. Змістова лінія ***«Усна взаємодія»*** спрямована на розвиток умінь розпізнавати знайомі слова повсякденного вжитку у знайомому контексті; ставити запитання та давати відповіді про себе та щоденні справи. Змістова лінія ***«Усне висловлювання»*** передбачає творення коротких фраз про себе, надавання базової персональної інформації (наприклад, ім'я, адреса, родина, національність).

Для становлення комунікативної компетентності в умовах опосередкованого спілкування (на відстані в просторі та часі) запропоновано змістові лінії ***«Зорове сприймання»*** (читач – автор), ***«Писемна взаємодія»***, ***«Писемне висловлювання»***, ***«Онлайн взаємодія».*** Усі перелічені змістові лінії забезпечують для учня здобуття досвіду опосередкованого спілкування та опанування низки комунікативних умінь, що дасть змогу учням розвивати комунікативну компетентність. Змістова лінія ***«Зорове сприймання»*** передбачає сприймання та розпізнавання знайомих слів у супроводі малюнків. У рамках змістової лінії ***«Писемне висловлювання»*** учні навчаються писати короткі фрази для надання базової інформації. Результатом опрацювання змістової лінії ***«Онлайн взаємодія»*** є оволодіння вміннями встановлювати базовий соціальний контакт онлайн, вживаючи найпростіші ввічливі форми вітання та прощання, та розміщувати прості твердження про себе у форматі онлайн.

Результати навчання і пропонований зміст

1–2-й класи

Обов'язкові результати навчання	**Очікувані результати навчання**

[3] Йдеться про документ: Common European Framework of reference for language learning, teaching and assessment.

	(рівень Pre-A1)
1	**2**
1. Змістова лінія «Сприймання на слух»	
Розуміє короткі, прості запитання, твердження, прохання/вказівки та реагує на них вербально та/або невербально	**Учень / учениця:** - *реагує* на короткі, прості запитання, твердження, вказівки та інструкції, якщо вони вимовляються повільно й чітко, супроводжуються відеорядом (наочністю) чи жестами для полегшення сприймання та повторюються за необхідності [2 ІНО 1-1.1-1]; - *розпізнає* знайомі слова повсякденного вжитку у знайомому контексті, якщо мовлення повільне та чітке [2 ІНО 1-1.1-2]
Розпізнає знайомі слова і фрази під час сприймання усної інформації	**Учень / учениця:** - *розпізнає* числа, ціни, дати та дні тижня у знайомому контексті, якщо мовлення повільне та чітке [2 ІНО 1-1.2-1]
2. Змістова лінія «Зорове сприймання»	
Розпізнає знайомі слова з опорою на наочність	**Учень / учениця:** - *розпізнає* знайомі слова, що супроводжуються малюнками [2 ІНО 2-2.1-1]; - *сприймає* короткі, прості інструкції у знайомому контексті [2 ІНО 2-2.1-2]; - *здогадується* про значення слів, якщо вони супроводжуються малюнком або символом [2 ІНО 2-2.1-3]
3. Змістова лінія «Усна взаємодія»	
Запитує та повідомляє інформацію про себе та повсякденні справи, вживаючи короткі сталі вирази та	**Учень / учениця:** - *запитує* інших та *відповідає* на запитання про себе та повсякденну діяльність [2 ІНО 3-3.1-1]; - *вітається* та *прощається* [2 ІНО 3-3.1-2];

використовуючи за потребою жести	- *уточнює* інформацію [2 ІНО 3-3.1-3]
4. Змістова лінія «Усне висловлювання»	
Описує себе та свій стан короткими фразами	**Учень / учениця:** - *описує* себе та власний досвід, уживаючи прості слова та формульні вирази [2 ІНО 4-3.2-1]; - *виражає* свої почуття та думки, вживаючи прості слова та супроводжуючи їх невербально [2 ІНО 4-3.2-2]
5. Змістова лінія «Писемна взаємодія»	
Надає найпростішу інформацію про себе у письмовій формі (записка, анкета)	**Учень / учениця:** - *надає* елементарну інформацію в анкеті, використовуючи прості фрази, з опорою на наочність, модель [2 ІНО 5-3.3-1]; - *використовує* найпростіші формули ввічливості (вітання, подяка, прощання) у записці [2 ІНО 5-3.3-2]
6. Змістова лінія «Писемне висловлювання»	
Пише короткими фразами про себе	**Учень / учениця:** - *пише* про себе простими фразами з опорою на наочність, модель [2 ІНО 6-3.4-1]; - *записує* прості слова, які відображають його / її емоційний стан (сум, радість) та вподобання [2 ІНО 6-3.4-2]
7. Змістова лінія «Онлайн взаємодія»	
Пише короткі фрази в режимі реального часу у разі потреби з використанням словника	**Учень / учениця:** - *встановлює* базовий соціальний контакт онлайн, вживаючи найпростіші ввічливі форми вітання та прощання [2 ІНО 7-3.5-1]; - *розміщує* прості онлайн вітання, вживаючи елементарні сталі вирази [2 ІНО 7-3.5-2];

	- *розміщує* онлайн прості короткі твердження про себе, якщо їх можна обрати з меню та / або скористатись онлайн перекладачем [2 ІНО 7-3.5-3]

Пропонований зміст

Тематика ситуативного спілкування та лексичний діапазон:

Я, моя родина і друзі (члени родини, числа до 20, вік молодших членів родини і друзів, щоденні справи).

Дозвілля (кольори, іграшки, дії, дні тижня, прогулянка, захоплення).

Природа (домашні улюбленці, пори року, дикі та свійські тварини).

Свята і традиції в Україні та у країні виучуваної мови (назви свят, вітання, день народження, час (години), святкове меню).

Людина (частини тіла, предмети одягу).

Харчування (просте меню, фрукти, овочі, напої, ціна).

Школа (шкільне приладдя, шкільні меблі, моя класна кімната).

Мовленнєві функції:

привітатися, попрощатися, попросити вибачення, подякувати, представити себе / когось, називати / описувати когось / щось, ставити запитання і відповідати на них, розуміти та виконувати прості вказівки / інструкції / команди, розуміти прості інформаційні знаки, вітати зі святом, виражати настрій.

Мовний інвентар *(лексика і граматика)* є орієнтовним. Його добір здійснюється відповідно до комунікативної ситуації, потреб учнів та принципу концентричного навчання. Він не є метою навчання, тому його не структуровано в окремі лексичні або граматичні теми, а запропоновано вивчати в контексті тематики ситуативного спілкування. Вивчення граматичного матеріалу відбувається здебільшого на рівні лексичних одиниць: учні засвоюють окремі граматичні явища в мовленнєвих зразках без пояснення морфологічних та синтаксичних зв’язків між частинами мови або структурними одиницями, що входять до цього зразка

Математична освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітня програма з математики для 1 – 4 класів спрямована на формування в учнів математичної ключової і предметної компетентностей, реалізацію мети та загальних цілей освітньої галузі, визначених у Державному стандарті початкової освіти (далі Стандарт).

При конструюванні програми головний акцент зроблено на реалізацію компетентнісного підходу у викладанні математики. Визначальними у структурі програми є обов'язкові та очікувані результати навчання на кінець другого та четвертого класів.

Такий підхід дає можливість чітко бачити, якими компетентностями мають оволодіти молодші школярі на першому та другому циклах початкової освіти, а вчитель не мусить концентрувати свою увагу на вивченні однакового для всіх обсягу і змісту матеріалу, залишаючи за собою право його вибору з урахуванням вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб учнів шляхом розроблення власної освітньої програми.

Метою математичної освітньої галузі Стандарт визначає «розвиток математичного мислення дитини, здатностей розуміти й оцінювати математичні факти й закономірності, робити усвідомлений вибір, розпізнавати в повсякденному житті проблеми, які можна розв'язувати із застосуванням математичних методів, моделювати процеси та ситуації для вирішення проблем».

У відповідності із загальними цілями найважливішими **завданнями** навчання математики можуть бути:

- формування здатності розпізнавати серед повсякденних проблем ті, які можна розв'язати із застосуванням математичних методів та способів;
- розвиток уміння здійснювати дослідження, аналіз, планування послідовності дій для розв'язання повсякденних проблем математичного змісту, зокрема й сюжетних задач;
- формування та розвиток усвідомлених і міцних обчислювальних навичок;
- вироблення вміння описувати побачене, почуте, прочитане за допомогою простих математичних моделей;
- формування відповідального ставлення щодо висування гіпотез, їх оцінки, доведення або спростування, обґрунтування свого вибору;
- вироблення досвіду дослідження просторових відношень, форм об'єктів навколишнього світу, конструювання площинних та об'ємних геометричних фігур;
- вироблення вміння сприймати, перетворювати та оцінювати отриману інформацію, використовуючи різні джерела, у тому числі й засоби інформаційно-комунікаційних технологій.

У початковому курсі математичної освіти відповідно до зазначеної мети і сформульованих завдань виділено такі змістові лінії: **«Лічба»**, **«Числа. Дії з числами», «Вимірювання величин»**, **«Просторові відношення. Геометричні фігури»**, **«Робота з даними»**.

У межах змістових ліній «***Лічба***», «***Числа. Дії з числами***» здійснюється формування поняття числа, насамперед, розуміння учнями принципу утворення різних видів чисел (натуральних одноцифрових, натуральних багатоцифрових, дробових тощо) та способів виконання дій з цими числами – порівняння, додавання, віднімання, множення та ділення. Крім того, розгортається робота з дослідження законів і властивостей, способів виконання арифметичних дій під час розв'язання повсякденних проблем математичного змісту, зокрема й сюжетних задач.

У рамках змістової лінії «***Вимірювання величин***», опираючись на суб'єктний досвід та навички дослідницької роботи, молодші школярі вчаться *вимірювати величини* довжини, маси, температури, часу, місткості (об'єму) за допомогою підручних засобів і вимірювальних приладів, оперувати грошима.

Разом з тим, учні виконують перетворення, порівняння, додавання і віднімання іменованих чисел, розв'язують повсякденні проблеми математичного змісту, в тому числі й сюжетні задачі, використовуючи різні одиниці вимірювання величин.

У процесі навчальної роботи з різного роду величинами виокремлюється також і *робота з геометричним матеріалом,* дослідження просторових відношень та геометричних фігур різних форм, конструювання площинних та об'ємних фігур з підручного матеріалу, створення макетів реальних та уявних об'єктів різних конструкцій, виконання простих завдань, описаних у математичних текстах, в т.ч. й сюжетних задачах геометричного змісту (змістова лінія «***Просторові відношення. Геометричні фігури***»).

Формування в учнів уміння аналізувати повсякденні проблеми математичного змісту потребує оволодіння ними *математичним моделюванням* як прийомом *діяльності* при дослідженні реальних об'єктів і процесів та при розв'язуванні навчально - пізнавальних і практико зорієнтованих задач, використовуючи різні джерела інформації, в тому числі й засоби інформаційно-комунікаційних технологій.

З прикладами так званих «фізичних» моделей школярі зустрічаються ще в дошкіллі: іграшки, що оточують дитину, фотографія людини, глобус та ін., а математичне моделювання – це створення моделей та їх дослідження засобами математики.

З 1-го класу учнів варто привчати до роботи з різного виду *простими математичними моделями,* оскільки вони так чи інакше допомагають виділити, впорядкувати, проаналізувати та зафіксувати дані (подані в умові задачі, зібрані за допомогою опитувальника тощо). Ця робота розгортається у межах змістової лінії «***Робота з даними***».

Таким чином, упродовж двох циклів навчання математики у поєднанні з іншими освітніми галузями у здобувачів початкової освіти здійснюватиметься формування знань, умінь, ставлень, що є сутністю компетентнісного підходу, для забезпечення подальшої здатності успішно навчатися, усвідомлюючи роль математичних знань та вмінь в особистому і суспільному житті людини.

Результати навчання і пропонований зміст

1 – 2-й клас

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання
1	**2**
1. Змістова лінія «Лічба»	
лічить об'єкти, позначає числом результат лічби; порівнює числа в межах ста та упорядковує їх	**Учень / учениця:** - *лічить* за правилами лічби об'єкти навколишнього світу (розташовані послідовно, по колу, хаотично; двійками, п'ятірками, десятками) [2 МАО 1-4.2-1]; - *лічить* до 100 в прямому і зворотному порядку [2 МАО 1-4.2-2]
Розпізнає серед ситуацій із свого життя ті, що потребують перелічування об'єктів, вимірювання величин, обчислення	**Учень / учениця:** - *уживає* в мовленні порядкові числівники при встановленні порядкового номера об'єкта відносно іншого [2 МАО 1-1.1-1]; - *відтворює* в різних видах діяльності ймовірні та фактичні результати лічби об'єктів, що їх оточують (малює, викладає мозаїку, створює аплікацію, співає, складає власні лічилки тощо) [2 МАО 1-1.1-2]
Визначає істотні, спільні і відмінні ознаки об'єктів навколишнього світу; порівнює, об'єднує у групу і розподіляє на групи за спільною ознакою	**Учень / учениця:** - *визначає* істотні, спільні та відмінні ознаки об'єктів навколишнього світу [2 МАО 1-4.1-1]; - *порівнює* і *впорядковує* об'єкти навколишнього світу за однією або декількома ознаками [2 МАО 1-4.1-2]; - *об'єднує* об'єкти у групу за спільною ознакою [2 МАО 1-4.1-3]; - *розбиває* об'єкти на групи за спільною ознакою [2 МАО 1-4.1-4]
Зіставляє одержаний результат з прогнозованим	**Учень / учениця:** - *прогнозує* результат лічби об'єктів навколишнього світу, доступних для спостереження [2 МАО 1-3.3-1]; - *припускає,* як і на скільки рівних частин треба поділити об'єкти / групи об'єктів [2 МАО 1-3.3-2];

	- *зіставляє* одержаний результат лічби об'єктів з прогнозованим [2 МАО 1-3.3-3]; - *виконує* перевірку правильності лічби довільним способом [2 МАО 1-3.3-4]; - *робить висновок* про достовірність передбаченого результату [2МАО 1-3.3-5]
Пропонований зміст Ознаки об'єктів навколишнього світу: колір, розмір, форма тощо. Спільні та відмінні ознаки. Порівняння і впорядкування об'єктів навколишнього світу за однією або декількома ознаками. Лічба за правилами об'єктів навколишнього світу в межах 100. Порядкова лічба. Лічба в прямому і зворотному порядку. Лічба двійками, п'ятірками, десятками. Співставлення ймовірного та фактичного результатів лічби. Перевірка правильності лічби зручним для себе способом.	
2. Змістова лінія «Числа. Дії з числами»	
1	**2**
Лічить об'єкти, позначає числом результат лічби; порівнює числа в межах ста та упорядковує їх	**Учень / учениця:** - *читає* і *записує* натуральні числа (мінімум до 100) та нуль – словами і цифрами[2 МАО 2-4.2-3]; - *утворює* натуральні числа прилічуванням і відлічуванням одиниці [2 МАО 2-4.2-4]; - *досліджує*, що одна і та ж цифра в записі числа набуває різних значень залежно від своєї позиції [2 МАО 2-4.2-5]; - *порівнює* натуральні числа в межах 100, позначає результат порівнювання за допомогою знаків >, <, = [2 МАО 2-4.2-6]; - *співвідносить* кількість об'єктів навколишнього середовища з відповідним натуральним числом і навпаки [2 МАО 2-4.2-7]; - *ділить* конкретні об'єкти / групи об'єктів навпіл, на три, чотири рівні частини (яблуко, торт, піца, квадрат, цукерки, зошити, книжки та ін.) у процесі гри або імітуючи життєві ситуації, *описує* за допомогою відповідних моделей [2 МАО 2-4.2-8]; - *демонструє*, що таке цілий предмет і його частини – половина, третина, чверть [2 МАО 2-4.2-9]
Перетворює інформацію (почуту, побачену, прочитану) у схему, таблицю, схематичний рисунок	**Учень / учениця:** - *знаходить* потрібну інформацію, використовуючи зокрема й засоби ІКТ [2 МАО 2-2.1-1]; - *перетворює* інформацію (почуту, побачену, прочитану) у схематичний рисунок, схему, таблицю, числовий вираз [2 МАО 2-2.1-2]

Обирає послідовність дій для розв'язання проблемної ситуації	**Учень / учениця:** - *з'ясовує*, яка інформація потрібна для розв'язування проблемного завдання, в тому числі й сюжетних задач (яка інформація наявна, якої інформації немає і яку треба знайти) [2 МАО 2-2.2-1]; - *описує (коментує) послідовність* дій стосовно розв'язання проблемного завдання (в тому числі сюжетної задачі) за допомогою дорослого або самостійно [2 МАО 2-2.2-2]
Обчислює усно зручним для себе способом у навчальних і практичних ситуаціях	**Учень / учениця:** - *оперує* числами в межах 100, розв'язуючи різні життєві проблеми (шукає номер квартири (будинку), місця в кінотеатрі, у вагоні потяга, автобусі, літаку, номер кабінету в різних установах, номер телефону тощо) [2 МАО 2-4.3-1]; - *обчислює* суму (додає), різницю (віднімає), добуток (множить), частку (ділить) зручним для себе способом у межах 100, зокрема й користуючись предметами або засобами, які їх замінюють) [2 МАО 2-4.3-2]; - *знаходить* значення математичних виразів [2 МАО 2-4.3-3]; - *обчислює* значення виразів зі змінною [2 МАО 2-4.3-4]; - *застосовує* різні способи виконання арифметичних дій з числами (додавання, віднімання, множення, ділення) під час розв'язування завдань та конкретних життєвих проблем, описаних у математичних задачах [2 МАО 2-4.3-5]
Встановлює залежність між компонентами і результатом арифметичної дії	**Учень / учениця:** - *розуміє* залежність результатів арифметичних дій від зміни одного з компонентів [2 МАО 2-4.8-1]
Прогнозує результат виконання арифметичних дій	**Учень / учениця:** - *прогнозує* результат обчислень [2 МАО 2-1.3-1]; - *переконується* в достовірності обчислення, здійснивши перевірку зручним для себе способом, робить відповідний висновок [2 МАО 2-1.3-2]
Перевіряє правильність результату арифметичної дії; виявляє та виправляє помилки	**Учень / учениця:** - *знаходить* помилки у математичних обчисленнях, *усуває* їх, виконуючи необхідні дії [2 МАО 2-3.4-1]

Визначає достатність даних для розв’язання проблемної ситуації	**Учень / учениця:** - *знаходить* необхідні (суттєві) дані для виконання завдання [2 МАО 2-3.1-1]; - *розуміє,* що для відповіді на запитання може бракувати числових даних [2 МАО 2-3.1-2]
Обирає числові дані, необхідні і достатні для відповіді на конкретне запитання; визначає дію (дії) для розв’язання проблемної ситуації, виконує її (їх)	**Учень / учениця:** - *визначає* числові дані, необхідні і достатні для відповіді на конкретне запитання [2 МАО 2-2.3-1]; - *розв’язує* проблемні ситуації з опорою на прості математичні моделі [2 МАО 2-2.3-2]
Визначає шляхи розв’язання проблемної ситуації	**Учень / учениця:** - *з’ясовує*, чи існує інший шлях розв’язування проблемної ситуації (з допомогою дорослого або самостійно), *робить* відповідний висновок [2 МАО 2-3.2-1]

Пропонований зміст

Натуральні числа 1-10.

Позначення числа цифрою. Цифра 0. Склад чисел 2-10.

Числова пряма. Попереднє і наступне число.

Числа 11-100. Позиційний запис числа.

Порівняння чисел. Знаки <, > , =.

Арифметичні дії додавання (знаходження цілого) та віднімання (знаходження частини цілого).

Назви компонентів дій додавання та віднімання.

Знаходження невідомих компонентів дій додавання та віднімання

Зв’язок між діями додавання та віднімання.

Переставний закон додавання. Додавання і віднімання чисел у межах 100 Прийоми виконання арифметичних дій додавання і віднімання. Арифметичні дії множення та ділення. Назви компонентів дій множення і ділення. Знаходження невідомих компонентів дій множення та ділення Зв’язок між діями множення і ділення. Переставний закон множення. Ціле, частини цілого. Різницеве та кратне порівняння. Математичний вираз та його значення. Порядок виконання дій у математичних виразах на 1 – 2 дії. Вирази зі змінною на 1-2 дії. Ймовірний та фактичний результати обчислень. Числові рівності і нерівності. Життєві ситуації, які розв’язуються математичним шляхом (тексти математичного змісту, сюжетні задачі), їх розв’язання з опорою на прості математичні моделі. Помилки в обчисленнях. Способи усунення помилок.
3. Змістова лінія «Вимірювання величин»

1	2
Вимірює величини за допомогою підручних засобів і вимірювальних приладів	**Учень / учениця:** - *здійснює* вимірювання величин, маючи вільний доступ до необхідних вимірювальних приладів (лінійка, термометр, годинник, мензурка) та різного роду нестандартних мірок / підручних засобів (стрічка, сірникова коробка, пісковий годинник, склянка, ложка тощо) [2 МАО 3-4.7-1]; - *знає* одиниці вимірювання величин та співвідношення між ними [2 МАО 3-4.7-2]; - *записує* результати вимірювання основних величин у сантиметрах (см), дециметрах (дм), метрах (м); кілограмах (кг), центнерах (ц); градусах Цельсія (C^o), годинах (год), хвилинах (хв); літрах (л) [2 МАО 3-4.7-3]; - *вимірює* довжини предметів або відрізків) [2 МАО 3-4.7-4]; - *будує* відрізки заданої довжини) [2 МАО 3-4.7-5]; - *визначає* час з точністю до п’яти хвилин [2 МАО 3-4.7-6]; - *позначає* час на зображенні/ макеті циферблату годинника зі стрілками [2 МАО 3-4.7-7]; - *використовує* календар для опису і розв’язання повсякденних проблем [2 МАО 3-4.7-8]; - *вимірює* місткість посудини за допомогою літрової мірки [2 МАО 3-4.7-9]

Аналізує проблемні ситуації зі свого життя; визначає групу пов'язаних між собою величин для розв'язання повсякденних проблем математичного змісту	**Учень / учениця:** - *розв'язує* проблемні ситуації зі свого життя, що містять групи пов'язаних між собою величин (довжини, маси, температури, часу, місткості (об'єму) [2 МАО 3-1.2-1]; - *оперує* грошима, здійснюючи покупки у крамницях (справжніх та уявних), продаж і покупки на шкільних ярмарках та ін. [2 МАО 3-1.2-2]; - *порівнює* об'єкти навколишнього світу за довжиною, масою, місткістю (об'ємом) [2 МАО 3-1.2-3]; - *розуміє,* які одиниці вимірювання величини доцільно використовувати в конкретному випадку [2 МАО 3-1.2-4]; - *порівнює* іменовані числа, подані в одиницях довжини, маси, місткості (об'єму), часу, температури [2 МАО 3-1.2-5]; - *перетворює* іменовані числа, виражені в одиницях двох найменувань [2 МАО 3-1.2-6]; - *виконує* дії додавання і віднімання з іменованими числами, поданими в однакових одиницях вимірювання [2 МАО 3-1.2-7]

Пропонований зміст

Вимірювання величин (довжини, маси, температури, часу, місткості (об'єму) за допомогою підручних засобів та вимірювальних приладів. Одиниці вимірювання величин та співвідношення між ними. Запис результатів вимірювання величин.

Вимірювання довжини предметів або відрізків. Побудова відрізків заданої довжини.

Визначення часу за годинником з точністю до 1 год / 5 хв. Календар та його використання для опису і розв'язання повсякденних проблем.

Вимірювання місткості (об'єму) посудини за допомогою літрової (або іншої) мірки.

Порівняння об'єктів навколишнього світу за довжиною, масою, місткістю (об'ємом).

Доцільність застосування одиниць вимірювання величин у конкретних випадках.

Гроші. Операції з грошима. Формування поняття «решта» Іменовані числа. Перетворення іменованих чисел, виражених в одиницях двох найменувань. Порівняння, додавання і віднімання іменованих чисел. Розв'язання проблемних ситуацій зі свого життя, що містять групи пов'язаних між собою величин.	
4. Змістова лінія «Просторові відношення. Геометричні фігури»	
1	**2**
Орієнтується на площині і в просторі; описує або зображає схематично розміщення, напрямок і рух об'єктів	**Учень / учениця:** - *встановлює відносне* розміщення об'єктів на площині та у просторі (лівіше, правіше, вище, нижче тощо), використовуючи математичну мову [2 МАО 4-4.4-1]; - *демонструє вміння* переміщувати об'єкти в заданих напрямках: справа наліво, зліва направо, зверху вниз, знизу вгору [2 МАО 4-4.4-2]; - *коментує* виконувані дії, вживаючи у мовленні відповідні математичні терміни [2 МАО 4-4.4-3]
Розпізнає знайомі геометричні площинні та об'ємні фігури серед об'єктів навколишнього світу, на малюнках	**Учень / учениця:** - *розрізняє* геометричні площинні та об'ємні фігури за їх істотними ознаками [2 МАО 4-4.5-1]; - *відтворює* досліджувані геометричні форми (вирізає, наклеює, малює, моделює та ін.), використовуючи для цього не лише готові геометричні фігури, а й упізнані у предметах навколишнього світу [2 МАО 4-4.5-2]; - *знаходить* відомі площинні та об'ємні фігури серед предметів навколишнього середовища, на малюнках [2 МАО 4-4.5-3]; - *наводить приклади* предметів у навколишньому світі, які мають форму площинної чи об'ємної фігури [2 МАО 4-4.5-4]; - *розрізняє* прямі і непрямі кути, зображає їх на аркуші в клітинку за допомогою косинця [2 МАО 4-4.5-5]; - *будує* прямокутник / квадрат на аркуші в клітинку [2 МАО 4-4.5-6]

Конструює площинні та об’ємні фігури з підручного матеріалу, створює макети реальних та уявних об’єктів	**Учень / учениця:** - *моделює* геометричні фігури з підручного матеріалу (шнурків, олівців, паличок тощо) [2 МАО 4-4.6-1]; - *конструює* знайомі площинні та об’ємні фігури з підручного матеріалу (пластиліну, глини, соломки, конструктора тощо) [2 МАО 4-4.6-2]; - *створює* макети реальних та уявних об’єктів [2 МАО 4-4.6-3]
Пропонований зміст Розміщення об’єктів на площині та у просторі. Напрямки руху об’єктів. Геометричні фігури: точка, пряма, крива, промінь, відрізок, ламана, кут, коло, їх істотні ознаки. Моделювання геометричних фігур з підручного матеріалу (шнурків, олівців, паличок тощо). Геометричні площинні фігури: трикутник, чотирикутник (прямокутник, квадрат), п’ятикутник, шестикутник, круг, їх істотні ознаки, властивості. Побудова прямокутника /квадрата на аркуші в клітинку. Геометричні об’ємні фігури: куб, піраміда, куля, конус, циліндр, їх істотні ознаки. Розпізнавання знайомих геометричних площинних та об’ємних фігур серед предметів навколишнього середовища, на малюнках. Конструювання знайомих площинних та об’ємних геометричних фігур з підручного матеріалу. Створення макетів реальних та уявних об’єктів.	
5. Змістова лінія «Робота з даними»	
1	**2**

Аналізує проблемні ситуації свого життя; визначає групу пов'язаних між собою величин для розв'язання повсякденних проблем математичного змісту	**Учень / учениця:** - *збирає* дані, що відображають повсякденні проблеми, на основі запропонованого опитувальника (два-три запитання) [2 МАО 5-1.2-8]; - *впорядковує, порівнює, групує* дані, застосовуючи прості моделі [2 МАО 5-1.2-9]; - *зчитує* дані з таблиць, піктограм, схем [2 МАО 5-1.2-10]
Пропонований зміст Збір, впорядкування, порівняння, групування даних. Зчитування даних з таблиць, піктограм, схем. Виконання простих завдань на основі зібраних (наявних) даних із застосуванням простих моделей.	

Природнича освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітню програму природничої освітньої галузі створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою природничої освітньої галузі для загальної середньої освіти є формування наукового мислення та культури дослідження; розвиток системних уявлень про цілісність та розмаїття природи, утвердження принципів сталого розвитку, ефективної, безпечної і природоохоронної поведінки в довкіллі.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** природничої освітньої галузі у початковій школі є:

- виховання любові та шанобливого ставлення до природи рідного краю, України, планети Земля;
- формування екологічно й етично обґрунтованої поведінки у природі, залучення до участі у природоохоронних акціях;

- розвиток зацікавлення до пізнання природи, оволодіння способами навчально-пізнавальної діяльності, елементарними дослідницькими вміннями (через експерименти, спостереження);
- поступове формування уявлень про природничо-наукову картину світу через поглиблення початкових знань про природні об’єкти і явища, взаємозв’язки в системі «нежива природа – жива природа», про залежність людини від стану навколишнього середовища та її вплив на нього.

Відповідно до зазначених мети і завдань, виокремлено такі **змістові лінії**: «Я пізнаю природу», «Я у природі», «Я у рукотворному світі».

Змістова лінія ***«Я пізнаю природу»*** спрямована на формування дослідницьких умінь школярів через підтримку допитливості та інтересу до спостережень, експериментів та моделювання для пошуку відповідей на запитання про навколишній світ.

Змістова лінія ***«Я у природі»*** передбачає розвиток уявлень молодших школярів про об’єкти та явища природи, встановлення зв’язків між неживою і живою природою, формування бережливого ставлення до природи; вироблення навичок екологічно доцільної поведінки в довкіллі.

Змістова лінія ***«Я в рукотворному світі»*** спрямована на формування загальних уявлень про світ, створений людиною, понять про взаємозв’язки людини і природи, слугує джерелом натхнення для пошуку та втілення дитячих винахідницьких ідей та проектів.

Провідна роль у вивченні природничої освітньої галузі належить дослідженням (спостереженням, експериментам), екскурсіям, природоохоронній та проектній діяльності школярів.

Результати навчання і пропонований зміст

1–2-й класи

Обов’язкові результати навчання	**Очікувані результати навчання**
1	**2**
1. Змістова лінія «Я пізнаю природу»	
Обирає у найближчому оточенні те, що цікаво дослідити	**Учень / учениця:**

	- *вирішує,* що він / вона хотів / хотіла б дослідити [2 ПРО 1-1.1-1]; - *визначає,* які органи чуття знадобляться для обраного дослідження [2 ПРО 1-1.1-2]; - *пояснює* різницю між спостереженням за природою і «спогляданням» природи [2 ПРО 1-1.1-3]
Обирає та пояснює дії для дослідження об'єктів природи; визначає можливі результати спостережень/досліджень	**Учень / учениця:** - *пояснює,* навіщо він / вона виконує певні дії, спостерігаючи за природними об'єктами / явищами або експериментуючи з ними [2 ПРО 1-1.2-1]; - *передбачає,* якого результату досліджень він / вона очікує [2 ПРО 1-1.2-2]; - *висловлює здогад* про ймовірний результат [2 ПРО 1-1.2-3]
Пропонує/обирає послідовність кроків під час спостереження/ експерименту	**Учень / учениця:** - *описує* послідовність дій в експерименті / спостереженні [2 ПРО 1-1.3-1]; - *добирає* найпростіші матеріали та прилади, які можна застосувати [2 ПРО 1-1.3-2]
Досліджує обрані природні явища та об'єкти, використовуючи надані прилади, моделі	**Учень / учениця:** - *провадить* (самостійно або в групі) прості спостереження / досліди [2 ПРО 1-1.4-1]; - *застосовує* за потреби найпростіші матеріали та прилади, зокрема лінійку, лупу, терези, термометр [2 ПРО 1-1.4-2]
Описує, що нового дізнався, спостерігаючи та експериментуючи	**Учень / учениця:** - *описує* етапи розвитку рослин [2 ПРО 1-1.5-1]; - *описує,* як вода перетворюється на пару або лід / сніг, як тане лід / сніг, утворюється роса / іній / туман / дощ / паморозь [2 ПРО 1-1.5-2]; - *описує* зміни, що відбуваються з повітрям (розширення під час нагрівання і стискання під час охолодження) [2 ПРО 1-1.5-3];

	- *розрізняє* складники ґрунту (пісок, глина, каміння тощо) [2 ПРО 1-1.5-4]; - *розрізняє* звуки за джерелом, гучністю [2 ПРО 1-1.5-5]; - *розрізняє музикальні звуки, звуки мовлення і шуми* [2 ПРО 1-1.5-6]; - *пояснює,* що люди сприймають звуки по-різному [2 ПРО 1-1.5-7]; - *описує,* як виникають «сонячні зайчики» [2 ПРО 1-1.5-8]; - *пояснює,* чому утворюється тінь [2 ПРО 1-1.5-9]; - *розрізняє* об’єкти, які випромінюють світло, прозорі та непрозорі об’єкти [2 ПРО 1-1.5-10]; - *пояснює,* що люди бачать світ по-різному [2 ПРО 1-1.5-11]
Описує та пояснює те, про що дізнався; радіючи пізнанню нового, розуміє, що помилки є невід’ємною частиною пізнання	**Учень / учениця:** - *розповідає* про власні емоції, які виникають під час спостереження та експериментування [2 ПРО 1-1.6-1]; - *пояснює,* що помилки можуть допомогти у дослідженні [2 ПРО 1-1.6-2]
Знаходить інформацію про природу	**Учень / учениця:** - *використовує* інформацію з відомих та запропонованих іншими джерел (книги, фільми тощо) [2 ПРО 1-2.1-1]; - *запитує,* щоб довідатися більше про природу [2 ПРО 1-2.1-2]; - *визначає,* якої інформації не вистачає для дослідження [2 ПРО 1-2.1-3]; - *вказує* на інформацію, яку не розуміє [2 ПРО 1-2.1-4]
Зображує інформацію про навколишній світ у вигляді малюнка, таблиці	**Учень / учениця:** - *фіксує* здобуту інформацію / дані словами, малюнками, символами, за допомогою цифрових аудіо-, відео-, фотопристроїв [2 ПРО 1-2.2-1];

	- *записує* результати дослідів (наприклад, у таблицю) [2 ПРО 1-2.2-2]
Розрізняє проблеми в навколишньому світі, пов'язані з діяльністю людини	**Учень / учениця:** - *співвідносить* об'єкти та явища живої і неживої природи з їхніми зображеннями / описами і навпаки [2 ПРО 1-4.1-1]; - *вирізняє* істотну інформацію про природу [2 ПРО 1-4.1-2]
Розуміє проблему в навколишньому світі; розмірковує, що відомо про цю проблему, як її розв'язати	**Учень / учениця:** - на основі власного досвіду *знаходить* підтвердження правдивості відомостей про природу, висловлює свою думку про це [2 ПРО 1-4.2-1]; - *розрізняє* фантастичне уявлення про об'єкти природи і факти про них на основі доступних джерел [2 ПРО 1-4.2-2]; - *запитує* в дорослих про правдивість здобутої інформації [2 ПРО 1-4.2-3]
Знаходить спільні і відмінні ознаки об'єктів; групує об'єкти навколишнього світу за однією або кількома ознаками	**Учень / учениця:** - *розпізнає* об'єкти довкілля (за кольором, смаком, формою, звуком тощо) [2 ПРО 1-4.3-1]; - *розрізняє* живі і неживі природні об'єкти [2 ПРО 1-4.3-2]; - *розрізняє* дикорослі й культурні рослини [2 ПРО 1-4.3-3]; - *розрізняє* дерева, кущі, трав'янисті рослини [2 ПРО 1-4.3-4]; - *порівнює* листяні і хвойні, вічнозелені і листопадні рослини [2 ПРО 1-4.3-5]; - *роз*пізнає за деякими ознаками комах, павуків, раків, риб, жаб, птахів і звірів [2 ПРО 1-4.3-6]; - *порівнює* свійських і диких тварин [2 ПРО 1-4.3-7]; - *спостерігає* за перелітними і осілими птахами своєї місцевості й *описує* їхню поведінку [2 ПРО 1-4.3-8];

	- *досліджує* свій організм [2 ПРО 1-4.3-9]

Пропонований зміст

Природа навколо мене.

Жива й нежива природа.

Як людина пізнає світ.

Органи чуття, за допомогою яких людина пізнає навколишній світ.

Об’єкти живої і неживої природи та їхні ознаки (величина, колір, форма, смак тощо). Спостереження та експеримент як основні методи дослідження.

Здогад (гіпотеза).

Прилади, які допомагають досліджувати природу.

Дотримання правил безпеки під час проведення спостережень та дослідів.

Сонце – джерело світла і тепла.

Спостереження за сезонними змінами у природі.

Спостереження за утворенням тіні від предметів.

Спостереження за рослинами і тваринами в різні пори року.

Повітря та його властивості. Вимірювання температури повітря.

Вода та її властивості. Вимірювання температури води.

Ґрунт.

Дослідження складу ґрунту.

Значення ґрунту та його охорона. Різноманітність рослин. Будова рослин (корінь, квітка, стебло, листки, плоди). Плоди і насіння. Добування олії з насіння соняшника. Спостереження за етапами розвитку рослин. Догляд за кімнатними рослинами. Умови вирощування рослин. Охорона рослин. Тварини дикі і свійські. Спостереження за тваринами (комахами, павуками, рибами, жабами, птахами, звірами). Охорона природи. Червона книга України. Заповідники

2. Змістова лінія «Я у природі»

1	2
Виявляє та описує очевидні зв’язки у природі; пояснює, чому потрібно їх враховувати у життєдіяльності людини	**Учень / учениця:** - *визначає* та *описує* місце свого проживання [2 ПРО 2-3.1-1]; - *описує* Україну, її найважливіші географічні об’єкти, *показує* розташування України на карті [2 ПРО 2-3.1-2]; - *описує* об’єкти природи своєї місцевості за певними ознаками [2 ПРО 2-3.1-3]; - *спостерігає* за добовими та сезонними змінами у природі [2 ПРО 2-3.1-4]; - *називає* пори року та відповідні їм місяці; тривалість доби і року [2 ПРО 2-3.1-5];

	- *описує* поведінку тварин у різні пори року [2 ПРО 2-3.1-6]; - *описує* життєвий цикл рослин у різні пори року [2 ПРО 2-3.1-7]; - *установлює* взаємозв'язок між порою року і погодою [2 ПРО 2-3.1-8]; - *розуміє* прогноз погоди на радіо і телебаченні, *дослухається* до цих прогнозів (наприклад, одягається відповідно до них) [2 ПРО 2-3.1-9]; - *описує* вплив Сонця на сезонні явища в природі, *пояснює* причини змін пір року [2 ПРО 2-3.1-10]; - розповідає про форму Землі [2 ПРО 2-3.1-11]; - *пояснює* значення сонячного світла для живих організмів [2 ПРО 2-3.1-12]; - *розповідає* про можливі загрози з боку тварин (небезпечні і хворі тварини), рослин (отруйні частини рослин) та грибів (отруйні гриби), *пояснює*, як діяти в разі загрози [2 ПРО 2-3.1-13]
Дбає про чистоту навколишнього світу, доглядає за рослинами і тваринами	**Учень / учениця:** - *дотримується* правил поведінки в довкіллі і *пояснює* ці правила іншим [2 ПРО 2-3.2-1]; - *вирощує* рослини вдома, у школі [2 ПРО 2-3.2-2]; - *доглядає* за домашніми тваринами, піклується про диких тварин [2 ПРО 2-3.2-3]; - *не завдає шкоди* тваринам і рослинам під час дослідів та експериментів [2 ПРО 2-3.2-4]; - *не смітить, пояснює* про негативні наслідки викидання сміття у лісах, парках, забруднення водойм [2 ПРО 2-3.2-5]; - *сортує* сміття (папір, пластик, скло, метал) [2 ПРО 2-3.2-6]; - *розповідає* про тривалість розпаду поліетилену, пластику і *зменшує* споживання цих матеріалів у своєму побуті [2 ПРО 2-3.2-7];

	- *пояснює* загрозу для довкілля дій людини (випалювання стерні, спалювання сміття, забруднення повітря та води) [2 ПРО 2-3.2-8]
Пояснює необхідність збереження природних ресурсів і намагається це робити	**Учень / учениця:** - *пояснює,* чому і як потрібно ощадно використовувати природні ресурси – воду, тепло, електроенергію [2 ПРО 2-3.4-1]; - *пояснює*, як бережливе ставлення до їжі, одягу, книжок, предметів побуту зберігає природу [2 ПРО 2-3.4-2]

Пропонований зміст

Україна – моя країна.

Рідний край. Природа рідного краю.

Моє місто (село). Моя адреса.

Сонце та його значення для життя на Землі.

Повітря. Значення повітря для живої природи.

Вода. Значення води у природі та житті людини.

Водойми рідного краю.

Ґрунт. Значення ґрунту для живої природи.

Рослини і тварини рідного краю.

Поняття про форму Землі. Глобус – модель Землі.

Обертання Землі навколо власної осі та Сонця.

Рік. Доба. Вплив Сонця на сезонні явища в природі.

Пори року та їхні ознаки.

Погода та її елементи. Особливості життя рослин і тварин у різні пори року. Людина. Взаємозв’язок людини і природи. Правила безпечної поведінки в довкіллі. Взаємозв’язки в природі. Рослини і тварини рідного краю, які потребують особливої охорони. Охорона природи

3. Змістова лінія «Я в рукотворному світі»	
1	**2**
Наводить приклади використання винаходів людства в побуті	**Учень / учениця:** - *розпізнає* природні та рукотворні (штучні) об’єкти [2 ПРО 3-3.3-1]; - *порівнює* рукотворні (штучні) об’єкти за певними властивостями [2 ПРО 3-3.3-2]; - *розрізняє* природне і створене людиною довкілля [2 ПРО 3-3.3-3]; - *пояснює*, як використовувати штучні матеріали (пластмасу, гуму, скло, метал, папір) на основі їхніх властивостей [2 ПРО 3-3.3-4]; - *описує*, з чого виготовляють папір, скло тощо [2 ПРО 3-3.3-5]; - *пояснює* вплив штучних матеріалів та рукотворних об’єктів на довкілля [2 ПРО 3-3.3-6]; - *наводить* приклади того, як рукотворні (штучні) об’єкти (серед них і механізми) допомагають людині [2 ПРО 3-3.3-7]; - *описує* деякі найважливіші винаходи людства [2 ПРО 3-3.3-8]

Пропонує різні способи використання об’єктів навколишнього світу	**Учень / учениця:** - *пропонує* способи повторного використання рукотворних об’єктів [2 ПРО 3-4.4-1]
Пропонований зміст Людина і довкілля. Природні, штучні та рукотворні об’єкти, їхнє значення для людини. Рукотворні тіла та матеріали, їхні властивості. Використання природних і штучних матеріалів у побуті. Винаходи людства та їхній вплив на життєдіяльність людини. Вплив людини на довкілля. Охорона природи	

Технологічна освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітню програму технологічної освітньої галузі створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою технологічної освітньої галузі для загальної середньої освіти є формування в учня/ учениці здатності до зміни навколишнього світу засобами сучасних технологій без шкоди для середовища, до використання технологій для власної самореалізації, культурного й національного самовияву.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** технологічної освітньої галузі у початковій школі є:

- залучення учнів до різних видів діяльності, формування вмінь для створення виробу від творчого задуму до його втілення в готовий результат;
- формування в учнів культури праці та побуту, навичок раціонального ведення домашнього господарства, задоволення власних потреб та потреб інших, відповідальності за результати власної діяльності;

- формування вміння ефективно використовувати природні матеріали з турботою про навколишнє середовище;
- створення умов для практичного і творчого застосування традицій і сучасних ремесел.

Зміст технологічної освітньої галузі в початкових класах структурується за такими **змістовими лініями**: «Технічна творчість і техніка», «Світ технологій», «Світ ремесел», «Побут».

Змістові лінії, які систематизують очікувані результати навчання, спрямовані на формування ключових компетентностей учнів.

Змістова лінія «**Технічна творчість і техніка**» спрямована на залучення учнів до творчої діяльності у процесі конструювання та моделювання під час самостійної або колективної роботи з конструктором. Процес конструювання з готових деталей (моделей) конструктора має на меті сприяти розвитку просторової уяви й елементів творчого та технічного мислення учнів, через читання і зіставлення малюнків, графічних зображень, за якими учні складатимуть конструкції. Учні виконуватимуть макетування об'ємних моделей транспортних засобів, будинків, веж, роботів тощо.

Пропоновані умови: персональний доступ учня / учениці до деталей конструкторів, відповідних графічних зображень схем для конструювання простих моделей; матеріалів для виготовлення та оздоблення виробу

Змістова лінія «**Світ технологій**» має на меті формувати в учнів здатність планувати власну діяльність у процесі вивчення конструкційних матеріалів – від розпізнавання їх на дотик до аргументованого добору для створення виробу, виконувати найпростіші способи їх обробки. Важливою умовою засвоєння цієї лінії є формування в учнів здатності розуміти і дотримуватися послідовності у виготовленні виробів, аргументувати обрану послідовність у роботі. У процесі роботи з матеріалами провідними операціями будуть: різання ножицями, склеювання, зв'язування стрічок тощо.

Пропоновані умови: персональний доступ учня / учениці до матеріалів, технологічних карток (схем), необхідних для виготовлення виробу, інструментів та пристосувань, довідникових посібників (книжки з ілюстраціями до творів, набори малюнків до мультфільмів тощо). Організація екскурсій на виробничі об'єднання, перегляд та обговорення відеофільмів про виробництво. Перегляд та обговорення фільмів (мультфільмів), у яких висвітлюється повторне та економне використання матеріалів.

Змістова лінія «**Світ ремесел**» має на меті формувати в учнів ставлення до творів декоративно-ужиткового мистецтва та ремесел як культурної спадщини українського народу, а також вміння створювати та оздоблювати прості вироби за зразком чи власним задумом, із застосуванням традиційних ремесел або технік декоративно-ужиткового мистецтва. У процесі роботи провідними операціями будуть: різання ножицями, склеювання, зв'язування, різьблення, ліплення тощо.

Пропоновані умови: персональний доступ учня / учениці до виробів, виготовлених традиційними та сучасними ремеслами; матеріалів, інструментів та пристосувань, каталогів, фотографій тощо. Перегляд та обговорення фільмів (мультфільмів), у яких висвітлюються технології традиційних та сучасних ремесел. Відвідування (реально чи віртуально) майстерень народних умільців, музеїв декоративно-ужиткового мистецтва.

Змістова лінія «**Побут**» має на меті формувати практичні навички організації власної життєдіяльності, розв'язувати практичні завдання у власному побуті, планувати та реалізовувати найпростіші трудові дії (ремонт іграшок, книжок, догляд за рослинами, домашніми тваринами; приготування страв за рецептами; догляд за одягом та взуттям).

Пропоновані умови: персональний доступ учня / учениці до матеріалів, інструментів та пристосувань; об'єктів (іграшок, книжок тощо). Перегляд та обговорення фільмів (мультфільмів), у яких висвітлюються найпростіші дії щодо самостійності в побуті.

Технологічна освітня галузь базується на практичній діяльності учнів. На кожному занятті передбачено виконання практичної роботи. Об'єкти праці для виготовлення учитель/ учителька добирає, спираючись на побажання учнів.

Результати навчання і пропонований зміст

1–2-й класи

Обов'язкові результати навчання	**Очікувані результати навчання**
1	**2**
1. Змістова лінія « Технічна творчість та техніка»	
За допомогою дорослих або самостійно добирає конструкційні матеріали та	**Учень / учениця:** - *розпізнає* конструкційні матеріали візуально та на дотик [2 ТЕО 1-1.3-1];

технології для виготовлення виробу	- *добирає* конструкційні матеріали для виготовлення виробу з готових елементів (використання металевих, дерев'яних чи пластмасових конструкторів; готових елементів з паперу, пластику, деревини, пінопласту та інших для макетування) [2 ТЕО 1-1.3-2]; - *добирає* конструкційні матеріали відповідно до їх властивостей для виготовлення виробу: папір, пластилін, полімерна глина чи солене тісто, тканина, нитки; неткані, природні та інші матеріали [2 ТЕО 1-1.3-3]; - *розрізняє* види паперу, картону, ниток та *визначає* сфери їх застосування [2 ТЕО 1-1.3-4]
За допомогою дорослих або самостійно планує власну діяльність з виготовлення виробу, прогнозує кінцевий результат	**Учень / учениця:** - *прогнозує*, яким має бути виріб [2 ТЕО 1-1.1-1]; - *планує* послідовність технологічних операцій з допомогою дорослих (використання технологічних карт) [2 ТЕО 1-1.1-2]
Моделює, конструює та виготовляє виріб з готових елементів за допомогою дорослих; виготовляє та оздоблює виріб за допомогою дорослих	**Учень / учениця:** *моделює* та конструює виріб з деталей конструктора, користуючись графічним зображенням схем, за власним задумом самостійно чи з допомогою дорослих [2 ТЕО 1-1.4-1]; *задумує* конструкцію виробу та конструює його з елементів конструкторів або інших готових елементів (коробки, банки, пластикові пляшки тощо) [2 ТЕО 1-1.4-2]; *створює* задані форми (на підставі лише обрису силуету) з використанням Танграму [2 ТЕО 1-1.4-3]; *створює* виріб за зразком (шаблоном) та власним задумом самостійно чи із допомогою дорослих із використанням паперу, картону, ниток, нетканих чи природних матеріалів (предметні та сюжетні аплікації з природного матеріалу, нескладні сюжетні композиції, вироби в техніці орігамі, макети виробів із штучних матеріалів та картону, вироби об'ємної форми з паперу) [2 ТЕО 1-1.4-4];

	демонструє вміння різати нитки, папір, картон ножицями по прямій, кривій та ламаній лініях за запропонованим зразком (шаблоном) [2 ТЕО 1-1.4-5]; *розміщує* елементи виробу на площині [2 ТЕО 1-1.4-6];*розкриває п*ослідовність дій та *дотримується* її під час виготовлення виробів із природних матеріалів, під час виготовлення та оздоблення об'ємних виробів, самостійно або з допомогою дорослих [2 ТЕО 1-1.4-7]; *аргументує* послідовність та доцільність виготовленого виробу [2 ТЕО 1-1.4-8];*оздоблює* виріб за зразком та власним задумом бісером, лелітками, тасьмою, стрічками та іншими матеріалами [2 ТЕО 1-1.4-9]
Виконує прості технологічні операції	**Учень / учениця:** - *виконує* знайомі *технологічні операції* з конструкційними матеріалами з допомогою дорослих та самостійно (склеювання, складання, зв'язування тощо) [2 ТЕО 1-2.1-1]; - *пояснює* вибір моделі, яку він / вона сконструював / -ла, спираючись на запитання дорослих [2 ТЕО 1-2.2-2]

Пропонований зміст

Матеріали, інструменти та пристосування, необхідні для роботи.

Добір конструкційних матеріалів, інструментів та пристосувань для виготовлення виробу. Планування виготовлення виробу.

Моделювання, конструювання та виготовлення виробів із готових елементів деталей конструктора за графічним зображенням, схемою та за власним задумом.

Танграм.

Розміщення елементів виробу на площині, з'єднання елементів у виріб.

Технологічна послідовність у виготовленні виробів за зразком та власним задумом. Послідовність дій під час виготовлення паперових об'ємних фігур.

Макетування. Виготовлення й оздоблення об'ємних виробів.

Виготовлення об'ємних форм із паперу.

Послідовність дій під час виготовлення виробів технікою «Орігамі».

Картон та пінопласт як штучний матеріал для макетування.

Використання у роботі пластиліну, полімерної глини чи соленого тіста (плоскі та об’ємні форми); тканини, ниток, нетканих матеріалів (пласка та об’ємна аплікація на основі простих симетричних та асиметричних форм), природних матеріалів та інших матеріалів (пласкі та об’ємні вироби).

Оздоблення виробів за власним задумом бісером, лелітками, тасьмою, стрічками тощо.

Організація робочого місця на уроці.

Загальні правила безпеки на уроках технологій.

Пропоновані об’єкти праці: об’ємні моделі транспортних засобів, будинків, веж, роботів тощо; вироби, виготовлені технікою «Орігамі»; сюжетні та предметні аплікації з паперу, тканини, ниток, нетканих матеріалів, пластиліну, природних матеріалів; листівки, закладки; об’ємні статичні моделі (фігури) з пластиліну, полімерної глини чи соленого тіста; ялинкові прикраси об’ємної форми з паперу, тканини, ниток, нетканих та інших матеріалів

2. Змістова лінія «Світ технологій»

1	2
Читає та аналізує графічні зображення за допомогою дорослих та використовує їх у процесі роботи	**Учень / учениця:** - *аналізує* зображення схем технологічної послідовності за допомогою дорослих та дотримується їх у процесі роботи (використання технологічних карт, графічних зображень, малюнків) [2 ТЕО 2-1.2-1]; - *розмічає* прямі лінії на папері і картоні [2 ТЕО 2-1.2-2]; - самостійно чи з допомогою дорослих *креслить* розгортки прямокутної форми [2 ТЕО 2-1.2-3]
Дотримується безпечних прийомів праці під час використання	**Учень / учениця:** - *дотримується* безпечних прийомів праці під час використання інструментів та пристосувань (використання клею, ножиць, шпильок, гачків тощо) [2 ТЕО 2-4.3-1];

інструментів та пристосувань	- *організовує* безпечне робоче місце з допомогою дорослих [2 ТЕО 2-4.3-2]
Під час виготовлення виробів намагається ощадно використовувати матеріали; за допомогою дорослих готує залишки до вторинної обробки	**Учень / учениця:** - *бере до уваги* необхідність економного використання конструкційних матеріалів [2 ТЕО 2-3.2-1]; - самостійно чи під керівництвом дорослих *створює виріб,* повторно використовуючи матеріали (вироби з пластику, паперу, тканини, фольги та інше) [2 ТЕО 2-3.2-2]; - *аргументує* доцільність вторинного використання матеріалів та використовує їх для виготовлення виробів самостійно чи із допомогою дорослих [2 ТЕО 2-3.2-3]
Оцінює та представляє результати власної або колективної діяльності за допомогою дорослих	**Учень / учениця:** - самостійно чи з допомогою дорослих *демонструє* результати власної діяльності [2 ТЕО 2-1.5-1]; - *описує,* спираючись на запитання дорослих, чого хотів / -ла досягти [2 ТЕО 2-1.5-2]

Пропонований зміст

Елементи графічної грамоти.

Лінії. Правила розмічання ліній на папері і картоні.

Розгортки прямокутної форми. Виготовлення розгорток прямокутної форми.

Використання зображення схем для послідовного виготовлення виробу з допомогою дорослих та самостійно.

Властивості конструкційних матеріалів (види паперу, картону, ниток).

Виготовлення об’ємних виробів з елементами вторинних матеріалів.

Безпечні прийоми праці під час застосування інструментів та пристосувань.

Економне використання матеріалів.

Презентація власної (колективної) діяльності із допомогою дорослих.

Пропоновані об’єкти праці: сюжетні та предметні аплікації з паперу, пластиліну, природних та штучних матеріалів; об’ємні статичні моделі (фігури) з пластиліну, полімерної глини чи соленого тіста; об’ємні макети виробів із штучних матеріалів; моделювання та створення виробу із використанням вторинних матеріалів; виготовлення розгорток прямокутної форми з паперу чи картону.

3. Змістова лінія «Світ ремесел»

1	2
Спостерігає за процесом виготовлення виробу народними майстрами	**Учень / учениця:** - *зіставляє* та *розрізняє* вироби, виготовлені традиційними та сучасними ремеслами (гончарство, ткацтво, витинанка, різьблення та інше) [2 ТЕО 3-2.2-1]; - *пояснює* важливість відродження та збереження традиційних ремесел [2 ТЕО 3-2.2-2]

Спостерігає за процесом виготовлення виробу народними майстрами; створює виріб за допомогою дорослих або самостійно згідно із зразком чи власним задумом, застосовуючи технології традиційних та сучасних ремесел	**Учень / учениця:** - *виготовляє* та *оздоблює* виріб із допомогою дорослих чи самостійно, застосовуючи елементи традиційних та сучасних ремесел (використання різних технік для виготовлення та оздоблення виробів: витинанка, вишивка та інше) [2 ТЕО 3-2.1-3 / 2 ТЕО 3-2.2-3]
Пропонований зміст Створення та оздоблення простих виробів із допомогою дорослих чи самостійно за зразком та власним задумом, із застосуванням традиційних ремесел або технік декоративно-ужиткового мистецтва. Техніка «Витинанка». Розрізнення витинанки з-поміж інших виробів декоративно-ужиткового мистецтва. Послідовність дій під час виготовлення витинанки за шаблоном чи власним задумом. Пропоновані об’єкти праці: вироби з елементами витинанки, вироби з глини, ниток, тканини тощо	
4. Змістова лінія «Побут»	
1	**2**

Виконує практичні завдання в побуті; організовує робоче місце за допомогою дорослих	**Учень / учениця:** - *виконує* найпростіші дії щодо самостійності у побуті (упорядковування особистих речей) [2 ТЕО 4-4.2-1]; - спільно з дорослими *організовує* та прибирає робоче місце відповідно до власних потреб та визначених завдань (організація особистого побуту) [2 ТЕО 4-4.2-2]
За допомогою дорослих планує дії та виконує їх у власному побуті	**Учень / учениця:** - разом із дорослими *планує та реалізовує* найпростіші трудові дії (ремонтує іграшки, книжки, доглядає за рослинами і тваринами, готує страви за рецептами, доглядає за одягом та взуттям) [2 ТЕО 4-4.1-1]; - дотримується правил поведінки за столом, користується столовим посудом за призначенням [2 ТЕО 4-4.1-2]; - *володіє початковими навичками* сервірування столу [2 ТЕО 4-4.1-3]
За допомогою дорослих розраховує орієнтовні витрати та кількість матеріалів для виготовлення виробу	**Учень / учениця:** - спільно з дорослими *розраховує* приблизну кількість необхідних матеріалів для виконання простого завдання [2 ТЕО 4-3.1-1]; - самостійно *робить припущення* про потрібну кількість матеріалів для виконання простого завдання [2 ТЕО 4-3.1-2]

Пропонований зміст

Організація власної життєдіяльності.

Розв’язування практичних завдань у власному побуті.

Культура харчування.

Правила поведінки за столом.

Столовий посуд різного призначення.

Сервірування столу.

Організація робочого місця відповідно до визначених потреб і завдань.

Планування та реалізація найпростіших трудових дій (ремонт іграшок, книжок, догляд за рослинами, домашніми тваринами; приготування страв за рецептами; догляд за одягом та взуттям).

Розрахунок матеріалів та витрат для виконання простого завдання.

Пропоновані об’єкти праці: сервірування столу; прості страви: бутерброди / канапки, чай тощо; простий ремонт книжок, іграшок; догляд за рослинами і тваринами; догляд за одягом та взуттям тощо

Інформатична освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітню програму цієї галузі створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою інформатичної освітньої галузі для загальної середньої освіти є формування в учня/ учениці здатності до вирішення проблем із використанням цифрових пристроїв, інформаційно-комунікаційних технологій та критичного мислення для розвитку, творчого самовираження, власного та суспільного добробуту; безпечна та відповідальна діяльність в інформаційному суспільстві.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** інформатичної освітньої галузі у початковій школі є:

- формування відповідальної позиції цифрового громадянина, навичок безпечного й етичного користування цифровими пристроями та мережами;
- формування початкових умінь розрізняти інформацію різних видів та працювати з нею за допомогою цифрових пристроїв чи без них;
- формування початкових умінь визначати, знаходити та зберігати інформацію, необхідну для розв’язання життєвих проблем (навчання, гри тощо), за допомогою цифрових пристроїв, мереж та без них, самостійно та під час групової взаємодії; розрізняти правдиву і неправдиву інформацію різних видів;
- налагодження комунікації за допомогою цифрових пристроїв та мереж для спільної творчості, співпраці, навчання, гри;
- формування початкових умінь створювати електронні тексти (зображення, відео, звуки, програми тощо) за допомогою цифрових пристроїв;

- формування вмінь презентувати себе, власну творчість, ідеї, створені продукти та інші результати індивідуальної та групової діяльності за допомогою цифрових пристроїв.

Реалізація поставленої мети та завдань у початковій школі відбувається за ***змістовими лініями*** "Я у світі інформації (Дані. Інформація. Моделі)", "Моя цифрова творчість", "Комунікація та співпраця", "Я і цифрові пристрої", "Відповідальність та безпека в інформаційному суспільстві".

У рамках змістової лінії ***"Я у світі інформації (Дані. Інформація. Моделі)"*** формуються початкові вміння розпізнавати, знаходити, свідомо відбирати, зберігати та опрацьовувати просту інформацію за допомогою цифрових пристроїв та без них. Розпізнавання правдивої і неправдивої інформації в усіх її виявах (текст, зображення, звук тощо) необхідне для формування критичного мислення, що сприяє безпеці в інформаційному просторі дитини. Початкові уявлення про моделі реалізовуються через визначення істотних і неістотних властивостей об'єктів та створення на основі цього простих моделей об'єктів.

Змістова лінія ***"Моя цифрова творчість"*** розкривається через практичну діяльність (індивідуальну і групову) зі створення простих інформаційних продуктів (програм, текстів, зображень, відео, звуків, тощо) за допомогою цифрових пристроїв та програм для творчого самовираження, презентації себе і продуктів власної діяльності, вирішення завдань інших освітніх галузей.

В основі змістової лінії ***"Комунікація та співпраця"*** – ознайомлення із доступними для дитини засобами цифрової та безпосередньої комунікації для гри, спілкування, навчання, отримання нової інформації; використання безпечного онлайнового чи офлайнового середовища для цього. В умовах роботи у групі учні мають навчитися окреслювати цілі індивідуальної та групової діяльності, розподіляти ролі в межах групи, оцінювати здобутий результат, аналізувати помилки та усувати їх, доброзичливо взаємодіяти безпосередньо та в мережах.

Змістова лінія ***"Я і цифрові пристрої"*** реалізовується через усвідомлення і розпізнавання тих завдань, які можна розв'язати за допомогою цифрових пристроїв, виходячи з їхніх функціональних можливостей (фотографувати, записувати, слухати, відображати, опрацьовувати інформацію тощо). До основних умінь, які формуються через цю змістову лінію, належать розпізнавання простих програмних і технічних несправностей та вміння усувати їх самостійно чи з допомогою дорослих, розуміти обмеження та переваги пристроїв стосовно виконуваних завдань, усвідомлювати, що машини можуть імітувати інтелектуальну діяльність. Ця змістова лінія охоплює вміння організовувати власний робочий простір на фізичному та простому програмному рівні для збереження здоров'я, доброго самопочуття та ефективної діяльності учня/ учениці.

Змістову лінію ***"Відповідальність та безпека в інформаційному суспільстві"*** спрямовано на створення безпечних умов для учня / учениці під час роботи з цифровими пристроями і в мережах, що передбачає захист особистої інформації, формування принципів етичного, доброзичливого та відповідального спілкування через мережі, навички і можливості захисту власного інформаційного простору, фізичного та психологічного здоров'я. У рамках цієї змістової лінії в учнів формується відповідальне та шанобливе ставлення до власної та чужої інформаційної діяльності, яке на рівні початкової школи виявляється, зокрема, і через зазначення власного авторства, посилання на авторство інших, а також через усвідомлення шкоди від списування.

Вказані змістові лінії передбачають можливу інтеграцію інформатичної освітньої галузі з іншими освітніми галузями через розв'язування дослідницьких

завдань, формування наскрізних умінь учнів, інформатичної грамотності та культури.

Результати навчання і пропонований зміст

1 – 2-й класи

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання
1	**2**
1. Змістова лінія «Я у світі інформації (Дані. Інформація. Моделі)»	
Пояснює сприйняття інформації різними органами чуття на основі власних спостережень	**Учень / учениця:** - *досліджує* сприйняття інформації різними органами чуття [2 ІФО 1-1.1-1]; - *робить* висновок щодо виду інформації та способу її сприйняття [2 ІФО 1-1.1-2]; - *формулює* прості інформаційні запити [2 ІФО 1-1.1-3]
Розрізняє та фіксує дані, аналізує та впорядковує прості послідовності	**Учень / учениця:** - *відображає* відповіді на запитання за допомогою спеціальних знаків і символів [2 ІФО 1-1.2-1]; - *групує* повідомлення за типами даних, що в них містяться (зображення, тексти, відео, звук тощо) [2 ІФО 1-1.2-2]; - *зберігає*, *змінює* та *видаляє* дані на одному з відомих носіїв [2 ІФО 1-1.2-3]; - *розрізняє* носії за їх призначенням [2 ІФО 1-1.2-4]; - *читає* та *пояснює* запропоновані прості схеми і / або інформаційні знаки й табло в місцях перебування [2 ІФО 1-1.2-5]; - *відповідає* на запитання за даними таблиці, схеми [2 ІФО 1-1.2-6]; - *знаходить* зайві чи пропущені елементи, помилки у послідовності [2 ІФО 1-1.2-7];

	- *впорядковує* предмети за заданими ознаками (наприклад, впорядкування списку учнів за датою народження, прізвищ за алфавітом тощо) [2 ІФО 1-1.2-8]
Визначає об’єкти, їх властивості та значення властивостей за підтримки вчителя; розрізняє моделі та їх відповідники у реальному світі, створює прості моделі	**Учень / учениця:** - *користується* готовими моделями для пояснення і розв’язання проблем [2 ІФО 1-1.3-1]; - *визначає* з допомогою вчителя / вчительки найістотніші властивості об’єктів для побудови моделей [2 ІФО 1-1.3-2]; - *знаходить* схожі і відмінні властивості об’єктів [2 ІФО 1-1.3-3]; - *поділяє* властивості за значущістю (істотні та неістотні) [2 ІФО 1-1.3-4]; - *створює* об’єкти за зразком [2 ІФО 1-1.3-5]; - *групує* об’єкти, *дає* назву групі [2 ІФО 1-1.3-6]; - *переводить* проблему з однієї форми представлення в іншу за запропонованим шаблоном / інструкцією [2 ІФО 1-1.3-7]; - *створює* модель об’єкта [2 ІФО 1-1.3-8]
Розрізняє правдиві та неправдиві твердження, здобуті з різних джерел	**Учень / учениця:** - *цікавиться* походженням інформації [2 ІФО 1-1.4-1]; - *виокремлює* факти в текстах і повідомленнях [2 ІФО 1-1.4-2]; - *розпізнає* в тексті хибні чи правдиві висловлювання [2 ІФО 1-1.4-3]; - *розрізняє* припущення і фантазію, правду і неправду у простих медіатекстах [2 ІФО 1-1.4-4]; - *робить* власні припущення стосовно розвитку подій [2 ІФО 1-1.4-5]
Пропонований зміст Поняття про інформацію.	

Сприймання інформації людиною. Види інформації за способом сприйняття (зорова, слухова, дотикова, нюхова, смакова).

Властивості інформації (без називання термінів). Джерела отримання інформації людиною та машиною.

Формулювання запитань (типу “так / ні”, відкриті, уточнювальні) до розповідей, текстів, завдань. Формулювання запитів для пристроїв і людей.

Головні/ ключові слова для пошуку інформації в навколишньому середовищі та мережах (“про що я хочу дізнатися?”). Як запит сформулювати одним словом / словосполученням?

Читання інформаційних знаків. Створення власних.-Орієнтування за допомогою інформаційних знаків та позначок на цифрових пристроях і у доступному середовищі. Розпізнавання та зчитування інформації різного виду на носіях та в доступному середовищі.

Приклади фіксування інформації людиною і машиною (алфавіт, кольори, цифри, спеціальні знаки / символи) . Кодування відповідей “так–ні” спеціальними знаками (0–1, червоний – зелений, жестами) тощо. Емотикони, інформаційні знаки, схеми як закодована інформація.

Просте впорядкування даних.

Використання і пояснення готових схем, таблиць, понятійних карт для організації зібраної інформації.

Збирання даних (фото-, відео-, аудіо-, текстових, тощо), в тому числі цифровими пристроями, їх фіксування на носіях (папір, флешка тощо). Збереження даних та інформації на носіях. Приклади доступних носіїв.

Впорядкування простих послідовностей для розв’язування проблем, виявлення закономірностей і помилок у послідовностях.

Створення найпростіших моделей (із підручних матеріалів, конструктора тощо та за допомогою цифрових пристроїв).

Властивості об’єктів і їх моделей. Групи об’єктів за одною спільною ознакою.

Правдиві та хибні висловлювання. Факти та вигадка. Припущення і фантазія. Прогнозування розвитку подій (казки, мультфільми, готові програми, ігри), порівняння результатів відповідно до висловлених припущень

2. **Змістова лінія «Моя цифрова творчість»**	
1	**2**
Створює план дій, наводить приклади повторення та виконання дій за	**Учень / учениця:**

визначеним завданням у повсякденній діяльності	- *встановлює* логічну послідовність подій або дій [2 ІФО 2-2.1-1]; - *переказує* послідовність подій та дій (у тексті, явищах тощо) [2 ІФО 2-2.1-2]; - *оцінює* ризик порушення послідовності дій (наприклад, під час переходу дороги на перехресті) [2 ІФО 2-2.1-3]
Складає простий план із точних та однозначних вказівок до дій виконавців, виявляє в ньому помилки, оцінює відповідність очікуваному результату	**Учень / учениця:** - *діє* за запропонованим планом, вирізняє пункти плану [2 ІФО 2-2.2-1]; - *укладає* послідовність дій (алгоритм), які потрібно виконати для досягнення мети у повсякденній діяльності [2 ІФО 2-2.2-2]; - *укладає* план дій для виконавця із точними та однозначними вказівками [2 ІФО 2-2.2-3]; - *формулює* очікуваний результат [2 ІФО 2-2.2-4]; - *змінює* послідовності дій для отримання іншого результату [2 ІФО 2-2.2-5]; - *погоджується* або *спростовує* факт досягнення результату [2 ІФО 2-2.2-6]; - *виправляє* помилки у плані [2 ІФО 2-2.2-7]
Складає ціле із запропонованих частин, пояснює, як заміна окремих частин приводить до іншого цілого	**Учень / учениця:** - *виокремлює* частини від цілого [2 ІФО 2-2.3-1]; - *складає* ціле із запропонованих частин [2 ІФО 2-2.3-2]; - *виокремлює* у складному завданні прості завдання, *пропонує* порядок їхнього розв’язування [2 ІФО 2-2.3-3]; - *експериментує* із заміною частин [2 ІФО 2-2.3-4]; - *ризикує* під час виконання незнайомих завдань [2 ІФО 2-2.3-5]

Використовує готові та створює прості інформаційні продукти (текст, зображення, звуки) для отримання, передачі інформації або представлення власних ідей, результатів діяльності	**Учень / учениця:** - *використовує*, *створює*, *змінює* текст за допомогою цифрових пристроїв та програм [2 ІФО 2-2.4-1]; - *створює* прості малюнки за допомогою цифрових пристроїв та програм [2 ІФО 2-2.4-2]; - *презентує* ідеї та / або результати своєї діяльності за допомогою малюнків, текстів, музики тощо [2 ІФО 2-2.4-3]; - *читає* електронні тексти, *додає* до них позначки і закладки [2 ІФО 2-2.4-4]; - *заповнює* пропуски в таблиці, виконуючи прості розрахунки [2 ІФО 2-2.4-5]; - *робить* фотографії, *знімає* відео, *фіксує* звуки, *слухає* тексти з альтернативних джерел (аудіокниги) [2 ІФО 2-2.4-6]; - *використовує* основні інструменти для створення та редагування простих інформаційних продуктів [2 ІФО 2-2.4-7]

Пропонований зміст

Подія, послідовність подій.

Укладання послідовності кроків.

Наслідки порушення плану (алгоритму), послідовності подій у близькому середовищі, готових програмах, іграх.

Складання простих алгоритмів для виконавця. Виконавець і його система команд.

Що можуть і не можуть виконати машини і люди. Очікуваний результат.

Виправлення помилок у планах і алгоритмах.

Завдання прості і складні. Послідовність розв’язування складного завдання. Конструювання.

Програми та інструменти для створення простих зображень, текстів, музики, запису голосових повідомлень та пісень. Перегляд та використання простих інформаційних продуктів (зображень, текстів, звуків , відео та їх поєднання).

Аудіо- та інтерактивні книжки.

Заповнення таблиць на пристроях і без них, прості розрахунки.

Програми та пристрої для простих розрахунків.

Електронні тексти. Створення простих електронних текстів методом набору і голосовим. Виокремлення ключових слів та фрагментів. Шрифти. Їхня роль. Кольори і оздоблення. Оформлення текстів. Електронний дизайн.

Збереження інформаційних продуктів на пристроях. Редагування створених чи готових електронних документів. Презентуваннння власних ідей, думок, готових чи створених інформаційних продуктів перед аудиторією

3. Змістова лінія «Комунікація та співпраця»	
1	**2**
Самостійно та відповідально виконує визначені завдання; працює в команді з іншими особами для досягнення спільної мети	**Учень / учениця:** - *перевіряє* результати праці, своєї та інших, за запропонованими критеріями [2 ІФО 3-2.5-1]; - *обґрунтовує* причини своїх рішень [2 ІФО 3-2.5-2]; - з допомогою інших *формулює* висновки щодо розв'язання чи нерозв'язання проблеми [2 ІФО 3-2.5-3]; - *діє* за узгодженими правилами під час спільної роботи з інформацією [2 ІФО 3-2.5-4]; - *встановлює послідовність* із запропонованих дій для виконання роботи у групі [2 ІФО 3-2.5-5]; - *виконує* різні ролі у групі [2 ІФО 3-2.5-6]
Пропонований зміст Правила і необхідність їхнього дотримання. Групова робота і лідерство. Оцінювання досягнутого результату власної і групової праці. Спостереження за розвитком подій, експериментів, досягнення результату. Висновок про досягнення / недосягнення результату. Допомога інших під час пошуку рішення**.**	

Комунікація (однокласники, учитель, батьки, довідники, словники тощо) для пошуку необхідних ресурсів	
4. **Змістова лінія «Я і цифрові пристрої»**	
1	**2**
Використовує цифрові пристрої вдома, в школі, на вулиці та пояснює їх призначення	**Учень / учениця:** - самостійно *добирає* необхідні цифрові пристрої для навчання [2 ІФО 4-3.1-1]; - *досліджує* можливості пристроїв [2 ІФО 4-3.1-2]; - *експериментує* з їхніми функціями [2 ІФО 4-3.1-3]; - *визначає* переваги цифрових пристроїв для збирання, зберігання і відображення даних [2 ІФО 4-3.1-4]; - *описує* призначення доступних цифрових пристроїв [2 ІФО 4-3.1-5]; - *в*микає / вимикає, перезавантажує доступні пристрої [2 ІФО 4-3.1-6]
Організовує власне робоче місце за допомогою дорослих; розпізнає та описує прості проблеми та збої, які виникають у роботі доступних цифрових пристроїв, звертається за допомогою та підтримкою	**Учень / учениця:** - *підтримує* порядок на робочому місці [2 ІФО 3.2-1]; - бережливо *ставиться* до своїх і чужих речей, зокрема цифрових пристроїв [2 ІФО 4-3.2-2]; - *використовує* програмні середовища для навчальної діяльності та в побутових ситуаціях [2 ІФО 4-3.2-3]; - запускає програми, відкриває файли та програми на знайомому пристрої [2 ІФО 4-3.2-4]; - *розрізняє* випадки, коли потрібно звернутися по допомогу, а коли впоратися самому при збоях програм і несправностях пристроїв [2 ІФО 4-3.2-5]
Використовує цифрові пристрої, технології для доступу до інформації та спілкування	**Учень / учениця:** - *пояснює*, у який спосіб люди спілкуються через мережі [2 ІФО 4-3.3-1];

	- *оцінює* переваги і обмеження спілкування через мережі [2 ІФО 4-3.3-2]; - *використовує* цифрові пристрої для пошуку інформації, творчості та співпраці [2 ІФО 4-3.3-3]; - *користується* різними джерелами інформації (книги, альбоми, запитання до друга тощо) [2 ІФО 4-3.3-4]; - *застосовує* інформацію з веб-джерела для навчальних потреб [2 ІФО 4-3.3-5]
Пропонований зміст Люди і машини. Інтелектуальна поведінка машин. Передавання інформації від людини до пристрою і навпаки. Цифрові пристрої для навчання, побуту, гри, безпеки, розвитку та збору інформації. Можливості цифрових пристроїв, призначення, вмикання / вимикання , перевантаження. Робоче місце для роботи з цифровими пристроями. Елементарне налагодження програмного середовища під власні потреби. Розпізнавання та усування елементарних несправностей пристроїв і програм, прості заходи збереження пристроїв. Цифрові пристрої як приватна власність іншої особи, колективу, організації. Передавання інформації в сучасному суспільстві. Програми та пристрої для спілкування в інтернеті, у безпечних онлайнових і офлайнових середовищах. Спілкування, пошук інформації через відео- або звуковий (голосовий) режим або передавання простого тексту, зображення тощо. Перегляд навчального відео, анімацій, схем, пошук та навігація у безпечних мережах та інтернеті за допомогою цифрових пристроїв	
5. **Змістова лінія «Відповідальність та безпека в інформаційному суспільстві»**	
1	**2**
Дотримується правил безпечної роботи; захищає свій інформаційний простір; розповідає про проблеми дорослим	**Учень / учениця:** - *дотримується* безпечного режиму роботи з цифровими пристроями [2 ІФО 5-4.1-1]; - *повідомляє* про своє самопочуття дорослим [2 ІФО 5-4.1-2]; - *аргументує* необхідність конфеденційності паролів [2 ІФО 5-4.1-3];

	- *дотримується* правил безпечної роботи з цифровими пристроями та в мережах [2 ІФО 5-4.1-4]; - *зберігає* конфіденційність особистої інформації та пояснює необхідність цього [2 ІФО 5-4.1-5]; - *розпізнає* інформацію небезпечного змісту та *повідомляє* про це дорослих [2 ІФО 5-4.1-6]; - *звертається* по допомогу, коли є сумніви з приводу змісту чи співрозмовника в мережах і реальному житті [2 ІФО 5-4.1-7]
Зважає на технічні можливості цифрових пристроїв для спілкування, зокрема з людьми з особливими потребами, поважає приватність повідомлень, толерантно ставиться до відмінностей культур, традицій і різних думок	**Учень / учениця:** - коректно *реагує* на висловлювання, з яким не погоджується [2 ІФО 5-4.2-1]; - *розрізняє* приватну та публічну інформацію [2 ІФО 5-4.2-2]; - *виявляє* доброзичливе ставлення до інших – безпосередньо та через мережі [2 ІФО 5-4.2-3]; - *повідомляє* дорослих про образи і цькування [2 ІФО 5-4.2-4]
Зазначає авторство власних робіт; виявляє повагу до авторства інших осіб	**Учень / учениця:** - *зазначає* авторство власних робіт (прізвище, ім'я, дату), *доводить* його [2 ІФО 5-4.3-1]; - *не списує і не дає списувати*, аргументовано доводячи, чому [2 ІФО 5-4.3-2]; - *вказує* авторів тих матеріалів, які використовує у своїх роботах [2 ІФО 5-4.3-3]
Пропонований зміст Правила власної та взаємної безпеки з цифровими пристроями. Організація робочого місця та особистого режиму роботи з цифровими пристроями. Саморегуляція під час роботи з цифровими пристроями. Засоби та способи збереження особистої інформації. Пін-коди і паролі (текстові, графічні, цифрові, тактильні, фотопаролі, паролі-зображення тощо), їх призначення та доцільне використання.	

Вікові обмеження на перегляд сторінок та створення акаунтів.

Безпека в мережах. Небезпечні співрозмовники та теми.

Виявлення проблем і джерела допомоги.

Етика спілкування в мережах та в реальному житті, особливості цифрового спілкування. Як уникнути цькування і діяти у випадку образ у цифровому спілкуванні.

Програми та засоби, які полегшують спілкування з людьми з особливими потребами.

Інформація для дітей і дорослих, приватна, особиста, сімейна, колективна, публічна.

Авторство контенту, зокрема електронного (власне і чуже)

Соціальна та здоров’язбережувальна освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітню програму цієї галузі створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою соціальної та здоров’язбережувальної освітньої галузі для загальної середньої освіти є становлення самостійності учня / учениці, його / її соціальної залученості та активності через формування здорового способу життя, розвиток підприємливості, здатності до співпраці в різних середовищах, впевненості в собі та доброчесності для безпеки, добробуту та сталого розвитку.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** соціальної та здоров’язбережувальної освітньої галузі у початковій школі є:

- формування у школярів стійких переконань щодо цінності життя, здоров’я і безпеки для себе і тих, хто його / її оточує;
- виховання дбайливого та усвідомленого ставлення до власного здоров’я і безпеки;

- розвиток потреби самопізнання та самовдосконалення;
- формування в учнів сталої мотивації до здорового способу життя;
- формування свідомого прагнення дотримуватися безпечної, здорової та етичної поведінки для поліпшення добробуту;
- розвиток уміння ухвалювати рішення в повсякденних ситуаціях з користю для безпеки та здоров'я;
- сприяння індивідуальному розвитку самостійності, підприємливих якостей та поведінки свідомого споживача;
- формування вміння вчитися без шкоди для здоров'я;
- створення сприятливого безпечного та здорового середовища в школі.

Зміст соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі структуровано за трьома ***змістовими лініями***: «Безпека», «Здоров'я», «Добробут».

Змістова лінія ***«Безпека»*** передбачає розвиток умінь безпечної поведінки вдома, школі та у природному й техногенному середовищі, прогнозування наслідків небезпечних дій, визначення впливів на вибір безпечної поведінки, дотримання правил (дорожнього руху, використання побутової техніки і побутової хімії тощо) та відповідального ставлення до особистої безпеки й безпеки інших.

Змістова лінія ***«Здоров'я»*** спрямована на формування в учнів здоров'язбережувальної компетентності і поведінки через набуття навичок здорового способу життя, розвиток позитивної самооцінки, критичного мислення, умінь ухвалювати зважені рішення, відповідально ставитися до власного здоров'я та здоров'я тих, хто поряд, і протидіяти негативним соціальним чинникам.

Змістова лінія ***«Добробут»*** забезпечує розвиток етичної поведінки в соціумі, вміння вчитися і формування позитивного ставлення до навчання, усвідомлення важливості здорового способу життя для добробуту, розвиток підприємливості і споживчої культури для оптимального використання ресурсів та забезпечення добробуту, орієнтацію учнів на відповідальне ставлення до безпеки та здоров'я як до найважливіших життєвих цінностей.

Навчальний матеріал змістових ліній реалізується наскрізно в кожній темі через взаємоінтеграцію і взаємодоповнення.

Результати навчання і пропонований зміст

1 – 2-й класи

Обов'язкові результати навчання	**Очікувані результати навчання**

1	2
1. Змістова лінія «Безпека»	
Розпізнає та описує небезпеку вдома, у школі та навколишньому світі	**Учень / учениця:** - *розпізнає* ситуації небезпеки вдома, на вулиці або у школі та *пояснює*, що робити в цих ситуаціях [2 СЗО 1-2.1-1]; - *пояснює* ситуації, у яких побутові прилади, речовини можуть бути небезпечними для людини [2 СЗО 1-2.1-2]; - *описує* дії, доцільні в разі небезпечної ситуації з вогнем, водою, газом, вибухонебезпечними предметами та речовинами [2 СЗО 1-2.1-3]; - *описує* дії, доцільні в разі контакту з незнайомою людиною [2 СЗО 1-2.1-4]; - *розпізнає* предмети, до яких не можна торкатися (забуті сторонніми людьми речі, зброя тощо) [2 СЗО 1-2.1-5]
Пояснює, що кожна дія (рішення) має наслідки	**Учень / учениця:** - *пояснює* можливі наслідки для себе від власної необачної поведінки вдома [2 СЗО 1-2.2-1]; - *пояснює* можливі небезпеки, з якими може стикатися людина в довкіллі [2 СЗО 1-2.2-2]; - *прогнозує* наслідки небезпечної поведінки з підозрілими предметами, забутими речами, вибуховими пристроями та зброєю [2 СЗО 1-2.2-3]
Визначає позитивний і негативний вплив на вибір здорової та безпечної поведінки	**Учень / учениця:** - *розрізняє* корисні та шкідливі впливи на вибір безпечної поведінки з боку батьків, учителів, друзів, ЗМІ тощо [2 СЗО 1-3.3-1]; - *пояснює*, як правила та їх дотримання впливають на безпеку в довкіллі, зокрема вдома, у школі [2 СЗО 1-3.3-2]

Вирішує як діяти у повсякденних ситуаціях без загрози для життя і здоров'я	**Учень/учениця:** - *обирає* безпечну дорогу, *розробляє* безпечний *маршрут* до / зі школи з урахуванням правил дорожнього руху [2 СЗО 1-2.3-1]; - *обирає* свої дії як учасник дорожнього руху з найменшим ризиком [2 СЗО 1-2.3-2]
Пояснює, від чого залежить безпека вдома, у школі та навколишньому світі	**Учень / учениця:** - *пояснює* правила безпечної поведінки вдома (з побутовими приладами, речовинами тощо) [2 СЗО 1-2.4-1]; - *дотримується* правил безпечної поведінки в різних ситуаціях [2 СЗО 1-2.4-2]; - *розрізняє* основні знаки та символи дорожнього руху [2 СЗО 1-2.4-3]; - *розрізняє* підозрілі предмети (забуті речі, зброя та її елементи тощо) та *пояснює*, куди і як звернутися з повідомленням про знахідку [2 СЗО 1-2.4-4]
Розрізняє, до кого і як звернутися за допомогою; описує приклади такої діяльності	**Учень / учениця:** - *визначає* осіб, які можуть надати допомогу в разі небезпеки [2 СЗО 1-1.3-1]; - *описує* приклади діяльності служб допомоги в небезпечних ситуаціях та *ідентифікує* їх телефони [2 СЗО 1-1.3-2]; - *демонструє*, як попросити допомоги при потребі [2 СЗО 1-1.3-3]; - *пояснює*, яку просту першу допомогу можна надати [2 СЗО 1-1.3-4]
Розпізнає знаки, символи і попередження щодо ймовірної небезпеки	**Учень / учениця:** - *розрізняє* найважливіші попереджувальні знаки та символи, *пояснює*, що вони означають [2 СЗО 1-4.2-1] - *визначає* місця, де можна безпечно відпочити [2 СЗО 1-4.2-2]

Демонструє поведінку, яка запобігає або зменшує ризики для життя і здоров'я	**Учень / учениця:** - *розпізнає* вияви неповаги та приниження [2 СЗО 1.1-1]; - *уникає* виявів неповаги та приниження у власній поведінці [2 СЗО 1-1.1-2]; - належно *реагує* на цькування, тиск та приниження [2 СЗО 1-1.1-3]; - *пояснює,* що всі люди (зокрема діти) мають право захищати свою гідність і недоторканість свого тіла [2 СЗО 1-1.1-4]; - *пояснює,* як безпечно і без шкоди для здоров'я поводитися в мережі [2 СЗО 1-1.1-5]

Пропонований зміст

Безпека і небезпека.

Вплив оточення на вибір безпечної поведінки (батьки, вчителі, друзі тощо).

Джерела допомоги в небезпечних ситуаціях (батьки, сусіди, родичі, служба надзвичайних ситуацій).

Діяльність служб допомоги в небезпечних ситуаціях та їх ідентифікація (поліція, пожежники, швидка допомога тощо).

Можливі загрози з боку людей, правила поведінки.

Безпека в школі.

Шкільні приміщення, їх розміщення та правила безпечної поведінки в них (клас, коридори, їдальня, спортзал, туалет тощо).

Імовірні небезпечні ситуації у школі. Шляхи виходу зі школи.

Безпечна поведінка на шкільному подвір'ї.

Безпека у довкіллі.

Безпечна дорога до/ зі школи.

Правила пішохідного руху.

Безпечна поведінка на екскурсії. Безпечна поведінка на природі (ліс, водойми, гори тощо). Безпечні місця для ігор і розваг. Ознаки підозрілих предметів, забутих речей, вибухових пристроїв та зброї, куди звертатися в ситуаціях, пов'язаних із ними. ***Безпека вдома.*** *Імовірні* небезпечні ситуації (з побутовими приладами, побутовою хімією тощо). Правила безпечної поведінки вдома. Надання першої допомоги при нескладних травмах	
2. Змістова лінія «Здоров'я»	
1	**2**
Пояснює, що кожна дія (рішення) має наслідки	**Учень / учениця:** - *описує* свої почуття в різних ситуаціях [2 СЗО 2-2.2-4]; - *пояснює,* чому небезпечно та шкідливо дражнити або залякувати інших [2 СЗО 2-2.2-5]; - *описує* залежність між фізичною активністю та потребою в їжі та воді [2 СЗО 2-2.2-6]
Відзначає зміни власного організму і приймає їх	**Учень / учениця:** - *описує* зміни власних емоцій, почуттів (настрою) [2 СЗО 2-3.2-1]; - *визначає,* як змінюється людське тіло з віком [2 СЗО 2-3.2-2]; - *відзначає* зміни у своєму тілі у процесі дорослішання, хвороби, втоми, фізичної активності [2 СЗО 2-3.2-3]; - *наводить приклади* зародження та розвитку живих істот [2 СЗО 2-3.2-4]

Визначає позитивний і негативний вплив на вибір здорової та безпечної поведінки	**Учень / учениця:** - *пояснює* вплив способу життя, здорової поведінки та корисних звичок на здоров'я людини [2 СЗО 2-3.3-3]; - *розрізняє* позитивні і негативні впливи оточення на вибір здорового способу життя (сім'я, вчителі, лікарі, однолітки, ЗМІ) [2 СЗО 2-3.3-4]; - *пояснює* важливість руху та активної поведінки для себе та інших [2 СЗО 2-3.3-5]; - *пояснює, як запобігти* неінфекційним та інфекційним захворюванням (спосіб життя, правила гігієни, щеплення) [2 СЗО 2-3.3-6]; - *пояснює*, як поводитися поруч із людьми з неінфекційними та інфекційними захворюваннями [2 СЗО 2-3.3-7]; - *пояснює* роль щеплення для попередження інфекційних захворювань [2 СЗО 2-3.3-8]; - *пояснює* важливість впливу питної води на організм [2 СЗО 2-3.3-9]; - *описує* шкоду від вживання алкоголю, тютюну, наркотиків, можливого хибного вживання інших речовин [2 СЗО 2-3.3-10]; - *порівнює* вплив різних емоцій та почуттів на себе та інших [2 СЗО 2-3.3-11]
Уважно слухає, запитує про потреби інших осіб та висловлюється так, щоб не образити інших осіб	**Учень / учениця:** - виражає словесно і несловесно потреби, бажання, почуття [2 СЗО 2-4.4-1]; - відстоює свою позицію, за потреби кажучи «ні» [2 СЗО 2-4.4-2]; - *визначає* осіб, від яких може отримати інформацію про вживання ліків та користування предметами домашнього вжитку [2 СЗО 2-4.4-3]; - *розрізняє* родинні зв'язки, дружні, ділові стосунки та подружнє життя [2 СЗО 2-4.4-4]; - *пояснює,* чому треба ставитися з повагою до інших осіб, їхнього походження [2 СЗО 2-4.4-5]

Демонструє поведінку, яка запобігає або зменшує ризики для життя і здоров'я	**Учень / учениця:** - *дотримується* правил щодо догляду за своїм тілом, одягом, особистими речами [2 СЗО 2-1.1-6]; - *використовує* відповідні назви частин тіла та органів для повідомлення про самопочуття чи проблеми зі здоров'ям (біль, дискомфорт тощо) [2 СЗО 2-1.1-7]; - *визначає* осіб, до яких може звертатися при поганому самопочутті [2 СЗО 2-1.1-8]
Визначає здорові та шкідливі звички	**Учень / учениця:** - *пояснює*, як харчування впливає на здоров'я людини [2 СЗО 2-3.1-1]; - *розрізняє* продукти за походженням (напр., рослинного, тваринного тощо) [2 СЗО 2-3.1-2]; - *пояснює*, що таке хибне використання речовин (напр., ліки – не за призначенням або в надмірних кількостях) [2 СЗО 2-3.1-3]; - *розпізнає* безпечні і небезпечні речовини [2 СЗО 2-3.1-4]; - *розрізняє* здорові та шкідливі звички, *пояснює* їхній вплив на безпеку, здоров'я і добробут людини [2 СЗО 2-3.1-5]
Розпізнає, що приносить задоволення та користь	**Учень / учениця:** - *розрізняє* корисні і шкідливі продукти харчування [2 СЗО 2-3.4-1]; - *пояснює* важливість споживання продуктів своєї місцевості [2 СЗО 2-3.4-2]; - *наводить приклади* українських національних страв та страв інших країн [2 СЗО 2-3.4-3]; - *пояснює* важливість сну та відпочинку (активного і пасивного) для належного розвитку організму та збереження здоров'я [2 СЗО 2-3.4-4]
Вирішує, як діяти у повсякденних ситуаціях без загрози для життя і	**Учень / учениця:** - *описує* безпечне й відповідальне вживання їжі, використання ліків, побутових засобів [2 СЗО 2-2.3-3];

здоров’я	- демонструє дії, спрямовані на подолання страху [2 СЗО 2-2.3-4]
Розпізнає знаки, символи і попередження щодо ймовірної небезпеки	**Учень / учениця:** - *добирає* продукти харчування, орієнтуючись на позначки на упакуванні [2 СЗО 2-4.2-3]; - *визначає* місця, де можна харчуватися здорово [2 СЗО 2-4.2-4]
Визнає важливість помірності у споживанні послуг та продукції	**Учень / учениця:** - *пояснює*, що переїдати – шкідливо [2 СЗО 2-4.5-1]; - *пояснює*, що важлива помірність під час перегляду телебачення та користування цифровими пристроями, дотримується цих обмежень у побуті [2 СЗО 2-4.5-2]
Протидіє проявам тиску, неповаги та приниження щодо себе та інших осіб, звертаючися за допомогою до дорослих	**Учень / учениця:** - *визначає* дії, які його / її ображають [2 СЗО 2-1.2-1]; - *підтримує* та *приймає* інших [2 СЗО 2-1.2-2]; - *демонструє* відсторонення від неприйнятних дотиків з боку інших людей; *повідомляє* про це дорослих, яким довіряє [2 СЗО 2-1.2-3]
Розпізнає здорову етичну поведінку (сумлінність, справедливість, чесність, відповідальність, відвагу, відданість) та наслідує її	**Учень / учениця:** - *встановлює* дружні стосунки з дітьми своєї та іншої статі [2 СЗО 2-1.4-1]; - *пояснює* функції та значення батьків для кожної людини [2 СЗО 2-1.4-2]; - *пояснює* правила моральної поведінки вдома, у школі [2 СЗО 2-1.4-3]

Пояснює важливість навчання у школі для свого життя та добробуту; планує свій день (навчальний та вихідний)	**Учень / учениця:** - *пояснює*, чому навчання допомагає зберігати здоров'я [2 СЗО 2-4.6-1]; - *пояснює*, як бути прикладом здорової поведінки для інших [2 СЗО 2-4.6-2]
Упорядковує власне навчання відповідно до своїх потреб та рекомендованих умов	**Учень / учениця:** - *пояснює*, чому належні для збереження здоров'я умови сприяють навчанню [2 СЗО 2-4.1-1]; - *застосовує* різні способи зняття втоми (за допомогою гімнастики, дихальних вправ, музики, прогулянки, зміни виду діяльності тощо) [2 СЗО 2-4.1-2]

Пропонований зміст

Здоров'я та його складники.

Психічний та емоційний складники здоров'я.

Емоції (позитивні і негативні), їх зміни в різних ситуаціях та вплив на організм. Життєрадісність і здоров'я.

Фізичний складник здоров'я.

Людське тіло і зміни в ньому.

Народження і розвиток живої істоти. Індивідуальні особливості її росту й розвитку (прийняття змін).

Особиста гігієна.

Режим дня.

Фізичні вправи і здоров'я (загартовування, постава тощо).

Утома і способи її зняття.

Активний і пасивний відпочинок.

Харчування і здоров’я.

Продукти харчування (корисні, некорисні, шкідливі).

Здоров’я і хвороби.

Самопочуття.

Інфекційні та неінфекційні захворювання.

Профілактика інфекційних захворювань (гігієна, щеплення, карантин тощо).

Хибне використання/ вживання речовин (побутова хімія, ліки тощо).

Соціальний та духовний складники здоров’я.

Повага до себе та інших людей.

Спілкування. Правила спілкування.

Уміння товаришувати.

Стосунки з дітьми своєї та іншої статі.

Тиск, неповага, приниження і протидія їм.

Небезпека та шкода для здоров’я від агресивної поведінки.

Здорова поведінка та корисні звички, їх вплив на збереження здоров’я.

Піклування про здоров’я в сім’ї. Народні традиції, родинні свята і здоров’я

3. Змістова лінія «Добробут»	
1	**2**
Розпізнає, що приносить задоволення та користь	**Учень / учениця:** - *пояснює*, яка діяльність приносить і радість, і користь [2 СЗО 3-3.4-5]; - *розрізняє* ознаки добробуту людини [2 СЗО 3-3.4-6]
Пояснює потреби свої та інших осіб; визначає, від кого та від чого залежить задоволення потреб	**Учень / учениця:** - *розрізняє* важливі і менш важливі потреби, *визначає* доступні шляхи їх задоволення [2 СЗО 3-4.3-1]; - *складає* перелік речей, необхідних для конкретної життєвої ситуації [2 СЗО 3-4.3-2]; - *пояснює*, чому люди купують товари [2 СЗО 3-4.3-3]
Пояснює, що кожна дія (рішення) має наслідки	**Учень / учениця:** - *пояснює*, що кожен учинок має наслідки, спираючись на власний досвід та на приклади літературних героїв, персонажів мультфільмів тощо [2 СЗО 3-2.2-7]
Вирішує як діяти у повсякденних ситуаціях без загрози для життя і здоров'я	**Учень / учениця:** - *ставить* перед собою *мету* споживати корисні продукти, *складає* їхній перелік [2 СЗО 3-2.3-5]; - *використовує* раціонально кишенькові гроші [2 СЗО 3-2.3-6]
Визнає важливість помірності у споживанні послуг та продукції	**Учень / учениця:** - *пояснює* значення грошей та матеріальних цінностей [2 СЗО 3-4.5-3]; - *пояснює,* що не всі потреби можна задовольнити через обмеженість ресурсів [2 СЗО 3-4.5-4];

	- *планує* витрати кишенькових грошей [2 СЗО 3-4.5-5]
Розпізнає здорову етичну поведінку (сумлінність, справедливість, чесність, відповідальність, відвагу, відданість) та наслідує її	**Учень / учениця:** - *пояснює*, ознаки здорової етичної поведінки [2 СЗО 3-1.4-4]; - *пояснює правила* ощадного використання природних ресурсів (наприклад, збирання та утилізації сміття, зокрема харчових відходів, збереження водних ресурсів) [2 СЗО 3-1.4-5]; - *дотримується* правил етичної поведінки під час спілкування з однолітками та дорослими в різних життєвих ситуаціях [2 СЗО 3-1.4-6]; - *пояснює,* чому людині потрібна доброчинність [2 СЗО 3-1.4-7]; - *пояснює* важливість добрих учинків для людини та довкілля [2 СЗО 3-1.4-8]; - *пояснює*, якою має бути підприємлива людина [2 СЗО 3-1.4-9]; - *пояснює*, чому важливо поважати чужу власність [2 СЗО 3-1.4-10]
Упорядковує власне навчання відповідно до своїх потреб та рекомендованих умов	**Учень / учениця:** - *пояснює* важливість навчання у школі для власного добробуту [2 СЗО 3-4.1-3]; - *організовує* робоче місце для навчання з урахуванням умов у школі та вдома [2 СЗО 3-4.1-4]; - *дотримується* оптимального режиму дня [2 СЗО 3-4.1-5]
Уважно слухає, запитує про потреби інших осіб та висловлюється так, щоб не образити інших осіб	**Учень / учениця:** - *об'єднується* з іншими дітьми у групу для навчання та гри [2 СЗО 3-4.4-6]; - *виконує* запропоновану роль у мікрогрупі (команді), *погоджуюсь із рішенням* команди [2 СЗО 3-4.4-7]; - *пояснює* важливість дотримання меж особистого фізичного простору.[2 СЗО 3-4.4-8]

Розрізняє, до кого і як звернутися за допомогою; описує приклади такої діяльності	**Учень / учениця:** - *розрізняє* потреби близьких людей та друзів [2 СЗО 3-1.3-5]; - *звертається* за підтримкою до осіб, яким довіряє [2 СЗО 3-1.3-6]; - *розрізняє* ситуації, коли він / вона або інші люди потребують допомоги [2 СЗО 3-1.3-7]
Пояснює важливість навчання у школі для свого життя та добробуту; планує свій день (навчальний та вихідний)	**Учень / учениця:** - *розповідає*, як від власного ставлення до навчання залежить його / її успіх і добробут в майбутньому [2 СЗО 3-4.6-3]; - *визначає* послідовність кроків для виконання навчального, ігрового чи дослідного завдання, напр. щодо здорового способу життя свого / родини [2 СЗО 3-4.6-4]; - *планує* свій вихідний день з урахуванням умов та можливостей [2 СЗО 3-4.6-5]; - *розрізняє* різні професії та пояснює важливість навчання для їх опанування [2 СЗО 3-4.6-6]
Виконує різні ролі в групі, пояснює у чому цінність спільної роботи	**Учень / учениця:** - *зголошується* до виконання різних ролей у грі, навчанні, спільних проектах [2 СЗО 3-4.7-1]; - *ініціює* спільні справи, ігри, розваги [2 СЗО 3-4.7-2]; - *описує* цінність створеного разом [2 СЗО 3-4.7-3]
Пропонований зміст **Культура споживання.** Що таке добробут? Потреби людини (помірні і надлишкові). Помірність у споживанні. Гроші, матеріальні цінності, кишенькові гроші. Очікування, потреби та економічні реалії своєї сім'ї. Вибір одягу та корисних для здоров'я продуктів.	

Знаки, символи, попередження щодо продуктів харчування та промислових продуктів.
Вплив реклами на вибір продуктів.
Ощадність використання природних ресурсів.
Підприємливість.
Риси підприємливої людини.
Створення цінності.
Співпраця у грі, навчальних і життєвих ситуаціях.
Планування вихідного дня.
Уміння вчитися.
Важливість власного навчання у школі.
Розпорядок дня школяра.
Робоче місце школяра і його впорядкування.
Кроки для виконання навчальних, ігрових та дослідницьких завдань.
Навчання і відпочинок.
Доброчинність.
Ознаки етичної поведінки.
Ситуації, коли інші люди потребують допомоги. Важливість добрих учинків для людини

Громадянська та історична освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітню програму громадянської та історичної освітньої галузі створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою громадянської та історичної освітньої галузі для загальної середньої освіти є створення умов для формування в учня / учениці початкової школи власної ідентичності та готовності до змін через усвідомлення своїх прав і свобод, осмислення зв'язків між історією і теперішнім життям; плекання активної громадянської позиції на засадах демократії та поваги до прав людини, набуття досвіду співжиття за демократичними процедурами.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** громадянської та історичної освіти у початковій школі є:

• здобуття знань про сучасність і минуле своєї родини, місцевої громади, Батьківщини, людства, формування відповідного віковим можливостям розуміння змісту пам'ятних для себе та для громадян України подій;

• сприяння початковому усвідомленню власної гідності, цінності свободи і прав людини, своєї належності до родини, місцевої та шкільної громад, українського народу, вироблення відповідального ставлення до власної діяльності та діяльності інших;

• формування умінь орієнтуватися в історичному часі та соціальному просторі, знаходити та опрацьовувати доступну для себе суспільну інформацію, пояснювати її зміст та передавати породжені нею враження і думки;

• удосконалення набутих дітьми в дошкільному віці позитивних моделей поведінки у громадських місцях та опанування нових, пов'язаних із діяльністю школяра / школярки;

• розвиток здатності обстоювати власну думку та приймати інших, вирізняти вияви нерівності, несправедливості та дискримінації;

• створення умов для набуття успішного досвіду конструктивної взаємодії та громадянської поведінки, формування емоційно-ціннісного компоненту громадянської культури особистості.

Для формування ідентичності та громадянської компетентності учнів програма пропонує опановувати потрібні для цього знання і вміння, виробляти навички громадянської поведінки та виховувати громадянські чесноти в межах таких ***змістових ліній***: «Я – Людина», «Я серед людей», «Моя культурна спадщина», «Моя шкільна і місцева громади», «Ми – громадяни України. Ми – європейці».

Змістова лінія ***«Я – Людина»*** передбачає залучення учня / учениці до опрацювання та використання для самоідентифікації елементарної інформації про людину як унікальну у Всесвіті істоту, яка творить себе як особистість, формує свій характер і розвиває цінні якості у процесі пізнавальної і трудової діяльності. Навчання в межах цієї змістової лінії сприяє самопізнанню учнів, усвідомленню власних потреб, уподобань, здібностей та інтересів, заохочує обирати цілі особистісного зростання (бути відповідальним, чесним тощо), допомагає початковому усвідомленню гідності та неповторності будь-якої людини.

Змістова лінія ***«Я серед людей»*** забезпечує усвідомлення ролі зв'язків, які існують між людьми, значення рідні, друзів, приятелів, спільнот, з якими дитина себе ідентифікує. Навчання в межах цієї змістової лінії сприяє набуттю досвіду громадянської поведінки та свідомому виборові норм і моделей поведінки, часто за певними взірцями.

Змістова лінія ***«Моя культурна спадщина»*** дає змогу учнівству усвідомити свою вкоріненість у національну, а також рідну за етнічним походженням культуру, в європейську цивілізацію. Учні/ учениці отримують можливість дослідити місцеві пам'ятки, пізнати традиції та минуле своєї родини, рідної етнічної групи, нації. Навчання в межах цієї змістової лінії сприяє розумінню значущості та різноманітності культурних надбань людства, формуванню умінь пізнавати минуле.

Змістова лінія ***«Моя шкільна і місцева громади»*** забезпечує розуміння учнем/ученицею базових норм шкільного та місцевого громадського життя, дає йому/ їй змогу посильно долучатися до їх відтворення та модернізації. Пізнання шкільних і місцевих традицій, ознайомлення з громадянськими вчинками земляків, діяльністю шкільної адміністрації, місцевих органів влади та добровільних асоціацій, зорієнтованих на громадські справи, сприяє набуттю учнями первинного досвіду громадянської дії, демократичної поведінки та конструктивної взаємодії, впливає на формування емоційно-ціннісного компонента громадянської

культури дитини. Навчання в межах цієї змістової лінії забезпечує вироблення вмінь висловлювати та обстоювати свою думку та приймати інших, висувати власні ініціативи, планувати й організовувати посильні для дітей молодшого шкільного віку громадські справи.

Змістова лінія ***«Ми – громадяни України. Ми – європейці»*** дає учневі / учениці елементарні уявлення про національну символіку та державні атрибути України, націю (народ), державу, політику, владу, ключові події в історії України, підводить до прийняття демократичних цінностей та ідей євроатлантичної інтеграції Батьківщини. У межах цієї змістової лінії на прикладі відомих історичних постатей та національних героїв школярі усвідомлюють цінності патріотизму, активної громадянської позиції, самоповаги та ін.

Змістові лінії громадянської та історичної освітньої галузі у початковій школі мають бути реалізовані оптимальними для кожного елементу змісту та навчальної цілі інтерактивними методами, із використанням інформаційних технологій.

Результати навчання і пропонований зміст

1 – 2 класи

Обов'язкові результати навчання	**Очікувані результати навчання**
1	**2**
1. Змістова лінія «Я – Людина»	
Описує себе, свій характер, захоплення, якими вирізняється від інших осіб	**Учень / учениця:** - *розмірковує*, якими рисами характеру має володіти людина і чому [2 ГІО 1-6.1-1]; - *аналізує* свою поведінку, уподобання, виділяючи риси, якими вирізняється з-посеред інших і які надають йому / їй неповторності [2 ГІО 1-6.1-2]; - *досліджує* і *представляє* (на прикладі однолітків і родини) неповторність кожної людини, беручи до уваги зовнішність, поведінку, характер, уподобання тощо [2 ГІО 1-6.1-3]
Встановлює послідовність подій (раніше/пізніше, до/після, давно/ недавно); пояснює, як і чому люди визначають час	**Учень / учениця:** - *пояснює* (спираючись на власний досвід і думки старших), навіщо людині знати точний час; бути пунктуальним / -ою у школі й удома [2 ГІО 1-1.1-1]

Описує послідовність етапів розвитку людини; намагається пояснити, як події пов'язані між собою	**Учень / учениця:** - *пояснює*, що означає вислів «бути людиною» [2 ГІО 1-1.2-1]; - *пояснює*, як змінюється людина впродовж життя [2 ГІО 1-1.2-2]; - *описує*, як змінюються умови життя людини [2 ГІО 1-1.2-3]
Розповідає про себе, свою родину та інших осіб	**Учень / учениця:** - *розповідає* про літературні персонажі / історичні постаті, на яких хотів би / хотіла б бути схожою [2 ГІО 1-4.2-1]; - складає перелік чеснот / рис характеру, якими володіє літературний персонаж чи історична постать [2 ГІО 1-4.2-2]; - *пояснює*, що можна, а чого не можна розповідати про себе незнайомим людям, *добирає приклади* на користь свого твердження [2 ГІО 1-4.2-3]

Пропонований зміст

Я – Людина. Що означає бути Людиною. Моє ім'я, звідки воно взялося (*право на ім'я*). Моє зовнішнє та внутрішнє «Я» (*фізичні ознаки, почуття, думки*). Я – неповторний / неповторна.

Я – особистість. Досліджую свої можливості. Виявляю мої вподобання. Аналізую свої звички. Визначаю свої знання та вміння. Описую мій характер (*окремі риси, на вибір учня / учениці*). Мій особистий простір (*спрощено*).

Зі мною змінюється мій світ. Як я росту. Що я пам'ятаю. Навіщо я пізнаю. Чому я дію. Про що я мрію. Кола спілкування.

Я – дитина Чи діти відрізняються від дорослих? Що означає «бути дорослим»? Які у людей є бажання і потреби. Навіщо я навчаюся. Чого хоче кожна людина (*віднаходимо спільні та індивідуальні цінності*)

2. Змістова лінія «Я серед людей»

1	2
Висловлює свої вподобання; виокремлює фрази та/або дії, які вразили; обмірковує вплив своїх	**Учень / учениця:**

слів та/або дій на думку інших осіб	- *розповідає* про свої зацікавлення, *пояснює*, як йому / їй подобається проводити дозвілля [2 ГІО 2-5.1-1]; - *описує*, які книжки / фільми / ігри він / вона любить і чому? [2 ГІО 2-5.1-2]; - пояснює, чому кожен може мати свої вподобання [2 ГІО 2-5.1-3]
Пояснює важливість співпраці у групі; разом з іншими особами визначає послідовність виконання завдань; виконує різні ролі в групі	**Учень / учениця:** - *пояснює, чому люди перебувають разом,* взаємодіють [2 ГІО 2-7.2-1]; - *залучає* людей, зокрема й тих, які відрізняються від нього / неї, до спілкування, гри, навчання [2 ГІО 2-7.2-2]; - *надає допомогу* тим, хто її потребує, і *висловлює вдячність* за підтримку [2 ГІО 2-7.2-3]; - уважно *вислуховує* думку співрозмовника, *висловлює* свій погляд, шануючи гідність інших [2 ГІО 2-7.2-4]
Пояснює свої обов'язки в сім'ї, школі; дотримується правил поведінки, що засвідчують повагу до інших осіб; звертається за допомогою до старших у разі, коли його або інших осіб ображають	**Учень / учениця:** - *переконує* у важливості поваги до інших, спираючись на власний досвід і доступні джерела (почуте, прочитане) [2 ГІО 2-6.2-1]; - *пояснює*, до кого можна звернутися по допомогу, якщо когось ображають або принижують [2 ГІО 2-6.2-2]; - *обстоює думку*, що не треба замовчувати негідної поведінки інших [2 ГІО 2-6.2-3]
Розпізнає вчинки і слова, які можуть підтримати або образити; поважає різноманітність, справедливо ставиться до інших осіб	**Учень / учениця:** - *моделює* ситуації / грає рольові ігри, у яких підтримує та підбадьорює інших [2 ГІО 2-6.3-1]; - розпізнає ситуації (із казок, оповідань, власного досвіду), у яких хтось зазнав образ, пояснює, як діяти в таких ситуаціях [2 ГІО 2-6.3-2]; - *встановлює*, що, попри неповторність кожного, всі люди рівні, бо вони – люди [2 ГІО 2-6.3-3]; - *висловлює припущення*, чому люди стають товаришами, однодумцями, друзями / опонентами, супротивниками, ворогами [2 ГІО 2-6.3-4]

Збирає інформацію та розповідає про свою родину, однокласників, Україну; пояснює, що означає бути членом родини, громади, класу; долучається до родинних і національних традицій, пояснює їх значення для себе	**Учень / учениця:** - *пояснює*, які почуття пов'язують його / її з близькими людьми, *висловлює* припущення про те, чим вони зумовлені [2 ГІО 2-7.1-1]; - *описує* узвичаєні правила життя своєї сім'ї / класу, пояснює їхнє значення для себе [2 ГІО 2-7.1-2]; - *описує* й *обмірковує* свої права й обов'язки в сім'ї, класі [2 ГІО 2-7.1-3]
Досліджує об'єкти загального користування у своїй місцевості; дотримується правил поведінки під час гри, прогулянки і відпочинку	**Учень / учениця:** - *дотримується* встановлених в освоєному громадському просторі (у школі, парку, на дитячому майданчику тощо) правил [2 ГІО 2-2.3-1]; - *пояснює*, чому потрібно дотримуватися встановлених правил [2 ГІО 2-2.3-2]
Розрізняє теперішнє, минуле і майбутнє (було — є — буде)	**Учень / учениця:** - *встановлює,* чим його / її дитинство відрізняється від дитинства старших родичів [2 ГІО 2-1.3-1]; - *описую різницю* між дитинством сучасних дітей та у минулому (одяг, іграшки, заняття тощо) [2 ГІО 2-1.3-2]; - *пояснює*, що життя кожного покоління відрізняється від життя іншого [2 ГІО 2-1.3-3]; - *зауважує* і *виокремлює* зміни, які відбулися у його / її правах (напр., звичаї в школі колись і тепер) [2 ГІО 2-1.3-4]
Пояснює, де може знайти потрібну інформацію; виявляє основний зміст джерела інформації; розпитує старших людей про минуле	**Учень / учениця:** - *формулює* запитання до батьків, інших родичів про історію родини і *передає* в різних формах цю інформацію [2 ГІО 2-3.1-1]; - розпитує старших людей про минуле [2 ГІО 2-3.1-2]
Пропонований зміст	

Я і родина. Що поєднує родину? Скільки нас у родині: склад, роль та місце кожного. Право дитини на життя в родині, любов та піклування. Обов'язки батьків щодо дітей. Обов'язки дітей у сім'ї. Неправомірність насильства батьків (опікунів) над дітьми і одне до одного. Сироти та «діти вулиці»: хто вони?

Мій рід. Схема роду. Покоління. Предки і нащадки. Дитинство наших предків. Про що розповідає родове прізвище. Родинні свята і традиції. Родинні реліквії. Якого я роду: зв'язок поколінь.

Моє близьке оточення. Хто мені друг / подруга, а хто приятель /-ка? Чому довіряють другові/ подрузі: приклади щирості, розуміння та підтримки у стосунках. Як виникає приязнь: приклади привітного ставлення, відкритого спілкування, взаємоповаги.

Товариші у справі (партнери): однокласники, учителі та інші. Знайомство. Коли двоє – пара. Працюємо гуртом (у групі). Ми – одна команда. Як досягнути згоди: правила взаємодії.

Люди навколо мене. Чим та як люди об'єднані у суспільстві. Що можна дізнатися, не знайомлячись: навчальне дослідження (людина у формі, школяр, спеціаліст, який надає послуги, українець тощо). Як сприймати тих, кого не знаєш? (Спрощено про багатоманітність людського суспільства, толерантність, свободу та гідність людини.)

Я у громадському просторі. Приватний простір і громадські місця: у чому відмінність. Правила поведінки у громадських місцях, які я відвідую (у крамниці, парку, на дитячому майданчику тощо).

Людина у світі правил. Які існують правила? Чому люди дотримуються правил. Правила доброчинності. Люди – різні, але всі ми – рівні. Види дискримінації (на прикладах). Негідні (аморальні) вчинки. Як протидіяти негідним учинкам?

3. Змістова лінія «Моя культурна спадщина»

1	2
Встановлює послідовність подій (раніше/пізніше, до/після, давно/ недавно); пояснює, як і чому люди визначають час	**Учень / учениця:** - *встановлює,* спираючись на власний досвід і думки старших, коли відбувалися відомі історичні події та жили визначні особи (раніше / пізніше, до / після, давно / недавно) [2 ГІО 3-1.1-2]

Орієнтується у близькому до місця проживання та освоєному людьми середовища	**Учень / учениця:** - *оглядає* та *описує* пам'ятки культури рідної місцевості, відображає їх різними мистецькими засобами (напр., малює, ліпить, співає, шукає приклади он-лайн тощо) [2 ГІО 3-2.1-1]; - *дотримується* належних правил поведінки в місцях пам'яті, *пояснює* ці правила [2 ГІО 3-2.1-2]; - *виявляє повагу* до померлих, *вшановує* героїв і жертв трагедій або злочинів проти людства [2 ГІО 3-2.1-3]
Показує, як природа дає людям засоби до існування; описує зміни, які спостерігає у знайомому просторі, пов'язані з людською діяльністю	**Учень / учениця:** - *пояснює,* чому природа важлива для людини [2 ГІО 3-2.2-1]; - *визначає*, що дає природа людині [2 ГІО 3-2.2-2]; - *визначає* окремі зміни у ландшафті / краєвиді, пов'язані з діями людей [2 ГІО 3-2.2-3]; - *пояснює,* чому зберігати природу – обов'язок кожного [2 ГІО 3-2.2-4]
Досліджує об'єкти загального користування у своїй місцевості; дотримується правил поведінки під час гри, прогулянки і відпочинку	**Учень / учениця:** - *довідується* (із легенд, від старших людей) про походження місцевих назв населених пунктів і географічних об'єктів [2 ГІО 3-2.3-3]; - *пояснює* потребу дотримання правил у громадських місцях та під час спільних заходів, протидіє (залучаючи дорослих) їх порушенню [2 ГІО 3-2.3-4]
Збирає інформацію та розповідає про свою родину, однокласників, Україну; пояснює, що означає бути членом родини, громади, класу; долучається до родинних і національних традицій, пояснює їх значення для себе	**Учень / учениця:** - *долучається* до підтримання родинних і шкільних традицій, *бере участь* у громадських урочистостях тощо; *пояснює* їхнє значення для себе [2 ГІО 3-7.1-4]; - *виготовляє* доступні атрибути до свят та урочистостей [2 ГІО 3-7.1-5]; - *бере участь* у мистецьких (наприклад, театральних) акціях [2 ГІО 3-7.1-6]

Виокремлює незрозумілі слова і за допомогою дорослих встановлює їх зміст; придумує назву твору, що відображає його зміст	**Учень / учениця:** - *вдумливо читає* короткі історичні оповідання, легенди, міфи тощо [2 ГІО 3-4.1-1]; - придумує назву до коротких текстів дитячої літератури [2 ГІО 3-4.1-2]; - *виокремлює* незрозумілі слова з усних та писемних текстів дитячої літератури [2 ГІО 3-4.1-3]; - *запитує* про значення незрозумілого слова в дорослих або *довідується* про це за допомогою цифрового пристрою (пошуковика) [2 ГІО 3-4.1-4]
Пропонований зміст **Спадок відомих українців.** Суспільне визнання: розмова про те, як його здобувають. Меморіальні образи України. Хто такі герої (*на прикладах із національної історії*)? Вшанування героїв і жертв: обговорення правил поведінки. Мої герої та їхні вчинки (*персонажі книжок, мультфільмів, кінофільмів*, *батьки, інші родичі, знайомі*). **Визначні події.** Події – результат людської діяльності. Як події стають визначними. Як мої близькі пам'ятають визначні події? День, коли відзначають подію. Наші шкільні (класні) свята. Дні пам'яті та пам'ятники (у близькому довкіллі). **Мій спадок.** Про що розповідають нам пам'ятки природи та культури? Пам'ятки культури рідної місцевості. Про що може повідомити назва?	
4. Змістова лінія «Моя шкільна та місцева громади»	
1	**2**
Пояснює, де може знайти потрібну інформацію; виявляє основний зміст джерела інформації; розпитує старших людей про минуле	**Учень / учениця:** - *розповідає* про видатних історичних осіб / сучасників / сучасниць, чиї життя і діяльність пов'язані з місцевою громадою [2 ГІО 4-3.1-3]

Пояснює свої обов'язки в сім'ї, школі; дотримується правил поведінки, що засвідчують повагу до інших осіб; звертається за допомогою до старших у разі, коли його або інших осіб ображають	**Учень / учениця:** - *розповідає* про свої права і обов'язки як учасника / -ці шкільної та місцевої громад, *пояснює* важливість цих прав і обов'язків [2 ГІО 4-6.2-4]
Домовляється з однокласниками про доброчесні правила взаємодії, дотримується досягнутих домовленостей, пояснює, чому це важливо	**Учень / учениця:** - *виробляє* (з однокласниками) доброчесні правила взаємодії, *переконує,* що вони потрібні [2 ГІО 4-8.1-1]; - *дотримується* домовленостей [2 ГІО 4-8.1-2]; - *добирає приклади* із власного досвіду, які свідчать про його / її відповідальне ставлення до обов'язків як члена шкільної та місцевої громад [2 ГІО 4-8.1-3]
Розповідає про свої успіхи, успіхи класу, своєї родини; розповідає про свої проблеми, обирає варіанти їх розв'язання; долучається до корисних справ у родині, класі, школі	**Учень / учениця:** - *обговорює* проблеми класу, які його / її турбують, обирає один із варіантів їх розв'язання [2 ГІО 4-8.2-1]; - *з'ясовує*, що він / вона може робити для однокласників, шкільної спільноти; робить відповідні пропозиції на зборах класу [2 ГІО 4-8.2-2]
Пропонований зміст **Шкільна громада**. Громада і гурт: спільне та відмінне (*спрощено*). Мої права у школі. Доброчесність. Обов'язки учня перед шкільною громадою. Самоврядні органи класної громади: повноваження і відповідальність. Вироблення правил співпраці у класі. **Місцева громада**. Походження назви населеного пункту, розташування, славні події з життя громади. Відомі земляки. Громадська активність (*на прикладах*)	
5. Змістова лінія «Ми – громадяни України. Ми – європейці»	
1	**2**

Розповідає про Україну як про свою Батьківщину, розпізнає державні символи України, шанобливо ставиться до них	**Учень / учениця:** - *представляє* загальні відомості про Україну [2 ГІО 5-8.3-1]; - *розпитує* дорослих (родичів) про сучасне громадське життя та минуле України [2 ГІО 5-8.3-2]; - *розпізнає* державні символи України, *шанобливо ставиться* до них [2 ГІО 5-8.3-3]; - *розповідає* про державний прапор України, її герб [2 ГІО 5-8.3-4]; - *співає* державний гімн України [2 ГІО 5-8.3-5]; - *розповідає* про День Незалежності України і традиції його святкування в родині / громаді / країні [2 ГІО 5-8.3-6]; - *розповідає* про найважливіші державні свята України [2 ГІО 5-8.3-7]; - *дотримується* встановлених *правил* поведінки під час проведення державних свят [2 ГІО 5-8.3-8]
Запитує про те, що зацікавило; знаходить відповіді на запитання; виокремлює в джерелі інформацію про відому особу/подію	**Учень / учениця:** - *знаходит*ь (у дитячих художніх творах) приклади патріотизму і людяності [2 ГІО 5-3.2-1]; - *розповідає* про видатних українців, *описує* їхню важливість для України [2 ГІО 5-3.2-2]; - *ставить запитання*, які допомагають більше дізнатися про важливу для України подію чи особу [2 ГІО 5-3.2-3]
Пропонований зміст **Моя Батьківщина**. Що таке Батьківщина? Атрибути Української держави: назва, прапор, герб, гімн, столиця, офіційна державна мова, валюта. День Незалежності України. Найважливіші державні свята. День захисника України. Конституція України (*спрощено*). **Україна: сторінки історії**. Захисники Батьківщини (сучасні українські воїни (зокрема «кіборги» Донецького аеропорту, Герої України та ін.), герої Другої світової війни, козаки та ін.). Історичні особистості України: приклади патріотизму та людяності особи. **Україна – європейська держава.** Україна та її сусіди (*оглядово*)	

Мистецька освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітню програму цієї галузі створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою навчання мистецтва для загальної середньої освіти є формування культурних цінностей у процесі пізнання мистецтва та художньо-творчого самовираження в особистому та суспільному житті; плекання пошани до національної і світової мистецької спадщини.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** навчання мистецтва у початковій школі є:

- збагачення духовного світу учня / учениці під час сприймання мистецтва та художньої творчості; виховання шани до національної і світової культурної спадщини;
- набуття досвіду творення художніх образів через опанування елементарними мистецькими вміннями; розвиток загальних і спеціальних мистецьких здібностей;
- розкриття творчого потенціалу особистості; стимулювання художньо-образного мислення, художніх інтересів; виховання естетичного смаку; сприяння творчому самовияву та розвитку індивідуального стилю учня / учениці через мистецтво;
- розвиток уміння інтерпретувати твори мистецтва, висловлювати враження та особистісне ставлення до них; засвоєння початкових знань про види мистецтва, особливості їхньої художньо-образної мови, зокрема у взаємозв’язках;
- формування вміння презентувати й оцінювати власну творчість, плекання потреби у самовдосконаленні;
- формування вміння взаємодіяти з іншими через мистецтво, виявляти зв’язки мистецтва з природним і соціокультурним середовищем;
- виховання здатності застосовувати мистецтво для отримання задоволення та емоційного самопізнання.

Реалізація поставленої мети та завдань здійснюється за ***змістовими лініями***: «Художньо-практична діяльність», «Сприймання та інтерпретація мистецтва», «Комунікація через мистецтво», які окреслюють рамкову модель досягнення загальних цілей мистецької освітньої галузі.

Змістова лінія ***«Художньо-практична діяльність»*** націлює на розвиток креативності та мистецьких здібностей учнів через практичне засвоєння основ художньої мови різних видів мистецтва та способів художньо-творчого самовияву. Ця змістова лінія реалізується через формування в учнів умінь застосовувати різні виражальні засоби для творення художніх образів, імпровізування та естетичного перетворення довкілля, а також формування уявлень про можливість і способи впливати на емоційний стан завдяки мистецькій діяльності.

Змістова лінія ***«Сприймання та інтерпретація мистецтва»*** спрямована на пізнання цінностей, що несуть твори мистецтва. Її реалізація передбачає розвиток емоційної сфери учнів, збагачення естетичного досвіду, формування в них умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати мистецтво,

виявляючи до нього емоційно-ціннісне ставлення, а також формування уявлень про можливість і способи впливати на свій емоційний стан завдяки сприйманню творів мистецтва.

Реалізація змістової лінії ***«Комунікація через мистецтво»*** націлена на соціалізацію учнів через мистецтво, усвідомлення ними свого «Я» (своїх мистецьких можливостей). Змістова лінія передбачає формування в учнів умінь презентувати себе і свої досягнення, критично їх оцінювати, взаємодіяти з іншими через мистецтво у середовищі, зокрема в різних культурно-мистецьких заходах, обговореннях тощо.

Мистецька освітня галузь може реалізуватися через інтегровані предмети або предмети за окремими видами мистецтва: наприклад, музичне мистецтво, образотворче мистецтво тощо за умови реалізації упродовж циклу навчання всіх очікуваних результатів галузі.

Результати навчання і пропонований зміст

1 – 2-й класи

Обов'язкові результати навчання	**Очікувані результати навчання**
1	**2**
1. Змістова лінія «Художньо-практична діяльність»	
Творить відомими художніми засобами і способами	**Учень / учениця:** - *співає* вокальні вправи, дитячі пісні (зокрема музичний фольклор) у відповідному настрої, характері, темпі, динаміці [2 МИО 1-1.1-1]; - *дотримується* правил співу [2 МИО 1-1.1-2]; - *грає* в ансамблі прості композиції (трикутники, бубни, барабан, сопілка, ксилофон тощо) [2 МИО 1-1.1-3]; - *обирає* тембр інструменту (трикутники, бубни, барабан, сопілка, ксилофон тощо) для передавання відповідного образу [2 МИО 1-1.1-4];

	- *орієнтується* в нотному записі (нотний стан, скрипковий ключ, розмір, такт, ноти в межах І октави, тривалості звуків – ціла, половинна, чверть, восьма) [2 МИО 1-1.1-5]; - *відтворює* прості ритмічні послідовності (створені з половинних, четвертних та восьмих тривалостей), зокрема у різних темпах [2 МИО 1-1.1-6]; - *виконує* прості площинні (двовимірні) живописні та графічні зображення; прості об'ємні композиції [2 МИО 1-1.1-7]; - *використовує* у живописній роботі хроматичні і ахроматичні кольори; *утворює* з основних кольорів – похідні [2 МИО 1-1.1-8]; - *створює* хроматичну й ахроматичну графічну композицію, використовуючи лінії, крапки та плями [2 МИО 1-1.1-9]; - *складає* та розташовує на площині (у просторі) окремі елементи зображень (форм) у просту, зокрема орнаментальну, композицію (графічну, живописну, декоративну, об'ємну) [2 МИО 1-1.1-10]; - відповідно до задуму, *обирає* положення формату аркуша (вертикальний, горизонтальний) [2 МИО 1-1.1-11]; - *використовує* усю площину аркуша для створення композиції [2 МИО 1-1.1-12]; - *користується* художніми засобами та матеріалами, палітрою, пензлями, стеками, ножицями тощо [2 МИО 1-1.1-13]; - *конструює* прості композиції з художніх, природних та інших підручних матеріалів [2 МИО 1-1.1-14]; - *дотримується* правил техніки безпеки [2 МИО 1-1.1-15]; - *виконує* нескладні ролі (зокрема «пісні в ролях»), етюди-наслідування, перевтілюючись у різних персонажів [2 МИО 1-1.1-16]; - *вправляється* над інтонацією мовлення, чіткістю дикції, виразністю міміки і жесту [2 МИО 1-1.1-17]; - *дотримується* загальноприйнятих правил поведінки в закладах культури та мистецтва (театрі, музеї тощо) [2 МИО 1-1.1-18]; - *виконує* елементарні танцювальні рухи під музику; *рухається* в ритмі і темпі музики, *узгоджує* свої рухи з музичним супроводом (співом) [2 МИО 1-1.1-19]
Експериментує, використовуючи відомі техніки	**Учень / учениця:** - *придумує* образи (фантазує) та виражає задумане знайомими засобами художньої виразності [2 МИО 1-1.2-1];

художньо-творчої діяльності, звуками, ритмами, рухами, лініями, кольорами, формами, матеріалами тощо для створення художніх образів	- *імпровізує* голосом (музичні, мовленнєві інтонації), засобами пантоміми (міміка, жести), на музичних інструментах (трикутники, бубни, барабан, маракаси тощо) [2 МИО 1-1.2-2]; - *створює* варіанти ритмічного супроводу до пісні [2 МИО 1-1.2-3]; - *експериментує* з кольорами, лініями, формами тощо [2 МИО 1-1.2-4]
Спостерігає за навколишнім світом, фіксує за допомогою вчителя цікаві явища як ідеї для творчості; допомагає прикрасити місце, де навчається, живе	**Учень / учениця:** - *спостерігає* за довкіллям, за допомогою вчителя/вчительки фіксує цікаві, незвичайні явища [2 МИО 1-1.3-1]; - *створює* елементи композиції / декору для оформлення середовища, в якому живе і навчається, використовує побачене і почуте в художньо-практичній діяльності [2 МИО 1-1.3-2]
Визначає серед творів і видів художньо-творчої діяльності ті, що подобаються; ділиться емоціями від сприйняття мистецьких творів; творить для власного задоволення	**Учень / учениця:** - *вирізняє* види мистецької діяльності, які поліпшують його / її настрій [2 МИО 1-3.4-1]; - *описує* свої емоції від сприймання мистецьких творів [2 МИО 1-3.4-2]; - обирає вид художньої творчості за своїми вподобаннями [2 МИО 1-3.4-3]
Пропонований зміст Спів (співацька постава, дихання, інтонація, дикція). Гра на музичних інструментах: створення варіантів ритмічного супроводу до пісні, ритмічних послідовностей тощо.	

Імпровізації голосом, пластикою, на музичних інструментах.

Відтворення рухами характеру, темпу, ритму музики.

Інсценізація пісень, створення театралізованих образів.

Ознайомлення з нотною грамотою.

Малювання графічними матеріалами, фарбами.

Використання різних ліній, плям, форм, кольорів та їх відтінків для створення візуальних образів.

Розміщення зображень на аркуші, у просторі, компонування елементів композиції (площинна, об’ємна).

Дослідження довкілля, виявлення цікавих, незвичайних об’єктів для створення художніх образів.

Вирізування, конструювання з паперу та інших підручних матеріалів.

Робота з природними матеріалами.

Елементарна стилізація форм оздоблювальних елементів різних видів декоративно-прикладного мистецтва (народна іграшка, розпис, витинанка, писанка тощо).

Ліплення з пластичних матеріалів різними (простими) прийомами і способами.

Прикрашання місця, де навчається, живе.

Організація робочого місця.

Дотримання охайності та правил техніки безпеки.

Інсценізація (виконання нескладних ролей), етюди-наслідування.

Відтворення елементарних танцювальних елементів.

Імпровізації засобами пантоміми (міміка, жести).

Використання видів мистецької діяльності для задоволення та поліпшення емоційного стану	
2. Змістова лінія «Сприймання та інтерпретація мистецтва»	
1	**2**
Сприймає твори різних видів мистецтва і проявляє емоційно-ціннісне ставлення до них у різний спосіб (словами, рухами, мімікою, лініями, кольорами тощо)	**Учень / учениця:** - *сприймає* твір мистецтва та *висловлює* враження, добираючи із запропонованих слова, співзвучні з власними емоціями [2 МИО 2-2.1-1]; - *порівнює* музичні та візуальні образи, твори мистецтва та явища довкілля [2 МИО 2-2.1-2]; - *відтворює* емоційні враження від твору мистецтва різними відомими засобами та способами (рухами, мімікою, лініями, кольорами тощо) [2 МИО 2-2.1-3]
Розрізняє види мистецтва (музичне, образотворче, театральне, хореографічне тощо) і розпізнає притаманні їм засоби виразності	**Учень / учениця:** - *розрізняє* види мистецтва (музичне, образотворче, театральне, танцювальне, екранні) [2 МИО 2-2.2-1]; - *характеризує* мелодію [2 МИО 2-2.2-2]; - *визначає* темп (повільно, помірно, швидко); регістр (високий, середній, низький), динаміку (гучно, тихо), тембр (звучання хору та оркестру, окремих музичних інструментів (сопілка, бубон, барабан, скрипка, бандура, фортепіано тощо) [2 МИО 2-2.2-3]; - *розпізнає* прості художні матеріали, якими виконана учнівська творча робота (кольорові олівці, фломастери, акварель, гуаш, пластилін тощо) [2 МИО 2-2.2-4]; - *визначає* гаму (тепла, холодна, мішана) творів мистецтва та учнівських робіт [2 МИО 2-2.2-5];

	- *розрізняє* види театру (ляльковий, музичний, драматичний) та кінематографу (кінофільм, мультфільм) [2 МИО 2-2.2-6]
Визначає серед творів і видів художньо-творчої діяльності ті, що подобаються; ділиться емоціями від сприйняття мистецьких творів; творить для власного задоволення	**Учень / учениця:** - *вирізняє* (із запропонованих) твори мистецтва, що змінюють або передають його / її настрій [2 МИО 2-3.4-4]
Пропонований зміст Сприймання творів різних видів мистецтва. Виявлення та характеристика вражень, емоцій, які вони викликали. Визначення засобів виразності твору. Порівняння природних форм, образів довкілля з їх художнім (декоративним) трактуванням. Ознайомлення з деякими видами театру (ляльковий, музичний, драматичний), кіномистецтва (кінофільм, мультфільм). Використання творів різних видів мистецтва для отримання задоволення та поліпшення емоційного стану	
Змістова лінія «Комунікація через мистецтво»	
1	**2**
Оцінює власну творчість за визначеними орієнтирами; пояснює, наскільки вдалося	**Учень / учениця:** - *порівнює* власний задум із його втіленням [2 МИО 3-3.1-1];

втілити свій задум	- *описує*, що вдалося чи не вдалося втілити [2 МИО 3-3.1-2]; - *пояснює* власні досягнення в художньо-творчій діяльності [2 МИО 3-3.1-3]
Презентує створені художні образи у зрозумілий спосіб, пояснюючи створене	**Учень / учениця:** - *презентує* результати власної творчості (співає пісні, виконує танцювальні рухи, демонструє власні роботи з образотворчого мистецтва тощо) [2 МИО 3-3.2-1]; - *вербально описує* свій творчий задум [2 МИО 3-3.2-2]
Бере участь у колективній творчій діяльності, дотримується правил творчої співпраці; ділиться з іншими особами враженнями від сприйняття мистецтва та творчої діяльності	**Учень / учениця:** - *виявляє* (з допомогою вчителя / вчительки) інформацію, отриману від сприймання творів мистецтва [2 МИО 3-3.3-1]; - *ділиться* враженнями від творів різних видів мистецтва [2 МИО 3-3.3-2]; - *бере участь* у колективному виконанні творчого задуму – у народних святах та обрядах, концертах, виставках, інсценізаціях тощо [2 МИО 3-3.3-3]; - *дотримується* правил взаємодії і творчої співпраці [2 МИО 3-3.3-4]

Пропонований зміст

Виховні ситуації на основі творів мистецтва.

Презентація творчих досягнень та їх опис.

Колективне виконання творчого задуму (оформлення класної кімнати, створення колективних художніх композицій, флеш-моби тощо).

Проведення мистецьких заходів (концертів, виставок, конкурсів, інсценізацій тощо).

Узгодження правил творчої співпраці, взаємодії, комунікації

Фізкультурна освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітню програму фізкультурної освітньої галузі створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою цієї галузі для загальної середньої освіти є формування в учня / учениці стійкої мотивації до занять фізичною культурою і спортом та життєво необхідних рухових умінь і навичок для збереження власного здоров'я, розширення функціональних можливостей організму.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** фізкультурної освітньої галузі у початковій школі є:

- розширення рухового досвіду, вдосконалення навичок життєво необхідних рухових умінь та навичок, використання їх у повсякденній та ігровій діяльності;
- розширення функціональних можливостей організму через цілеспрямований розвиток фізичних якостей і природних здібностей;
- збереження та зміцнення здоров'я школярів;
- формування загальних уявлень про фізичну культуру, її значення в житті людини, збереженні та зміцненні здоров'я;
- формування основ здорового способу життя і створення умов для покращення фізичного і психоемоційного стану;
- формування практичних навичок щодо самостійних занять фізичними вправами та проведення активного відпочинку;
- розвиток комунікативних умінь під час занять фізичною культурою;
- формування морально-вольових якостей та позитивного ставлення до занять фізичною культурою і спортом;
- усвідомлення ролі занять спортом і Олімпійського руху для формування самоповаги, впевненості в собі, прагнення досягати успіху, дотримуючись принципів чесної гри;
- збільшення обсягу рухової активності, яка приноситиме радість дитині;
- формування творчих здібностей засобами фізичної культури.

Освітня програма фізкультурної освітньої галузі для 1-4 класів охоплює такі ***змістові лінії***: «Базова рухова активність», «Ігрова та змагальна діяльність учнів (рухливі ігри та естафети)», «Турбота про стан здоров'я та безпеку».

Змістова лінія ***«Базова рухова активність»*** охоплює такі види діяльності, які спрямовані на формування життєво необхідних рухових умінь і навичок.

Змістова лінія ***«Ігрова та змагальна діяльність учнів (рухливі ігри та естафети)»*** пов'язана з опануванням рухливих ігор та естафет, що задовольняє потребу в руховій активності та сприяє формуванню комунікативних здібностей.

Змістова лінія ***«Турбота про стан здоров'я та безпеку»*** спрямована на формування свідомого ставлення до власного здоров'я та вмінь безпечної поведінки в процесі фізкультурної діяльності.

Предметом навчання у початковій школі в галузі фізичного виховання ***є рухова активність із загальноосвітньою спрямованістю.***

Нові підходи до змісту занять фізичною культурою повинні орієнтувати вчителів не тільки на фізичну підготовленість, а й на розвиток особистості, на індивідуальне сприймання навчального матеріалу. Розв'язання цих завдань допускає відхід від жорсткої регламентації занять, підвищення їхньої емоційної насиченості, максимальної різноманітності форм, методів та засобів фізичного виховання, широкого використання інноваційних технологій фізичного виховання.

Результати навчання і пропонований зміст

1–2-й класи

Обов'язкові результати навчання	**Очікувані результати навчання**
1	**2**
1. Змістова лінія «Базова рухова активність»	

Виконує вправи на пересування (ходьба, біг, стрибки, лазіння, плавання, ковзання), виконує вправи з предметами та без них (за наявності відповідних умов)	**Учень / учениця:** - *виконує* комплекси загальнорозвивальних та спеціальних вправ за показом учителя / учительки з використанням різних предметів та без них [2 ФІО 1-1.1-1]; - *виконує* різновиди ходьби [2 ФІО 1-1.1-3]; - *виконує* бігові вправи та різновиди бігу [2 ФІО 1-1.1-4]; - *виконує* стрибкові вправи [2 ФІО 1-1.1-5]; - *долає* смугу природних та штучних перешкод за допомогою лазіння та перелізання, стрибків і бігу [2 ФІО 1-1.1-6]; - *виконує* метання різними способами на дальність та в ціль [2 ФІО 1-1.1-7]; - *виконує* гімнастичні, ігрові та інші вправи [2 ФІО 1-1.1-8]; - *виконує* базові рухи, характерні для різних видів спорту [2 ФІО 1-1.1-9]
Розпізнає, добирає та виконує фізичні вправи для ранкової гімнастики; розрізняє, добирає та виконує фізичні вправи з різних видів спорту для розвитку фізичних якостей	**Учень / учениця:** - *виконує* комплекси фізичних вправ ранкової гігієнічної гімнастики, фізкультурної хвилинки і фізкультурної паузи [2 ФІО 1-1.2-1]; - *розрізняє* легкоатлетичні, гімнастичні, ігрові та інші вправи та *виконує* їх [2 ФІО 1-1.2-2]; - *добирає* необхідний спортивний інвентар та вправи до видів спорту, якими займається [2 ФІО 1-1.2-3]
Пропонований зміст ***Основи знань з фізичної культури.*** Поняття про життєво важливі способи пересування людини. Значення ранкової гігієнічної гімнастики, фізкультурної хвилинки.	

Правила добору спортивного інвентарю та безпечної поведінки під час виконання життєво необхідних рухових умінь та навичок.

Загальнорозвивальні вправи:

без предмета, вправи імітаційного характеру, вправи з предметами (із гімнастичною палицею, з прапорцями, з м'ячами, із скакалкою; комплекс ранкової гігієнічної гімнастики; комплекс фізкультурної паузи).

Положення тіла у просторі:

вправи з вихідних положень: сидячи (ноги нарізно, на п'ятах, зігнувши ноги; кутом, із нахилом уперед, на правому/ лівому стегні);

вправи з виконанням упорів: присівши, лежачи, лежачи ззаду, стоячи, стоячи на колінах; лежачи на стегнах та передпліччях;

вправи з вихідних положень у висах: стоячи, лежачи; на зігнутих руках; стоячи позаду; зависом однією ногою та двома ногами, підтягування у висі, у висі лежачи.

Елементи акробатики:

групування (сидячи, лежачи), перекати в групування, перекид боком та вперед, стійка на лопатках із зігнутими та прямими ногами.

Дитячий фітнес:

логоаеробіка – загальнорозвивальні вправи, поєднані з вимовою певних звуків або нескладних віршованих рядків;

з*віроаеробіка* – загальнорозвивальні вправи з імітацією рухів тварин;

фітбол-аеробіка – загальнорозвивальні та спеціальні вправи з фітболами;

танцювальна аеробіка (комплекси ритмічних вправ): повороти, нахили тулуба, поєднані з різними кроками під музичний супровід – приставний крок, перемінний крок;

танцювальні імпровізаційні вправи: крок із пальців, крок із каблука з чергуванням вправ на рухи корпусу під музичний супровід; переступання, крок польки.

Ходьба та її різновиди:

на пальцях, п'ятах, із високим підніманням стегна, у напівприсіді, у присіді, з різними положеннями рук, ходьба «змійкою»; ходьба на підвищеній опорі (гімнастична лава, низька колода) з різним положенням рук, чергуючи з присіданнями, нахилами; "перелізання"; із зупинкою

за сигналом; із вантажем (мішечком) на голові; ходьба по підвищеній опорі приставними кроками правим і лівим боком, на пальцях (гімнастична лава, низька колода) з різним положенням рук почергово з поворотами, присіданнями.

***Біг*:**

із високим підніманням стегна, із закиданням гомілок, із зміною напрямку; із різних вихідних положень; біг із високого старту до 30 м; біг до 500 м; чергування ходьби та бігу до 1000 м; спиною уперед; із зупинками стрибком та у кроці за зоровим і слуховим сигналами; пересування приставними кроками правим, лівим боком; "повторний" біг 3 х 10 м; різновиди "човникового" бігу 4 х 9 м; біг до 30 м із високого старту.

Лазіння по горизонтальній та похилій (кут від 20 до 45 градусів) гімнастичній лаві в упорі, стоячи на колінах; по гімнастичній стінці в різних напрямках; підтягування у положенні лежачи на горизонтальній та похилій гімнастичній лаві однойменним і різнойменним способом; по гімнастичній стінці вгору і вниз однойменним та різнойменним способами.

Перелізання через перешкоду висотою від 80 до 100 см різними способами; підлізання під перешкодою.

Вправи з малим м'ячем (тенісним, гумовим):

тримання м'яча, підкидання м'яча правою та лівою руками; ловіння м'яча однією та двома руками після відскоку від стіни, підлоги; метання м'яча правою і лівою рукою із-за голови, стоячи на місці; метання м'яча у вертикальну ціль з відстані 8-10 м; метання малого м'яча у щит; метання малого м'яча в горизонтальну ціль з відстані 6-8 м; метання малого м'яча із-за голови на дальність; метання м'ячів різної ваги на задану відстань; метання м'ячів різної ваги на однакову відстань.

Вправи з великим м'ячем (гумовим, футбольним, волейбольним, баскетбольним і т.д.):

тримання м'яча; підкидання м'яча і ловіння його після відскоку від підлоги; передавання м'яча з рук у руки в колі, в колоні, шерензі, праворуч, ліворуч, над головою, під ногами; перекидання м'яча у парах; удари м'яча об підлогу однією та двома руками; ведення м'яча на місці правою і лівою рукою; ведення м'яча з одночасними кроками правою та лівою рукою; кидки м'яча знизу з положення сидячи та стоячи, передавання і ловіння м'яча двома руками від грудей (у колі, парах, трійках), передачі м'яча двома руками з ударом об підлогу; ведення м'яча ногою у кроці; зупинка м'яча, що котиться, підошвою; ведення м'яча передньою частиною ступні; удари по нерухомому м'ячу; зупинка м'яча, що котиться; удари по м'ячу, що котиться; ведення м'яча ногою по прямій, по дузі, між стійками.

Стрибки

стрибки без використання предметів: на місці на одній, двох ногах, із поворотами праворуч, ліворуч, кругом; з просуванням вперед, назад, у присіді правим та лівим боком; на місці з поворотами на 45, 90, 180 градусів, по «купинах», вистрибування з присіду;

стрибки зі скакалкою (стрибки на двох ногах, почергово, обертаючи скакалку вперед; на двох ногах із проміжними стрибками на місці; поперемінно відштовхуючись ногами на місці); *стрибки в глибину* (з висоти від 40 до 60 см з м'яким приземленням на дві ступні; зіскок із гімнастичної лави); *стрибки у висоту* **(**через гімнастичну палицю, гумову мотузку з місця, з прямого розбігу; застрибування на підвищену опору (кілька матів, складених один на одного) однією та двома ногами та зістрибування); стрибки через перешкоди висотою до 50 см поштовхом однією та двома ногами; с*трибки в довжину* (з місця поштовхом однієї, двох ніг; стрибки у довжину із просуванням вперед)

2. Змістова лінія «Ігрова та змагальна діяльність учнів»	
1	**2**
Виконує рухові дії під час рухливих ігор під керівництвом вчителя	**Учень / учениця:** - *грає* в рухливі ігри та *бере участь* в естафетах [2 ФІО 2-1.3-1]; - *застосовує* рухливі ігри під час прогулянок, екскурсій, відпочинку, задовольняючи потребу в руховій та ігровій діяльності [2 ФІО 2-1.3-2]
Виконує різні ролі під час рухливих ігор, забав, обрядів та інших форм рухової діяльності	**Учень / учениця:** - *спілкується* та *взаємодіє* з дорослими й однолітками [2 ФІО 2-3.1-1]; - *співпрацює* й *досягає* спільних командних цілей, наприклад під час рухливих ігор та естафет [2 ФІО 2-3.1-2]; - *бере участь* в ухваленні спільних рішень на користь команди [2 ФІО 2-3.1-3]; - *виконує* різні ролі в ігрових ситуаціях [2 ФІО 2-3.1-4]; - активно *вболіває* за результат команди [2 ФІО 2-3.1-5]

Дотримується правил безпеки особисто та під час спільної з друзями рухової діяльності	**Учень / учениця:** - *дотримується* безпечної поведінки під час виконання фізичних вправ та ігор [2 ФІО 2-3.2-1]
Дотримується правил чесної гри під час рухової діяльності; не засмучується через поразку	**Учень / учениця:** - *пояснює* емоції, що виникають під час естафет та рухливих ігор [2 ФІО 2-3.3-1]; - *пояснює,* чому треба грати чесно, поважаючи суперника [2 ФІО 2-3.3-2]; - *пояснює* правила проведення гри, *ставить запитання*, щоб краще їх зрозуміти, та *діє* відповідно до узгоджених правил [2 ФІО 2-3.3-3]; - *розповідає* про відомих спортсменів та прагне брати з них приклад [2 ФІО 2-3.3-4]; - пояснює, як треба вигравати і програвати з гідністю [2 ФІО 2-3.3-5]

Пропонований зміст

Основи знань із фізичної культури.

Значення рухливих ігор для підвищення рухової активності школяра та оволодіння життєво необхідними руховими вміннями та навичками.

Правила безпечної поведінки під час рухливих ігор та естафет.

Ознайомлення з правилами рухливих ігор.

Ознайомлення із зимовими та літніми видами спорту, досягненнями відомих українських спортсменів.

Правила чесної гри, вміння вигравати і програвати з гідністю.

Рухливі ігри для активного відпочинку.

Рухливі ігри та естафети: для формування культури рухів, навичок пересування, володіння м’ячем (естафети з інтегрально розвивальними м’ячами (eduball)), зимові рухливі ігри, рухливі ігри із застосуванням стрибкових вправ~~и~~ тощо

3. Змістова лінія «Турбота про стан здоров'я та безпеку»	
Контролює своє самопочуття за підтримки дорослих у закладі загальної середньої освіти і поза його межами	**Учень / учениця:** - *регулює* фізичне навантаження відповідно до самопочуття під час виконання фізичних вправ [2 ФІО 3-2.1-1]; - *пояснює*, які ознаки втоми виявляються під час виконання фізичних навантажень [2 ФІО 3-2.1-2]; - після виконання фізичних вправ *визначає*, що було складно зробити і чого досягнув/ -ла [2 ФІО 3-2.1-3]; - *описує* ознаки впливу фізичного навантаження на власний організм [2 ФІО 3-2.1-4]
Пояснює значення фізичних вправ для здоров'я людини	**Учень / учениця:** - *переконує* однокласників про користь виконання фізичних вправ [2 ФІО 3-2.2-1]; - *аргументує*, що кожна людина – неповторна і може мати різні фізичні якості [2 ФІО 3-2.2-2]; - *пояснює* роль загартування для зміцнення здоров'я людини [2 ФІО 3-2.2-3]
Обирає за допомогою вчителя та виконує вправи/ігри і елементи різних видів спорту для розвитку фізичних якостей	**Учень / учениця:** - *виконує* вправи для формування постави [2 ФІО 3-2.3-1]; - *виконує* дихальні вправи та вправи на релаксацію [2 ФІО 3-2.3-2]; - *виконує* вправи на свіжому повітрі для зміцнення здоров'я та покращення фізичного розвитку [2 ФІО 3-2.3-3]; - *виконує* вправи для розвитку фізичних якостей та *аналізує* їхні зміни за допомогою вчителя/ вчительки [2 ФІО 3-2.3-4];

	- *пояснює* цінність зусиль для формування характеру [2 ФІО 3-2.3-5]; - *добирає* вправи за вподобаннями [2 ФІО 3-2.3-6]

Пропонований зміст

Основи знань із фізичної культури:

поняття про фізичну культуру як сукупність фізичних вправ, спрямованих на зміцнення здоров'я.

Фізичні вправи для формування постави, профілактики плоскостопості та відновлення організму.

Ознаки втоми під час виконання фізичних навантажень та засоби її уникнення.

Загартування як засіб зміцнення здоров'я та покращення фізичного розвитку.

Вправи для формування постави та профілактики плоскостопості:

Загальнорозвивальні вправи: нахили та повороти голови, згинання та розгинання верхніх кінцівок, кругові рухи руками, нахили в бік, пружинні рухи з різних вихідних положень; нахили, повороти, прогинання та вигинання тулуба у положенні упору «стоячи на колінах»; піднімання тулуба з вихідного положення, лежачи на спині та животі; підтягування на низькій перекладині з вихідного положення упору «лежачи»; присіди, напівприсіди, згинання та розгинання ніг, відведення ніг набік, статичні положення на рівновагу.

Загальнорозвивальні вправи для формування постави: біля гімнастичної стінки, вертикальної осі, дзеркала.

Вправи для профілактики плоскостопості: ходьба по дрібних предметах, біг на пальцях, ходьба перекатами з п'ятки на пальці, "гусениця", "ведмідь клишоногий", перекладання та захоплення дрібних предметів пальцями ніг, стрибки.

Вправи на релаксацію.

Дихальні вправи.

Вправи для розвитку фізичних якостей:

сили (підтягування у висі лежачи та у висі, згинання та розгинання рук в упорі лежачи від гімнастичної лави та від підлоги, стрибки із упору «присівши вгору»; загальнорозвивальні вправи з гантелями вагою від 250 до 500 гр. з утриманням статичних поз, вправи з гумовим еспандером);

швидкості (повторний біг 3-4 х 10 м, біг із прискореннями за сигналом, біг в упорному положенні, прискорення з різних вихідних положень, біг на місці з максимальною частотою кроків, виконання максимальної кількості рухів за одиницю часу);

витривалості (стрибки зі скакалкою; біг у чергуванні з ходьбою до 1000 м; рівномірний біг малої інтенсивності на довгі дистанції; пересування на довгі дистанції з використанням різного інвентаря – ролики, велосипед, скейт, лижі, ковзани і т.д.);

гнучкості (махові рухи руками і ногами в різних напрямах з амплітудою, що поступово збільшується, нахили тулуба в різних напрямах у положенні стоячи, пружинні нахили у положенні сидячи, викрути рук із гімнастичною палицею, пружинні рухи у широкій стійці, прогинання та вигинання тулуба у положенні упору стоячи на колінах, викрути рук зі скакалкою, пружинні похитування у положенні випаду, прогинання тулуба у положенні лежачи на животі);

координації (пересування по підвищеній і обмеженій за площиною опорі, подолання природних перешкод, пересування із зупинками за зоровим і слуховим сигналами (під час пересування раптові зупинки у заданій позі за сигналом), “човниковий” біг 4 х 9 м, 3 х 10 м; рухливі народні ігри та естафети, подолання перешкод, ходьба на пальцях по підвищеній і обмеженій за площиною опорі з різними положеннями рук, “поза лелеки” із заплющеними очима, пересування із підкиданням дрібних предметів (тенісні м’ячі, мішечки тощо), вправи зі зміною положення тіла у просторі, розслаблення м’язів рук, ніг, тулуба з різних вихідних положень)

Навчальний план

для школи І ступеня (1 клас)

Освітні галузі	К-ть годин на тиждень	К-ть годин на рік	Всього годин на рік по галузі
Інваріантний складник			
І. Мовно-літературна, у тому числі: - українська мова і література - іншомовна освіта	5	175	245

	2	70	
II. Математична - математика	3	105	105
III. «Я досліджую світ»	7	245	245
IV. Мистецька - «Мистецтво»	2	70	70
V. Фізкультурна	3	105	105
Усього	19+3	770	770
Додаткові години на вивчення предметів інваріативної складової (індивідуальні консультації та групові заняття)	1	35	35
Сумарна кількість	23	805	805

Навчальний план

для школи I ступеня (2 клас)

Освітні галузі	К-ть годин на тиждень	К-ть годин на рік	Всього годин на рік по галузі
Інваріантний складник			
І. Мовно-літературна, у тому числі: - українська мова і література - іншомовна освіта	5 3	175 105	280
ІІ. Математична - математика	3	105	105
ІІІ. «Я досліджую світ»	8	280	280
IV. Мистецька - «Мистецтво»	2	70	70
V. Фізкультурна	3	105	105
Усього	21+3	840	840
Додаткові години на індивідуально-групові заняття	1	35	35
Сумарна кількість	25	875	875

* Орієнтовний розподіл годин між освітніми галузями в рамках цього інтегрованого предмета: мовно-літературна - 2; математична-1; природнича, технологічна, інформатична, соціальна і здоров′язбережна громадянська та історична – разом 4 для 1 класу, 5 – для 2 -4 класу НУШ

** Окремі предмети «Образотворче мистецтво» і «Музичне мистецтво»

*** Години, передбачені для фізичної культури, не враховуються під час визначення гранично допустимого навчального навантаження учнів, але обов'язково фінансуються

Години варіативної частини навчального плану використано для посилення вивчення української мови (1 год.)

ОСВІТНЯ ПРОГРАМА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Цикл II (3 – 4 класи)

Пояснювальна записка

Дана Оосвітня програма окреслює підходи до планування й організації закладом освіти єдиного комплексу освітніх компонентів для досягнення учнями *обов'язкових результатів навчання*, визначених Державним стандартом початкової освіти.

Освітня програма визначає:

- загальний обсяг навчального навантаження та *очікувані результати навчання* здобувачів освіти, подані в рамках освітніх галузей;
- перелік та пропонований зміст освітніх галузей, укладений за змістовими лініями;
- орієнтовну тривалість і можливі взаємозв'язки освітніх галузей, предметів, дисциплін тощо, зокрема їхньої інтеграції, а також логічної послідовності їхнього вивчення;
- рекомендовані форми організації освітнього процесу та інструменти системи внутрішнього забезпечення якості освіти;
- вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою.

Загальний обсяг навчального навантаження, тривалість і можливі взаємозв'язки освітніх галузей, предметів, дисциплін.

До освітньої програми додано навчальний план, що пропонує інтегровано-предметний підхід до організації освітнього процесу (див. додаток 1).

Логічна послідовність вивчення предметів розкривається у відповідних *навчальних програмах*.

Перелік та пропонований зміст освітніх галузей. Освітню програму укладено за такими освітніми галузями:

Мовно-літературна, зокрема:

Рідномовна освіта (українська мова та література; (МОВ[4])
Іншомовна освіта (ІНО)
Математична (МАО)
Природнича (ПРО)
Технологічна (ТЕО)
Інформатична (ІФО)
Соціальна і здоров'язбережувальна (СЗО)
Громадянська та історична (ГІО)
Мистецька (МИО)
Фізкультурна (ФІО)

Очікувані результати навчання здобувачів освіти. Відповідно до мети та загальних цілей, окреслених у Державному стандарті початкової освіти, визначено завдання, які має реалізувати вчитель/ вчителька у рамках кожної галузі. Очікувані результати навчання здобувачів освіти подано за змістовими лініями і співвіднесено за допомогою індексів[5] з обов'язковими результатами навчання, визначеними Державним стандартом початкової освіти.

Змістові лінії кожної освітньої галузі в межах циклу реалізовуються паралельно та розкриваються через «Пропонований зміст», який окреслює можливий навчальний матеріал, на підставі якого будуть реалізовані очікувані результати навчання та відповідні обов'язкові результати навчання.

Оскільки освітня програма ґрунтується на компетентнісному підході, теми/ тези рубрики «Пропонований зміст» передбачають не запам'ятовування учнями визначень термінів і понять, а активне конструювання знань, розвиток умінь та формування уявлень через досвід практичної діяльності.

[4] У дужках подано скорочене позначення кожної галузі.

[5] Наприклад, [4 МОВ 1-1.2-2]. Цифра на початку індексу вказує на порядковий номер року навчання (класу). У цьому разі – четвертий клас. Скорочений буквений запис означає освітню галузь. Перша цифра після буквеного запису позначає номер змістової лінії в освітній програмі, цифри із крапкою (між дефісами) – порядковий номер обов'язкового результату навчання, окресленого у Стандарті. Остання цифра – порядковий номер очікуваного результату навчання.

Рекомендовані форми організації освітнього процесу. Очікувані результати навчання, окреслені в межах кожної галузі, **досяжні**, якщо використовувати інтерактивні форми – кооперативне навчання, дослідницькі, інформаційні, мистецькі проекти; сюжетно-рольові ігри, ситуаційні вправи, екскурсії, дитяче волонтерство тощо.

Дана Освітня програма передбачає досягнення здобувачами освіти обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом початкової освіти, через реалізацію окреслених у цьому документі очікуваних результатів навчання.

Освітня програма закладу освіти передбачає досягнення здобувачами освіти результатів навчання (компетентностей), визначених Державним стандартом початкової освіти. Вона містить:

- вимоги до учнів 3-4 класів, які навчаються за програмою;
- навчальний план для учнів 3-4 класів, який визначає загальний обсяг навчального навантаження, його розподіл між галузями знань та навчальними предметами за роками навчання, послідовність їх вивчення;
- опис очікуваних результатів навчання учнів;
- перелік навчальних програм із предметів, що вивчаються за інваріантним і варіативним складниками;
- форми організації освітнього процесу;
- інструментарій для формувального та підсумкового оцінювання;

Форми оцінювання здобувачів початкової освіти. Навчальні досягнення учнів у 3–4-му класах підлягають формувальному та підсумковому оцінюванню.

Формувальне оцінювання має на меті:

- відстежувати навчальний поступ учнів;
- вибудовувати індивідуальну траєкторію розвитку дитини;
- діагностувати досягнення на кожному з етапів навчання;
- вчасно виявляти проблеми й запобігати їх нашаруванню;
- аналізувати реалізацію освітньої програми та Державного стандарту початкової освіти, ухвалювати рішення щодо корегування навчальної програми і методів навчання відповідно до індивідуальних потреб дитини;
- запобігати побоюванням дитини помилитися;
- плекати впевненість у власних можливостях і здібностях.

Орієнтирами для оцінювання навчальних досягнень учнів (формувального і підсумкового) є окреслені в цьому документі *очікувані результати навчання*, об’єднані за галузями та проіндексовані відповідно до *обов’язкових результатів навчання* Державного стандарту початкової освіти.

Очікувані результати навчання слід використовувати для:

- встановлення цілей уроку, окремих видів діяльності учнів, вправ тощо;
- постійного спостереження за навчальним поступом учня/ учениці[6] з боку вчителів, батьків і самих учнів;
- поточного, зокрема й формувального, оцінювання;
- підсумкового оцінювання

На основі поданих нижче очікуваних результатів навчання вчитель/ учителька може формулювати індивідуальні результати навчання учня/ учениці відповідно до опанування ним/ нею конкретного вміння (напр*., намагається визначати* ключові слова, *визначає* ключові слова, *впевнено* визначає ключові слова тощо), таким чином відстежуючи поступ учня за конкретний проміжок часу (напр., за два місяці).

Спостереження за навчальним поступом учнів та оцінювання цього поступу розпочинається з перших днів навчання дитини у школі і триває постійно. Невід'ємною частиною цього процесу є формування здатності учнів самостійно оцінювати свій поступ.

Мовно-літературна освітня галузь

Рідномовна освіта (українська мова і література,

Пояснювальна записка

Освітню програму з рідномовної освіти створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою рідномовної освіти для загальної середньої освіти є розвиток здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного й національного самовияву, послуговуватися нею в особистому і суспільному житті, у міжкультурному діалозі, бачити її передумовою життєвого успіху; плекання здатності спілкуватися рідною мовою (якщо вона не українська); формування шанобливого ставлення до культурної спадщини; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** рідномовної освіти у початковій школі є:

- виховання стійкої мотивації до читання та прагнення вдосконалювати своє мовлення;

[6] При цьому особливості учня / учениці можуть впливати на темп навчання, внаслідок чого діти можуть досягати вказаних результатів раніше або пізніше від завершення зазначеного циклу чи рівня.

- сприяння індивідуальному самовияву учнів та взаємодії між ними через розвиток комунікативних умінь, зокрема діалогічного мовлення, театралізацію;
- розвиток уміння вдумливого читання і базових правописних умінь;
- збагачення духовного світу учнів через естетичне сприймання творів художньої літератури та медіапродуктів;
- розвиток уяви та творчого мислення учнів за допомогою творів літератури та мистецтва, медіатекстів, театралізації, гри;
- формування умінь опрацьовувати тексти різних видів (художні, науково-популярні, навчальні, медіатексти);
- розвиток здатності спостерігати за мовними явищами, експериментувати зі звуками, словами, фразами, зокрема і в мовних іграх, для опанування початкових лінгвістичних знань і норм української мови;
- створення сприятливого мовного середовища у школі, зокрема й через пізнання сучасної дитячої літератури різної тематики та жанрів.

Відповідно до окреслених завдань, у початковому курсі рідномовної освіти виокремлено такі **змістові лінії**: «Взаємодіємо усно», «Читаємо», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовлення», «Театралізуємо».

Комунікативна компетентність, зокрема вільне володіння українською мовою та спілкування рідною мовою виявляється в безпосередньому та опосередкованому спілкуванні.

Для формування комунікативної компетентності в умовах безпосереднього спілкування програма пропонує розгортати навчальну діяльність у межах змістової лінії **«Взаємодіємо усно»** (мовець / слухач – слухач / мовець). Ця змістова лінія передбачає залучення учнів до дій зі сприймання, перетворення, виокремлення, аналізу й інтерпретації, оцінювання та використання усної інформації в реальній мовленнєвій практиці (бесіда, дискусія у класі, мікродискусія в групі, обговорення в парі тощо).

Для становлення комунікативної компетентності в умовах опосередкованого спілкування (на відстані у просторі та часі) запропоновано змістові лінії **«Читаємо»** (читач – автор), **«Взаємодіємо письмово»** (автор – читач), **«Досліджуємо медіа»** (читач / глядач / слухач – автор). Ці змістові лінії забезпечують здобуття досвіду опосередкованого спілкування, опанування кола знань (понять, уявлень) та вмінь, що дають змогу учням удосконалювати комунікативну компетентність.

Змістова лінія **«Читаємо»** спрямована на розвиток мотивації дітей до читання, залучення їх до читацької діяльності, яка ґрунтується на учнівській ініціативності та самостійності у доборі текстів для читання та інтерпретації прочитаного. Під час читання учні розвивають уміння сприймати та аналізувати текст, оцінювати прочитане та перетворювати інформацію, уявляти, мислити творчо.

Змістова лінія **«Взаємодіємо письмово»** передбачає залучення учнів до реальної писемної практики, зокрема за допомогою цифрових пристроїв та в режимі онлайн. Результатом такої роботи є базові вміння створювати писемні висловлювання у реальному та віртуальному просторі та редагувати їх.

Змістова лінія **«Досліджуємо медіа»** передбачає ознайомлення школярів з основами медіаграмотності. Діти формують уявлення про межу між реальним світом і світом мас-медіа. Вони вчаться інтерпретувати, аналізувати, оцінювати медіатексти (фільм, мультфільм, реклама, фотографія тощо) та створювати прості медіапродукти. Змістова лінія «Досліджуємо медіа» пропонує інструмент для активного критичного освоєння комунікативного медіасередовища.

Змістова лінія **«Досліджуємо мовлення»** забезпечує дослідження мовних закономірностей і формування на цій основі свідомих мовленнєвих умінь (орфоепічних, лексичних, граматичних, правописних, стилістичних, словотвірних). Також у межах цієї змістової лінії учні опановують виражальні засоби художніх текстів, що в цілому сприяє творенню індивідуального стилю мовлення.

Змістова лінія **«Театралізуємо»** слугує розвитку комунікативних умінь учнів, зокрема вміння моделювати різні ситуації спілкування, обирати відповідні комунікативні стратегії, досліджувати несловесні засоби спілкування. Увага до несловесних засобів приділятиметься і в змістових лініях «Взаємодіємо усно» та «Досліджуємо медіа», а сам прийом театралізації може використовуватися й у змістовій лінії «Читаємо».

Специфіка змістової лінії **«Театралізуємо»** пов'язана з формуванням уявлення про театр як місце, де учні здобувають досвід співчуття та співпереживання. Тому в межах змістової лінії «Театралізуємо» учні досліджують чужу (глядач) та власну (актор) експресію. Ця змістова лінія передбачає залучення учнів до сценічної творчості, в умовах якої школярі набувають акторського досвіду, зокрема імпровізації, що забезпечує розвиток у дитини емоційного інтелекту, творчого мислення, ініціативності, самосвідомості й самоефективності, уміння мобілізувати інших, долати бар'єри, пов'язані з неоднозначністю, невизначеністю та ризиками, співпрацювати з іншими особами.

Результати навчання і пропонований зміст

3 – 4-й класи

Обов'язкові результати навчання	**Очікувані результати навчання**
1	2
1. Змістова лінія «Взаємодіємо усно»	
Критично сприймає інформацію для досягнення різних цілей; уточнює інформацію з огляду на ситуацію	**Учень / учениця:** - *зважає* на ситуації спілкування: враховує умови, учасників, мету [4 МОВ 1-1.1-1]; - з увагою *сприймає* усні репліки діалогу, *перепитує*, *уточнює* з огляду на ситуацію спілкування [4 МОВ 1-1.1-2]; - *обговорює* усне повідомлення в парі або групі для пошуку додаткових аргументів або спростування наведених [4 МОВ 1-1.1-3]; - *зіставляє* почуте з власним досвідом [4 МОВ 1-1.1-4]
На основі почутого створює асоціативні схеми, таблиці; стисло і вибірково передає зміст почутого;	**Учень / учениця:** - *перефразовує* репліки в діалозі [4 МОВ 1-1.2-1]; - *передає* зміст усного повідомлення (послідовність подій у розповіді; перелік ознак в описі; наведені аргументи в міркуванні) [4 МОВ 1-1.2-2]; - *переказує* текст творчо (зміна оповідача в тексті-розповіді; зміна послідовності переліку наведення ознак у

переказує текст за різними завданнями	тексті-описі; зміна послідовності аргументів у тексті-міркуванні) [4 МОВ 1-1.2-3]; - *передає* зміст повідомлення за допомогою асоціативних схем, таблиць [4 МОВ 1-1.2-4]
Виокремлює необхідну інформацію з різних усних джерел, зокрема медіатекстів, для створення власного висловлювання з конкретною метою	**Учень / учениця:** - *виокремлює* інформацію для створення власного висловлення з конкретною метою (усне оголошення, усний відгук, усний стислий переказ) [4 МОВ 1-1.3-1]; - *прогнозує*, як відібрану інформацію можна використати корисно [4 МОВ 1-1.3-2]; - *систематизує* та *узагальнює* необхідну інформацію [4 МОВ 1-1.3-3]
Визначає та обговорює цілі, основні ідеї та окремі деталі усної інформації; пояснює зміст і форму текстів, зокрема медіатекстів, пов'язує, зіставляє із власними спостереженнями, життєвим досвідом, враховує думки інших осіб	**Учень / учениця:** - *визначає* тему усного повідомлення [4 МОВ 1-1.4-1]; - *визначає* головну думку тексту [4 МОВ 1-1.4-2]; - *зіставляє* тему і головну думку усного повідомлення з власними спостереженнями, поведінкою, досвідом [4 МОВ 1-1.4-3]; - *пояснює* можливий вплив висловлення на слухача [4 МОВ 1-1.4-4]
Висловлює своє ставлення до усного повідомлення, простого тексту, медіатексту, обґрунтовує думки, спираючися на власний досвід; визначає позицію співрозмовника, погоджується з нею або заперечує її	**Учень / учениця:** - *висловлює* своє ставлення до усного повідомлення (наприклад, прагнення спростувати або шукати додаткові аргументи на захист) [4 МОВ 1-1.5-1]; - *обґрунтовує* своє ставлення до усного повідомлення, наводячи приклади з власного досвіду, а також спираючись на набуті наукові знання [4 МОВ 1-1.5-2]; - *визначає* позицію мовця (категоричність чи невпевненість; дотримання етикету (ввічливість) чи порушення етикетних норм), аргументовано *погоджується* з нею або *заперечує* її [4 МОВ 1-1.5-3]
Висловлює власні погляди, підтверджує їх прикладами, враховує думки інших осіб;	**Учень / учениця:** - *вступає* і *підтримує* діалог на теми, пов'язані з важливими для дитини життєвими ситуаціями [4 МОВ 1-1.6-1]; - *наводить аргументи* на захист власної думки та ілюструє її прикладами [4 МОВ 1-1.6-2];

дотримується найважливіших правил літературної вимови, висловлюючи власні погляди	- *ініціює* дискусію, висловлюючи власні погляди і слухаючи інших [4 МОВ 1-1.6-3]; - *висловлює* доброзичливо своє ставлення до думок інших (поділяє їх повністю, частково чи аргументовано відхиляє) [4 МОВ 1-1.6-4]; - *дотримується* правил літературної вимови у власному висловлюванні [4 МОВ 1-1.6-5]; - *створює* власне висловлення на основі почутого/ побаченого/ прочитаного [4 МОВ 1-1.6-6]
Обирає вербальні та невербальні засоби спілкування, доречно використовує їх для спілкування та створення простих медіатекстів відповідно до комунікативної мети; вимовляє з правильною інтонацією різні за метою висловлювання речення; використовує у власному мовленні засоби художньої виразності у творах різних жанрів	**Учень / учениця:** - *добирає* словесні й несловесні засоби спілкування з огляду на мету та умови спілкування, враховуючи наявність варіантів [4 МОВ 1-1.7-1]; - *робить висновок* про узгодженість або неузгодженість словесних і несловесних засобів спілкування та намірів у поведінці співрозмовника [4 МОВ 1-1.7-2]; - *використовує* різні форми візуалізації (малюнки, графіки,схеми, таблиці) для супроводу своїх поглядів під час презентації, щоби привернути увагу слухачів [4 МОВ 1-1.7-3]; - *створює* есе для висловлювання власних поглядів та усної презентації [4 МОВ 1-1.7-4]; - *використовує* засоби художньої виразності для досягнення комунікативної мети (привітання, побажання, вияв співчуття, захоплення) [4 МОВ 1-1.7-5]; - правильно *інтонує* різні види речень за метою висловлювання та емоційним забарвленням [4 МОВ 1-1.7-6]
Описує власні емоції та емоції співрозмовника від прослуханого/ побаченого. Доречно використовує у власному мовленні формули мовленнєвого етикету	**Учень / учениця:** - *передбачає* й *описує* свої емоції та емоції співрозмовника, коли пропонує для читання або перегляду книгу, фільм, гру тощо [4 МОВ 1-1.8-1]; - доречно *використовує* у власному мовленні формули мовленнєвого етикету, зважає на різні види тональності (звичайна, фамільярна, вульгарна) [4 МОВ 1-1.8-2]
Пропонований зміст ***Діалогічне та монологічне мовлення.*** Уявлення про ситуацію міжособистісного спілкування (умови, учасники, мета). Репліка в діалозі: порада, співчуття, комплімент тощо. Перепитування як спосіб уточнення почутої інформації в діалозі. Перефразування. Мовні засоби вираження запитань (інтонація, займенники, прислівники, частки, сполучники, порядок слів). Позиція мовця (категоричність чи невпевненість; дотримання мовленнєвого етикету чи порушення етикетних норм). Дискусія як зіставлення різних поглядів на проблему.	

Розповідь, опис та міркування як види монологічного мовлення. Інтонація розповідного, спонукального, питального речення. Інтонаційне забарвлення окличного речення. Есе як висловлення довільної форми. ***Робота з інформацією***. Явна і прихована інформація. Перетворення інформації: види асоціативних схем, таблиця. ***Мовленнєвий етикет***. Норми спілкування в різних комунікативних ситуаціях (знайомі та незнайомці). Сфери спілкування: навчання, сім'я, дозвілля, послуги тощо. Різні види тональності (звичайна, фамільярна, вульгарна).	
2. Змістова лінія «Читаємо»	
1	2
Прогнозує зміст дитячої книжки за обкладинкою, заголовком, ілюстраціями та анотацією; володіє повноцінними навичками читання (вголос і мовчки), що дає змогу зрозуміти тексти різних видів	**Учень / учениця:** - *прогнозує* орієнтовний зміст тексту на основі заголовка, ключових слів, анотації, невербальної інформації (ілюстрації, таблиці, схеми, графіки тощо) [4 МОВ 2-2.1-1]; - *читає* подумки та виразно вголос тексти різних видів та з різною метою [4 МОВ 2-2.1-2]; - *розповідає* (докладно, стисло або вибірково), про що йдеться в тексті [4 МОВ 2-2.1-3]; - *ставить запитання* різної спрямованості: до змісту твору, до автора, до читача [4 МОВ 2-2.1-4]; - *знаходить* у тексті відповіді на поставлені запитання [4 МОВ 2-2.1-5]; - *відтворює* фактичну інформацію з тексту [4 МОВ 2-2.1-6]; до*бирає* і *впорядковує* потрібну інформацію з таблиць, графіків, схем тощо [4 МОВ 2-2.1-7]; - *установлює* послідовність дій персонажів художніх творів [4 МОВ 2-2.1-8]; - *зіставляє* прочитане із власним життєвим досвідом [4 МОВ 2-2.1-9]
Пов'язує елементи інформації в цілісну картину; розрізняє факти і думки про ці факти; формулює прямі висновки на основі інформації, виявленої в тексті; визначає форму і пояснює зміст простих медіатекстів	**Учень / учениця:** - *виявляє* в тексті неочевидну інформацію, *узагальнює* її [4 МОВ 2-2.2-1]; - *виділяє* ключові слова та *пояснює*, як вони допомагають зрозуміти зміст тексту [4 МОВ 2-2.2-2]; - *виявляє* зв'язки в текстах: між окремими частинами тексту, між частинами тексту і темою або головною думкою [4 МОВ 2-2.2-3]; - *досліджує* елементи тексту (слова автора, діалог персонажів, опис, виражальні засоби мови) [4 МОВ 2-2.2-4]; - *розрізняє* в тексті факти і судження, знаходить між ними зв'язок [4 МОВ 2-2.2-5]; - *висловлює припущення* про наміри автора тексту, обґрунтовує свої думки [4 МОВ 2-2.2-6]; - *формулює* під час і після читання тексту запитання для можливої дискусії [4 МОВ 2-2.2-7]; - *установлює* причиново-наслідкові зв'язки між подіями, вчинками персонажів та їхніми стосунками з іншими персонажами [4 МОВ 2-2.2-8]; - *виявляє* деталі тексту, важливі для розуміння ідей; - розпізнає стиль тексту і пояснює, як він впливає на сприймання інформації [4 МОВ 2-2.2-9];

	- *формулює* ідеї тексту, *пов'язує* їх із власним досвідом [4 МОВ 2-2.2-10]
Описує емоційний стан персонажів, співпереживає	**Учень / учениця:** - *описує* свої емоції, пережиті під час читання художнього твору, *наводить приклади* вчинків персонажів, які викликали відповідні емоції[4 МОВ 2-2.3-1]; - *аналізує* емоційний стан персонажів, *пояснює* причини відповідних переживань персонажів [4 МОВ 2-2.3-2]; - *використовує* власний емоційний досвід для оцінювання емоційного стану персонажів художнього твору [4 МОВ 2-2.3-3]; - *пояснює*, кому з літературних персонажів співчуває і чому [4 МОВ 2-2.3-4]
Висловлює власне ставлення до творів, літературних персонажів, об'єктів мистецтва і навколишнього світу, наводить прості аргументи щодо власних думок, використовуючи текст, власний досвід та інші джерела; описує враження від змісту і форми медіатексту	**Учень / учениця:** - *оцінює* правдоподібність описаних подій і тверджень із тексту, спираючись на свої уявлення про світ і власний досвід [4 МОВ 2-2.4-1]; - *висловлює* свій погляд на предмет обговорення (тему, головну думку, висновки тощо) [4 МОВ 2-2.4-2]; - *оцінює* надійність джерела інформації, обґрунтованість висновків [4 МОВ 2-2.4-3]; - *визначає* роль елементів форми (слова автора, діалог персонажів, опис, виражальні засоби мови) для розуміння змісту [4 МОВ 2-2.4-4]; - *виражає* свої почуття та емоції щодо прочитаного мовою мистецтва [4 МОВ 2-2.4-5]
Визначає мету читання (для задоволення, розваги, пошуку потрібної інформації) та обирає відповідні тексти	**Учень / учениця:** - *визначає* мету читання й *обирає* відповідно до неї тексти (книжки) (для задоволення, розваги, знаходження потрібної інформації) [4 МОВ 2-2.5-1]; - *пояснює*, наскільки обрані тексти допомогли досягнути мети читання [4 МОВ 2-2.5-2]; - *добирає* необхідну інформацію з різних джерел: *шукає* її у словниках, довідниках, енциклопедіях, бібліотеці, Інтернеті [4 МОВ 2-2.5-3]
На основі тексту створює план, таблицю, модель	**Учень / учениця:** - *добирає* та *створює* ілюстративний матеріал до художнього тексту [4 МОВ 2-2.6-1];

	- *складає* план тексту [4 МОВ 2-2.6-2]; - у*загальнює, систематизує, класифікує* інформацію з тексту у вигляді таблиць, схем [4 МОВ 2-2.6-3]
Експериментує з текстом (змінює сюжет, переказує текст з іншої позиції, додає персонажів, імпровізує під час інсценізації)	**Учень / учениця:** - *переробляє* прочитаний твір: уводить нових персонажів, змінює події або їх час, змінює оповідача тощо [4 МОВ 2-2.7-1]; - *створює* власний художній текст, наслідуючи сюжетні та стильові особливості прочитаного тексту [4 МОВ 2-2.7-2]; - *створює* власний текст, використовуючи елементи кількох прочитаних текстів [4 МОВ 2-2.7-3]

Пропонований зміст

Книжка як джерело знань і задоволення. Елементи книжки та їх призначення: обкладинка, титульна сторінка, ілюстрації, зміст, анотація тощо. Мета читання (розважитися, отримати інформацію, зрозуміти, переконатися тощо). Читання для загального, вибіркового та повного розуміння. Пошук у тексті фактів, суджень, очевидної й неочевидної інформації.
Стилі мовлення, види текстів, жанр, роди літератури (епос, лірика, драма),намір автора.
Науково-популярні тексти. Мета, тема, головна думка. Назва, автор. Заголовки, підзаголовки.
Фотографії, графіки, схеми. Поділ тексту на частини, параграфи. План тексту. Ключові слова. Головна і другорядна інформаціяв тексті.
Довідкова література: паперова та цифрова.
Тексти зі щоденного життя. Інформаційні та інструктивні тексти (рахунки, запрошення, листи, зокрема електронні, анкети, зокрема онлайнові, інструкції, пам’ятки, оголошення тощо).
Художні тексти. Малі фольклорні форми: загадки, скоромовки, прислів’я, приказки, ігровий фольклор, казки, пісні, легенди, міфи.
Письменник як автор художнього твору. Дитячі твори українських та іноземних авторів.
Теми дитячого читання: пригоди, фантастика, сім’я, дружба, патріотизм, відданість, любов до рідного краю, моя Україна тощо.
Аналіз художнього тексту. Місце і час подій, персонажі (мотиви поведінки, причини переживань та емоцій, стосунки між персонажами).
Елементи сюжету: зав’язка, розвиток дії, кульмінація, розв’язка. Тема, ідея.Твори, спільні за тематикою та споріднені за ідеями. Початкове уявлення про художню деталь тексту.
Поняття про критичне читання. Способи критичного читання.
Мова художнього твору.Слова автора та персонажів (порівняння, метафори тощо, без уведення термінів), пряме і переносне значення слів у художньому тексті. Проза, вірш та їх ознаки.
Інтерпретація художнього тексту. Виразне читання, драматизація, читання в ролях, творчий переказ, створення власного тексту за аналогією, продовження тексту.
Запитання до окремих абзаців і до тексту. Проблемні запитання. Оцінювання переживань та емоцій персонажів.

Емоційний вплив творів на читача. Опис настрою, почуттів персонажів твору та власних емоцій, викликаних твором. Вплив переживань персонажів на емоції читача. Порівняння цих емоцій із почуттями, викликаними іншими творами або подіями з власного життя. Улюблений персонаж, обґрунтування свого вподобання, причини співпереживання персонажеві.	
3. Змістова лінія «Взаємодіємо письмово»	
1	2
Пише рукописними буквами розбірливо в темпі, який дає змогу записати власну думку та інформацію з різних джерел; створює висловлювання, записує їх, ураховуючи мету та адресата і дотримуючися норм літературної мови, користується орфографічним словником; створює тексти різних типів і жанрів (казка, розповідь, опис, міркування); створює прості медіатексти, використовує різні форми їх презентації	**Учень / учениця:** - *записує* текст (від руки чи за допомого клавіатури – за потреби) в темпі, який дає змогу записати власну думку та інформацію з різних джерел [4 МОВ 3-3.1-1]; - *створює* самостійне письмове висловлення (розповідь, опис, міркування) на теми, які його / її цікавлять, за прочитаним твором, про ситуацію з життя в школі, сім'ї тощо, зважаючи на мету та адресата [4 МОВ 3-3.1-2]; - *створює* тексти зі щоденного життя (запрошення, оголошення, афіші тощо) з дотриманням типових ознак жанру [4 МОВ 3-3.1-3]; - *створює* художні тексти (загадки, лічилки, невеликі казки, байки, вірші тощо) [4 МОВ 3-3.1-4]; - *переказує* письмово текст розповідного змісту з елементами опису або міркування, висловлює своє ставлення до того, про що пише [4 МОВ 3-3.1-5]; - записує свою думку про предмет висловлення; формулює запитання та відповіді під час письмового спілкування [4 МОВ 3-3.1-6]; - *оформлює* власне висловлення зрозуміло, дотримуючися норм літературної мови, за потреби звертається до словників [4 МОВ 3-3.1-7]
Створює короткі дописи для захищених ресурсів, зокрема веб-сайту закладу загальної середньої освіти	**Учень / учениця**: - *створює* повідомлення для Інтернет-спілкування, дотримуючися норм етикету онлайнового спілкування (нетикету) [4 МОВ 3-3.2-1]; - *використовує* відповідні емотикони для вираження особистих емоцій [4 МОВ 3-3.2-2]; - *створює* документи для спілкування та поширення результатів діяльності, індивідуальної або групової роботи за допомогою цифрових пристроїв та програм [4 МОВ 3-3.2-3]

Знаходить і виправляє орфографічні помилки, зокрема із застосуванням знань про будову слова; аналізує та вдосконалює створений текст відповідно до мети спілкування, перевіряє грамотність написаного	**Учень / учениця:** - *визначає*, чи відповідає створений текст меті, *перевіряє* грамотність написаного [4 МОВ 3-3.3-1]; - *удосконалює* власний письмовий текст, знаходить і виправляє помилки, редагує зміст тексту [4 МОВ 3-3.3-2]; - *обговорює* письмові роботи (власні й однокласників) у парі, малій групі, відзначає позитивні характеристики [4 МОВ 3-3.3-3]; - висловлює, за підтримки вчителя, поради щодо можливого вдосконалення тексту [4 МОВ 3-3.3-4]

Пропонований зміст

Комунікативна спрямованість процесу письма. Адресат, мета, ситуація. Особливості сучасного письма: письмо від руки та за допомогою клавіатури.Словесні та графічні засоби (емотикони, піктограми, схеми, графіки, фото, карти тощо). Норми онлайнового спілкування (нетикет).

Графіка, орфографія та пунктуація. Алфавіт. Орфограми, пунктограми, правила слововживання та словозміни (у межах вивченого). Словники як довідкове джерело зі слововживання та правопису (тлумачний, орфографічний).

Редагування рукописного та електронного тексту.

Жанри писемного мовлення. Оголошення, афіша, пам'ятка, інструкція, коментар у захищеній онлайновій спільноті, загадка, лічилка, казка, байка, вірш, оповідання, есе тощо як писемні висловлення. Типи тексту: опис, розповідь, роздум. Тема та підтеми. Заголовок і підзаголовки. План тексту. Абзац. Емотикон як засіб вираження реакції на допис у захищеній онлайновій спільноті.

4. Змістова лінія «Досліджуємо медіа»

1	2
Визначає та обговорює цілі, основні ідеї та окремі деталі усної інформації; пояснює зміст і форму текстів, зокрема медіатекстів, пов'язує, зіставляє із власними спостереженнями, життєвим досвідом, враховує думки інших осіб	**Учень / учениця:** - *визначає* мету простого медіатексту (усна реклама, аудіокнига, мультфільм, комп'ютерна гра), пояснює, кому він адресований [4 МОВ 4-1.4-1]; - *визначає* правдоподібність описаних подій і тверджень з медіатексту, виходячи з власного досвіду [4 МОВ 4-1.4-2]; - *визначає* роль елементів форми (голос, музичний супровід, фонові шуми, кольори, спецефекти тощо) для розуміння змісту [4 МОВ 4-1.4-3]; - *розрізняє* факти й судження в простому медіатексті, виокремлює цікаву для себе інформацію [4 МОВ 4-1.4-4]

Висловлює власне ставлення до творів, літературних персонажів, об’єктів мистецтва і навколишнього світу, наводить прості аргументи щодо власних думок, використовуючи текст, власний досвід та інші джерела; описує враження від змісту і форми медіатексту	**Учень / учениця:** - *описує* враження від змісту і форми медіатексту [4 МОВ 4-2.4-1]; - *висловлює власні погляди* на події, явища, предмети, цінності, представлені в простому медіатексті [4 МОВ 4-1.5-2]; - *оцінює* вплив на власне сприйняття окремих елементів медіатексту [4 МОВ 4-1.5-3]; - *пояснює*, чи змінилося під впливом медіатексту власне уявлення або думки про предмет повідомлення і як саме [4 МОВ 4-1.5-4] -
Обирає вербальні та невербальні засоби спілкування, доречно використовує їх для спілкування та створення простих медіатекстів відповідно до комунікативної мети; вимовляє з правильною інтонацією різні за метою висловлювання речення; використовує у власному мовленні засоби художньої виразності у творах різних жанрів	**Учень / учениця:** - *створює* прості аудіальні медіапродукти (презентує роботу групи, робить оголошення зі сцени, повідомляє новини через гучномовець тощо) самостійно та в групі [4 МОВ 4-1.7-1]; - *створює* прості візуальні медіапродукти (фото, листівка, комікс, книжечка, стіннівка, колаж тощо) самостійно та в групі, ураховує мету й аудиторію [4 МОВ 4-1.7-2]; - *створює* прості аудіовізуальні медіатексти (відеозапис виступу, вистави, екскурсії, інтерв’ю) з допомогою вчителя / вчительки, враховує мету й аудиторію [4 МОВ 4-1.7-3]; - використовує різні форми презентації простих медіатекстів [4 МОВ 4-3.1-4]
Пропонований зміст ***Уявлення про медіа, медіаграмотність.*** Мета і цільова аудиторія. Зіставлення інформації з різних джерел. Правдива і неправдива інформація. Емоційно-ціннісне навантаження медіатекстів.	

Візуальні медіа. Паперова та електронна книжка. Інтернет-ресурси для дітей (зокрема сайти дитячих журналів). Засоби масової інформації: газета, журнал. Елементи форми (колір, фото, шрифт). ***Аудіальні медіа***. Засоби масової інформації: радіо. Аудіокнижка, онлайн радіо. Засоби впливу на радіослухачів (інтонація, тембр, фононові шуми, музичний супровід). ***Аудіовізуальні медіа***. Засоби масової інформації: телебачення. Види телевізійних програм (новинні, розважальні, ток-шоу, ігрові, спортивні, просвітницькі, дитячі). Мультфільм. Елементи форми (рухомі образи, звукові засоби). **Інтернет.** Комп'ютерні ігри, розроблені за мотивами відомих дитячих книжок, фільмів тощо. Реклама у друкованих виданнях, на радіо та телебаченні. ***Маніпуляція в медіа.*** Уявлення про маніпуляцію.

5. Змістова лінія «Досліджуємо мовлення»	
1	2
Аналізує значення слів з урахуванням контексту, будови слова, перевіряє власне розуміння значення слова за словниками; використовує у власному мовленні слова з переносним значенням, синоніми та антоніми, фразеологізми для досягнення мети спілкування; правильно вживає граматичні форми частин мови; правильно записує різні види речень за метою висловлювання	**Учень / учениця:** - *з'ясовує будову слова*; *утворює* нові слова, *пояснює* роль закінчень, значення префіксів і суфіксів для правильного вживання слів усно та на письмі [4 МОВ 5-4.1-1]; - *перевіряє* орфограми доречним способом (за орфографічним словником; зміною форми слова або добором споріднених слів, за правилом) у процесі письма та пояснює свій вибір [4 МОВ 5-4.1-2]; - *удосконалює* свою вимову, зважаючи на фонетичні закономірності (збіг приголосних, кінцевий приголосний, наголошені та ненаголошені голосні тощо) [4 МОВ 5-4.1-3]; - *утворює* в процесі мовлення відповідні граматичні форми слів різних частин мови [4 МОВ 5-4.1-4]; - *вправно будує* речення, зважаючи на мету висловлювання [4 МОВ 5-4.1-5]; - поширює речення різними членами відповідно до комунікативної стратегії [4 МОВ 5-4.1-6]; - *доречно використовує* у власних висловленнях слова з переносним значенням, синоніми, антоніми, багатозначні слова й пояснює таке слововживання [4 МОВ 5-4.1-7]; - *обґрунтовує* пунктограми (у межах вивченого) для правильного оформлення висловлення на письмі [4 МОВ 5-4.1-8]

Створює прості мовні ігри, кросворди, ребуси, експериментуючи зі звуками, словами, фразами; виокремлює характерні риси свого мовлення (улюблені слова, фрази); спостерігає за їх впливом на співрозмовників; коригує своє мовлення	**Учень / учениця:** - *створює* ігри зі словами на основі запропонованих [2 МОВ 5-4.2-1]; - *творить* власні художні тексти (усмішки, вірші, казки, оповідання тощо) на основі відомих [2 МОВ 5-4.2-2]; - *експериментує і*з власними текстами, стилізує їх, наприклад, трансформуючи речення, додаючи епітети, порівняння тощо [2 МОВ 5-4.2-3]; - *розпізнає* уривок із власного тексту серед запропонованих уривків і пояснює характерні ознаки власного мовлення [2 МОВ 5-4.2-4]; - пояснює вплив власного мовлення на співрозмовника [2 МОВ 5-4.2-5]

Пропонований зміст

Звуковий аналіз слова. Голосні та приголосні звуки. Склад. Наголос. Голосні наголошені та ненаголошені. Приголосні тверді, м'які та пом'якшені; дзвінкі та глухі; подовжені. Орфоепічний словник як довідкове джерело норм літературної вимови. Чергування звуків (заміна наголошеного голосного звука ненаголошеним, глухого приголосного дзвінким, твердого приголосного м'яким або пом'якшеним), яке не впливає на зміну значення слова. Історичне чергування звуків (загальні уявлення).

Закономірності позначення звуків буквами. Позначення твердості та м'якості приголосних на письмі. Позначення звука [й] у різних позиціях. Позначення звуків, що чергуються, на письмі. Орфограми, пов'язані з чергуванням звуків. Орфографічний словник як довідкове джерело щодо норм правопису.

Будова слова. Основа та закінчення. Значущі частини основи слова: префікс, корінь, суфікс. Спільнокореневі слова. Загальні уявлення про способи словотворення (без уведення термінів). Загальні уявлення про складні слова.

Лексичне значення слова. Уявлення про власне українські слова та слова, запозичені з інших мов. Слова однозначні і багатозначні. Переносне значення слова. Багатозначні слова і омоніми. Синоніми. Антоніми. Фразеологізми. Тлумачний і фразеологічний словники як довідкове джерело щодо лексичного значення слова та значення фразеологізму. Словник іншомовних слів.

Граматичне значення слова. Частини мови. Самостійні та службові частини мови. Граматичні значення самостійних частин мови. Іменник, прикметник, числівник, займенник, дієслово, прислівник як самостійні частини мови. Роль службових частин мови в реченні. Прийменник як службова частини мови. Загальне уявлення про вигук.

Речення та словосполучення. Словосполучення та речення.Зв'язок слів у словосполученні. Члени речення як слова, що пов'язані граматичним зв'язком. Головні та другорядні члени речення. Граматична основа речення. Підмет і присудок як головні члени речення. Однорідні члени речення. Загальні уявлення про слова, що не є членами речення (звертання, вигук). Просте і складне речення (загальні уявлення). Види речення за метою висловлення. Роль розділових знаків у позначенні речення на письмі.

6. Змістова лінія «Театралізуємо»

1	2
Описує емоційний стан персонажів, співпереживає	**Учень / учениця:** - *обговорює* враження від драматизації, зосереджуючи увагу на тому, як словесні і несловесні засоби доповнюють один одного для зображення емоційного стану персонажа, його намірів [4 МОВ 6-2.3-1]; - *добирає,* працюючи в групі, аудіосупровід до вистави серед запропонованих музичних фрагментів [4 МОВ 6-2.3-2]
Експериментує з текстом (змінює сюжет, переказує текст з іншої позиції, додає персонажів, імпровізує під час інсценізації)	**Учень / учениця:** - *створює,* працюючи в групі, п'єсу на основі відомого твору (інсценізована казка, казка, казка на новий лад тощо) [4 МОВ 6-2.7-1]; - *імпровізує,*використовуючи голос і мову тіла (міміку, жести, поставу, рухи) для виконання запропонованої/ обраної ролі , *надає варіанти* несловесних засобів (міміку, жести, поставу, рухи) і пояснює, чому обраний один із них [4 МОВ 6-2.7-2]
Пише рукописними буквами розбірливо в темпі, який дає змогу записати власну думку та інформацію з різних джерел; створює висловлювання, записує їх, ураховуючи мету та адресата і дотримуючися норм літературної мови, користується орфографічним словником; створює тексти різних типів і жанрів (казка, розповідь, опис, міркування); створює прості медіатексти, використовує різні форми їх презентації	**Учень / учениця:** - *передає своє враження* від побаченої вистави у письмових відгуках (наприклад, запис у щоденнику вражень або в класному альманасі) [4 МОВ 6 – 3.1-1]; - *створює,* працюючи в групі, фотозвіт для шкільної газети чи сайту про підготовку вистави або про виставу [4 МОВ 6-3.1-2] - *створює* в групі театральну програмку, запрошення [4 МОВ 6-3.1-3]

Створює прості мовні ігри, кросворди, ребуси, експериментуючи зі звуками, словами, фразами; виокремлює характерні риси свого мовлення (улюблені слова, фрази); спостерігає за їх впливом на співрозмовників; коригує своє мовлення	**Учень / учениця:** - *описує* характерні риси мовлення персонажа п’єси після перегляду вистави (повторювані слова, швидкість, гучність тощо) [4 МОВ 6-4.2-1]; - *установлює зв'язок* між характерними рисами мовлення персонажа п’єси та реакцією його співрозмовника [4 МОВ 6-4.2-2]

Пропонований зміст

Театр і література.
П’єса – літературний твір, призначений для театру.
Я – драматург (сценарист).
Персонажі п’єси. Головні персонажі.
Характери персонажів, вчинки персонажів.
Діалог між персонажами.
Ремарка, роль ремарок у п’єсі.
Драма і комедія.
Театр і гра.
Вистава. Неповторність вистави у часі.
Дійові особи та виконавці.
Словесні і несловесні засоби для створення образу персонажа на сцені.
Режисер.
Репетиція вистави.
Роль художника-декоратора, композитора у створенні вистави.
Декорації та театральний реквізит, театральний костюм, театральна афіша.
Тематична група слів «театр»: імпровізація, репліка, репертуар, драма, комедія, сценарист, драматург, фонограма, декоратор, гример, костюмер.

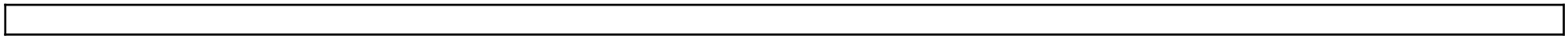

Мовно-літературна освітня галузь

Іншомовна освіта (англійська мова)

Пояснювальна записка

Освітню програму з іншомовної освіти створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою іншомовної освіти для загальної середньої освіти є формування іншомовної комунікативної компетентності для безпосереднього та опосередкованого міжкультурного спілкування, що забезпечує розвиток інших ключових компетентностей і задоволення різних життєвих потреб дитини.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** іншомовної освіти у початковій школі є:

- здійснювати спілкування в межах сфер, тем і ситуацій, визначених цією програмою;
- розуміти на слух зміст автентичних текстів;
- читати і розуміти автентичні тексти різних жанрів і видів із різним рівнем розуміння змісту;
- здійснювати спілкування у письмовій формі відповідно до поставлених завдань;
- адекватно використовувати досвід, набутий під час вивчення рідної мови та інших навчальних предметів;
- використовувати в разі потреби невербальні засоби спілкування за умови дефіциту наявних мовних засобів;
- критично оцінювати інформацію та використовувати її для різних потреб;
- висловлювати свої думки, почуття та ставлення;
- ефективно взаємодіяти з іншими усно, письмово та за допомогою засобів електронного спілкування;
- обирати й застосовувати доцільні комунікативні стратегії відповідно до різних потреб;
- ефективно користуватися навчальними стратегіями для самостійного вивчення іноземних мов.

Зміст навчання забезпечується єдністю предметного, процесуального та емоційно-ціннісного компонентів і створюється на засадах опанування іноземної мови в контексті міжкультурної парадигми, що передбачає ознайомлення з культурою народу, чию мову вивчають учні. Такий підхід зумовлює формування готовності до міжкультурної комунікації в межах типових сфер, тем і ситуацій спілкування, визначених

навчальною програмою. На кінець 4-го класу учні загальноосвітніх навчальних закладів досягають рівня А1. Ці рівні характеризують результати навчальних досягнень у кожному виді мовленнєвої діяльності та узгоджуються із «Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти»[7].

Відповідно до мети іншомовної освіти та завдань у початковій школі, виокремлено такі **змістові лінії**: «Сприймання на слух», «Зорове сприймання», «Усна взаємодія», «Усне висловлювання», «Писемна взаємодія», «Писемне висловлювання», «Онлайн взаємодія».

Іншомовна комунікативна компетентність виявляється в безпосередньому та опосередкованому міжкультурному спілкуванні. Для формування комунікативної компетентності в умовах безпосереднього спілкування програма пропонує розгортати навчальну діяльність у межах змістових ліній ***«Сприймання на слух»***, ***«Усна взаємодія»***, ***«Усне висловлювання».*** Змістова лінія ***«Сприймання на слух»*** передбачає залучення учнів до дій зі сприймання коротких простих запитань, тверджень, вказівок, інструкцій та реагування на них вербально і/ або невербально. Змістова лінія ***«Усна взаємодія»*** спрямована на розвиток умінь розпізнавати знайомі слова повсякденного вжитку у знайомому контексті; ставити запитання та давати відповіді про себе та щоденні справи. Змістова лінія ***«Усне висловлювання»*** передбачає творення коротких фраз про себе, надавання базової персональної інформації (наприклад, ім'я, адреса, родина, національність).

Для становлення комунікативної компетентності в умовах опосередкованого спілкування (на відстані у просторі та часі) запропоновано змістові лінії ***«Зорове сприймання»*** (читач – автор), ***«Писемна взаємодія»***, ***«Писемне висловлювання»***, ***«Онлайн взаємодія».*** Усі перелічені змістові лінії забезпечують для учнів здобуття досвіду опосередкованого спілкування та опанування низки комунікативних умінь, що дасть змогу розвивати комунікативну компетентність. Змістова лінія ***«Зорове сприймання»*** передбачає сприймання та розпізнавання знайомих слів у супроводі малюнків. У рамках змістової лінії ***«Писемне висловлювання»*** учні навчаються писати короткі фрази для надання базової інформації. Результатом опрацювання змістової лінії ***«Онлайн взаємодія»*** є оволодіння вміннями встановлювати базовий соціальний контакт онлайн, вживаючи найпростіші ввічливі форми вітання та прощання, та розміщувати прості твердження про себе у форматі онлайн.

Результати навчання і пропонований зміст

3–4-й класи

Обов'язкові результати навчання	**Очікувані результати навчання** *(відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання)* *Рівень А1*
1	**2**
1. Змістова лінія «Сприймання на слух»	

[7] Йдеться про документ: Common European Framework of reference for language learning, teaching and assessment.

Визначає в усному повідомленні інформацію за різними завданнями на знайомі повсякденні теми	**Учень / учениця:** - *розпізнає* основний зміст усного повідомлення у знайомій ситуації [4 ІНО 1-1.1-1]; - *виконує* вказівки, *розуміє* інформацію щодо розташування предметів тощо [4 ІНО 1-1.1-2]; - *розпізнає* значення кількісних і порядкових числівників (ціна, дата, час) в усних оголошеннях [4 ІНО 1-1.1-3]
Розуміє зміст усного висловлення у знайомому повсякденному контексті	**Учень / учениця:** - *розуміє* конкретну інформацію у знайомому повсякденному контексті, якщо мовлення повільне та чітке [4 ІНО 1-1.2-1]; - *здогадується* про значення слів із контексту усного повідомлення [4 ІНО 1-1.2-2]
2. Змістова лінія «Зорове сприймання»	
Розпізнає знайомі імена/ назви, слова та елементарні фрази в коротких, простих текстах	**Учень / учениця:** - *розпізнає* знайомі слова і прості фрази [4 ІНО 2-2.1-1]; - *здогадується* про основний зміст прочитаного, якщо він супроводжуються малюнком або символом [4 ІНО 2-2.1-2]
Визначає в тексті інформацію за різними завданнями на знайомі повсякденні теми	**Учень / учениця:** - *знаходить і розуміє* базову інформацію в коротких простих текстах [4 ІНО 2-2.2-1]; - *виявляє* конкретну інформацію в коротких простих текстах відповідно до окресленого завдання [4 ІНО 2-2.2-2]
3. Змістова лінія «Усна взаємодія»	
Спілкується на добре знайомі теми, реагує на прості твердження щодо задоволення нагальних потреб та висловлює ці потреби	**Учень / учениця:** - *ставить і відповідає* на прості запитання, які стосуються знайомих тем [4 ІНО 3-3.1-1]; - *ініціює* і вербально *реагує* на прості твердження щодо нагальних потреб і знайомих тем [4 ІНО 3-3.1-2]; - *бере* участь у розмові фактологічного характеру на передбачувану тему (наприклад, рідна країна, родина, школа) [4 ІНО 3-3.1-3]

4. Змістова лінія «Усне висловлювання»	
Розповідає про людей, навколишній світ та побут простими, окремими фразами та висловлює своє ставлення	**Учень / учениця:** - *описує* прості аспекти свого повсякденного життя за допомогою низки простих речень, використовуючи прості слова та фрази, якщо має змогу заздалегідь підготуватися [4 ІНО 4-3.2-1]; - *описує* свої емоції та емоції співрозмовника [4 ІНО 4-3.2-2]
5. Змістова лінія «Писемна взаємодія»	
Запитує та надає особисту інформацію у письмовій формі, використовуючи прості слова, короткі речення та сталі вирази	**Учень / учениця:** - *використовує* прості слова, короткі речення та сталі вирази *для написання* коротких простих повідомлень (наприклад, СМС) друзям, надаючи їм інформацію або запитуючи про щось [4 ІНО 5-3.3-1]; - *запитує* (письмово) друзів елементарну особисту інформацію [4 ІНО 5-3.3-2]; - *пише* короткі прості листи та листівки-вітання [4 ІНО 5-3.3-3]
6. Змістова лінія «Писемне висловлювання»	
Надає у письмовій формі інформацію про себе, навколишній світ, побут, використовуючи прості слова та вирази	**Учень / учениця:** - *використовує* прості слова, сталі вирази для опису предметів та явищ, із якими стикається у повсякденному житті [4 ІНО 6-3.4-1]; - *пише* прості фрази та речення про себе та інших [4 ІНО 6-3.4-2]
7. Змістова лінія «Онлайн взаємодія»	
Створює в режимі реального часу прості повідомлення за допомогою кількох коротких речень	**Учень / учениця:** - *обмінюється* елементарними письмовими повідомленнями, наприклад, про побут, сім'ю, улюблені заняття та вподобання, використовуючи допоміжні засоби [4 ІНО 7-3.5-1]; - *створює* елементарні онлайн дописи, *використовує* прості форми медіатекстів [4 ІНО 7-3.5-2]; - *оформлює* під наглядом дорослих заявки онлайн, надаючи основну інформацію про себе (наприклад, ім'я, електронну адресу або номер телефону) [4 ІНО 7-3.5-3]

Пропонований зміст

Тематика ситуативного спілкування та лексичний діапазон:

Я, моя родина і друзі

- члени родини
- числа до 100
- вік старших членів родини
- місце проживання
- щоденні обов'язки
- населені пункти

Відпочинок і дозвілля

- захоплення розваги
- спорт
- улюблені дитячі герої
- крамниці і покупки

Людина

- зовнішність людини
- професії
- гігієна
- стан здоров'я

Помешкання

- види помешкань
- дім
- квартира
- моя кімната
- меблі

Харчування

- посуд
- назви продуктів харчування

Природа та навколишнє середовище України і країн виучуваної мови

- погода та вибір одягу
- довкілля
- природні явища.

Подорож Україною та країнами виучуваної мови
- поїздка на канікулах
- види транспорту
- назви столиць, населених пунктів.

Свята і традиції України та країн виучуваної мови
- місяці
- місце, дата, час проведення
- свята, події
- святкування в кафе.

Школа
- навчальні предмети
- розклад
- улюблений предмет
- шкільні події

Мовленнєві функції:
- привітатися
- попрощатися
- попросити вибачення
- подякувати
- представити себе/ когось
- називати/ описувати когось/ щось
- ставити запитання і відповідати на них
- розуміти та виконувати прості вказівки/ інструкції/ команди
- розуміти прості інформаційні знаки
- вітати зі святом
- висловлювати вподобання
- виражати настрій

Мовний інвентар

Мовний інвентар (лексика та граматика) орієнтовний і дібраний відповідно до комунікативної ситуації, потреб учнів та принципу концентричного навчання. Він не є метою навчання, тому його не розглядаємо як окремі лексичні або граматичні теми, а вивчаємо в контексті тематики ситуативного спілкування. Граматичний матеріал подано здебільшого на рівні лексичних одиниць: учні засвоюють окремі граматичні явища в мовленнєвих зразках без пояснення морфологічних та синтаксичних зв'язків між частинами мови або структурними

одиницями, що входять до цього зразка.

Математична освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітня програма з математики спрямована на формування в учнів математичної компетентності, реалізацію мети та загальних цілей освітньої галузі, визначених у Державному стандарті початкової освіти (далі Стандарт).

Метою математичної освітньої галузі для загальної середньої освіти є розвиток математичного мислення дитини, здатностей розуміти й оцінювати математичні факти й закономірності, робити усвідомлений вибір, розпізнавати в повсякденному житті проблеми, які можна розв'язувати із застосуванням математичних методів, моделювати процеси та ситуації для вирішення проблем.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** математичної освітньої галузі у початковій школі є:

- формування здатності розпізнавати серед повсякденних проблем ті, які можна розв'язати із застосуванням математичних методів та способів;
- розвиток уміння здійснювати дослідження, аналіз, планування послідовності дій для розв'язання повсякденних проблем математичного змісту, зокрема й сюжетних задач;
- формування та розвиток усвідомлених обчислювальних навичок;
- вироблення вміння описувати побачене, почуте, прочитане за допомогою простих математичних моделей;
- формування відповідального ставлення щодо висування гіпотез, їх оцінювання, доведення або спростування, обґрунтування свого вибору;
- набування досвіду дослідження просторових відношень, форм об'єктів навколишнього світу, конструювання площинних та об'ємних геометричних фігур;
- розвиток уміння сприймати, перетворювати та оцінювати здобуту інформацію, використовуючи різні джерела, зокрема й засоби інформаційно-комунікаційних технологій.

- У початковому курсі математичної освіти, відповідно до окресленої мети і сформульованих завдань, визначено такі ***змістові лінії***: «Лічба», «Числа. Дії з числами», «Вимірювання величин», «Просторові відношення. Геометричні фігури», «Робота з даними».
- У межах змістових ліній ***«Лічба»***, ***«Числа. Дії з числами»*** здійснюється формування поняття числа, насамперед через розуміння принципу утворення різних видів чисел (натуральних одноцифрових, натуральних багатоцифрових, дробових тощо) та способів виконання дій із цими числами – порівняння, додавання, віднімання, множення та ділення. Крім того, розгортається робота з дослідження законів і властивостей, способів виконання арифметичних дій під час розв'язання повсякденних проблем математичного змісту, зокрема й сюжетних задач.
- У рамках змістової лінії ***«Вимірювання величин»***, спираючись на суб'єктний досвід та допитливість, молодші школярі вчаться *вимірювати величини* (довжина, маса, температура, час, місткість (об'єм) за допомогою підручних засобів та вимірювальних приладів, а також оперувати грошима.

● Водночас учні виконують перетворення, порівняння, додавання і віднімання іменованих чисел, розв'язують повсякденні проблеми математичного змісту, в тому числі й сюжетні задачі, використовуючи різні одиниці вимірювання величин.

● У процесі навчальної роботи з різними величинами виокремлюється також і *робота з геометричним матеріалом,* дослідження просторових відношень та геометричних фігур різних форм, конструювання площинних та об'ємних фігур з підручного матеріалу, створення макетів реальних та уявних об'єктів різних конструкцій, виконання простих завдань, описаних у математичних текстах, зокрема й сюжетних задачах геометричного змісту (змістова лінія ***«Просторові відношення. Геометричні фігури»***).

● У межах змістової лінії **«*Робота з даними*»** формуються початкові вміння для опрацювання даних (визначення, впорядкування, аналіз та фіксація), поданих в умові задачі чи зібраних за допомогою опитувальника тощо).

● У рамках усіх змістових ліній здійснюється формування в учнів початкових умінь із математичного моделювання, зокрема під час передбачення ймовірного результату, дослідження реальних об'єктів та процесів, розв'язування навчально-пізнавальних і практико зорієнтованих задач тощо.

Результати навчання і пропонований зміст

3–4-й класи

Обов'язкові результати навчання	**Очікувані результати навчання**
1	2
1. Змістова лінія «Лічба»	
Розпізнає серед життєвих ситуацій ті, що стосуються кількісних відношень/ форм об'єктів навколишнього світу	**Учень / учениця:** - *відтворює* в різних видах діяльності ймовірні та фактичні результати лічби об'єктів, що їх оточують [4 МАО 1-1.1-1]; - *уживає* в мовленні кількісні та порядкові числівники [4 МАО 1-1.1-2]
Встановлює кількість об'єктів; позначає результат лічби числом; порівнює числа в межах мільйона та упорядковує	**Учень / учениця:** - *лічить* у межах мільйона в прямому і зворотному порядку [4 МАО 1-4.2-1]; - *лічить* у межах мільйона від будь-якого числа до вказаного [4 МАО 1-4.2-2]; - *лічить* тисячами, десятками тисяч, сотнями тисяч у межах мільйона [4 МАО 1-4.2-3]

Визначає істотні, спільні і відмінні ознаки математичних об’єктів; порівнює, узагальнює і класифікує об’єкти за суттєвою ознакою	**Учень / учениця:** - *упорядковує* та *узагальнює* об’єкти навколишнього світу за однією або декількома ознаками [4 МАО 1-4.1-1]; - *порівнює та класифікує* об’єкти навколишнього світу за однією або декількома ознаками [4 МАО 1-4.1-2]; - *визначає* істотні, спільні і відмінні ознаки об’єктів [4 МАО 1-4.1-3]; - *продовжує* послідовності та знаходить пропущені члени [4 МАО 1-4, 1-4]; - *описує* зв’язок між сусідніми членами послідовності або між членом та його номером [4 МАО 1-4.1-5]
Пропонований зміст Лічильні одиниці – тисяча, десять тисяч, сто тисяч. Лічба тисячами, десятками тисяч, сотнями тисяч у межах мільйона. Лічба в прямому та зворотному порядку в межах мільйона, лічба в межах числового проміжку (від будь-якого числа до вказаного) в прямому та зворотному порядку. Істотні, спільні та відмінні ознаки об’єктів. Порівняння, упорядкування, узагальнення та класифікація об’єктів за суттєвою ознакою. Відтворення та зіставлення ймовірних та фактичних результатів лічби.	
2. Змістова лінія «Числа. Дії з числами»	
1	**2**

Встановлює кількість об’єктів; позначає результат лічби числом; порівнює числа в межах мільйона та упорядковує	**Учень / учениця:** - *читає і записує* багатоцифрові числа в межах мільйона [4 МАО 2-4.2-1]; - *утворює* багатоцифрові числа різними способами [4 МАО 2-4.2-2]; - *класифікує* багатоцифрові числа за кількістю цифр у їх записі [4 МАО 2-4.2-3]; - *встановлює* позиційне значення цифри в записі багатоцифрового числа [4 МАО 2-4.2-4]; - *визначає* загальну кількість одиниць, десятків, сотень, одиниць тисяч, десятків тисяч, сотень тисяч у числі [4 МАО 2-4.2-5]; - *записує* багатоцифрові числа у вигляді суми розрядних доданків [4 МАО 2-4.2-6]; - *порівнює* багатоцифрові числа різними способами [4 МАО 2-4.2-7]; - *встановлює* відношення рівності та нерівності між числовими виразами [4 МАО 2-4.2-8]; - *читає і записує* дроби [4 МАО 2-4.2-9]; - *тлумачить* дріб як одну або кілька рівних частин цілого, *пояснює* суть понять «чисельник» і «знаменник» [4 МАО 2-4.2-10]; - *порівнює* дроби з однаковими знаменниками [4 МАО 2-4.2-11]
Обчислює усно й письмово у різних життєвих ситуаціях	**Учень / учениця:** - *виконує* усно та письмово обчислення в межах мільйона в навчальних і життєвих ситуаціях [4 МАО 2-4.3-1]; - *встановлює* взаємозв’язки між арифметичними діями додавання і віднімання, множення і ділення [4 МАО 2-4.3-2]; - *знаходить* значення числового виразу [4 МАО 2-4.3-3]; - *знаходить* дріб від числа та число за величиною його дробу [4 МАО 2-4.3-4]
Використовує залежність між компонентами і	**Учень / учениця:** - *обґрунтовує,* як зміна одного з компонентів впливає на результат арифметичної дії [4 МАО 2-4.8-1];

результатом арифметичної дії для розв'язання проблемної ситуації; використовує буквену символіку для запису математичних тверджень	- *читає і записує* математичні твердження, використовуючи буквену символіку [4 МАО 2-4.8-2]; - *обчислює* вирази зі змінною (змінними) при заданому її (їх) числовому значенні [4 МАО 2-4.8-3]; - *розв'язує* рівняння з однією змінною, у яких один компонент чи права частина є числовим виразом [4 МАО 2-4.8-4]; - *добирає із запропонованих* таке значення змінної, яке задовольняє нерівність [4 МАО 2-4.8-5]; - *перевіряє,* чи є дане число розв'язком нерівності з однією змінною [4 МАО 2-4.8-6]
Використовує відомі засоби добору необхідних даних для розв'язання проблемної ситуації	**Учень / учениця:** - *аналізує* проблемну ситуацію з огляду на можливість використання відомих засобів добору даних [4 МАО 2-3.1-1] - *добирає* числові дані, необхідні й достатні для розв'язання проблемної ситуації [4 МАО 2-3.1-2]
Перетворює інформацію (почуту, побачену, прочитану) різними способами у схему, таблицю, схематичний рисунок	**Учень / учениця:** - *представляє* проблемну ситуацію різними способами [4 МАО 2-2.1-1]; - *обирає* спосіб представлення інформації (схема, таблиця, схематичний рисунок) [4 МАО 2-2.1-2]
Прогнозує результат розв'язання проблемної ситуації з урахуванням власного досвіду	**Учень / учениця:** - *прогнозує* очікуваний результат розв'язання проблемної ситуації [4 МАО 2-1.3-1]; - *визначає способи* підтвердження або спростовування прогнозу [4 МАО 2-1.3-2] - *відкидає* явно некоректні способи прогнозування [4 МАО 2-1.3-3]
Обирає спосіб (способи) розв'язання проблемної ситуації	**Учень / учениця:** - *планує* розв'язування проблемної ситуації [4 МАО 2-2.2-1]; - *використовує* різні стратегії розв'язування проблемної ситуації [4 МАО 2-2.2-2] - *обґрунтовує* вибір дій для розв'язання проблемної ситуації [4 МАО 2-2.2-3]
Обирає дані, необхідні і достатні для розв'язання проблемної ситуації; обґрунтовує вибір дій для	**Учень / учениця:** - *аналізує* проблемну ситуацію з огляду на достатність чи надлишковість наявних даних [4 МАО 2-2.3-1];

розв’язання проблемної ситуації; розв’язує проблемну ситуацію різними способами	- *добирає* числові дані, необхідні й достатні для розв’язання проблемної ситуації, використовуючи відомі засоби [4 МАО 2-2.3-2]
Перевіряє правильність розв’язання проблемної ситуації різними способами; виявляє та виправляє помилки	**Учень / учениця:** - *перевіряє* правильність розв’язання проблемної ситуації різними способами [4 МАО 2-3.4-1]; - *знаходить* помилки в математичних обчисленнях, *усуває* їх, виконуючи необхідні дії [4 МАО 2-3.4-2]
Зіставляє одержаний результат із прогнозованим	**Учень / учениця:** - *порівнює різні способи* розв’язання проблемної ситуації, які підтверджують або спростовують прогноз, обирає найефективніший [4 МАО 2-3.3-1]; - *зіставляє* одержаний результат із прогнозованим [4 МАО 2-3.3-2]

Пропонований зміст

Натуральні багатоцифрові числа. Утворення багатоцифрових чисел (принципи порозрядності та позиційності).
Читання і запис багатоцифрових чисел у межах мільйона.
Позиційне значення цифр у запису багатоцифрового числа.
Запис багатоцифрових чисел у вигляді суми розрядних доданків.
Визначення загальної кількості одиниць, десятків, сотень, одиниць тисяч, десятків тисяч, сотень тисяч у багатоцифровому числі.
Порівняння багатоцифрових чисел.
Числові послідовності.
Арифметичні дії додавання і віднімання багатоцифрових чисел.
Взаємозв’язок між арифметичними діями додавання і віднімання.
Залежність результатів арифметичних дій додавання і віднімання від зміни одного з компонентів.
Прийоми виконання арифметичних дій додавання і віднімання.
Закони додавання та властивості віднімання.
Множення і ділення багатоцифрового числа на одноцифрове, багатоцифрове числа. Взаємозв’язок між арифметичними діями множення і ділення.
Залежність результатів арифметичних дій множення і ділення від зміни одного з компонентів.
Прийоми виконання арифметичних дій множення і ділення. Ділення з остачею. Властивість остачі.
Закони множення (переставний, сполучний, розподільний) та властивості ділення. Властивості множення і ділення на 1, 10, 100; множення на 0, нуля на число; ділення нуля на число, ділення числа на рівне йому число.

Різницеве та кратне порівняння. Числові та буквені вирази, рівності та нерівності. Обчислення числових виразів, які містять кілька арифметичних дій різних ступенів без дужок і з дужками. Обчислення виразів зі змінною (змінними) при заданому її (їх) числовому значенні. Розв'язування рівнянь з однією змінною, у яких один компонент або права частина рівняння є числовим виразом. Нерівності зі змінною. Звичайні дроби. Утворення звичайного дробу. Читання і запис дробів. Чисельник і знаменник дробу. Порівняння та впорядкування дробів з однаковими знаменниками. Знаходження дробу від числа. Знаходження числа за значенням його дробу. Життєві ситуації, які розв'язуються математичним шляхом, тексти математичного змісту, сюжетні задачі, їх розв'язання різними способами з опорою на прості математичні моделі. Перевірка правильності розв'язання проблемної ситуації різними способами. Імовірний та фактичний результат обчислень. Помилки в обчисленнях. Способи усунення помилок.

3. Змістова лінія «Вимірювання величин»	
1	**2**
Визначає спільну властивість об'єктів навколишнього світу та інтерпретує її як величину для вимірювання та порівняння	**Учень / учениця:** - *використовує* різні мірки для вимірювання величин довжини, маси, температури, часу, місткості, вартості [4 МАО 3-4.7-1]; - *записує* результати вимірювання величин у міліметрах (мм), сантиметрах (см), дециметрах (дм), метрах (м), кілометрах (км); грамах (г), кілограмах (кг), центнерах (ц), тоннах (т); градусах Цельсія (C^o), секундах (с), хвилинах (хв), годинах (год), добах, тижнях, місяцях, роках, століттях, тисячоліттях, літрах (л), копійках (к.), гривнях (грн), використовуючи одиниці вимірювання та співвідношення між ними [4 МАО 3-4.7-2]; - *перетворює* одні одиниці величин в інші [4 МАО 3-4.7-3]
Аналізує проблемні ситуації, що виникають у житті; описує проблемні життєві ситуації за допомогою групи величин, які пов'язані між собою	**Учень / учениця:** - *користується* годинником і календарем для відстеження та планування подій свого життя [4 МАО 3-1.2-1]; - *оперує* грошима в ситуації купівлі-продажу [4 МАО 3-1.2-2]; - *знаходить* швидкість, час, шлях, застосовуючи відповідні формули, під час розв'язуванні практично зорієнтованих задач [4 МАО 3-1.2-3]; - *обчислює* периметр многокутника та площу прямокутника відомими способами [4 МАО 3-1.2-4]; - *знаходить* довжину однієї сторони прямокутника: за відомими периметром та іншою стороною; за відомими площею та іншою стороною [4 МАО 3-1.2-5];

	- *порівнює* іменовані числа, подані в одиницях довжини, маси, місткості (об'єму), часу, температури, вартості [4 МАО 3-1.2-6]; - *перетворює* іменовані числа, виражені в одиницях двох найменувань [4 МАО 3-1.2-7]; - *застосовує* співвідношення між одиницями вимірювання величин під час розв'язування практично зорієнтованих задач [4 МАО 3-1.2-8]; - *виконує* додавання і віднімання іменованих чисел, множення і ділення на одноцифрове число іменованих чисел, поданих в одиницях вимірювання довжини маси, вартості і часу [4 МАО 3-1.2-9]

Пропонований зміст

Вимірювання величин (довжини, маси, температури, часу, місткості (об'єму), вартості, швидкості, площі) за допомогою підручних засобів та вимірювальних приладів. Одиниці вимірювання величин та співвідношення між ними. Запис результатів вимірювання величин.

Довжина. Одиниці вимірювання довжини: мм, см, дм, м, км. Співвідношення між одиницями вимірювання довжини.

Місткість (об'єм). Одиниця вимірювання місткості (об'єму): л. Співвідношення між одиницями вимірювання місткості (об'єму).

Маса. Одиниці вимірювання маси: г, кг, ц, т. Співвідношення між одиницями вимірювання маси.

Площа. Одиниці вимірювання площі: мм^2, см^2, дм^2, м^2, а (сотка), га, км^2. Співвідношення між одиницями вимірювання площі.

Час. Основні одиниці вимірювання часу: с, хв, год, доба. Співвідношення між ними. Електронний та механічний годинники. Визначення часу за годинником за 12-годинною та 24-годинною системами. Визначення часу з точністю до хвилини. Використання годинника і календаря для відстежування та планування подій свого життя. Визначення тривалості події, початку та її закінчення.

Гроші. Операції з грошима. Одиниці вартості: копійка (к.), гривня (грн). Різниця між поняттями копійки та монети. Розрахунок вартості, поняття решти, скільки не вистачає, розмін грошей на дрібніші, обмін валюти тощо (фінансові задачі).

Швидкість тіла у прямолінійному рівномірному русі. Одиниці швидкості ($\frac{км}{год}, \frac{м}{с}$ та ін.). Залежність між швидкістю тіла, часом і пройденим шляхом при рівномірному прямолінійному русі та формули для їх обчислення. Практично зорієнтовані задачі на зустрічний рух, рух у протилежних напрямках та рух в одному напрямку.

Іменовані числа.-Перехід від одних одиниць вимірювання до інших. Порівняння, додавання і віднімання іменованих чисел. Множення і ділення іменованих чисел на одноцифрове число.

Розв'язання прямих та обернених задач різних типів, які виникають із повсякденних життєвих ситуацій, що містять групи пов'язаних між собою величин (на пропорційне відношення, пропорційне ділення; на знаходження невідомих за двома різницями, на спільну роботу та ін.).

Обчислення периметра многокутника та площі прямокутника різними (відомими) способами. Використання означень прямокутника, квадрата та властивості протилежних сторін прямокутника під час розв'язування прямих та обернених сюжетних задач практичного спрямування.

4. Змістова лінія «Просторові відношення. Геометричні фігури»	
1	**2**
Орієнтується на площині і в просторі, рухається за визначеним маршрутом; планує маршрути пересування	**Учень / учениця:** - *описує і складає* маршрути для подорожей, використовуючи відповідну математичну лексику, знаки, які пов'язані з напрямом і поворотом [4 МАО 4-4.4-1]; - *переміщується* (реально і віртуально) визначеним маршрутом [4 МАО 4-4.4-2]
Розпізнає знайомі геометричні фігури у фігурах складної форми	**Учень / учениця:** - *розпізнає* і класифікує за істотними ознаками геометричні фігури, прямі й непрямі кути [4 МАО 4-4.5-1]; - *розпізнає* геометричні фігури, визначає їх елементи [4 МАО 4-4.5-2]; - *визначає* знайомі геометричні фігури у фігурах складної конфігурації, на предметах навколишнього середовища, малюнках [4 МАО 4-4.5-3]; - *класифікує та порівнює* геометричні фігури (за формою, розміром, площею, периметром, іншими ознаками тощо) [4 МАО 4-4.5-4] -
Створює з геометричних фігур різні конструкції; будує площинні фігури за заданими розмірами	**Учень / учениця:** - *моделює* геометричні фігури із підручного матеріалу [4 МАО 4-4.6-1]; - *будує* площинні фігури (трикутник, прямокутник, коло) за заданими розмірами [4 МАО 4-4.6-2]; - *створює* різні конструкції, поєднуючи між собою площинні та об'ємні фігури [4 МАО 4-4.6-3]
Пропонований зміст Опис та складання маршрутів для подорожей, які пов'язані з напрямом і поворотом. Елементи кола та круга: центр, радіус, діаметр. Властивості діаметра. Кут. Види кутів: прямі, гострі, тупі. Істотні ознаки геометричних фігур (трикутник, прямокутник, багатокутник, коло і круг; куб, піраміда, паралелепіпед, куля, конус, циліндр). Класифікація та порівняння геометричних фігур (за формою, розміром, площею, периметром, іншими ознаками тощо). Створення різних конструкцій із геометричних фігур. Побудова площинних фігур заданих розмірів.	
5. Змістова лінія «Робота з даними»	
1	**2**
Аналізує проблемні	**Учень / учениця:**

ситуації, що виникають у житті; описує проблемні життєві ситуації за допомогою групи величин, які пов'язані між собою	- *читає, знаходить, аналізує, порівнює* інформацію, подану в таблицях, графіках, на схемах, діаграмах [4 МАО 5-1.2-1]; - *описує* проблемні життєві ситуації, які ґрунтуються на конкретних даних, за допомогою групи величин, пов'язаних між собою [4 МАО 5-1.2-2]
Перетворює інформацію (почуту, побачену, прочитану) різними способами у схему, таблицю, схематичний рисунок	**Учень / учениця:** - *представляє* дані за допомогою таблиць, схем, стовпчикових та кругових діаграм [4 МАО 5-2.1-1]; - *використовує* на практичному рівні різні способи подання конкретних даних [4 МАО 5-2.1-2]
Обирає дані, необхідні і достатні для розв'язання проблемної ситуації; обґрунтовує вибір дій для розв'язання проблемної ситуації; розв'язує проблемну ситуацію різними способами	**Учень / учениця:** - *добирає* дані, необхідні й достатні для розв'язання проблемної ситуації [4 МАО 5-2.3-1]; - *обґрунтовує* вибір дій із даними для розв'язання проблемної ситуації [4 МАО 5-2.3-2]; - *розв'язує* різними способами проблемну ситуацію, використовуючи наявні дані [4 МАО 5-2.3-3]
Досліджує різні шляхи розв'язання проблемної ситуації, обирає раціональний шлях її розв'язання	**Учень / учениця:** - *досліджує* різні шляхи розв'язування проблемної ситуації, спираючись на наявні дані [4 МАО 5-3.2-1]; - *обирає* раціональний шлях розв'язання проблемної ситуації з огляду на наявні дані [4 МАО 5-3.2-2]
Пропонований зміст Зчитування даних з таблиць, схем, діаграм. Використання інформації, яка представлена у різних формах, для відповіді на запитання, які виходять за межі безпосереднього зчитування даних.	

Представлення даних за допомогою таблиць, схем, стовпчикових та кругових діаграм. Дослідження різних шляхів розв’язування проблемної ситуації та добір доцільного.

Природнича освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітню програму природничої освітньої галузі створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою природничої освітньої галузі для загальної середньої освіти є формування наукового мислення та культури дослідження; розвиток системних уявлень про цілісність та розмаїття природи, утвердження принципів сталого розвитку, ефективної, безпечної і природоохоронної поведінки в довкіллі.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** природничої освітньої галузі у початковій школі є:

- виховання любові та шанобливого ставлення до природи рідного краю, України, планети Земля;
- формування екологічно й етично обґрунтованої поведінки у природі, залучення до природоохоронних акцій;
- розвиток зацікавлення до пізнання природи, оволодіння способами навчально-пізнавальної діяльності, елементарними дослідницькими вміннями (через експерименти, спостереження);
- поступове формування уявлень про природничо-наукову картину світу через поглиблення початкових знань про природні об’єкти і явища, взаємозв’язки в системі «нежива природа – жива природа», про залежність людини від стану навколишнього середовища та її вплив на нього.

Відповідно до зазначених мети і завдань, виокремлено такі **змістові лінії**: «Я пізнаю природу», «Я у природі», «Я у рукотворному світі».

Змістова лінія ***«Я пізнаю природу»*** спрямована на формування дослідницьких умінь школярів через підтримку допитливості та інтересу до спостережень, експериментів та моделювання для пошуку відповідей на запитання про навколишній світ.

Змістова лінія ***«Я у природі»*** передбачає розвиток уявлень молодших школярів про об’єкти та явища природи, встановлення зв’язків між неживою і живою природою, формування бережливого ставлення до природи; вироблення навичок екологічно доцільної поведінки в довкіллі.

Змістова лінія ***«Я в рукотворному світі»*** спрямована на формування загальних уявлень про світ, створений людиною, понять про взаємозв’язки людини і природи, слугує джерелом натхнення для пошуку та втілення дитячих винахідницьких ідей та проектів.

Провідна роль у вивченні природничої освітньої галузі належить дослідженням (спостереженням, експериментам), екскурсіям, природоохоронній та проектній діяльності школярів.

Результати навчання і пропонований зміст
3–4-й класи

Обов'язковий результат навчання	**Очікувані результати**
1	**2**
1. Змістова лінія «Я пізнаю природу»	
Обирає в навколишньому світі або із запропонованих запитань такі проблеми, що можна розв'язати дослідницьким способом	**Учень / учениця:** - *ставить запитання* [4 ПРО 1-1.1-1]; - *пояснює,* чому обрав / -ла певну проблему природничого змісту як дослідницьку [4 ПРО 1-1.1-2]; - *окреслює* проблему, перш ніж її вирішувати [4 ПРО 1-1.1-3]
Визначає мету спостережень/ досліджень; прогнозує можливі результати спостережень/ досліджень	**Учень / учениця:** - *пояснює,* навіщо він / вона виконує спостереження або дослід природничого змісту [4 ПРО 1-1.2-1]; - *прогнозує* результат спостереження / досліду [4 ПРО 1-1.2-2]; - *порівнює* здобутий результат із припущенням [4 ПРО 1-1.2-3]; - *висуває* власні гіпотези [4 ПРО 1-1.2-4]
Визначає послідовність кроків під час спостереження/ експерименту; обирає	**Учень / учениця:** - *складає* план дослідження [4 ПРО 1-1.3-1]; - *планує* самостійне спостереження/ експеримент [4 ПРО 1-1.3-2]; - *пояснює,* навіщо необхідно визначати послідовність кроків у дослідженні [4 ПРО 1-1.3-3]; - *добирає* відповідні матеріали, засоби, обладнання, прилади [4 ПРО 1-1.3-4]

необхідні умови дослідження	
Проводить спостереження за обраними або запропонованими природними явищами та об'єктами, проводить дослідження, створює навчальні моделі	**Учень / учениця:** - *проводить дослідження* за природним об'єктом / явищем, *описує* його перебіг [4 ПРО 1-1.4-1]; - *застосовує* відповідні матеріали, засоби, обладнання, прилади [4 ПРО 1-1.4-2]; - *виготовляє* моделі для досліджень [4 ПРО 1-1.4-3]; - *спостерігає* за об'єктами досліджень [4 ПРО 1-1.4-4]; - *спостерігає* за погодою [4 ПРО 1-1.4-5]; - *досліджує* воду, її три стани, властивості: температуру плавлення льоду та кипіння води [4 ПРО 1-1.4-6]; - *досліджує* воду як розчинник [4 ПРО 1-1.4-7]; - *розрізняє* розчинні й нерозчинні у воді речовини [4 ПРО 1-1.4-8]; - *досліджує* ґрунт своєї місцевості, його склад (воду, пісок, глину тощо) [4 ПРО 1-1.4-9]; - *досліджує* умови розвитку рослин [4 ПРО 1-1.4-10]; - *розмножує* рослини насінням, живцями, бульбами, листками [4 ПРО 1-1.4-11]; - *спостерігає* за рослинами і тваринами [4 ПРО 1-1.4-12]; - *спостерігає* за зоряним небом [4 ПРО 1-1.4-13]
Встановлює зв'язки між об'єктами і явищами природи; робить висновки із спостережень та досліджень разом з учителем або самостійно	**Учень / учениця:** - *описує* властивості об'єктів дослідження [4 ПРО 1-1.5-1]; - *встановлює* зв'язки між об'єктами і явищами природи [4 ПРО 1-1.5-2]; - *з'ясовує,* за яких умов відбуваються зміни [4 ПРО 1-1.5-3]; - *узагальнює* результати досліджень [4 ПРО 1-1.5-4]; - *робить* висновки із спостережень та досліджень разом з учителем або самостійно [4 ПРО 1-1.5-5]; - *переконує* у правильності здобутих результатів і зроблених висновків [4 ПРО 1-1.5-6]
Визначає фактори успіху, аналізує помилки, які виникають під час дослідження, змінює умови чи послідовність дій під час дослідження	**Учень / учениця:** - *аналізує* умови та послідовність кроків, здійснюючи дослідження [4 ПРО 1-1.6-1]; - *порівнює* різні методи дослідження [4 ПРО 1-1.6-2]; - *виявляє* причини невдач і пропонує шляхи їх виправлення [4 ПРО 1-1.6-3]; - *оцінює* чинники, які привели до успіху [4 ПРО 1-1.6-4]; - *дотримується правил* безпеки під час проведення спостережень та дослідів [4 ПРО 1-1.6-5]

Знаходить, систематизує (згідно з планом) інформацію про навколишній світ; використовує технічні прилади і пристрої для пошуку інформації	**Учень / учениця:** - правильно *використовує* пристрої для пошуку і здобуття інформації природознавчого змісту [4 ПРО 1-2.1-1]; - самостійно *добирає* та *поширює* необхідну інформацію природознавчого змісту [4 ПРО 1-2.1-2]; - *порівнює* інформацію природничого змісту з відомих їй / йому та запропонованих джерел [4 ПРО 1-2.1-3]; - *перевіряє* достовірність інформації природничого змісту[4 ПРО 1-2.1-4]
Представляє інформацію у вигляді малюнка, схеми, графіка, тексту, презентації тощо	**Учень / учениця:** - *застосовує* предметні моделі, малюнки, схеми, графіки, тексти для пояснення явищ і об'єктів природи [4 ПРО 1-2.2-1]; - *готує* повідомлення / презентації і *представляє* їх [4 ПРО 1-2.2-2]
Пояснює важливість того, що вивчає, для власного життя, розрізняє в ньому головне і другорядне	**Учень/ учениця:** - *орієнтується* на місцевості за Сонцем, компасом, місцевими ознаками [4 ПРО 1-4.1-1]; - *визначає* сторони горизонту [4 ПРО 1-4.1-2]; - *читає* (*тлумачить*) план і карту [4 ПРО 1-4.1-3]; - *пояснює* користь рослин, тварин для власного життя [4 ПРО 1-4.1-4]; - *пояснює* можливі загрози з боку тварин (небезпечні і хворі тварини), рослин (отруйні рослини) та грибів (отруйні гриби) [4 ПРО 1-4.1-5]; - *визначає* загрози таких природних явищ, як гроза, ураган, паводок, пожежа [4 ПРО 1-4.1-6]; - *пояснює*, як діяти в разі загрози урагану, паводку, пожежі тощо [4 ПРО 1-4.1-7]; - *аналізує* запропонований раціон харчування (або *складає* власний раціон здорового харчування) [4 ПРО 1-4.1-8]; - *визначає* склад продуктів за написами на упаковках [4 ПРО 1-4.1-9]; - *висловлює* судження про корисність / шкідливість продуктів залежно від їхнього складу [4 ПРО 1-4.1-10]
Визначає відоме і невідоме у проблемі,	**Учень / учениця:** - *формулює* проблему, *визначає* відоме і невідоме в ній [1 ПРО 1-4.2-1]; - *знаходить* шляхи вирішення проблеми й *вирішує* її [4 ПРО 1-4.2-2];

висловлює докази правильності суджень	- *добирає* докази правильності суджень [4 ПРО 1-4.2-3]
Класифікує об'єкти навколишнього світу за кількома ознаками та властивостями	**Учень / учениця:** - *порівнює* природні об'єкти за розміром, масою, кількістю тощо [4 ПРО 1-4.3-1]; - *визначає* ознаки живого у рослин, тварин і грибів [4 ПРО 1-4.3-2]; - *розрізняє* трав'янисті рослини, кущі, дерева; культурні та дикорослі рослини [4 ПРО 1-4.3-3]; - *розпізнає* червів, комах, павуків, риб, земноводних, плазунів, птахів, звірів (ссавців) [4 ПРО 1-4.3-4]; - *розрізняє* рослиноїдних, м'ясоїдних, всеїдних тварин; свійських і диких тварин [4 ПРО 1-4.3-5]; - *розпізнає* отруйні та їстівні гриби своєї місцевості [4 ПРО 1-4.3-6]; - розрізняє основні системи органів людини: опорно-рухову, травну, дихальну, серцево-судинну, органи чуття, кров, шкіру [4 ПРО 1-4.1-7]; - *пояснює* значення загартування [4 ПРО 1-4.3-8]; - *розрізняє* окремі органи людини та *пояснює* їх значення [4 ПРО 1-4.3-9]
Пропонований зміст Явища природи. Причиново-наслідкові зв'язки у природі. Прилади для вимірювання лінійних розмірів тіл, маси, часу, температури. Одиниці довжини, площі, об'єму, маси, часу, температури. Спостереження і досліди – методи дослідження природи. Повітря, його властивості. Рух повітря. Окремі рослини і тварини. Вплив довкілля на організм рослин і тварин. Масштаб. Орієнтування на місцевості. Компас. Сузір'я. Місяць – супутник Землі. Планети Сонячної системи. Галактика. Чумацький шлях. Зміна дня і ночі. Причини зміни пір року. Форма і розміри Землі. Горизонт. Організм людини. Здоровий спосіб життя. Охорона здоров'я. Складники здорового харчування: продукти тваринного і рослинного походження, сіль, цукор.	
2. Змістова лінія «Я у природі»	
1	**2**

Діє в навколишньому світі з урахуванням взаємозв'язків між об'єктами живої і неживої природи	**Учень / учениця:** - *відповідально діє* в природі [4 ПРО 2-3.1-1]; - *визначає* важливість того, що вивчає про довкілля [4 ПРО 2-3.1-2]; - *висловлює* свою думку стосовно того, що вивчає про довкілля, *обґрунтовує* її [4 ПРО 2-3.1-3]; - пояснює взаємозв'язки між об'єктами живої і неживої природи [4 ПРО 2-3.1-4]
Встановлює зв'язки між діяльністю людини і станом навколишнього світу; складає правила поведінки в навколишньому світі і дотримується їх	**Учень / учениця:** - *розрізняє* джерела енергії (відновлювані й невідновлювані) [4 ПРО 2-3.2-1]; - *пояснює* корисність застосування відновлюваних джерел енергії [4 ПРО 2-3.2-2]; - *складає* правила поведінки в природі [4 ПРО 2-3.2-3]; - *дотримується* правил поведінки в природі [4 ПРО 2-3.2-4]
Визначає приблизні витрати природних ресурсів, що використовуються в родині, шляхи їх зменшення	**Учень / учениця:** - *встановлює* за показаннями лічильників витрати води, газу, електроенергії родиною за місяць [4 ПРО 2-3.4-1]; - *пропонує* власні шляхи зменшення витрат природних ресурсів [4 ПРО 2-3.4-2]; - *сортує* сміття на паперове, пластикове тощо і пояснює, навіщо це робить [4 ПРО 2-3.4-3]

Пропонований зміст

Тіла і речовини. Різноманіття речовин у довкіллі.
Поширення води у природі, значення її для живих організмів. Колообіг води у природі.
Значення повітря для рослин, тварин і людини. Джерела забруднення повітря. Способи охорони чистоти повітря.
Корисні копалини (вугілля, нафта, газ, торф) та їхнє використання.
Відновлювані джерела енергії (Сонце, вітер і вода) та їхнє використання.
Організми ґрунтів. Роль живих організмів в утворенні ґрунту. Значення ґрунту для рослин і тварин.
Єдність світу живої і неживої природи, людина – частина природи.
Людина в природі. Значення природи в житті людини.
Охорона рослинного і тваринного світу. Природоохоронні території рідного краю.
Економне використання води, електрики, газу в побуті.

3. Змістова лінія «Я у рукотворному світі»	
1	**2**
Встановлює зв’язки між діяльністю людини і станом навколишнього світу; складає правила поведінки в навколишньому світі і дотримується їх	**Учень / учениця:** - *пояснює*, що не всі матеріали, створені людиною, корисні для довкілля [4 ПРО 3-3.2-1] - *використовує* матеріали (пластмасу, гуму, скло, метал, папір) відповідно до їхніх властивостей [4 ПРО 3-3.2-2]
Пояснює значущість винаходів у повсякденному житті, збереженні навколишнього світу	**Учень / учениця:** - *розповідає* про винаходи та винахідників, пояснює вплив їхніх ідей на повсякденне життя та збереження довкілля [4 ПРО 3-3.3-1]
Пропонує власний спосіб розв’язання обраної або запропонованої проблеми	**Учень / учениця:** - *пропонує* та *обґрунтовує* власну ідею розв’язання проблеми [4 ПРО 3-4.4-1]; - *перевіряє* свою ідею різними способами [4 ПРО 3-4.4-2]; - *використовує* матеріали повторно (пластмасу, гуму, скло, метал, папір), пропонуючи власний спосіб розв’язання проблеми [4 ПРО 3-4.4-3]; - *аргументує* доцільність повторного використання матеріалів [4 ПРО 3-4.4-4]
Пропонований зміст Людина і природа. Значення природи в житті людини. Охорона довкілля від забруднення. Охорона земних надр. Використання винаходів і відкриттів. Доцільність повторного використання матеріалів. Механізми та інструменти.	

Технологічна освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітню програму технологічної освітньої галузі створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою технологічної освітньої галузі для загальної середньої освіти є формування в учня/ учениці здатності до зміни навколишнього світу засобами сучасних технологій без шкоди для середовища, до використання технологій для власної самореалізації, культурного й національного самовияву.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** технологічної освітньої галузі у початковій школі є:

- залучення учнів до різних видів діяльності, формування вмінь для створення виробу від творчого задуму до його втілення в готовий результат;
- формування в учнів культури праці та побуту, навичок раціонального ведення домашнього господарства, задоволення власних потреб та потреб інших, відповідальності за результати власної діяльності;
- формування вміння ефективно використовувати природні матеріали з турботою про навколишнє середовище;
- створення умов для практичного і творчого застосування традицій і сучасних ремесел.

Зміст технологічної освітньої галузі в початкових класах структурується за такими **змістовими лініями**: «Технічна творчість і техніка», «Світ технологій», «Світ ремесел», «Побут».

Змістові лінії, які систематизують очікувані результати навчання, спрямовані на формування ключових компетентностей учнів.

Змістова лінія **«Технічна творчість і техніка»** спрямована на залучення учнів до творчої діяльності у процесі конструювання та моделювання під час самостійної або колективної роботи з конструктором. Процес конструювання з готових деталей (моделей) конструктора має на меті сприяти розвитку просторової уяви й елементів творчого та технічного мислення учнів, через читання і зіставлення малюнків, графічних зображень, за якими учні складатимуть конструкції. Учні виконуватимуть макетування об’ємних моделей транспортних засобів, будинків, веж, роботів тощо.

Пропоновані умови: персональний доступ учня / учениці до деталей конструкторів, відповідних графічних зображень схем для конструювання простих моделей; матеріалів для виготовлення та оздоблення виробу.

Змістова лінія **«Світ технологій»** має на меті формувати в учнів здатність планувати власну діяльність у процесі вивчення конструкційних матеріалів – від розпізнавання їх на дотик до аргументованого добору для створення виробу, виконувати найпростіші способи їх обробки. Важливою умовою засвоєння цієї лінії є формування в учнів здатності розуміти і дотримуватися послідовності у виготовленні виробів, аргументувати обрану послідовність у роботі. У процесі роботи з матеріалами провідними операціями будуть: різання ножицями, склеювання, зв'язування стрічок тощо.

Пропоновані умови: персональний доступ учня / учениці до матеріалів, технологічних карток (схем), необхідних для виготовлення виробу, інструментів та пристосувань, довідникових посібників (книжки з ілюстраціями до творів, набори малюнків до мультфільмів тощо). Організація екскурсій на підприємства, перегляд та обговорення відеофільмів про виробництво. Перегляд та обговорення фільмів (мультфільмів), у яких висвітлюється повторне та економне використання матеріалів.

Змістова лінія **«Світ ремесел»** має на меті формувати в учнів ставлення до творів декоративно-ужиткового мистецтва та ремесел як до культурної спадщини українського народу, а також вміння створювати та оздоблювати прості вироби за зразком чи власним задумом, із застосуванням традиційних ремесел або технік декоративно-ужиткового мистецтва. У процесі роботи провідними операціями будуть: різання ножицями, склеювання, зв'язування, різьблення, ліплення тощо.

Пропоновані умови: персональний доступ учня / учениці до виробів, виготовлених традиційними та сучасними ремеслами; а також до матеріалів, інструментів та пристосувань, каталогів, фотографій тощо. Перегляд та обговорення фільмів (мультфільмів), у яких висвітлюються технології традиційних та сучасних ремесел. Відвідування (реально чи віртуально) майстерень народних умільців, музеїв декоративно-ужиткового мистецтва.

Змістова лінія **«Побут»** має на меті формувати практичні навички організації власної життєдіяльності, розв'язувати практичні завдання у власному побуті, планувати та реалізовувати найпростіші трудові дії (ремонт іграшок, книжок, догляд за рослинами, домашніми тваринами; приготування страв за рецептами; догляд за одягом та взуттям).

Пропоновані умови: персональний доступ учня / учениці до матеріалів, інструментів та пристосувань; об'єктів (іграшок, книжок тощо). Перегляд та обговорення фільмів (мультфільмів), у яких висвітлюються найпростіші дії щодо самостійності в побуті.

Технологічна освітня галузь базується на практичній діяльності учнів. На кожному занятті передбачено виконання практичної роботи. Об'єкти праці для виготовлення учитель/ учителька добирає, спираючись на побажання учнів.

Результати навчання і пропонований зміст
3–4-й класи

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання
1	**2**
1. Змістова лінія «Технічна творчість та техніка»	
Самостійно добирає матеріали та технології для виготовлення виробу	**Учень / учениця:** **-** *розпізнає* конструкційні матеріали візуально та на дотик [4 ТЕО 1-1.3-1]; - самостійно *добирає* конструкційні матеріали для виготовлення виробу з готових елементів (використання металевих, дерев'яних чи пластмасових конструкторів; готових елементів з паперу, пластику, деревини, пінопласту та інших для макетування) [4 ТЕО 1-1.3-2]; - самостійно *добирає* конструкційні матеріали для виготовлення виробу (за зразком та за власним задумом), зіставляючи їх властивості: папір, пластилін, полімерна глина чи солене тісто, тканина, нитки; неткані, природні та інші матеріали [4 ТЕО 1-1.3-3]
Обирає об'єкт праці та прогнозує кінцевий результат власної діяльності; самостійно планує послідовність технологічних операцій під час виготовлення виробу	**Учень / учениця:** - *задумує* об'єкт праці для виготовлення [4 ТЕО 1-1.1-1]; - *прогнозує* результат власної діяльності [4 ТЕО 1-1.1-2]; - *планує* послідовність технологічних операцій із використанням технологічних карт [4 ТЕО 1-1.1-3]; - самостійно *виконує знайомі технологічні операції* з конструкційними матеріалами (використання паперу, ниток, тканини, природного матеріалу, пластиліну, пласких матеріалів; склеювання, складання, зв'язування тощо) [4 ТЕО 1-1.1-4]; - *аргументує* вибір моделі, яку він/вона сконструював/ла, спираючись на запитання дорослих [4 ТЕО 1-1.1-5]
Моделює, конструює та виготовляє виріб з готових елементів; виготовляє та оздоблює виріб відомими технологіями	**Учень / учениця:** - *конструює* виріб із рухомими частинами, використовуючи готові до складання елементи та деталі [4 ТЕО 1-1.4-1]; - *порівнює* старі та сучасні моделі різних технічних пристроїв і *конструює* моделі майбутнього [4 ТЕО 1-1.4-2]; - *створює* задані форми з використанням всіх семи танів Танграму [4 ТЕО 1-1.4-3]; - самостійно *виготовляє та оздоблює* виріб знайомими технологіями [4 ТЕО 1-1.4-4];

	- *створює* та *оздоблює* виріб, дотримуючись логічної послідовності, за зразком чи власним задумом із різних конструкційних матеріалів та повторно використовуючи матеріали [4 ТЕО1-1.4-5]; - самостійно *створює* виріб за зразком (шаблоном) та власним задумом із використанням паперу, картону, ниток, природних матеріалів (предметні та сюжетні аплікації з природного матеріалу, нескладні сюжетні композиції, вироби в техніці орігамі, макети виробів із штучних матеріалів та картону, вироби об'ємної форми з паперу) [4 ТЕО 1-1.4-6]; - *ріже* ножицями по прямій, кривій та ламаній лініях за запропонованим зразком (шаблоном) нитки, папір, картон [4 ТЕО 1-1.4-7]; - *розміщує* елементи виробу на площині [4 ТЕО 1-1.4-8]; - *пояснює п*ослідовність дій та *дотримується* її під час виготовлення виробів із природних матеріалів, під час виготовлення та оздоблення об'ємних виробів [4 ТЕО 1-1.4-9]; - *аргументує* послідовність та доцільність виготовленого виробу [4 ТЕО 1-1.4-10]; - *оздоблює* виріб за зразком та власним задумом бісером, лелітками, тасьмою, стрічками та іншими матеріалами [4.ТЕО 1-1.4-11]

Пропонований зміст

Матеріали, інструменти та пристосування, необхідні для роботи.
Добір конструкційних матеріалів, інструментів та пристосувань для виготовлення виробу. Планування виготовлення виробу.
Дотримання графічних зображень, схем під час моделювання, конструювання та виготовлення об'ємних виробів із готових елементів (коробки, упаковки, самостійно створені об'ємні деталі).
Оздоблення виготовлених виробів відомими техніками та матеріалами бісером, лелітками, тасьмою, стрічками тощо за власним задумом.
Макетування виробів з деталей конструктора.
Загальні відомості про способи виготовлення рухомих моделей з паперу і картону.
Матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення рухомих моделей.
Послідовність виготовлення виробів об'ємної форми. Способи кріплення елементів.
Пластичні матеріали для виготовлення виробів (пластилін, глина, полімерна глина, солоне тісто).
Вироби об'ємної форми. Послідовність виготовлення виробів об'ємної форми (рельєф, барельєф) із пластичних матеріалів за власним задумом; об'ємної аплікації на тканині з використанням ґудзиків, леліток та бісеру. Макетування.
Види та властивості тканин. Використання тканин. Прийоми різання тканини та особливості її з'єднання з папером.

Використання у роботі тканини, ниток, нетканих матеріалів (пласка та об’ємна аплікація на основі простих симетричних та асиметричних форм), природних матеріалів та інших матеріалів (пласкі та об’ємні вироби).
Розміщення елементів виробу на площині, з’єднання елементів у виріб.
Технологічна послідовність у виготовленні виробів за зразком та власним задумом.
Послідовність дій під час виготовлення виробів технікою «Орігамі».
Картон та пінопласт як штучний матеріал для макетування.
Пропоновані об’єкти праці: виготовлення та оздоблення виробів об’ємної форми (транспортний засіб, будинки, вежі, роботи тощо); макетування виробів з деталей конструктора; виготовлення виробів з природних та пластичних матеріалів; виготовлення паперових моделей з рухомими деталями; виготовлення з пластичних матеріалів об’ємних фігур тварин, героїв мультфільмів, казок, тощо; створення колективних композицій з виготовлених виробів; виготовлення м’якої іграшки; вироби, виготовлені технікою «Орігамі»; сюжетні та предметні аплікації з паперу, пластиліну, природних матеріалів; аплікація з паперу, тканини, ниток, нетканих матеріалів, природних матеріалів; об’ємні статичні моделі (фігури) з пластиліну, полімерної глини чи соленого тіста; вироби об’ємної форми з паперу, тканини, ниток, нетканих та інших матеріалів.
Пропоновані умови: персональний доступ учня / учениці до деталей конструкторів, відповідних графічних зображень, схем для конструювання простих моделей; матеріалів для виготовлення та оздоблення виробу.

2. Змістова лінія «Світ технологій»	
1	**2**
Читає та аналізує графічні зображення; виконує прості геометричні зображення та керується ними у процесі роботи	**Учень / учениця:** - *читає, розуміє та аналізує* графічні зображення схем, дотримується їх у процесі роботи (використання технологічних карт, графічних зображень, малюнків) [4.ТЕО 2-1.2-1]; - *розмічає* прямі лінії на папері і картоні [4 ТЕО 2-1.2-2]; - *виконує* прості геометричні побудови за зразком чи творчим задумом [4 ТЕО 2-1.2-3]
Дотримується безпечних прийомів праці під час використання інструментів та пристосувань	**Учень / учениця:** - самостійно *дотримується* безпечних прийомів праці під час використання інструментів та пристосувань (використання клею, інструментів та пристосувань з гострими частинами) [4 ТЕО 2-4.3-1]

Ощадно використовує матеріали; сортує відходи, дотримуючися відповідних правил	**Учень / учениця:** - *економно використовує* матеріали під час виготовлення виробу [4 ТЕО 2-3.2-1]; - *сортує* побутові відходи, дотримуючись відповідних правил [4 ТЕО 2-3.2-2]; - самостійно *створює виріб, повторно використовуючи матеріали* (вироби з пластику, паперу, тканини, фольги та інше) [4 ТЕО 2-3.2-3]; - *аргументує* доцільність вторинного використання матеріалів та використовує їх для виготовлення виробів [4 ТЕО 2-3.2-4]
Представляє одержаний результат власної або колективної діяльності та намагається оцінити його	**Учень / учениця:** - *розмірковує* над результатом власної діяльності та презентує її [4 ТЕО 2-1.5-1]; - *описує,* аргументуючи свою думку, чого хотів / -ла досягти [4 ТЕО 2-1.5-2]

Пропонований зміст

Інструменти та пристосування для виготовлення виробів із сучасних штучних матеріалів (пластик, поролон, синтепон, синтетична вата тощо).

Послідовність виготовлення простих виробів із використанням пластику, поролону, синтепону, синтетичної вати.

Колаж. Квілінг. Комбінування різноманітних матеріалів для створення композиції-колажу, виробів технікою квілінг; послідовність виготовлення. Матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення колажу, виробів технікою квілінг.

Елементи графічної грамоти. Лінії. Правила розмічання ліній на папері і картоні.

Розгортки прямокутної форми.

Використання схем для послідовного виготовлення виробу.

Властивості конструкційних матеріалів (види паперу, картону, ниток).

Виготовлення об'ємних виробів з елементами вторинних матеріалів.

Безпечні прийоми праці під час застосування інструментів та пристосувань.

Економне використання матеріалів.

Презентація власної (колективної) діяльності.

Організація робочого місця. Загальні правила безпеки під час використання інструментів та пристосувань.

Орієнтовні об'єкти праці: виготовлення виробів із сучасних штучних матеріалів; виготовлення сюжетної композиції-колажу за власним задумом; виготовлення виробів технікою квілінг; об'ємні статичні моделі (фігури) з пластиліну, полімерної глини чи соленого тіста; об'ємні макети виробів із штучних матеріалів; моделювання та створення виробу із використанням вторинних матеріалів; виготовлення розгорток прямокутної форми з паперу чи картону.

Пропоновані умови: персональний доступ учня / учениці до матеріалів, технологічних карток (схем), необхідних для виготовлення виробу, інструментів та пристосувань, довідкових посібників (книжки з ілюстраціями до творів, набори малюнків до мультфільмів тощо).

Організація екскурсій на підприємства, перегляд та обговорення відеофільмів про виробництво. Перегляд та обговорення фільмів (мультфільмів), у яких висвітлюється повторне та економне використання матеріалів.

3. Змістова лінія «Світ ремесел»	
1	**2**
Самостійно виконує прості технологічні операції традиційних та сучасних ремесел	**Учень/ учениця:** - *висловлює* думку щодо виробів, оздоблених традиційними та сучасними ремеслами [4 ТЕО 3-2.1-1]; - розпізнає технологічні операції традиційних і сучасних ремесел [4 ТЕО 3-2.1-2]; - самостійно *оздоблює* виріб, застосовуючи елементи традиційних та сучасних ремесел [4 ТЕО 3-2.1-3]

Самостійно створює виріб, застосовуючи технології традиційних та сучасних ремесел	**Учень / учениця:** - *зіставляє* та *розрізняє* вироби, виготовлені традиційними та сучасними ремеслами (гончарство, ткацтво, витинанка, різьблення та інше) [4 ТЕО 3-2.2-1]; - *висловлює власну позицію* щодо важливості відродження та збереження традиційних ремесел [4 ТЕО 3-2.2-2]; - самостійно *виготовляє* виріб, застосовуючи технології традиційних та сучасних ремесел (витинанка, аплікація, ліплення та інше) [4 ТЕО 3-2.2-3]
Пропонований зміст Створення та оздоблення простих виробів за зразком та власним задумом, із застосуванням традиційних ремесел або технік декоративно-ужиткового мистецтва. Способи плетіння зі стрічок, товстих ниток, шнурів. Основні прийоми роботи та послідовність виготовлення виробів технікою плетіння. Уявлення про особливості сюжетних витинанок різних регіонів України. Послідовність дій під час виготовлення витинанки за шаблоном чи власним задумом. Оздоблення виробів технікою вишивки. Матеріали, інструменти та пристосування, основні прийоми роботи, послідовність виготовлення виробів технікою вишивки. Писанка як один із символів України. Орнамент. Декорування писанок. Орієнтовні об’єкти праці: виготовлення виробів технікою плетіння (ляльки-мотанки, закладки, сувеніри тощо); вироби з елементами витинанки, з глини тощо; оздоблення виробів швами «вперед голка» та «назад голка» (частини одягу, серветка, листівка, картина, тощо); виготовлення аплікацій писанки відомими техніками; декорування писанки. Пропоновані умови: персональний доступ учня / учениці до виробів, виготовлених традиційними та сучасними ремеслами; матеріалів, інструментів та пристосувань, каталогів, фотографій тощо. Перегляд та обговорення фільмів (мультфільмів), у яких висвітлюються технології традиційних та сучасних ремесел. Екскурсія (реальна чи віртуальна) до майстерень народних умільців, музеїв декоративно-ужиткового мистецтва, шкільних майстерень, на робочі місця, на виробництво з традиційними народними ремеслами.	
4. Змістова лінія «Побут»	
1	**2**

Безпечно використовує найпростіші прилади у побуті; самостійно організовує робоче місце відповідно до визначених потреб та завдань	**Учень / учениця:** - безпечно поводиться з найпростішими побутовими приладами у власному побуті [4 ТЕО 4-4.2-1]; - самостійно *організовує* робоче місце відповідно до власних потреб та визначених завдань (організація особистого побуту) [4 ТЕО 4-4.2-2]
Планує та виконує дії у власному побуті	**Учень / учениця:** - самостійно *планує та реалізовує* трудові дії у власному побуті (ремонтує іграшки, книжки відомими способами; доглядає за рослинами і тваринами; готує нескладні страви за рецептами; доглядає за одягом та взуттям) [4 ТЕО 4-4.1-1]; - *пояснює* важливість правил поведінки за столом, використовує столовий посуд за призначенням [4 ТЕО 4-4.1-2]; - сервірує стіл для рідних до сніданку / обіду / вечері [4 ТЕО 4-4.1-3]
За допомогою дорослих або самостійно розраховує орієнтовні витрати та кількість матеріалів для виготовлення виробу	**Учень / учениця:** - спільно з дорослими чи самостійно *розраховує* приблизну кількість необхідних ресурсів для виготовлення виробу [4 ТЕО 4-3.1-1]; - самостійно *робить припущення* про потрібну кількість матеріалів для виконання простого завдання [4 ТЕО 4-3.1-2]
Пропонований зміст Організація власної життєдіяльності. Розв’язування практичних завдань у власному побуті. Одяг і взуття. Оздоблення одягу та взуття. Техніки, матеріали, інструменти та пристосування для оздоблення одягу та взуття. Послідовність оздоблення виробів ґудзиками. Культура харчування. Правила поведінки за столом. Сервірування столу до обіду. Організація робочого місця відповідно до визначених потреб і завдань.	

Планування та реалізація найпростіших трудових дій (ремонт іграшок, книжок відомими способами; догляд за рослинами і тваринами; нескладні страви за рецептами; догляд за одягом та взуттям).
Розрахунок матеріалів та витрат для виконання простого завдання.
Орієнтовні об’єкти праці: оздоблення макетів моделей (шаблонів) одягу та взуття з картону раніше освоєними техніками; сервірування столу; прості страви: канапки, чай тощо; простий ремонт книжки, іграшок тощо.
Пропоновані умови: персональний доступ учня / учениці до матеріалів, інструментів та пристосувань; об’єктів (іграшок, книжок, рослин тощо)
Переглядає та обговорює фільми (мультфільми), у яких висвітлюються найпростіші дії щодо самостійності в побуті.

Інформатична освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітню програму цієї галузі створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою інформатичної освітньої галузі для загальної середньої освіти є формування в учня/ учениці здатності до вирішення проблем із використанням цифрових пристроїв, інформаційно-комунікаційних технологій та критичного мислення для розвитку, творчого самовираження, власного та суспільного добробуту; безпечна та відповідальна діяльність в інформаційному суспільстві.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** інформатичної освітньої галузі у початковій школі є:

- формування відповідальної позиції цифрового громадянина, навичок безпечного й етичного користування цифровими пристроями та мережами;
- формування початкових умінь розрізняти інформацію різних видів та працювати з нею за допомогою цифрових пристроїв чи без них;
- формування початкових умінь визначати, знаходити та зберігати інформацію, необхідну для розв’язання життєвих проблем (навчання, гри тощо), за допомогою цифрових пристроїв, мереж та без них, самостійно та під час групової взаємодії; розрізняти правдиву і неправдиву інформацію різних видів;
- налагодження комунікації за допомогою цифрових пристроїв та мереж для спільної творчості, співпраці, навчання, гри;
- формування початкових умінь створювати електронні тексти (зображення, відео, звуки, програми тощо) за допомогою цифрових

пристроїв;

- формування вмінь презентувати себе, власну творчість, ідеї, створені продукти та інші результати індивідуальної та групової діяльності за допомогою цифрових пристроїв.

Реалізація поставленої мети та завдань у початковій школі відбувається за ***змістовими лініями*:** “Я у світі інформації (Дані. Інформація. Моделі)”, “Моя цифрова творчість”, “Комунікація та співпраця”, “Я і цифрові пристрої”, “Відповідальність та безпека в інформаційному суспільстві”. У рамках змістової лінії ***“Я у світі інформації (Дані. Інформація. Моделі)”*** формуються початкові вміння розпізнавати, знаходити, свідомо відбирати, зберігати та опрацьовувати просту інформацію за допомогою цифрових пристроїв та без них. Розпізнавання правдивої і неправдивої інформації в усіх її виявах (текст, зображення, звук тощо) необхідне для формування критичного мислення, що сприяє безпеці в інформаційному просторі дитини. Початкові уявлення про моделі реалізовуються через визначення істотних і неістотних властивостей об’єктів та створення на основі цього простих моделей об’єктів.

Змістова лінія ***“Моя цифрова творчість”*** розкривається через практичну діяльність (індивідуальну і групову) зі створення простих інформаційних продуктів (програм, текстів, зображень, відео, звуків, тощо) за допомогою цифрових пристроїв та програм для творчого самовираження, презентації себе і продуктів власної діяльності, вирішення завдань інших освітніх галузей.

В основі змістової лінії ***“Комунікація та співпраця”*** – ознайомлення із доступними для дитини засобами цифрової та безпосередньої комунікації для гри, спілкування, навчання, отримання нової інформації; використання безпечного онлайнового чи офлайнового середовища для цього. В умовах роботи у групі учні мають навчитися окреслювати цілі індивідуальної та групової діяльності, розподіляти ролі в межах групи, оцінювати здобутий результат, аналізувати помилки та усувати їх, доброзичливо взаємодіяти безпосередньо та в мережах.

Змістова лінія ***“Я і цифрові пристрої”*** реалізовується через усвідомлення і розпізнавання тих завдань, які можна розв’язати за допомогою цифрових пристроїв, виходячи з їхніх функціональних можливостей (фотографувати, записувати, слухати, відображати, опрацьовувати інформацію тощо). До основних умінь, які формуються через цю змістову лінію, належать розпізнавання простих програмних і технічних несправностей та вміння усувати їх самостійно чи з допомогою дорослих, розуміти обмеження та переваги пристроїв стосовно виконуваних завдань, усвідомлювати, що машини можуть імітувати інтелектуальну діяльність. Ця змістова лінія охоплює вміння організовувати власний робочий простір на фізичному та простому програмному рівні для збереження здоров’я, доброго самопочуття та ефективної діяльності учня/учениці.

Змістову лінію ***“Відповідальність та безпека в інформаційному суспільстві”*** спрямовано на створення безпечних умов для учня / учениці під час роботи з цифровими пристроями і в мережах, що передбачає захист особистої інформації, формування принципів етичного, доброзичливого та відповідального спілкування через мережі, навички і можливості захисту власного інформаційного простору, фізичного та психологічного здоров’я. У рамках цієї змістової лінії в учнів формується відповідальне та шанобливе ставлення до власної та чужої

інформаційної діяльності, яке на рівні початкової школи виявляється, зокрема, і через зазначення власного авторства, посилання на авторство інших, а також через усвідомлення шкоди від списування.

Вказані змістові лінії передбачають можливу інтеграцію інформатичної освітньої галузі з іншими освітніми галузями через розв'язування дослідницьких завдань, формування наскрізних умінь учнів, інформатичної грамотності та культури.

Результати навчання і пропонований зміст

3–4-й класи

Обов'язкові результати навчання	**Очікувані результати навчання**
1	**2**
1. Змістова лінія «Я у світі інформації»	
Пояснює основні інформаційні процеси у близькому для себе середовищі (дім, школа, вулиця) на основі власних спостережень	**Учень / учениця:** - *наводить* приклади інформаційних процесів у близькому для себе середовищі та *описує* їх сутність [4 ІФО 1-1.1-1]; - *визначає* учасників інформаційних процесів та *описує* їхню інформаційну взаємодію [4 ІФО 1-1.1-2]; - *пояснює* переваги і обмеження цифрових пристроїв та інформаційних технологій для опрацювання інформації [4 ІФО 1-1.1-3]; - *відстежує* здійснення інформаційного процесу та *виявляє* порушення (наприклад, момент виникнення шуму) [4 ІФО 1-1.1-4]
Знаходить інформацію, зберігає дані на цифрових носіях, перетворює інформацію з однієї форми в іншу за допомогою поданих	**Учень / учениця:** - *робить* висновок щодо способу подання інформації (текстова, графічна, числова, звукова, відео тощо) [4 ІФО 1-1.2-1];

шаблонів, порівнює різні способи представлення інформації, аналізує та впорядковує послідовності	-*шукає* інформацію за ключовими словами та *зберігає* результати пошуку [4 ІФО 1-1.2-2]; - *знаходить* інформацію, що підтверджує чи спростовує просте твердження [4 ІФО 1-1.2-3]; - *добирає* пристрої та інструменти для отримання даних необхідного типу [4 ІФО 1-1.2-4]; - *обирає* спосіб збереження інформації та відповідний носій даних [4 ІФО 1-1.2-5]; - *заносить* дані у попередньо створену та готову до використання базу (щоденник погоди, читацький щоденник чи блог, таблицю тощо) [4 ІФО 1-1.2-6]; - *наводить* приклади того, що одні і ті ж дані можна представляти більш ніж одним способом чи кодуванням [4 ІФО 1-1.2-7]; - *обирає* спосіб представлення даних для різних життєвих ситуацій [4 ІФО 1-1.2-8]; - *виконує* кодування / розкодування повідомлень за запропонованим правилом [4 ІФО 1-1.2-9]; - *заповнює* шаблони, схеми за наведеним зразком [4 ІФО 1-1.2-10]; - *знаходить* пропущені і / або помилкові дії у знайомій послідовності, *виправляє* помилки в ній [4 ІФО 1-1.2-11]; - *складає* прості схеми та *дає* відповіді на запитання, користуючись такими схемами [4 ІФО 1-1.2-12]; - *представляє* якісні дані графічно [4 ІФО 1.2-13]; - *вирізняє* способи графічного представлення кількісних і якісних характеристик (організаційні діаграми – діаграми і графіки) [4 ІФО 1-1.2-14]; - *упорядковує* об’єкти за заданими та самостійно визначеними ознаками [4 ІФО 1-1.2-15]; - *пропонує* різні способи впорядкування об’єктів (за різними властивостями) [4 ІФО 1-1.2-16]
Класифікує об’єкти за їх властивостями, зіставляє ознаки моделей реального і цифрового світу, аналізує вплив подій на властивості, досліджує об’єкти за допомогою створених моделей	**Учень / учениця:** - *визначає* об'єкти, їх властивості та значення [4 ІФО 1-1.3-1] ; - *визначає* групи об’єктів за їх властивостями, *дає* їм назви [4 ІФО 1-1.3-2]; - *групує* об’єкти (та/ або повідомлення, предмети, елементи тощо) за заданими чи самостійно визначеними ознаками [4 ІФО 1-1.3-3]; - *знаходить* помилки у групуванні об’єктів та пояснює їх [4 ІФО 1-1.3-4] ;

	- *висловлює* припущення щодо події, яка змінила значення властивості об’єкта, *прогнозує* зміни значень властивостей залежно від настання події [4 ІФО 1-1.3-5] ; - *називає* оригінальні відповідники інформаційних та реальних моделей (глобус як модель Землі, автомобільні моделі, план приміщення тощо) [4 ІФО 1-1.3-6] ; - *експериментує* з доступними моделями, *фіксує* зміни, що відбуваються, *прогнозує* результат експерименту [4 ІФО 1-1.3-7]; - *переводить* задачу / проблему з однієї форми представлення в іншу (текстову у графічну, у короткий запис тощо) [4 ІФО 1-1.3-8]
Висловлює припущення про достовірність інформації, отриманої з цифрових джерел, розрізняє факти і судження	**Учень / учениця:** - *розрізняє* істинні та хибні висловлювання [4 ІФО 1-1.4-1]; - *порівнює* тексти з хибною та правдивою інформацію [4 ІФО 1-1.4-2]; - зважає на те, що в Інтернеті розміщують повідомлення люди з різними намірами, зокрема і з комерційною метою [4 ІФО 1-1.4-3]; - знаходить інформацію про нові ідеї і поняття, у разі сумніву *шукає* підтвердження з різних джерел [4 ІФО 1-1.4-4]; - *визначає* джерела, потрібні для підтвердження чи спростування інформації [4 ІФО 1-1.4-5]; - *визначає,* чи вказаний автор статті [4 ІФО 1-1.4-6]; - *ідентифікує* час розміщення відомостей [4 ІФО 1-1.4-7]; - *розпізнає* надійні і ненадійні джерела інформації за URL-адресою (*розпізнає* основні доменні імена) [4 ІФО 1-1.4-8]; - *розпізнає* факти та судження у життєвих ситуаціях [4 ІФО 1-1.4-9]
Пропонований зміст Інформаційні процеси. Спотворення інформації. Пошук відомостей та збереження результатів пошуку. Перетворення (конвертування, кодування) даних та інформації для збереження на різних носіях. Види носіїв. Види інформації за формою подання (текстова, графічна, числова, звукова, відео тощо). Властивості інформації.	

Істинні та хибні висловлювання. Порівняння текстів з правдивою та неправдивою інформацією. Пошук хибних висловлювань у текстах (зображеннях, математичних записах тощо). Фейкова інформація в текстах, зображеннях, на відео тощо. Прості критерії оцінювання надійності інтернет-сайтів. Факти та судження, способи їх розпізнавання. Визначення URL-адреси інформаційного ресурсу (джерела інформації), поняття про авторство матеріалу. Групи об’єктів за декількома спільними ознаками. Структурування елементів за категоріями (зокрема створення / заповнення структури папок). Упорядкування різних послідовностей для вирішення задач/ проблем, виявлення закономірностей і помилок у послідовностях. Прості схеми та діаграми для представлення якісних та кількісних характеристик. Експериментування з готовими та складеними моделями. Створення моделей за допомогою цифрових пристроїв і програм.

2. Змістова лінія «Моя цифрова творчість»	
1	**2**
Розробляє алгоритми (зокрема для власної чи групової діяльності) з послідовних дій, умов, повторень	**Учень / учениця:** - *визначає* логічну послідовність подій [4 ІФО 2-2.1-1]; - *ідентифікує* об’єкти на основі схем за допомогою запитань із відповідями «Так / Ні» (наприклад, класифікація тварин: має шерсть, має крила, має зуби – кажан) [4 ІФО 2-2.1-2]; - *розпізнає* алгоритмічну і неалгоритмічну послідовність дій і наслідки порушення логіки подій [4 ІФО 2-2.1-3]; - *формулює* логічні висловлювання з конструкціями «якщо – то...», «що буде, якщо змінити порядок інструкцій?» [4 ІФО 2-2.1-4]; - *формулює* логічні висловлювання з конструкціями «не», «і», «або» [4 ІФО 2-2.1-5]; - *розпізнає* послідовність повторюваних дій та *замінює* їх алгоритмічною конструкцією циклу [4 ІФО 2-2.1-6];

	- *розрізняє* цикли із повторенням заданої кількості разів та до виконання умови [4 ІФО 2-2.1-7]; - *розпізнає* алгоритми в різних способах подання під час розв'язання задач у повсякденній діяльності [4 ІФО 2-2.1-8]; - *складає* лінійні, розгалужені та циклічні алгоритми на основі їх словесного опису для власної чи групової діяльності [4 ІФО 2-2.1-9]
Створює згідно з планом або алгоритмом прості програми та налагоджує їх; прогнозує і формулює очікуваний результат створеної програми	**Учень / учениця:** - *створює* просту програму в навчальному середовищі на основі наданого алгоритму та налагоджує її [4 ІФО 2-2.2-1]; - *формулює* очікуваний результат виконання створеної програми для різних початкових даних / сценаріїв роботи програми [4 ІФО 2-2.2-2]; - *порівнює* отриманий результат програми з очікуваним [4 ІФО 2-2.2-3]; - *висловлює* припущення щодо причини отримання неочікуваного результату [4 ІФО 2-2.2-4]
Розкладає задачі на прості, які виконуються згідно з окремими інструкціями чи послідовністю інструкцій і навпаки (компонує)	**Учень / учениця:** - *визначає* блоки команд, за допомогою яких можна розв'язати задачу [4 ІФО 2-2.3-1]; - *укладає* блоки команд у правильному порядку для розв'язання задачі [4 ІФО 2-2.3-2] ; - *визначає* логічні помилки у розбитті алгоритму на блоки чи при компонуванні алгоритму з блоків [4 ІФО 2-2.3-3]
Створює інформаційні продукти, поєднуючи текст, зображення, звук тощо для представлення ідей та /або результатів діяльності	**Учень / учениця:** - *створює* документи для збереження даних, комунікації та поширення результатів діяльності індивідуальної або групової роботи за допомогою цифрових пристроїв та програм [4 ІФО 2-2.4-1]; - *налаштовує* основні інструменти комп'ютерної програми для створення простих зображень [4 ІФО 2-2.4-3];

	- *заповнює*, *доповнює* таблицю інформацією на основі спостережень чи вимірювань [4 ІФО 2-2.4-4]; - *створює* прості мультимедійні продукти за підтримки вчителя/ вчительки, членів сім'ї або інших учнів [4 ІФО 2-2.4-5]; - *вдосконалює* зовнішній вигляд створених інформаційних продуктів, використовуючи можливості комп'ютерних програм [4 ІФО 2-2.4-2]; - *обирає* спосіб та *представляє* результати індивідуальної або групової роботи [4 ІФО 2-2.4-6]
Пропонований зміст Події, послідовність подій. Інструкції щодо обробки подій для їх подання та виконання виконавцями. Комбіновані задачі. Послідовність розв'язання комбінованої задачі. Лінійні, розгалужені та циклічні алгоритми. Логічне слідування. Створення програм у простих дитячих середовищах. Створення програм за наданим алгоритмом. Очікуваний результат. Різні шляхи його досягнення. Перевірка результату. Прості і складні проблеми. Конструювання. Прості та складені алгоритми. Логічні та алгоритмічні помилки у скомпонованій програмі. Комп'ютерні програми для створення інформаційних продуктів, інструменти та їх налаштування. Створення простих текстів, зображень, відео тощо та документів з їх поєднанням. Прості операції з таблицями. Презентування створених продуктів.	
3. Змістова лінія «Комунікація та співпраця»	
1	**2**
Керує своїми діями та пояснює власний внесок у спільний результат роботи команди, коментує успішні та невдалі кроки у процесі роботи	**Учень / учениця:** - *складає* план виконання роботи з допомогою вчителя / вчительки [4 ІФО 3-2.5-1]; - *визначає* відмінності ролей у групі [4 ІФО 3-2.5-2];

	- *розподіляє* ролі в групі з переліку ролей, які надає вчитель / учителька [4 ІФО 3-2.5-3]; - *виконує* роль, яку пропонує група в результаті обговорення [4 ІФО 3-2.5-4]; - *отримує* та *порівнює* відгуки на створений інформаційний продукт для вдосконалення проекту [4 ІФО 3-2.5-5]; - *надає* конструктивний зворотний зв'язок, *пояснює*, чому важливо працювати разом [4 ІФО 3-2.5-6]
Пропонований зміст Групова взаємодія. Групові ролі. Зворотний зв'язок. Аргументовані відповіді. Планування групової діяльності. Лідер і виконавець. Відповідальність виконавця та свобода дій. Рефлексія щодо власної діяльності.	
4. **Змістова лінія «Я і цифрові пристрої»**	
1	**2**
Обирає цифрове середовище, пристрої, засоби для розв'язання життєвої задачі/ проблеми, пояснює свій вибір	**Учень / учениця:** - *пояснює* роботу комп'ютерної системи, що складається із сукупності взаємопов'язаних пристроїв [4 ІФО 4-3.1-1]; - *збирає* інформацію за допомогою цифрових пристроїв (фотографує, записує, диктує тощо) [4 ІФО 4-3.1-2]; - *описує* взаємодію пристроїв комп'ютерної системи, їх можливості та обмеження [4 ІФО 4-3.1-3]; - *обирає* зручні для себе способи роботи з пристроями введення та виведення даних, упевнено *користується* цими способами роботи [4 ІФО 4-3.1-4]; - *використовує* цифрові пристрої для орієнтування в просторі і часі [4 ІФО 4-3.1-5]; - *описує* основні функції доступних комп'ютерних пристроїв [4 ІФО 4-3.1-6];

	- *порівнює* подібні функції у різних цифрових пристроях [4 ІФО 4-3.1-7]; - *оцінює* переваги і обмеження цифрових пристроїв для збирання, зберігання і відображення даних за наданими критеріями [4 ІФО 4-3.1-8]
Налаштовує для власних потреб відповідне програмне середовище; визначає за допомогою правильної термінології збої у роботі доступних цифрових пристроїв, усуває прості несправності	**Учень / учениця:** - *визначає* прості апаратні та програмні збої, які можуть траплятись під час користування технікою [4 ІФО 4-3.2-1]; - *усуває* прості несправності (перезавантажити пристрій, перевірити живлення, перевірити наявність мережі, закрити і знову відкрити програму) [4 ІФО 4-3.2-2]; - використовує програми, ігри та сайти, зважаючи на свій вік [4 ІФО 4-3.2-3]; - *досліджує* комп'ютерні програми для того, щоб дізнатися про їх можливості [4 ІФО 4-3.2-4]; - *розпізнає*, де зберігається програма та її дані (на пристрої чи онлайн) [4 ІФО 4-3.2-5]; - *налаштовує* відповідне програмне середовище для зручної роботи [4 ІФО 4-3.2-6]
Співпрацює та спілкується в захищених мережевих спільнотах для обміну думками, виконання спільних завдань, пошуку інформації та навчання	**Учень / учениця:** - *добирає* спосіб передачі інформації [4 ІФО 4-3.3-1]; - *використовує* онлайнові ресурси (електронну пошту, форуми, середовища спільної роботи) для спільної діяльності та обміну думками [4 ІФО 4-3.3-2]; - *переміщується* веб-сторінками з використанням гіперпосилань [4 ІФО 4-3.3-3]; - *виконує* простий пошук за ключовими словами, використовуючи пошукові системи у безпечному режимі [4 ІФО 4-3.3-4]; - *структурує* і *впорядковує* обрані веб-ресурси [4 ІФО 4-3.3-5]; - *розрізняє* веб-ресурси навчального та іншого призначення [4 ІФО 4-3.3-6]; - доброзичливо та конструктивно *коментує* навчальні ресурси у захищеному середовищі [4 ІФО 4-3.3-7]; - *досліджує* різні джерела цифрових даних, напр. онлайнові енциклопедії [4 ІФО 4-3.3-8]
Пропонований зміст	

Цифрові пристрої, їх призначення і взаємодія. Комп'ютерні системи. Використання цифрових пристроїв для розв'язування усталених та творчих завдань. Переваги, можливості та обмеження цифрових пристроїв різних видів. Правила експлуатації цифрових пристроїв. Основні несправності цифрових пристроїв, збої у роботі програм, шляхи їх усунення. Вікові обмеження і свідомий вибір програм для роботи. Налаштування програм під власні потреби. Пошук інформації. Види пошуку. Пошукові системи. Порівняння інформаційних ресурсів. Освітні веб-ресурси і правила роботи з ними. Засоби і методи міжособистої комунікації в мережевих спільнотах. Етика спілкування в мережах і її дотримання. Спільне та відмінне між реальним та віртуальним спілкуванням. Поняття про гіпертекст, гіперпосилання. Навігація в мережах.

5. **Змістова лінія «Відповідальність та безпека в інформаційному суспільстві»**	
1	**2**
Відповідально використовує технології для власної безпеки, регулює власний час роботи з цифровими пристроями, обговорює різні наслідки використання інформаційних технологій у школі, на вулиці, вдома тощо	**Учень / учениця:** - *дотримується* стратегій уникнення проблем, що випливають з необачного використання комп'ютерних пристроїв та мереж (вихід з облікового запису, щоб ним не скористались інші, приватність особистої інформації) [4 ІФО 5-4.1-1]; - *дотримується* часових обмежень користування цифровими пристроями [4 ІФО 5-4.1-2]; - *дотримується* погоджених правил поведінки онлайн вдома та у школі [4 ІФО 5-4.1-3]; - *звертається* до дорослих, якщо відчуває занепокоєння під час використання цифрових пристроїв чи програм [4 ІФО 5-4.1-4]; - *узгоджує* з дорослими завантаження файлів та програм [4 ІФО 5-4.1-5]; - *розрізняє* приватну та публічну інформацію, зокрема ту, якою можна ділитися онлайн [4 ІФО 5-4.1-6]; - *порівнює* сильні і слабкі паролі [4 ІФО 5-4.1-7]

Добирає належні засоби для спілкування з іншими особами, зокрема з людьми з особливими потребами безпосередньо та через Інтернет, усвідомлює відповідальність за свою діяльність в Інтернеті; рекомендує цікаві та безпечні сайти своїм друзям	**Учень / учениця:** - *визначає* позитивну і негативну соціальну та етичну поведінку щодо використання технологій [4 ІФО 5-4.2-1]; - *добирає* оптимальні форми подання інформації під час спілкування з людьми з особливими потребами та іншої культури безпосередньо і в мережі [4 ІФО 5-4.2-2]; - *ідентифікує* прийнятну та неприйнятну поведінку в цифровому середовищі [4 ІФО 5-4.2-3]; - *висловлює* занепокоєння з приводу сумнівних контактів та змісту в мережі [4 ІФО 5-4.2-4]; - *пояснює* наслідки поширення інформації в мережі [4 ІФО 5-4.2-5]; - *використовує* відомі йому / їй технології і пристрої для оптимального спілкування з іншими людьми [4 ІФО 5-4.2-6]
Відвідує тільки корисні і безпечні сайти; дотримується правил використання власних і чужих творів	**Учень / учениця:** - *шанує* права творців інформаційних продуктів [4 ІФО 5-4.3-1]; - *цитує* та *вказує* джерела запозичених ідей чи матеріалів [4 ІФО 5-4.3-2]; - *прогнозує* наслідки плагіату в повсякденному житті та онлайн [4 ІФО 5-4.3-3]; -*не списує* і *не дає списувати* [4 ІФО 5-4.3-4]; - *поважає* приватність інформації інших [4 ІФО 5-4.3-5]; - *уникає* небезпечних та некорисних сайтів [4 ІФО 5-4.3-6]
Пропонований зміст Наслідки небезпечної та некоректної роботи з цифровими пристроями і програмами безпосередньо та в мережах. Етика та безпека цифрової поведінки, цифрова репутація та цифровий слід. Відповідальна поведінка онлайн. Конфіденційність даних, приватність інформації. Сильні і слабкі паролі. Джерела отримання допомоги в прикрих і тривожних ситуаціях. Культура в мережах, особливості комунікації з людьми іншої культури та з особливими потребами. Відповідальність за порушення правил взаємодії. Модель адекватного реагування в сумнівних ситуаціях. Способи визначення і позначення авторства інформаційних продуктів. Поняття про захист авторських прав. Наслідки та ризики використання плагіату (списування).	

Соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітню програму цієї галузі створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі для загальної середньої освіти є становлення самостійності учня / учениці, його / її соціальної залученості та активності через формування здорового способу життя, розвиток підприємливості, здатності до співпраці в різних середовищах, впевненості в собі та доброчесності для безпеки, добробуту та сталого розвитку.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі є:

- формування у школярів стійких переконань щодо цінності життя, здоров'я і безпеки для себе і тих, хто його / її оточує;
- виховання дбайливого та усвідомленого ставлення до власного здоров'я і безпеки;
- розвиток потреби самопізнання та самовдосконалення;
- формування в учнів сталої мотивації до здорового способу життя;
- формування свідомого прагнення дотримуватися безпечної, здорової та етичної поведінки для поліпшення добробуту;
- розвиток уміння ухвалювати рішення в повсякденних ситуаціях з користю для безпеки та здоров'я;
- сприяння індивідуальному розвитку самостійності, підприємливих якостей та поведінки свідомого споживача;
- формування вміння вчитися без шкоди для здоров'я;
- створення сприятливого безпечного та здорового середовища в школі.

Зміст соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі структуровано за трьома ***змістовими лініями***: «Безпека», «Здоров'я», «Добробут».

Змістова лінія ***«Безпека»*** передбачає розвиток навичок безпечної поведінки вдома, школі та у природному і техногенному середовищі, прогнозування наслідків небезпечних дій, визначення впливів на вибір безпечної поведінки, дотримання правил (дорожнього руху, використання

побутової техніки і побутової хімії тощо) та відповідального ставлення до особистої безпеки й безпеки інших.

Змістова лінія ***«Здоров'я»*** спрямована на формування в учнів здоров'язбережувальної компетентності і поведінки через набуття навичок здорового способу життя, розвиток позитивної самооцінки, критичного мислення, умінь ухвалювати зважені рішення, відповідально ставитися до власного здоров'я та здоров'я тих, хто поряд, і протидіяти негативним соціальним чинникам.

Змістова лінія ***«Добробут»*** забезпечує розвиток етичної поведінки в соціумі, вміння вчитися і формування позитивного ставлення до навчання, усвідомлення важливості здорового способу життя для добробуту, розвиток підприємливості і споживчої культури для оптимального використання ресурсів та забезпечення добробуту.

Навчальний матеріал змістових ліній реалізується наскрізно в кожній темі через взаємоінтеграцію і взаємодоповнення.

Результати навчання і пропонований зміст

3–4-й класи

Обов'язкові результати навчання	**Очікувані результати навчання**
1	**2**
2. Змістова лінія «Безпека»	
Пояснює, що робити в небезпечних ситуаціях вдома, у школі та навколишньому світі	**Учень / учениця:** - *пояснює та зіставляє* ознаки безпечної і небезпечної ситуації [4 СЗО 1-2.1-1]; - *моделює* ситуації безпечної поведінки з побутовими приладами, речовинами [4 СЗО 1-2.1-2]; - *моделює* доцільну поведінку в небезпечних ситуаціях (вогонь, вода, газ, небезпечні об'єкти) [4 СЗО 1- 2.1-3]
Прогнозує можливі наслідки своїх дій (рішень) для себе та інших осіб	**Учень / учениця:** - *прогнозує* наслідки власної необачної поведінки вдома [4 СЗО 1-2.2-1]; - *прогнозує* можливі небезпеки, які можуть спричинити його дії у довкіллі [4 СЗО 1-2.2-2] - *прогнозує* можливі наслідки опосередкованої небезпеки (пожежа, витік газу в іншій квартирі, іншому будинку тощо) [4 СЗО 1-2.2-3]; - *прогнозує* ймовірні наслідки власних рішень та поведінки в різних ситуаціях шкільного життя (у класі, їдальні, спортзалі тощо) [4 СЗО 1-2.2-4]

Аналізує позитивний і негативний вплив на вибір здорової та безпечної поведінки	**Учень / учениця:** - *аналізує* корисні та шкідливі впливи (батьки, вчителі, друзі, ЗМІ, соцмережі, Інтернет тощо) на вибір безпечної поведінки [4 СЗО 1-3.3-1]; - *розрізняє* позитивний і негативний впливи організацій та груп на безпеку людей [4 СЗО 1-3.3-2]
Вирішує, як діяти у повсякденних ситуаціях із користю для здоров'я, безпеки та добробуту	**Учень / учениця:** - *ухвалює* рішення щодо власної безпечної поведінки з огляду на ситуації, пов'язані з чужими людьми [4 СЗО 1-2.3-1] - *розрізняє* і *використовує* відповідні засоби захисту (шолом, рукавиці, наколінники тощо) за потреби [4 СЗО 1-2.3-2]
Поводиться безпечно з огляду на себе та інших осіб вдома, у школі, на вулиці, у громадських місцях	**Учень / учениця:** - *дотримується* правил безпечної поведінки вдома, у школі, у громадських місцях (вогонь, вода, газ, побутові хімічні сполуки тощо) [4 СЗО 1-2.4-1]; - *дотримується* правил безпечної поведінки під час занять спортом чи активного дозвілля [4 СЗО 1-2.4-2]; - *поводиться безпечно* у природі [4 СЗО 1-2.4-3]; - *дотримується правил* поведінки з підозрілими предметами та речами, забутими у громадських місцях [4 СЗО 1-2.4-4] - *дотримується правил* безпечної поведінки з чужими людьми [4 СЗО 1-2.4-5] - *дотримується правил* поведінки під час масових шкільних заходів [4 СЗО 1-2.4-6]
Визначає потребу у допомозі собі та іншим особам, оцінює можливості її надання	**Учень / учениця:** - *розрізняє* ситуації, у яких потребує допомоги інших (напр., консультації фахівця), від тих, у яких можна зарадити власними силами, і відповідно діє [4 СЗО 1-1.3-1]; - *моделює* звернення по допомогу в різні служби в разі небезпечних ситуацій, описуючи ситуацію чітко і зрозуміло [4 СЗО 1-1.3-2]; - *моделює* надання допомоги собі та іншим у разі потреби [4 СЗО 1-1.3-3];

	- *обирає* дорослих, яким можна довіряти в разі небезпечних життєвих ситуацій [4 СЗО 1-1.3-4]; - *розрізняє* ресурси, які можна використати в разі небезпеки[4 СЗО 1-1.3-5]
Намагається критично оцінювати інформацію щодо товарів і послуг	**Учень / учениця:** - *аналізує* та критично *оцінює* безпечність відповідних засобів та спорядження (речі та одяг) для активного дозвілля [4 СЗО 1-4.2-1]
Демонструє різноманітні практики поведінки, які запобігають або зменшують ризики для життя і здоров'я	**Учень / учениця:** - *аналізує* власну поведінку для запобігання або зменшення ризику для життя та здоров'я [4 СЗО 1-1.1-1]; - *застосовує* правила збереження здоров'я від можливих небезпек зовнішнього середовища (водойми, сонячні промені, погодні умови, стихійні лиха тощо) [4 СЗО 1-1.1-2]; - безпечно *поводиться* в мережі Інтернет [4 СЗО 1-1.1-3]; - *застосовує* правила безпечної поведінки з бездомними тваринами [4 СЗО 1-1.1-4]

Пропонований зміст

Безпека життєдіяльності

Безпека вдома. Ймовірні наслідки власних рішень та поведінки для себе та інших. Відповідальність та доцільна поведінка в небезпечних ситуаціях (вогонь, вода, газ, побутові хімічні сполуки тощо). Правила користування джерелами водопостачання. Пожежна безпека. Правила користування обігрівальними приладами. Правила користування газовою плитою. Ознаки витоку газу. Порядок дій під час витоку газу. Опосередкована небезпека (пожежа в іншій квартирі, іншому будинку тощо). Звернення по допомогу в різні служби в разі небезпечних ситуацій.*Безпека в школі.* Ймовірні наслідки власних рішень та своєї поведінки в різних ситуаціях шкільного життя (у класі, їдальні, спортзалі тощо).

Безпека в довкіллі

Безпечна поведінка на вулиці. Безпека в населеному пункті. Правила поведінки дітей надворі. Дорожня безпека. Безпека руху пішоходів. Групи дорожніх знаків. Перехід дороги в умовах обмеженої оглядовості. Поведінка біля залізничної колії. Сигнали регулювання дорожнього руху. Види перехресть. Дорожньо-транспортні пригоди (ДТП).

Активний відпочинок. Безпека під час занять спортом та активним дозвіллям (самокат, ролики, гіроскутер, скейтборд тощо). Використання відповідних особистих засобів захисту (шолом, рукавиці, наколінники тощо) за потреби.

Безпечна поведінка у природі. Правила збереження здоров'я від можливих небезпек зовнішнього середовища (водойми, сонячні промені, погодні умови, стихійні лиха тощо). Бездомні тварини (безпечна поведінка). Ресурси, які можна використати в разі небезпеки. Поведінка в автономній ситуації на природі (якщо загубився, заблукав у лісі, горах, степу тощо). Спорядження (речі та одяг) для прогулянки на природу.

Безпека в суспільстві. Безпечна поведінка у громадських місцях. Ознаки безпечної і небезпечної ситуації. Застережні знаки («небезпека ураження електричним струмом», «легкозаймиста речовина» тощо). Вихід із непередбачених ситуацій поза межами домівки, школи (відмова від пропозицій, що можуть мати негативні наслідки тощо). Правила поведінки з підозрілими предметами та речами, забутими у громадських місцях. Правила поведінки з чужими дорослими. Звернення по допомогу у відповідні служби в разі небезпечних життєвих ситуацій. Звернення за телефонами довіри. Корисні та шкідливі впливи на вибір безпечної поведінки (однолітки, знайомі, чужі люди, ЗМІ тощо). Позитивний та негативний впливи на безпеку людей організацій та груп. Мережа Інтернет та безпека.

3. Змістова лінія «Здоров'я»	
1	**2**
Прогнозує можливі наслідки своїх дій (рішень) для себе та інших осіб	**Учень / учениця:** - *встановлює* залежність між активним способом життя та здоров'ям людини, якістю і тривалістю її життя [4 СЗО 2-2.2-5]; - *пояснює*, чому людина потребує відпочинку, фізичних вправ та раціонального харчування [4 СЗО 2-2.2-6]; - *обґрунтовує* важливість та засоби (напр.вакцинація) nf наслідки її порушення для себе та інших [4 СЗО 2-2.2-7]; - *відзначає* зміни емоцій, почуттів, настрою у співрозмовників і відповідно реагує [4 СЗО 2-2.2-8] - *досліджує* особисті відносини (конфлікт, пробачення, довіра, заздрість, підтримка) [4 СЗО 2- 2.2-9];
Спостерігає за змінами у своєму тілі залежно від фізичного стану, настрою, виду діяльності, способу життя; пояснює та приймає	**Учень / учениця:** - *описує,* як зароджується життя людини, відбувається її розвиток та дорослішання [4 СЗО 2-3.2-1]; - *оцінює* зміни у своєму тілі та зовнішньому вигляді як ознаки дорослішання [4 СЗО 2-3.2-2]; - *визначає* зміни у своєму тілі залежно від виду діяльності, звичок, настрою [4 СЗО 2-3.2-3]
Аналізує позитивний і негативний вплив на вибір здорової та безпечної поведінки	**Учень / учениця:** - *аналізує* вплив здорової поведінки та корисних звичок на здоров'я [4 СЗО 2-3.3-3]; - *пояснює*, як емоції впливають на його / її стан та стан інших [4 СЗО 2-3.3-4]; - *аналізує* вплив друзів, сім'ї, засобів масової інформації на почуття, поведінку, настрій [4 СЗО 2-3.3-5]; - *наводить* приклади позитивного впливу активного способу життя на якість та тривалість життя людини [4 СЗО 2-3.3-6]; - *аналізує* способи запобігання неінфекційним та інфекційним захворюванням [4 СЗО 2-3.3-7]; - *пояснює,* як навколишнє середовище, харчування, фізична активність, стрес та інші фактори впливають на здоров'я людини [4 СЗО 2-3.3-8];

	- *визначає* способи впливу сім'ї, друзів, однолітків, засобів масової інформації тощо на вибір здорової поведінки [4 СЗО 2-3.3-9]; - *аналізує* ризики та небезпеку вживання алкоголю, тютюну, наркотиків, можливого хибного вживання інших речовин [4 СЗО 2-3.3-10]
Сприймає критичну інформацію щодо себе та етично реагує на неї	**Учень / учениця:** - *аналізує інформацію щодо поліпшення власного розпорядку дня та враховує її* [4 СЗО 2-4.4-1];
Демонструє різноманітні практики поведінки, які запобігають або зменшують ризики для життя і здоров'я	**Учень / учениця:** - *звертається* при поганому самопочутті по допомогу до відповідних фахівців [4 СЗО 2-1.1-5]; - *описує* вияви погіршення свого здоров'я (наприклад, нежить, кашель, чхання), *припускає,* що могло спричинити захворювання [4 СЗО 2-1.1-6]; - *наводить приклади* дій, що допоможуть захистити в ситуації, яка несе загрозу здоров'ю [4 СЗО 2-1.1-7] - *здатний / -а відмовитися* від пропозиції, зокрема щодо вживання алкоголю, тютюну, інших небезпечних речовин [4 СЗО 2-1.1-8];
Обмірковує альтернативні рішення на користь здорового способу життя	**Учень / учениця:** - *обґрунтовує* свій вибір щодо здорової поведінки та уникнення вживання алкоголю, тютюну, наркотиків [4 СЗО 2-3.1-1]; - *визначає* продукти та послуги, придатні для ведення здорового способу життя [4 СЗО 2-3.1-2]; - *аналізує* шкоду алкоголю, тютюну, наркотиків [4 СЗО 2-3.1-3]; - *розрізняє* дозволені і заборонені для вживання речовини [4 СЗО 2-3.1-4]; - *визначає* альтернативи шкідливим звичкам (наприклад, ігри з друзями, заняття спортом, хобі) [4 СЗО 2-3.1-5]
Обирає діяльність, яка приносить задоволення та користь	**Учень / учениця:** - надає перевагу спорту та прогулянкам на свіжому повітрі, подорожам з родиною та друзями [4 СЗО 2-3.4-1]; - *обирає* продукти харчування, орієнтуючись на свої харчові звички, смак і розуміння їхньої користі для здоров'я [4 СЗО 2-3.4-2]

	- *визначає* улюблені страви національної кухні та аналізує їх користь [4 СЗО 2-3.4-3]
Вирішує, як діяти у повсякденних ситуаціях із користю для здоров'я, безпеки та добробуту	**Учень / учениця:** - *визначає* продукти, вживання яких потрібно обмежувати (з великим вмістом цукру, солі, жиру тощо) [4 СЗО 2-2.3-3]; - *порівнює* норми споживання різних харчових продуктів [4 СЗО 2-2.3-4]; - *пояснює*, що існують захворювання, що є наслідком вживання алкоголю, тютюну та наркотиків, та необхідність лікування цих захворювань [4 СЗО 2-2.3-5]
Намагається ощадно використовувати ресурси	**Учень / учениця:** - обгрунтовує ставлення до свого здоров'я як до важливого особистого ресурсу[4 СЗО 2-4.5-1] - помірковано використовує наявні природні ресурси (наприклад, збалансоване харчування) та особисті (наприклад, власне здоров'я, фізичні можливості) у повсякденному житті [4 СЗО 2-4.5-2]
Намагається критично оцінювати інформацію щодо товарів і послуг	**Учень / учениця:** - *вирізняє* інформацію, корисну для збереження здоров'я, на пакуваннях та етикетках (складники, дата виготовлення, термін придатності тощо) [4 СЗО 2-4.2-2]; - *визначає* вплив реклами на вибір продуктів та місць харчування [4 СЗО 2-4.2-3]
Протидіє проявам тиску, неповаги та приниження щодо себе та інших осіб, самостійно або за допомогою дорослих залежно від ризику	**Учень / учениця:** - *протидіє* виявам неповаги та приниження, наприклад, висловлюючи свою позицію, кажучи «ні» тощо [4 СЗО 2-1.2-1]; - *пояснює* іншим, що робити в ситуації, коли тебе дражнять, цькують, утискають чи залякують [4 СЗО 2-1.2-2]; - *демонструє* іншим можливість вирішення конфліктів без насильства [4 СЗО 2-1.2-3]
Поводиться етично (демонструючи сумлінність, справедливість, чесність, відповідальність та ін.)	**Учень / учениця:** - *розпізнає* та *засуджує* ознаки тиску і насилля [4 СЗО 2-1.4-1]; - *аргументує* важливість родини, роль рідних (напр., батьків) для кожної людини [4 СЗО 2-1.4-2]; - *пояснює* особливе значення для людини морального і духовного здоров'я [4 СЗО 2-1.4-3]; - *порівнює* різні види стосунків між людьми (родинні зв'язки, дружні, ділові стосунки, подружнє життя)[4 СЗО 2-1.4-4]

Планує та організовує власне навчання, чергуючи його з відпочинком	**Учень / учениця:** - *обґрунтовує потребу* власного режиму розумової праці та відпочинку [4 СЗО 2-4.1-1];

Пропонований зміст

Цінність і неповторність життя і здоров'я людини. Цілісність здоров'я. Чинники, що впливають на здоров'я. Охорона здоров'я дітей. Здоровий спосіб життя. Корисні звички. Показники здоров'я і розвитку дитини.

Розумове та емоційне здоров'я

Емоції та вплив на них подій навколишнього світу, явищ природи, поведінки інших людей. Вплив друзів, сім'ї, засобів масової інформації на почуття, поведінку, настрій. Почуття (свої та інших) у конкретних ситуаціях. Особисті відносини (конфлікт, пробачення, довіра, заздрість, підтримка). Проблемні ситуації у школі та вдома, можливості їх розв'язання. Розв'язання конфліктів із ровесниками за допомогою словесних і несловесних засобів.

Самостійна розумова праця. Способи зняття втоми (за допомогою гімнастики, дихальних вправ, музики, прогулянки, зміни виду діяльності тощо).

Фізичне здоров'я

Самопочуття. Вияви доброго та поганого самопочуття. Звернення і допомога при поганому самопочутті. Ушкодження шкіри та опіки (перша допомога та лікування). Інфекційні захворювання (причини появи, вакцинація). Відновлення здоров'я після хвороби. Неінфекційні захворювання (причини появи, спосіб життя). Профілактика порушень зору, слуху, опорно-рухового апарату у школярів. Зміни у власному тілі та зовнішньому вигляді як ознаки дорослішання.

Фізична активність. Вплив рухової активності на розвиток організму. Залежність між активним способом життя та здоров'ям людини. Оздоровче значення відпочинку на природі.

Гігієна. Охайність та особиста гігієна. Вплив гігієнічних процедур на здоров'я. Гігієна порожнини рота. Догляд за чистотою свого тіла, одягу, особистих речей. Профілактика інфекцій, що передаються контактним і повітряно-крапельним шляхом. Гігієна оселі. Повітря, його значення для здоров'я. Принципи загартовування.

Харчування. Значення харчування для життя і здоров'я людини. Збалансоване харчування. Значення води для життя і здоров'я людини. Питний режим.

Страви національної кухні. Вибір продуктів харчування (харчові звички, смак та розуміння їхньої користі та шкоди для здоров'я). Вплив реклами на вибір товарів. Термін придатності та умови зберігання харчових продуктів за їх маркуванням. Харчові отруєння. Перша допомога під час харчових отруєнь.

Соціальне здоров'я

Стосунки між людьми (родинні зв'язки, подружнє життя, дружні та ділові стосунки). Родинні стосунки. Взаємодопомога членів родини. Традиції збереження здоров'я в родині.

Взаємодія з іншими людьми. Ефективне спілкування. Уміння слухати. Знайомство з людьми. Люди з особливими потребами. Толерантність. Дружба і побудова дружніх стосунків. Вплив друзів. Вплив телебачення, комп'ютера, мобільних телефонів та інших електронних засобів на здоров'я. Вплив реклами на рішення і поведінку людей. Безпечне поводження в мережі Інтернет, можливі ризики та користь від отриманої інформації. Інформація та ситуації, які несуть загрозу здоров'ю. Протидія небажаним пропозиціям. ***Хибне використання та вживання речовин*** Безпечна поведінка у поводженні з ліками та побутовими хімічними сполуками. Ризики вживання шкідливих речовин (алкоголю, нікотину, наркотиків).	
4. Змістова лінія «Добробут»	
1	**2**
Обирає діяльність, яка приносить задоволення та користь	**Учень / учениця:** - *аналізує* якість свого життя за деякими фізичними ознаками (активність, утома, відпочинок, сон тощо) [4 СЗО 3-3.4-4]; - *пояснює, як* позитивні емоції впливають на життя людини [4 СЗО 3-3.4-5]; - *описує*, як відпочинок впливає на життя людини [4 СЗО 3-3.4-6]
Розрізняє необхідні та надмірні потреби свої та інших осіб; визначає короткострокові цілі та планує конкретні дії щодо задоволення власних потреб	**Учень / учениця:** - *прогнозує* дії, необхідні для задоволення власних потреб та потреб інших, спираючись на власний досвід [4 СЗО 3-4.3-1]; - *складає* перелік речей, необхідних для життя, і тих, від яких можна відмовитися [4 СЗО 3-4.3-2]
Прогнозує можливі наслідки своїх дій (рішень) для себе та інших осіб	**Учень / учениця:** - *окреслює* власну мету на конкретний період життя і прогнозує можливі ризики [4 СЗО 3-2.2-10]; - *аналізує,* якого успіху досягнуто у виконанні завдання і які були труднощі [4 СЗО 3-2.2-11]; - *аналізує* зусилля на шляху до успіху на прикладах відомих людей [4 СЗО 3-2.2-12]
Вирішує, як діяти у	**Учень / учениця:**

повсякденних ситуаціях із користю для здоров'я, безпеки та добробуту	- *складає* перелік продуктів харчування, спожитих за день, *аналізує* їх користь та вартість [4 СЗО 3-2.3-6]; - *поводиться* дбайливо з матеріальними цінностями (власними, своєї родини, школи, міста) [4 СЗО 3-2.3-7]
Намагається ощадно використовувати ресурси	**Учень / учениця:** - *оцінює* раціональність покупки, орієнтуючись на її корисність та ціну [4 СЗО 3-4.5-3]; - раціонально *використовує* ресурси (наприклад, збирання та утилізація сміття, зокрема харчових відходів, збереження водних ресурсів) [4 СЗО 3-4.5-4]; - *пропонує* рішення щодо економії грошей, матеріальних цінностей та природних ресурсів [4 СЗО 3-4.5-5]
Поводиться етично (демонструючи сумлінність, справедливість, чесність, відповідальність та ін.)	**Учень / учениця:** - *висловлює* та *аргументує* власну думку, поважаючи позицію інших та дослухаюсь до спільних рішень [4 СЗО 3-1.4-5]; - *оцінює* свої вчинки з позиції їхньої доброчинності [4 СЗО 3-1.4-6]; - *діє* з користю для себе та суспільства, *оцінює* можливі ризики [4 СЗО 3-1.4-7]; - *робить* вибір, орієнтуючись на доброчинність, і пояснює його [4 СЗО 3-1.4-8]; - *спілкується* з дітьми іншої статі, демонструючи повагу, приязнь та щирість у стосунках [4 СЗО 3-1.4-9]; - *вислуховує* інших для підтримки та розуміння їхніх почуттів [4 СЗО 3-1.4-10]; - *спілкується*, щоб висловити свої емоції та вдячність [4 СЗО 3-1.4-11]
Планує та організовує власне навчання, чергуючи його з відпочинком	**Учень / учениця:** - *планує* власний режим розумової праці та відпочинку [4 СЗО 3-4.1-2];
Сприймає критичну інформацію щодо себе та етично реагує на неї	**Учень / учениця:** - *досліджує* вплив реклами на особистий вибір товарів (їжі, напоїв, іграшок тощо) [4 СЗО 3-4.5-2]; - *визначає* свої сильні і слабкі сторони [4 СЗО 3-4.5-3]
Погоджується на ту роль, що здатний виконати найкраще; разом з іншими особами визначає мету	**Учень / учениця:** - *виконує* різні ролі в роботі малих груп незалежно від їх складу та наповненості [4 СЗО 3-4.7-1]; - *планує* свою роботу у групі згідно зі спільним завданням та своєю роллю [4 СЗО 3-4.7-2];

спільної роботи, намагається досягти її	- *працює* у групі, розуміючи важливість досягнення спільного результату [4 СЗО 3-4.7-3]; - *пояснює*, як розв'язати конфлікти з ровесниками за допомогою словесних і несловесних засобів [4 СЗО 3-4.7-4]
Визначає потребу у допомозі собі та іншим особам, оцінює можливості її надання	**Учень / учениця:** - *аналізує* потреби інших, *враховує* їх та шукає можливості допомоги [4 СЗО 3-1.3-6]; - *визначає*, до кого і як звернутися за допомогою [4 СЗО 3-1.3-7]
Уявляє свою мету і розповідає про те, як її досягти; пояснює, як від ставлення до навчання залежить власний успіх і добробут	**Учень / учениця:** - *моделює* власну поведінку на основі досвіду інших людей (рідні, спортсмени, довгожителі тощо) [4 СЗО 3-4.6-1]; - *створює* простий сценарій (план) тепер і в майбутньому [4 СЗО 3-4.6-2] ; - *укладає* власний розпорядок дня / тижня, корегує його відповідно до потреби [4 СЗО 3- 4.6-3]; - *ставить* короткочасні цілі та *планує* конкретні дії щодо досягнення успіху та задоволення потреб – власних та інших людей [4 СЗО 3-4.6-4]; - *пояснює,* як від його/ її ставлення до навчання залежить його успіх та добробут [4 СЗО 3-4.6-5]

Пропонований зміст

Якість життя

Якість життя людини (фізичне здоров'я та духовні цінності; доброзичливі людські стосунки; сприятливе природне середовище та побут; матеріальна забезпеченість).

Уміння вчитися

Власний розпорядок дня / тижня, корегування його відповідно до потреби. Різні способи використання свого часу (напр, навчання, гра, відпочинок). Поліпшення власних умінь (особисті практики). Відповідність робочого місця виконуваній роботі. Радість у навчанні. Успіх у навчанні та подолання труднощів. Навчання через досвід.

Культура споживання

Власні потреби (первинні і другорядні) та їх задоволення.

Вибір речей та продуктів харчування, необхідних для життя, на основі оцінювання їхньої якості, практичності, естетичного вигляду, ціни (користь та вартість). Матеріальні цінності (власні, своєї родини, школи, міста). Дбайливе ставлення та раціональне *використання* ресурсів (напр., збирання та утилізація сміття, збереження водних ресурсів); раціональність покупки (корисність та ціна). Роль реклами у споживанні

послуг та продукції.

Підприємливість
Ідеї та можливості. Можливості для створення цінності в моїй спільноті. Бажане майбутнє (прості сценарії). Пошук ідей. Цінність ідеї (власної та інших). Правила використання ідей інших людей (доброчесність). Поведінка, приязна до навколишнього середовища, яка приносить користь спільноті.
Ресурси. Потреби, бажання, інтереси та цілі. Відповідальне використання ресурсів (природних та особистих). Час як рідкісний ресурс. Джерела допомоги для власної діяльності зі створення цінності. *Фінансова грамотність.* Складання бюджету простого виду діяльності. Символи, пов'язані з грошима. Види прибутку для сімей.
Трансформація в дії. Проблеми, які впливають на спільноту (напр., клас) та шляхи їх вирішення. Визначення цілей простого виду діяльності зі створення цінності. Якості та здібності, необхідні для різних видів роботи. Ризики. Помилки, страх помилки, право на помилку. Співпраця у команді для створення цінності. Ролі в роботі малих груп. Успіх та його досягнення.

Доброчинність. Потреби інших, їх урахування та пошук можливості допомоги. Вплив на життя людини позитивних емоцій і негативних переживаннь. Повага до оточуючих. Поведінка, зорієнтована на закони доброчинності (сумлінність, чесність, відповідальність, мужність та відданість). Зміни, спричинені діями людей у соціальному, культурному, економічному контексті.

Громадянська та історична освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітню програму громадянської та історичної освітньої галузі створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою громадянської та історичної освітньої галузі для загальної середньої освіти є створення умов для формування в учня / учениці власної ідентичності та готовності до змін через усвідомлення своїх прав і свобод, осмислення зв'язків між історією і теперішнім життям; плекання активної громадянської позиції на засадах демократії та поваги до прав людини, набуття досвіду співжиття за демократичними процедурами.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** громадянської та історичної освіти у початковій школі є:

• здобуття знань про сучасність і минуле своєї родини, місцевої громади, Батьківщини, людства, формування відповідного віковим можливостям розуміння змісту пам'ятних для себе та для громадян України подій;

• утвердження власної гідності, формування цінності свободи і прав людини, усвідомлення своєї належності до родини, місцевої та шкільної громад, українського народу, вироблення відповідального ставлення до власної діяльності та діяльності інших;

• формування умінь орієнтуватися в історичному часі та соціальному просторі, знаходити та опрацьовувати доступну для себе суспільну інформацію, пояснювати її зміст та передавати породжені нею враження і думки;

• удосконалення набутих дітьми в дошкільному віці позитивних моделей поведінки у громадських місцях та опанування нових, пов'язаних із діяльністю школяра / школярки;

• розвиток здатності обстоювати власну думку та приймати інших, вирізняти вияви нерівності, несправедливості та дискримінації;

• створення умов для набуття успішного досвіду конструктивної взаємодії та громадянської поведінки.

Для формування ідентичності та громадянської компетентності учнів програма пропонує опановувати потрібні для цього знання, вміння та навички громадянської поведінки та виховувати громадянські чесноти в межах таких ***змістових ліній***: «Я – Людина», «Я серед людей», «Моя культурна спадщина», «Моя шкільна і місцева громади», «Ми – громадяни України. Ми – європейці».

Змістова лінія ***«Я – Людина»*** передбачає залучення учня / учениці до опрацювання та використання для самоідентифікації елементарної інформації про людину як унікальну у Всесвіті істоту, яка творить себе як особистість, формує свій характер і розвиває цінні якості у процесі пізнавальної і трудової діяльності. Навчання в межах цієї змістової лінії сприяє самопізнанню учнів, усвідомленню власних потреб, уподобань, здібностей та інтересів, заохочує обирати цілі особистісного зростання (бути відповідальним, чесним тощо), допомагає утверджувати гідність та неповторність будь-якої людини.

Змістова лінія ***«Я серед людей»*** забезпечує усвідомлення ролі зв'язків, які існують між людьми, значення рідні, друзів, приятелів, спільнот, із якими дитина себе ідентифікує. Навчання в межах цієї змістової лінії сприяє набуттю досвіду громадянської поведінки та свідомому виборові норм і моделей поведінки, часто за певними взірцями.

Змістова лінія ***«Моя культурна спадщина»*** дає змогу учнівству усвідомити вкоріненість у національну, а також рідну за етнічним походженням культуру, власну належність до європейської цивілізації. Учні/ учениці отримують можливість дослідити місцеві пам'ятки, пізнати традиції та минуле своєї родини, рідної етнічної групи, нації. Навчання в межах цієї змістової лінії сприяє розумінню значущості та різноманітності культурних надбань людства, формуванню умінь пізнавати минуле.

Змістова лінія ***«Моя шкільна і місцева громади»*** забезпечує розуміння учнем/ ученицею базових норм шкільного та місцевого громадського життя, дає йому/ їй змогу посильно долучатися до їх відтворення та модернізації. Пізнання шкільних і місцевих традицій, ознайомлення з громадянськими вчинками земляків, діяльністю шкільної адміністрації, місцевих органів влади та добровільних асоціацій, зорієнтованих на громадські справи, сприяє набуттю учнями первинного досвіду громадянської дії, демократичної поведінки та конструктивної взаємодії. Навчання в межах цієї змістової лінії забезпечує вироблення вмінь висловлювати та обстоювати свою думку та приймати інших, висувати власні ініціативи, планувати й організовувати посильні для дітей молодшого шкільного віку громадські справи.

Змістова лінія ***«Ми – громадяни України. Ми – європейці»*** дає учневі / учениці елементарні уявлення про національну символіку та державні атрибути України, націю (народ), державу, політику, владу, ключові події в історії України, підводить до прийняття демократичних цінностей та ідей євроатлантичної інтеграції Батьківщини. У межах цієї змістової лінії на прикладі відомих історичних постатей та національних героїв школярі усвідомлюють цінності патріотизму, активної громадянської позиції, самоповаги та ін.

Змістові лінії громадянської та історичної освітньої галузі у початковій школі мають бути реалізовані оптимальними для кожного елементу змісту та навчальної цілі інтерактивними методами, із використанням інформаційних технологій.

Результати навчання і пропонований зміст
3 – 4-ті класи

Обов'язкові результати навчання	**Очікувані результати навчання**
1. Змістова лінія «Я – Людина»	
1	**2**
Визначає свої риси характеру, моральні якості; розповідає про свої мрії та пояснює шляхи їх здійснення	**Учень / учениця:** - *розповідає* про осіб, на яких хоче бути схожим / -ою, *пояснює* чому [4 ГІО 1-6.1-1]; - *аналізує*, що йому / їй вдається, а що – ні [4 ГІО 1-6.1-2]; - *розпізнає* та *описує* свої емоції, почуття, переживання [4 ГІО 1-6.1-3]; - *ділиться* своїми *мріями* та *планами* [4 ГІО 1-6.1-4]; - *визначає* свої потреби, *відрізняє* їх від бажань [4 ГІО 1-6.1-5]; - *формулює* мету та цілі; *планує* дії, які приведуть до їх досягнення [4 ГІО 1-6.1-6]; - *аналізує*, які якості йому / їй потрібні для досягнення мети [4 ГІО 1-6.1-7]; - *описує* важливість сумлінності та моральних якостей [4 ГІО 1-6.1-8]
Визначає послідовність подій; співвідносить одиниці вимірювання часу	**Учень / учениця:** - *переказує* окремі факти власної біографії, правильно визначаючи послідовність подій [4 ГІО 1-1.1-1]; - *укладає* розклад дня, тижня, співвідносячи його з життям інших членів сім'ї [4 ГІО 1-1.1-2]
Встановлює кількість поколінь у своїй родині, розкриває зв'язки між теперішнім та	**Учень / учениця:** - *розпитує* про попередні покоління у своєму роді; *розповідає* про життя найдавнішого покоління, відомого у своєму роді [4 ГІО 1-1.2-1]; - *знаходить* інформацію про дитинство, дозвілля попередніх поколінь, *презентує* здобуту інформацію, *визначаючи*,

попередніми поколіннями	що змінилося, а що залишилося схожим на його/її дитинство [4 ГІО 1-1.2-2]
Виявляє та засуджує негідну поведінку; розпізнає випадки порушення прав дитини; пояснює, до кого можна звернутися, коли ображають та/або принижують його чи інших осіб, відповідно діє в таких ситуаціях	**Учень / учениця:** - *пояснює*, які права він / вона має [4 ГІО 1-6.2-1]; - *аргументує,* що права людини, зокрема дитини, завжди слід поважати та захищати [4 ГІО 1-6.2-2]; - *пояснює*, чому слід реагувати на факти зневаги до людської гідності та порушень прав дитини; *поводиться* так, щоб не ображати гідність інших (дітей і дорослих) [4 ГІО 1-6.2-3]; - *висловлює* своє ставлення до порушення прав дитини та до дій на захист цих прав за допомогою виражальних засобів мистецтва (оповідає, малює, театралізує та ін.) [4 ГІО 1-6.2-4]; - *радить* друзям / однокласникам, куди можна звернутися по захист, коли порушують права дитини [4 ГІО 1-6.2-5]; - на прикладі текстів / медіатекстів та власного досвіду *відстоює думку*, що принизливе покарання недопустиме [4 ГІО 1-6.2-6]
Пропонований зміст ***Росту*** Моя біографія. Мій характер. Що у мене спільного з моїми батьками та іншими родичами? Я роздумую, яким / якою хочу бути. ***Пізнаю світ*** Умію поставити запитання. Знаю, де шукати і як знаходити відповіді. Характеризую людей, книжкових персонажів та героїв фільмів (мультфільмів тощо) за їхніми моральними якостями. Я розумію, що таке «особистий простір», та поважаю приватність інших людей. ***Іду до мети*** Я ставлю собі мету і планую, як її досягнути. ***Відстоюю права людини, зокрема дитини*** Чому права людини, зокрема дитини, записують у міжнародні та державні документи? Що робити, аби не порушувалися права людини, зокрема дитини? Гідність людини. Недопустиміть принижень, принизливих покарань.	
2. Змістова лінія «Я серед людей»	
Досліджує своє	**Учень / учениця:**

походження, родовід, визначає свою роль у школі, громаді, державі; досліджує, які традиції і свята шанують у родині, родинах друзів та однокласників, ставиться з повагою до цих традицій і свят	- *створює* родинне дерево, *досліджує* життя своїх родичів, *добирає* джерела для створення родинного дерева та знаходить потрібну йому / їй інформацію [4 ГІО 2-7.1-1]; - *описує* традиції і свята у своїй родині, традиції та свята своїх друзів / однокласників / земляків; *виокремлює* спільне і відмінне [4 ГІО 2-7.1-2]; - *обґрунтовує* на прикладі власної родини важливість традицій [4 ГІО 2-7.1-3]; - *виявляє інтерес* до власних традицій і традицій інших сімей / культур, *ставиться до них із повагою* [4 ГІО 2-7.1-4]; - *досліджує* родинні та шкільні звичаї [4 ГІО 2-7.1-5]; - *бере участь* у підготовці класних і шкільних святкувань [4 ГІО 2-7.1-6]
Визначає мету спільної роботи; планує послідовність дій групи для виконання завдання; погоджується на роль, яку здатний виконати найкраще	**Учень / учениця:** - самостійно та з іншими *знаходить можливості* допомогти [4 ГІО 2-7.2-1]; - *взаємодіє* з іншими на основі спільних цілей, *дотримується правил співпраці* у парі, групі [4 ГІО 2-7.2-2]; - *переконує* друзів у важливості дотримання правил у процесі взаємодії, *ілюструє* цю думку прикладами (із власного досвіду, літератури) [4 ГІО 2-7.2-3]; - *виконує* різні ролі під час роботи у групі [4 ГІО 2-7.2-4]; - *оцінює* свій внесок та внесок інших у досягнення спільних цілей; *визначає*, у яких ролях він/ вона працює найкраще [4 ГІО 2-7.2-5]; - *підтримує* та *заохочує* інших, *демонструє емпатію* під час роботи в групі [4 ГІО 2-7.2-6]; - *аргументує* значущість сумлінної праці в групі [4 ГІО 2-7.2-7]
Спілкується з урахуванням особливостей інших людей; пояснює, чому потрібно діяти справедливо	**Учень / учениця:** - *доводить* на конкретних прикладах важливість приймати кожну людину як неповторну та рівну іншим, незалежно від її раси, кольору шкіри, переконань, статі, походження, майнового стану, місця проживання, фізичних і розумових особливостей та інших ознак [4 ГІО 2-6.3-1]; - *аргументує* цінність різних людей у класі / школі / спільноті [4 ГІО 2-6.3-2]; - *добирає приклади* поведінки персонажів та життєвих ситуацій, щоб проілюструвати важливість рівності між людьми [4 ГІО 2-6.3-3]; - *аналізує* наслідки порушення особою засад рівності та справедливості [4 ГІО 2-6.3-4]; - *пояснює*, що кожна людина має право на приватний простір [4 ГІО 2-6.3-5]; - *аргументує*, чому не можна цькувати інших [4 ГІО 2-6.3-6]; - *пояснює,* як діяти, коли ти стаєш свідком або жертвою цькування [4 ГІО 2-6.3-7]; - *моделює* поведінку в ситуаціях некоректного спілкування та свавілля з боку однолітків / дорослих [4 ГІО 2-6.3-8]

Розрізняє об’єкти загального користування і власні об’єкти; протидіє (залучаючи дорослих) порушенням правил поведінки в публічних місцях	**Учень / учениця:** - *оцінює* відповідність поведінки (людей / персонажів) у громадському просторі встановленим правилам [4 ГІО 2-2.3-1]; - *обмірковує* раніше встановлені правила у громадському просторі та, за потреби, *створює* спільно з іншими нові / додаткові правила [4 ГІО 2-2.3-2]; - *відповідально ставиться* до власного і громадського майна [4 ГІО 2-2.3-3]
Пропонований зміст ***Вивчаю своє минуле*** Моє минуле, минуле мого роду. Родинне дерево. Традиції та свята. Чому для мене важливі звичаї та свята? Які пам’ятні дати і чому актуальні для сучасників? ***Взаємодію у спільноті*** Що таке рівність? Що таке справедливість? Що таке дискримінація? Що таке цькування (булінг) та як на нього реагувати? Як люди взаємодіють у спільноті? Приватний простір. Методи ненасильницького спілкування. Що я можу зробити для інших? Які ролі я вмію і люблю виконувати в групі?	
3. Змістова лінія «Моя культурна спадщина»	
1	**2**
Розпізнає відомі об’єкти соціального середовища, планує прогулянку/ подорож/ екскурсію до об’єктів культурної спадщини рідного краю, України	**Учень / учениця:** - *орієнтується* в місцевості, у якій проживає [4 ГІО 3-2.1-1]; - *розпитує* дорослих про походження географічних назв рідного краю [4 ГІО 3-2.1-2]; - *виявляє інтерес* до подорожей Україною і світом [4 ГІО 3-2.1-3]; - *укладає* маршрути (користуючись схематичним планом, малюнками, фото, відео) прогулянок у межах свого населеного пункту та його околиць, зокрема місцями пам’яті, *пояснює*, чому ці місця важливі [4 ГІО 3-2.1-4]; - *описує* віртуальну подорож до об’єктів культурної спадщини рідного краю, України, світу, ілюструючи її світлинами [4 ГІО 3-2.1-5]
Пояснює цінність природи для життя та роль діяльності людини в освоєнні навколишнього світу	**Учень / учениця:** - *підбирає приклади*, які пояснюють взаємозалежність людини і природи [4 ГІО 3-2.2-1]; - *виявляє* та *пояснює* вплив часу і людей на пам’ятки культури [4 ГІО 3-2.2-2]; - *аналізує* приклади поведінки, приязної / шкідливої до навколишнього середовища, та її наслідки [4 ГІО 3-2.2-3]

Виокремлює факти, які викликають сумніви; знаходить інформацію, яка спростовує або підтверджує сумніви; пояснює можливі наслідки поширення неправдивої інформації	**Учень / учениця:** - *збирає інформацію* про походження географічних назв рідного краю *з різних джерел* [4 ГІО 3-3.3-1]; - *ставить запитання* дорослим і одноліткам щодо інформації, яка викликає сумнів або є незрозумілою [4 ГІО 3-3.3-2]; - *порівнює* різні відомості, на підставі інформації, зібраної з різних джерел, *пропонує власний висновок* [4 ГІО 3-3.3-3]; - *добирає* і *перевіряє* дані на користь своєї версії [4 ГІО 3-3.3-4]; - *наводить приклади* неправдивої інформації, *аналізує* наслідки її поширення [4 ГІО 3-3.3-5]
Знаходить потрібну інформацію про минуле і сучасне; добирає джерело інформації відповідно до потреб і зацікавлень	**Учень / учениця:** - *добирає джерела* для створення презентації про культурну подію [4 ГІО 3-3.1-1]; - *шукає й опрацьовує інформацію* про пам'ятки культури рідної місцевості / України [4 ГІО 3-3.1-2]; - *знаходить потрібну інформацію* про винахідників, діячів культури і мистецтва відповідно до власних зацікавлень [4 ГІО 3-3.1-3]; - *досліджує* декоративно-ужиткове мистецтво рідного краю, України, світу [4 ГІО 3-3.1-3]; - *встановлює залежність* між розвитком засобів пересування та освоєнням нового простору [4 ГІО 3-3.1-4]
Пропонований зміст ***Вивчаю культурну спадщину*** Що споруди, твори мистецтва розповідають про минуле? Що можна довідатися про історію від дорослих? Як шукати інформацію про минуле і перевіряти її достовірність? Відомі особи культури і мистецтва України та світу з різних історичних періодів. Видатні спортсмени/ спортсменки України. ***Люблю мандрувати*** Історичні та культурні пам'ятки рідного краю, України, світу. Хто їх створив? Способи мандрування. Як орієнтуватися у просторі? Українські та іноземні мандрівники і першовідкривачі. ***Я і довкілля*** Походження топонімів рідного краю. Вплив людини на природу (позитивний і негативний) і природи на людину. Роль наукових та технічних винаходів минулого у нашому житті. Українські та іноземні винахідники.	
4. Змістова лінія «Моя шкільна та місцева громади»	
Формулює власну думку щодо вчинку, події,	**Учень / учениця:** - *вирізняє* суспільно значущі вчинки та події [4 ГІО 4-5.1-1];

пам’ятки культури; добирає прості докази; дотримується послідовності викладення думок	- *пояснює*, які вчинки корисні для спільноти [4 ГІО 4-5.1-2]; - *презентує власні дослідження* життя визначних людей, які навчалися у рідній школі, мешкають або мешкали у громаді, *пояснює* їхню роль у житті місцевої спільноти [4 ГІО 4-5.1-3]; - *описує* пам’ятки культури рідної місцевості, які він / вона вважає важливими, *пояснює* чому [4 ГІО 4-5.1-4]
Визначає разом з однокласниками та використовує правила та процедури вирішення питань, які стосуються життя класу; пояснює, як власний вибір та дії можуть вплинути на інших осіб	**Учень / учениця:** - *пояснює*, навіщо потрібні правила [4 ГІО 4-8.1-1]; - *використовує* правила та процедури вирішення питань, що стосуються життя класу [4 ГІО 4-8.1-2]; - *пояснює*, чому довіра є обов’язковою умовою співпраці [4 ГІО 4-8.1-3]; - *укладає* правила, дотримання яких забезпечує взаємну довіру в родині і школі, дотримується цих правил [4 ГІО 4-8.1-4]; - *пояснює*, які він / вона має обов’язки в класі, школі, родині, громаді та чому [4 ГІО 4-8.1-5]; - *пояснює*, як життя у спільноті допомагає іншим та йому / їй особисто [4 ГІО 4-8.1-6]; - *обирає приклади* (з життя, текстів / медіатекстів), що ілюструють відповідальність людини за власне рішення [4 ГІО 4-8.1-7]; - *пояснює* на власному досвіді, як його / її вибір може вплинути на інших осіб [4 ГІО 4-8.1-8]; - *бере участь* у виборах лідерів класу, *аналізує* та *оцінює* їхню роботу [4 ГІО 4-8.1-9]
Розповідає про свої досягнення, досягнення класу, своєї родини, школи, громади; аналізує проблеми класу, школи, громади та пропонує варіанти їх розв’язання; пояснює фактори, які допомогли досягти успіху або призвели до виникнення проблеми; долучається до справ, корисних для класу, школи, громади	**Учень / учениця:** - *визначає* разом із класом бажане майбутнє своєї школи / громади та *ідентифікує* проблему, яку треба для цього вирішити [4 ГІО 4-8.2-1]; - *шукає* причини визначеної проблеми своєї школи / громади, *долучається* до складання плану щодо її вирішення [4 ГІО 4-8.2-2]; - *бере участь* у вирішенні проблеми своєї школи / громади, *обґрунтовує* цінність волонтерства [4 ГІО 4-8.2-3]; - у складі команди *збирає інформацію і презентує* історію про досягення класу, школи чи місцевої громади, *пояснює* фактори, які допомогли досягти успіху [4 ГІО 4-8.2-4]; - *бере участь* у подіях, організованих на рівні школи, і *пояснює свою роль* у них [4 ГІО 2-8.2-5]
Пропонований зміст	

Я у школі Що таке школа і як вона працює? Як ухвалюють рішення у школі? Як я можу вплинути на те, що відбувається в моєму класі і школі? Навіщо потрібні шкільний статут, шкільні правила, шкільне самоврядування? Виявлення проблем класу/ школи. Учнівський проект. ***Дію в громаді*** Моя громада. Люди місцевої громади: вчинки, їхня мотивація та цінність для громади. Волонтерство: навіщо та як допомагати іншим? Що я можу зробити, щоб у моїй громаді жилося краще?

5. Змістова лінія «Ми – громадяни України. Ми – європейці»	
1	**2**
Визначає послідовність подій; співвідносить одиниці вимірювання часу	**Учень / учениця:** - *описує* історичні події та діяльність видатних історичних осіб [4 ГІО 5-1.1-1]; - *співвідносить* відомості про найважливіші історичні події в часі [4 ГІО 5-1.1-2]
Збирає інформацію на тему, яка цікавить; визначає важливі і менш важливі відомості та обґрунтовує це; порівнює події, вчинки осіб	**Учень / учениця:** - *добирає* (з різних джерел) і *представляє* загальні відомості про Україну та інші держави [4 ГІО 5-4.1-1]; - *виявляє* (зокрема з родинних історій) *зв'язки* між українцями та іншими народами [4 ГІО 5-4.1-2]; - *порівнює* відомі історичні події та діяльність історичних діячів за наданим планом [4 ГІО 5-4.1-3]
Наводить приклади культурно-історичної спадщини України; виокремлює важливі для громадян України події, пояснює, як вони впливають на життя	**Учень / учениця:** - самостійно й у складі групи *робить презентацію* про пам'ятки культури та історичні пам'ятки рідної місцевості / України [4 ГІО 5-1.3-1]; - *розрізняє* важливі та другорядні події особистого життя / життя інших (друзів, батьків), класу, мешканців України [4 ГІО 5-1.3-2]; - *переконує* у важливості відзначення державних свят і знаменних (ювілейних) дат, *обмірковує*, як ці події / визначні особи вплинули на сучасність [4 ГІО 5-1.3-3]; - *досліджує* традиції і звичаї свого регіону, *порівнює* їх із традиціями інших регіонів України, з європейськими традиціям [4 ГІО 5-1.3-4]

Виражає різними способами уявлення про відомі історичні події, пам'ятки культури, видатних людей	**Учень / учениця:** - *розповідає* про громадянську позицію видатних осіб (чоловіків і жінок) української історії, науки, культури, спорту, підприємництва [4 ГІО 5-4.2-1]; - *використовує* засоби мистецтв (вірш, сценка, малюнок тощо) для вираження свого ставлення до історичної події / постаті [4 ГІО 5-4.2-2]
Виокремлює в тексті окремі події, персонажі, поняття; формулює зрозумілі запитання про людей, минулі чи теперішні події	**Учень / учениця:** - *указує* на благородні / ганебні вчинки історичних осіб, *пояснює* мотиви свого ставлення до таких вчинків [4 ГІО 5-3.2-1]; - *визначає* в текстах ситуації, у яких ідеться про порушення прав людини, зокрема і прав дитини [4 ГІО 5-3.2-2]
Пояснює, що означає бути громадянином України та як Україна пов'язана з Європою.	**Учень / учениця:** - *пояснює* (на прикладах), що означає бути громадянином України [4 ГІО 5-8.3-1]; - аргументовано *оцінює* значущість для себе, родини державних свят України (День незалежності України, День Конституції України, День захисника України, День Соборності України) [4 ГІО 5-8.3-2]; - *пояснює,* як Конституція України – найважливіший документ держави, впливає на його/ її життя і життя всіх громадян України [4 ГІО 5-8.3-3]; - *розмірковує* про роль законів у своєму житті, житті інших людей колись і тепер [4 ГІО 5-8.3-4]; - *знаходить інформацію* про інші країни Європи та світу, *порівнює* їх з Україною за наданим планом або самостійно [4 ГІО 5-8.3-5]
Пропонований зміст ***Я – громадянин/ громадянка України*** Якою державою є Україна? Що об'єднує громадян України? Боротьба українців за державність і незалежність. Що таке демократія? Які ознаки демократії в державі та суспільстві? Борці за демократію та права людини в Україні. ***Творці Української держави*** Відомості про видатних осіб української історії, які зробили значний внесок у розвиток Української державності: князі (княгиня) доби Київської Русі, козацькі гетьмани та отамани, діячі періоду Української Революції 1917 – 1921 рр. Українські меценати минулого. ***Я у Європі і світі***	

Держави-сусіди України. У яких країнах живуть українці? Як і навіщо держави об'єднуються? (ЄС, НАТО тощо). Які проблеми існують у світі? (тероризм, війни, зміни клімату).

Мистецька освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітню програму цієї галузі створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою навчання мистецтва для загальної середньої освіти є формування культурних цінностей у процесі пізнання мистецтва та художньо-творчого самовираження в особистому та суспільному житті; плекання пошани до національної і світової мистецької спадщини.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** навчання мистецтва у початковій школі є:

- збагачення духовного світу учня / учениці під час сприймання мистецтва та художньої творчості; виховання шани до національної і світової культурної спадщини;
- набуття досвіду творення художніх образів через опанування елементарними мистецькими вміннями; розвиток загальних і спеціальних мистецьких здібностей;
- розкриття творчого потенціалу особистості; стимулювання художньо-образного мислення, художніх інтересів; виховання естетичного смаку; сприяння творчому самовияву та розвитку індивідуального стилю учня / учениці через мистецтво;
- розвиток уміння інтерпретувати твори мистецтва, висловлювати враження та особистісне ставлення до них; засвоєння початкових знань про види мистецтва, особливості їхньої художньо-образної мови, зокрема у взаємозв'язках;
- формування вміння презентувати й оцінювати власну творчість, плекання потреби у самовдосконаленні;
- формування вміння взаємодіяти з іншими через мистецтво, виявляти зв'язки мистецтва з природним і соціокультурним середовищем;
- виховання здатності застосовувати мистецтво для отримання задоволення та емоційного самопізнання.

Реалізація окресленої мети та завдань здійснюється за ***змістовими лініями***: «Художньо-практична діяльність», «Сприймання та інтерпретація мистецтва», «Комунікація через мистецтво».

Змістова лінія ***«Художньо-практична діяльність»*** націлює на розвиток креативності та мистецьких здібностей учнів через практичне засвоєння основ художньої мови різних видів мистецтва та способів художньо-творчого самовияву. Ця змістова лінія реалізується через

формування в учнів умінь застосовувати різні виражальні засоби для творення художніх образів, імпровізування та естетичного перетворення довкілля, а також формування уявлень про можливість і способи впливати на емоційний стан завдяки мистецькій діяльності.

Змістова лінія ***«Сприймання та інтерпретація мистецтва»*** спрямована на пізнання цінностей, що несуть твори мистецтва. Її реалізація передбачає розвиток емоційної сфери учнів, збагачення естетичного досвіду, формування в них умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати мистецтво, виявляючи до нього емоційно-ціннісне ставлення, а також формування уявлень про можливість і способи впливати на свій емоційний стан завдяки сприйманню творів мистецтва.

Реалізація змістової лінії ***«Комунікація через мистецтво»*** націлена на соціалізацію учнів через мистецтво, усвідомлення ними свого «Я» (своїх мистецьких можливостей). Змістова лінія передбачає формування в учнів умінь презентувати себе і свої досягнення, критично їх оцінювати, взаємодіяти з іншими через мистецтво у середовищі, зокрема в різних культурно-мистецьких заходах, обговореннях тощо.

Мистецька освітня галузь може реалізуватися через інтегровані предмети або предмети за окремими видами мистецтва: наприклад, музичне мистецтво, образотворче мистецтво тощо за умови реалізації упродовж циклу навчання всіх очікуваних результатів галузі.

Результати навчання і пропонований зміст

3–4-й класи

Обов'язкові результати навчання	**Очікувані результати навчання**
1.	**2.**
1. Змістова лінія «Художньо-практична діяльність»	
Добирає засоби і способи для творення художнього образу	**Учень / учениця:** - *співає* вокальні вправи, дитячі пісні (зокрема музичний фольклор), *добирає* засоби виразності (темп, динаміку, штрихи), необхідні для відтворення настрою, характеру; *стежить* за точністю інтонування, чіткістю дикції (вимови); *виконує* прості канони [4 МИО 1-1.1-1]; - *стежить* за співацькою поставою, диханням [4 МИО 1-1.1-2]; - *грає* в ансамблі нескладні композиції (трикутники, бубни, сопілка (як індивідуальний інструмент), ксилофон, синтезатор тощо) [4 МИО 1-1.1-3];

	- самостійно *добирає* тембр музичного інструменту для передачі відповідного образу, пояснює свій вибір [4 МИО 1-1.1-4]; - *орієнтується* в нотному записі, необхідному для виконання [4 МИО 1-1.1-5]; - *читає* і *виконує* найпростіші ритмічні партитури, зокрема в різних темпах та динаміці [4 МИО 1-1.1-6]; - *виконує* прості площинні живописні та графічні зображення [4 МИО 1-1.1-7]; - *ліпить* із пластичних матеріалів різними (простими) прийомами і способами, *створює* прості об'ємні композиції [4 МИО 1-1.1-7]; - *виконує* замальовки з натури та за уявою [4 МИО 1-1.1-7]; - *добирає* художні матеріали, відповідно до виду мистецтва (образотворче, декоративно-прикладне), у якому працює [4 МИО 1-1.1-8]; - *здійснює* елементарну стилізацію форм оздоблювальних елементів різних видів декоративно-прикладного мистецтва (народна іграшка, розпис, витинанка, писанка тощо) [4 МИО 1-1.1-9]; - *самостійно створює* просту, зокрема орнаментальну, композицію (графічну, живописну, декоративну, об'ємну), *використовує* всю площину аркуша [4 МИО 1-1.1-10]; - *визначає* головне і другорядне в композиції, враховуючи основні пропорції зображуваних предметів, *добираючи* відповідні засоби та способи [4 МИО 1-1.1-10]; - *використовує* елементарні закони перспективи (одне за іншим; ближче – більше та яскравіше, далі – менше та блідіше), передаючи плановість простору у площинних зображеннях [4 МИО 1-1.1-10]; - *обирає* формат аркуша (прямокутник, квадрат, коло) для кращого втілення задуму [4 МИО 1-1.1-11]; - *користується* художніми матеріалами, палітрою, пензлями, стеками, ножицями тощо [2 МИО 1-1.1-13]; - *вирізує, конструює та створює* прості композиції з паперу, художніх, природних та різних підручних матеріалів, самостійно *добирає* складові композиції [4 МИО 1-1.1-14]; - *дотримується* охайності, правил техніки безпеки [4 МИО 1-1.1-15]; - *організовує* робоче місце [4 МИО 1-1.1-16]; - *виконує* нескладні ролі (у тому числі, пісні «у ролях»), *добирає засоби* вираження (темп, тембр голосу, динаміку, рухи, міміку) [4 МИО 1-1.1-17]; - *грає* елементарні театральні етюди (самостійно *обирає* відомих персонажів та перевтілюється у них, зокрема *імітує* характерні рухи, ходу, звуки тощо) [4 МИО 1-1.1-18]; - *вправляється* над інтонацією, мовленням, диханням; дикцією, мімікою, жестами [4 МИО 1-1.1-19];

	- *дотримується* загальноприйнятих правил поведінки в закладах культури та мистецтва (театрі, музеї тощо)[4 МИО 1-1.1-20]; - *рухається* під музику*, добираючи* відомі танцювальні елементи (народні, сучасні); *узгоджує* свої рухи з музичним супроводом (співом), *орієнтується* у просторі [4 МИО 1-1.1-21]
Експериментує, використовуючи відомі техніки художньо-творчої діяльності, зі звуками, ритмами, рухами, лініями, кольорами, формами, матеріалами тощо, поєднуючи елементи для втілення ідеї в художньому образі	**Учень / учениця:** - *придумує* образи, використовуючи знайомі засоби та способи творення образів (звуки, слова, пантоміму, рухи, лінії, кольори тощо), якими може виразити свої почуття та емоції, застосовує їх окремо чи у поєднанні, *не боїться творити* [4 МИО 1-1.2-1]; - *імпровізує* голосом (музичні, мовленнєві інтонації), на музичних інструментах [4 МИО 1-1.2-2]; - *створює* варіанти ритмічного супроводу до пісні, самостійно добирає інструменти для супроводу [4 МИО 1-1.2-3]; - *створює* фрагментарні зображення в процесі експериментування з кольорами, лініями, формами тощо [4 МИО 1-1.2-4]; - *імпровізує* засобами пантоміми (міміка, жести) [4 МИО 1-1.2-5]; - *експериментує* з утіленням одного образу засобами різних видів мистецтва [4 МИО 1-1.2-6]; - елементарно *стилізує* форми оздоблювальних елементів різних видів декоративно-прикладного мистецтва (народна іграшка, розпис, витинанка, писанка тощо) [4 МИО 1-1.2-7]; - *ліпить* із пластичних матеріалів різними (простими) прийомами і способами [4 МИО 1-1.2-8]
Спостерігає за навколишнім світом, фіксує в різний спосіб цікаві явища; використовує їх у творчій діяльності; пропонує ідеї оздоблення місця, де навчається, живе; реалізує їх	**Учень / учениця:** - *досліджує довкілля, виявляє* цікаві, незвичайні об’єкти для створення художніх образів, *фіксує їх* у різний спосіб (фото, аудіо, відеозйомка, замальовки тощо) [4 МИО 1-1.3-1]; - *створює* елементи композиції / декору для оформлення середовища, в якому живе і навчається; за потреби, використовує побачене і почуте в художньо-творчій діяльності [4 МИО 1-1.3-2]; - *організовує* середовище навколо себе: *пропонує* ідеї його оформлення. можливі засоби їх художнього втілення та реалізовує їх [4 МИО 1-1.3-3]

самостійно або за допомогою інших осіб	
Розпізнає власні емоції від сприйняття мистецьких творів, обирає твори і види художньо-творчої діяльності відповідно до свого настрою; пояснює, від чого одержує насолоду у власній творчості	**Учень / учениця:** - *визначає* улюблені види мистецької діяльності, займається ним/ ними у вільний час для задоволення; *пояснює*, від чого одержує насолоду у своїй творчості [4 МИО 1-3.4-1]; - *розпізнає* і *виражає* власні емоції від художньої творчості [4 МИО 1- 3.4-2]; - *обирає* види художньо-творчої діяльності відповідно до свого настрою, *виявляє* свої почуття та емоції у творчості [4 МИО 1-3.4-3]

Пропонований зміст

Спів (створення образу, настрою; добір засобів виразності). Виконання простих канонів. Гра на музичних інструментах: створення варіантів ритмічного супроводу до пісні, гра в ансамблі (зокрема за ритмічними партитурами) тощо. Імпровізації голосом, пластикою, на музичних інструментах. Ознайомлення з нотною грамотою, необхідною для виконання.

Малювання графічними та живописними матеріалами. Добір і використання різних відомих засобів образотворчої виразності для створення візуальних образів. Розміщення зображень на аркуші, у просторі, компонування елементів композиції (площинна, об'ємна), відтворення плановості простору у площинних зображеннях. Дослідження довкілля, виявлення цікавих, незвичайних об'єктів для створення художніх образів. Вирізування, конструювання з паперу та інших підручних матеріалів. Робота з природними матеріалами. Елементарна стилізація форм оздоблювальних елементів різних видів декоративно-прикладного мистецтва (народна іграшка, розпис, витинанка, писанка тощо). Ліплення з пластичних матеріалів різними (простими) прийомами і способами. Прикрашання місця, де учень/ учениця навчається, живе. Організація робочого місця. Дотримання охайності та правил техніки безпеки.

Інсценізація, найпростіші театральні етюди (створення театралізованих образів, зокрема під час рольового виконання пісні). Відтворення елементарних танцювальних елементів. Імпровізації засобами пантоміми (міміка, жести). Використання видів мистецької діяльності для задоволення та поліпшення емоційного стану.

2. Змістова лінія «Сприймання та інтерпретація мистецтва»

1	2
Сприймає твори різних видів мистецтва і проявляє емоційно-ціннісне ставлення до них у різний спосіб; зосереджує увагу на деталях; пояснює, що подобається у творі, а що ні, визначає відомі засоби художньої виразності	**Учень / учениця:** - *сприймає* твір мистецтва, *виявляє здатність* цілісно охопити увагою художній твір, зосереджує увагу на деталях; вербально *характеризує* побачене (почуте) [4 МИО 2-2.1-1]; - *добирає* слова для характеристики власних емоцій та вражень; *пояснює*, що подобається у творі, а що – ні, визначає відомі засоби художньої виразності [4 МИО 2-2.1-2]; - *порівнює* музичні та візуальні образи, твори мистецтва та явища довкілля [4 МИО 2-2.1-3]; - *порівнює* засоби виразності різних видів мистецтва (музичного, візуальних, кіно) у створенні аналогічних образів (зокрема персонажів казок) [4 МИО 2-2.1-4]; - *порівнює* природні форми, образи довкілля з їх художнім (декоративним) трактуванням [4 МИО 2-2.1-5]; - *відтворює* емоційні враження від твору мистецтва різними художніми засобами [4 МИО 2-2.1-6]
Вирізняє елементи художньої мови, характерні для різних видів мистецтва (музичне, образотворче, театральне, хореографічне тощо)	**Учень / учениця:** - *розрізняє* види мистецтва; мистецькі професії, пов’язані з цими видами мистецтва [4 МИО 2-2.2-1]; - *розпізнає* елементи художньої мови творів музичного мистецтва для характеристики художнього образу: *характеризує* мелодію, темп, динаміку, ритм, регістр, характер музичної інтонації; тембр та склад виконавців (соліст, хор, оркестр, деякі тембри музичних інструментів), лад (мажор, мінор), прості музичні форми (двочастинна, тричастинна, рондо, варіації) [4 МИО 2-2.2-2]; - *розпізнає* елементи художньої мови творів образотворчого мистецтва для характеристики художнього образу: кольорову гаму твору (тепла, холодна), тональність (світлі й темні кольори), елементи композиції твору (центр, головне і другорядне, симетрію та асиметрію) [4 МИО 2-2.2-3]; - *розпізнає* елементи художньої мови творів синтетичних видів мистецтва для характеристики художнього образу: акторську гру, костюми, декорації, музичне оформлення театрального/ екранного твору [4 МИО 2-2.2-4]; - *розпізнає та характеризує* художні матеріали, якими виконана учнівська творча робота (кольорові олівці, фломастери, акварель, гуаш, пластилін тощо) [2 МИО 2-2.2-5]; - *розрізняє* різновиди образотворчого (живопис, графіка, скульптура); музичного (вокальна, інструментальна), театрального (драматичний, ляльковий, музичний) мистецтва, хореографії (народна, класична, сучасна) та кіно (кінофільм, мультфільм) за їхніми характерними виражальними засобами [4 МИО 2-2.2-6];

	- *розпізнає з*а характерними ознаками деякі жанри музичного (пісня, танець, опера, балет тощо) та образотворчого мистецтва (портрет, пейзаж (краєвид), натюрморт, анімалістичний тощо); види орнаментів за змістом (рослинний, геометричний тощо) та застосуванням (стрічковий, розетка), види анімації (мальована, лялькова, пластилінова, комп'ютерна), деякі танці – народні і сучасні [4 МИО 2-2.2-7]
Розпізнає власні емоції від сприйняття мистецьких творів, обирає твори і види художньо-творчої діяльності відповідно до свого настрою; пояснює, від чого одержує насолоду у власній творчості	**Учень / учениця:** - *визначає* улюблені твори мистецтва та *рекомендує* їх іншим [4 МИО 2-3.4-1]; - *пояснює,* що подобається (чи не подобається) у творі мистецтва [4 МИО 2-3.4-2]; - *вирізняє* твори мистецтва, що змінюють або передають його / її настрій; характеризує власні емоції [4 МИО 2-3.4-3]

Пропонований зміст

Сприймання творів різних видів мистецтва. Вербальна характеристика змісту (крім творів інструментальної музики), вражень, емоцій, які вони викликали, виявлення особистісного ставлення до них (відповідно до віку). Характеристика ролі засобів виразності у створенні художнього образу.

Порівняння можливостей втілення аналогічних образів у різних видах мистецтва; порівняння природних форм, образів довкілля з їх художнім (декоративним) трактуванням.

Ознайомлення з різновидами образотворчого (живопис, графіка, скульптура), музичного (вокальна, інструментальна), театрального (драматичний, ляльковий, музичний) мистецтва, хореографії (народна, класична, сучасна) та кіно (кінофільм, мультфільм).

Ознайомлення з деякими жанрами музичного (пісня, танець, опера, балет тощо) та образотворчого мистецтва (портрет, пейзаж (краєвид), натюрморт, анімалістичний тощо); видами орнаментів за змістом (рослинний, геометричний тощо) та застосуванням (стрічковий, розетка), видами анімації (мальована, лялькова, пластилінова, комп'ютерна) та деякими танцями – народними і сучасними.

Використання творів різних видів мистецтва для отримання задоволення та поліпшення емоційного стану.	
3. Змістова лінія «Комунікація через мистецтво»	
1	**2**
Оцінює власну творчість за визначеними орієнтирами; визначає за допомогою вчителя необхідні для самовдосконалення дії; відстоює своє право на самовираження	**Учень / учениця:** - *характеризує* власну творчість за поданими орієнтирами, *пояснює,* що вдалося чи не вдалося [4 МИО 3-3.1-1]; - *аналізує* свої досягнення, свої сильні сторони, *обирає* (з допомогою вчителя/ вчительки) спосіб удосконалення та може пояснити свій вибір [4 МИО 3-3.1-2]
Презентує створені художні образи, пояснює свій задум, відстоює думку	**Учень / учениця:** - *представляє* результати власної творчості (співає улюблені пісні, виконує танцювальні рухи, демонструє власні твори образотворчого мистецтва тощо) перед рідними, однолітками [4 МИО 3-3.2-1]; - *пояснює* свій задум, *захищає* свою позицію [4 МИО 3- 3.2-2]
Бере участь у колективних творчих проектах, виконує різні дії / ролі у творчому процесі; обговорює з іншими враження від сприймання мистецтва та творчої діяльності, поважаючи вибір інших осіб	**Учень / учениця:** - *виявляє* та *обговорює* інформацію, отриману від сприймання творів мистецтва, ділиться своїми спостереженнями [4 МИО 3-3.3-1]; - *знаходить* просту мистецьку інформацію (підручники, енциклопедії; аудіо- та відеозаписи, інтернет-ресурси тощо), ділиться нею з іншими, пояснює свої вподобання [4 МИО 3-3.3-2]; - *ділиться* власними враженнями від творів різних видів мистецтва [4 МИО 3-3.3-3]; - *бере участь* у шкільних мистецьких заходах (концертах, конкурсах, інсценізаціях, елементах народних обрядів, арт-мобах тощо), *виконує* різні дії / ролі у творчому процесі [4 МИО 3-3.3-4]; - *бере участь* у колективних творчих проектах, зокрема із використанням засобів різних видів мистецтва (оформлення класної кімнати, створення колективних художніх композицій, виставки творів тощо [4 МИО 3-3.3-5]; - *дотримується* правил взаємодії і творчої співпраці, *виявляє повагу* до інших [4 МИО 3-3.3-6]

Пропонований зміст Виховні ситуації на основі творів мистецтва. Презентація та характеристика власних творчих досягнень. Колективне виконання творчого задуму. Проведення шкільних мистецьких заходів. Правила творчої співпраці, взаємодії, комунікації.	

Фізкультурна освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітню програму фізкультурної освітньої галузі створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою цієї галузі для загальної середньої освіти є формування в учня / учениці стійкої мотивації до занять фізичною культурою і спортом та життєво необхідних рухових умінь і навичок для збереження власного здоров'я, розширення функціональних можливостей організму.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** фізкультурної освітньої галузі у початковій школі є:

- розширення рухового досвіду, вдосконалення навичок життєво необхідних рухових умінь та навичок, використання їх у повсякденній та ігровій діяльності;
- розширення функціональних можливостей організму через цілеспрямований розвиток фізичних якостей і природних здібностей;
- збереження та зміцнення здоров'я школярів;
- формування загальних уявлень про фізичну культуру, її значення в житті людини, збереженні та зміцненні здоров'я;
- формування основ здорового способу життя і створення умов для покращення фізичного і психоемоційного стану;
- формування практичних навичок щодо самостійних занять фізичними вправами та проведення активного відпочинку;
- розвиток комунікативних умінь під час занять фізичною культурою;
- формування морально-вольових якостей та позитивного ставлення до занять фізичною культурою і спортом;
- усвідомлення ролі занять спортом і Олімпійського руху для формування самоповаги, впевненості в собі, прагнення досягати успіху, дотримуючись принципів чесної гри;
- збільшення обсягу рухової активності, яка приноситиме радість дитині;
- формування творчих здібностей засобами фізичної культури.

Освітня програма фізкультурної освітньої галузі для 1-4 класів охоплює такі ***змістові лінії***: «Базова рухова активність», «Ігрова та змагальна діяльність учнів (рухливі ігри та естафети)», «Турбота про стан здоров'я та безпеку».

Змістова лінія ***«Базова рухова активність»*** містить види діяльності, спрямовані на формування життєво необхідних рухових умінь і навичок.

Змістова лінія ***«Ігрова та змагальна діяльність учнів (рухливі ігри та естафети)»*** пов'язана з опануванням рухливих ігор та естафет, які б задовольняли потребу учнів у руховій активності та сприяли б формуванню комунікативних здібностей.

Змістова лінія ***«Піклування про стан здоров'я та безпеку»*** спрямована на формування свідомого ставлення до власного здоров'я та вмінь безпечної поведінки в процесі фізкультурної діяльності.

Предметом навчання у початковій школі в галузі фізичного виховання ***є рухова активність із загальноосвітньою спрямованістю.***

Задекларовані тут підходи до змісту занять фізичною культурою орієнтують учителів не тільки на фізичну підготовленість, а й на розвиток особистості, індивідуальне сприймання навчального матеріалу. Розв'язання цих завдань допускає відхід від жорсткої регламентації занять, підвищує їхню емоційну насиченість, забезпечує максимальну різноманітність форм, методів та засобів фізичного виховання, широке використання інноваційних технологій фізичного виховання.

Результати навчання і пропонований зміст

3–4-й класи

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання
1	**2**
1. Змістова лінія «Базова рухова активність»	

Виконує вправи на пересування (ходьба, біг, стрибки, лазіння, плавання, ковзання) з предметами та без них, оцінює власне виконання рухових дій та виконання вправ іншими особами (за наявності відповідних умов)	**Учень / учениця:** - *вправляється* у виконанні комплексів загальнорозвивальних та спеціальних вправ за показом учителя / учительки та самостійно з використанням різних предметів та без них [4 ФІО 1-1.1-1]; - *виконує* різновиди ходьби, бігових вправ та бігу [4 ФІО 1-1.1-2]; - *виконує* стрибкові вправи [4 ФІО 1-1.1-3]; - *долає* смугу природних і штучних перешкод за допомогою лазіння й перелізання, стрибків та бігу, а також *добирає* найбільш зручний спосіб їх подолання [4 ФІО 1-1.1-4]; - *виконує* зручним способом різні види метань (на дальність та в ціль) [4 ФІО 1-1.1-5]
Розпізнає, добирає та виконує фізичні вправи для ранкової гімнастики, фізкультурної хвилинки та паузи; добирає відповідний інвентар для кожного виду спорту, розрізняє та виконує вправи з різних видів спорту для розвитку фізичних якостей	**Учень / учениця:** - *виконує* різні види гімнастичних вправ та вправи дитячого фітнесу [4 ФІО 1-1.2-1]; - *аналізує* власні помилки у виконанні фізичних вправ та вправляється в їх усуненні [4 ФІО 1-1.2-2]; - *укладає* та *виконує* комплекси гімнастичних вправ, фізкультурної паузи та фізкультурної хвилинки для відновлення працездатності [4 ФІО 1-1.2-3]; - *поєднує* комплекси загальнорозвивальних вправ зі спеціальними та *застосовує* їх для розминки [4 ФІО 1-1.2-4]; - *розрізняє* різні фізичні якості людини і *доводить*, що рівень їх розвитку не може бути підставою для образ [4 ФІО 1-1.2-5]
Пропонований зміст ***Організаційні вправи*:** різноманітні способи перешикувань на місці та в русі для проведення комплексів загальнорозвивальних вправ. ***Загальнорозвивальні вправи*:** з м'ячами, гімнастичними палицями, обручами, гантелями; вправи ранкової гігієнічної гімнастики та фізкультурної хвилинки з предметами та без них. ***Положення тіла у просторі*:** вправи з різних вихідних положень: лежачи, сидячи; з виконанням упорів та у висах. ***Елементи акробатики:*** перекид назад в упор, стоячи на колінах, в упор присівши; два перекиди вперед; "міст" із положення лежачи; комбінація із декількох акробатичних елементів (на вибір учителя/ вчительки);	

елементи рівноваги: ходьба підвищеною та обмеженою опорою (гімнастична лава, низька колода), поєднана з перехресними поворотами, махами ногами, кроками польки з різними положеннями рук; комбінація із вправ на рівновагу.

Лазіння: по похилій гімнастичній лаві різними способами; лазіння по гімнастичній стінці різними способами та в різних напрямках; лазіння по гімнастичній стінці з переходом на похилу гімнастичну лаву і навпаки; лазіння по гімнастичній стінці з вантажем на голові; лазіння по горизонтальному та вертикальному канаті різними способами.

Дитячий фітнес: лого-аеробіка; звіро-аеробіка; фітбол-аеробіка; танцювальна аеробіка: ритмічне поєднання рухів і кроків, підскоків; танцювальні імпровізаційні вправи.

Ходьба: по діагоналі, ходьба зі зміною частоти кроку; ходьба із прискоренням та уповільненням; ходьба зі зміною довжини кроку; ходьба зі зміною напрямку за звуковим сигналом; ходьба підвищеною та обмеженою опорою (гімнастична лава, низька колода) з різними способами пересунь (високим підніманням стегна, з переступанням предметів, приставним кроком правим і лівим боком, із присіданнями та поворотами переступанням з різними положеннями рук); ходьба по спіралі; ходьба зі зміною напрямку за зоровим сигналом.

Біг: "протиходом", "змійкою", по діагоналі; біг із різних вихідних положень, біг із подоланням перешкод, "човниковий " біг 4 х 9м, біг із зміною швидкості та напрямку за звуковим сигналом; біг до 30 м, рівномірний біг почергово з ходьбою; біг по пересіченій місцевості; біг з подоланням перешкод вертикальних та горизонтальних; біг із зміною швидкості та напрямку за зоровим сигналом; біг по прямій; фінішування; біг зі зміною лідера.

Вправи з малим м'ячем (тенісним або гумовим): підкидання м'яча під час ходьби; із положення стоячи; кидки м'яча у стіну; з наступним його ловінням; перекидання м'яча; метання м'яча із-за спини через плече, стоячи на одному, двох колінах; метання м'яча із-за спини через плече на дальність з місця, у вертикальну ціль; метання м'яча в горизонтальну ціль; метання м'яча з різних вихідних положень.

Стрибки зі скакалкою: на одній, двох ногах, обертаючи скакалку вперед і назад з проміжними та без проміжних стрибків.

Стрибки у висоту з прямого розбігу, зігнувши ноги; стрибки вгору поштовхом однієї та двох ніг з діставанням підвішених предметів; застрибування на м'які перешкоди; стрибки з розбігу способом переступання; серійні вистрибування з упору присівши, перестрибування природниxx та штучних перешкод обраним способом.

Стрибки в довжину з місця, з розбігу, зігнувши ноги; стрибки у кроці, стрибки по купинах.

Стрибки у глибину: з висоти з м'яким приземленням на дві ступні; зіскок з гімнастичної лави.

Вправи для розвитку фізичних якостей:

Сили – піднімання зігнутих і прямих ніг з вису та з положення лежачи на спині; згинання і розгинання рук з різних вихідних положень; підтягування у висі, лежачи на низькій перекладині; стрибки вгору з упору присівши; загальнорозвивальні вправи з набивними м'ячами, з гантелями; намотування мотузки з вантажем на кінці на горизонтально розташовану палицю; згинання та розгинання рук в упорі позаду (руки на гімнастичній лаві); утримування ніг під кутом 45 градусів з різних вихідних положень; лазіння по гімнастичній стінці або підтягування на гімнастичній лаві з додатковим обтяженням; передачі набивного м'яча із різних вихідних положень; стрибки по розмітках у присіді.

Швидкості – прискорення; удари м'яча ногою об стіну; багаторазові кидки м'яча у стіну; біг із високим підніманням стегна у положенні упору; біг із високим підніманням стегна через предмети (кубики, набивні м'ячі тощо); біг із різних вихідних положень; біг згори; прискорення за сигналом (виконання вправ у максимальному темпі).

Витривалості – рівномірний біг у повільному темпі; стрибки через скакалку до 2 хв.

Гнучкості – рухи руками, ногами та нахили тулуба з поступовим збільшенням амплітуди; вправи біля гімнастичної стінки: пружинні нахили тулуба, махи ногами у різних площинах; вправи на розтягування з різних вихідних положень; викрути рук вперед і назад, тримаючи гімнастичну палицю або скакалку; одночасне відведення рук і ніг назад у положенні лежачи на спині; розтягування в парах*;* нахили тулуба назад з різних вихідних положень (із допомогою).

Координації – підкидання і ловіння малого м'яча почергово правою і лівою рукою; перекидання малого м'яча під піднятою ногою, перекидання через плече (під плечем) з однієї руки в другу; ловіння великого м'яча двома руками за спиною після підкидання вгору; пересування по обмеженій і підвищеній опорі з подоланням перешкод; вправи зі зміною положення тіла у просторі; довільне подолання поодиноких перешкод; подолання смуги перешкод; вправи з асиметричними рухами руками і ногами; підкидання і ловіння м'яча після виконання різноманітних рухових дій (присідань, поворотів, перекидів, перекатів тощо).

Основи знань з фізичної культури

Підбір вправ для розминки.

Поняття про види легкої атлетики та гімнастичного багатоборства.

Ознайомлення з різними видами інвентаря та обладнання на заняттях з фізичної культури.

Загальне уявлення про Олімпійські ігри. Значення досягнень відомих спортсменів на Олімпійських іграх та інших змаганнях для самовдосконалення.

2. Змістова лінія «Ігрова та змагальна діяльність учнів»	
1	**2**
Виконує рухові дії у рухливих іграх під час занять у школі та дозвілля	**Учень / учениця:** - *грає* у рухливі, народні ігри та *бере участь* в естафетах [4 ФІО 2-1.3-1]; - *вигадує* рухливі ігри для використання прогулянок, екскурсій, відпочинку, задовольняючи потребу в руховій та ігровій діяльностях [4 ФІО 2-1.3-2]; - активно *вболіває* за результат команди, *підбадьорює* себе та однокласників [4 ФІО 2-1.3-3]; -*співпереживає* за результат команди та максимально себе *виявляє* під час гри [4 ФІО 2-1.3-4]

Ефективно взаємодіє з однолітками для досягнення спільних командних цілей під час рухової діяльності	**Учень / учениця:** - *розрізняє* індивідуальні та командні види спорту, добирає необхідний спортивний інвентар [4 ФІО 2-3.1-1]; - *добирає* вправи, відповідні до індивідуальних та командних видів спорту [4 ФІО 2-3.1-2]; - *виконує* ведення, передачі, кидки та удари по м'ячу, відповідно до виду спорту [4 ФІО 2-3.1-3]; -*бере участь* в обговоренні та ухваленні спільних рішень на користь команди [4 ФІО 2-3.1-4]; - *бере участь* у спортивних іграх за спрощеними правилами [4 ФІО 2-3.1-5]
Дотримується правил чесної гри під час рухової діяльності; прагне вигравати, не засмучується через поразку і сприймає її гідно	**Учень / учениця:** - *пояснює* значення правил чесної гри для особистих та командних досягнень [4 ФІО 2-3.3-1]; -*бере відповідальність* за результат команди під час естафет, ігор [4 ФІО 2-3.3-2]; - *розв'язує* конфлікти, якщо вони виникають під час проведення естафет чи спортивної гри [4 ФІО 2-3.3-3]; - *доводить* важливість співпраці, спілкування та взаємодії на прикладах досягнення спільних командних цілей [4 ФІО 2-3.3-4]; - *аналізує* свої сильні сторони й *обирає* відповідні ролі [4 ФІО 2-3.3-5]; - *дотримується* правил проведення рухливих ігор та естафет на уроках та під час самостійних занять [4 ФІО 2-3.3-6]; - *регулює* власні емоції під час естафет та рухливих ігор, розуміючи, що емоції – частина задоволення від рухової активності [4 ФІО 2-3.3-7]; - *співпереживає* за досягнення команди [4 ФІО 2-3.3-8]; - на прикладі життєписів відомих спортсменів *пояснює*, що їх веде до успіху і як долати невдачі [4 ФІО 2-3.3-9]; - пояснює символи та ідеали Олімпійського руху [4 ФІО 2-3.3-10]
Пропонований зміст Рухливі ігри, народні ігри для активного відпочинку. ***Елементи спортивних ігор***	

Вправи з баскетбольним м'ячем: тримання баскетбольного м'яча; передачі м'яча; ловіння м'яча; передачі м'яча в ціль і ловіння його після відскоку від підлоги; ведення м'яча на місці та під час ходьби; ловіння і передачі м'яча двома руками від грудей на місці та в русі; ловіння і передачі м'яча однією рукою від плеча; кидки м'яча у кошик з близьких дистанцій, двобічна гра баскетбол за спрощеними правилами.

Вправи з футбольними м'ячами – удари внутрішньою та середньою частиною підйому по нерухомому м'ячу у вертикальну ціль та горизонтальну ціль, ведення м'яча вивченими способами між стійок, з обведенням стійок; вкидання м'яча в ноги партнерові/ партнерці з місця; ведення м'яча вивченими способами по прямій, по колу; удари вивченими способами на точність; двобічна гра у футбол за спрощеними правилами.

Елементи гандболу – ловіння м'яча двома руками; передачі м'яча однією рукою на місці; кидок м'яча зігнутою рукою зверху; ведення м'яча правою і лівою рукою.

Основи знань з фізичної культури

Поняття про індивідуальні та командні види спорту та важливість дотримання правил чесної гри.

Значення народних, рухливих ігор, забав, елементів народних свят та обрядів для формування особистої фізичної культури.

Символи та ідеали олімпійського руху, ознайомлення із життєвим шляхом відомих спортсменів.

3. Змістова лінія «Піклування про стан здоров'я та безпеку»

1	2
Володіє елементами самоконтролю у процесі виконання фізичних вправ	**Учень / учениця:** - *аналізує* вплив фізичного навантаження на власний організм [4 ФІО 3-2.1-1]; - *добирає* із запропонованих засобів для розвитку фізичні якості ті, які на його / її думку є найбільш корисними [4 ФІО 3-2.1-2]; - *пояснює* значення різних видів загартування для організму людини та виховання сили волі; *переконує* в позитивному впливі загартовування та фізичного навантаження на стан здоров'я [4 ФІО 3-2.1-3]
Регулює інтенсивність навантаження (швидкість, тривалість, послідовність виконання фізичних вправ) відповідно до визначених завдань	**Учень / учениця:** - *застосовує* елементарні способи регулювання фізичного навантаження (швидкість, тривалість, послідовність виконання фізичних вправ) [4 ФІО 3-2.3-1]; - *регулює* фізичні навантаження під час занять у школі та самостійних занять [4 ФІО 3-2.3-2]

Аналізує вплив позитивних та негативних факторів на стан здоров'я людини; оцінює своє самопочуття за частотою серцевих скорочень та частотою дихання	**Учень / учениця:** - *вимірює* пульс собі і друзям, аналізуючи вплив фізичних навантажень на організм [4 ФІО 3-2.2-1]; - *виконує* спеціальні вправи для формування правильної постави, запобігання плоскостопості, профілактики захворювань дихальної системи та органів зору [4 ФІО 3-2.2-2]
Дотримується правил безпеки під час рухової діяльності в закладі загальної середньої освіти та поза його межами, пояснює значення цих правил та їх наслідки	**Учень / учениця:** - *перевіряє* спеціальний інвентар та обладнання перед виконанням фізичних вправ [4 ФІО 3-3.2-1]; - *пояснює* значення правил проведення гри для безпеки власної та інших [4 ФІО 3-3.2-2]; - *дбає* про власну безпеку та безпеку однокласників під час фізкультурної діяльності [4 ФІО 3-3.2-3]; - *застерігає* інших від небезпечної поведінки [4 ФІО 3-3.2-4]; - *дотримується* санітарно-гігієнічних вимог у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності [4 ФІО 3-3.2-5]

Пропонований зміст

Загальнорозвивальні вправи*:* вправи для м'язів шиї: нахили та повороти голови; для м'язів верхніх кінцівок: згинання та розгинання рук, пружинні рухи, нахили з різних вихідних положень, для м'язів нижніх кінцівок: присіди, напівприсіди, випади, стрибки.

Загальнорозвивальні вправи на формування постави: вправи з предметами: з гімнастичними палицями, м'ячами, скакалкою, мішечками піску на голові під час ходьби; вправи біля гімнастичної стінки, вертикальної осі, біля дзеркала.

*Вправи для попередження плоскостопості: х*одьба, біг на пальцях, ходьба перекатами з п'яти на пальці, стрибки; ходьба по дрібних предметах, біг, піднімання на пальці, стрибки; ходьба по природному інвентарю (каштани, жолуді, горіхи, тощо).

Вправи на релаксацію

Дихальні вправи

Вправи для профілактики захворювань органів зору.

***Основи знань з фізичної* культури**

Елементарні способи регулювання фізичного навантаження.

Самоконтроль за показниками частоти серцевих скорочень.

Позитивні та негативні чинники, що впливають на стан здоров'я.

Роль різних видів загартовування для власного здоров'я.

Значення правил проведення гри для безпеки власної та інших.

Санітарно-гігієнічні вимоги для проведення занять та спортивного одягу.

Навчальний план

для школи І ступеня (3 клас)

Освітні галузі	К-ть годин на тиждень	К-ть годин на рік	Всього годин на рік по галузі
Інваріантний складник			
І. Мовно-літературна, у тому числі: - українська мова і література - іншомовна освіта	 5 3	 175 105	280
ІІ. Математична - математика	4	140	140
ІІІ. «Я досліджую світ»	7	245	245
ІV. Інформатична (інформатика)	1	35	35
V. Мистецька - «Мистецтво»	2	70	70
VI. Фізкультурна	3	105	105
Усього	22+3	875	875
Додаткові години на проведення індивідуальних	1	35	35

консультацій та групових занять			
Сумарна кількість	26	910	910

Навчальний план

для школи І ступеня (4 клас)

Освітні галузі	К-ть годин на тиждень	К-ть годин на рік	Всього годин на рік по галузі
Інваріантний складник			
І. Мовно-літературна, у тому числі: - українська мова і література, - іншомовна освіта	5 3	175 105	280
ІІ. Математична - математика	4	140	140
ІІІ. «Я досліджую світ»(природнича, громадянська й історична, соціальна і здоров′язбережувальна галузі)	7	245	245
IV. Інформатична (інформатика)	1	35	35
V. Мистецька - «Мистецтво»	2	70	70

VI. Фізкультурна	3	105	105
Усього	22+3	875	875
Додаткові години на проведення індивідуальних консультацій та групових занять	1	35	35
Сумарна кількість	26	910	910

ОСВІТНЯ ПРОГРАМА

для школи ІІ ступеня (5 -6 кл. НУШ)

Загальні положення освітньої програми.

Освітні програми дл 5-6 класів НУШ розроблені на основі Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів освіти, що визначена наказом МОНУ №235 від 19.02.2021 р. «Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти ». Цей документ містить комплекс освітніх компонентів, які забезпечують досягнення учнями 5-9 класу НУШ результатів навчання, визначених державним стандартом загальної середньої освіти.

Відповідно до Закону України «Про освіту» метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованої взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності. Досягнення цієї мети забезпечується через формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності.

Для реалізації мети повної загальної середньої освіти, а також належної організації освітнього процесу закладом освіти розроблено цю освітню програму. Вона розроблена окремо для 5-6 класів НУШ.

В освітній програмі подано перелік навчальних програм, розроблених на основі модельних, що мають гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України».

Спираючись на модельні навчальні програми, закладом освіти розроблено навчальні програми предметів, інтегрованих курсів, що містять опис результатів навчання в обсязі не меншому, ніж визначено Державним стандартом базової середньої освіти та/або відповідними модельними навчальними програмами. Формування змісту навчальних предметів, інтегрованих курсів здійснюється шляхом упорядкування в логічній послідовності результатів навчання кількох освітніх галузей.

Навчальна програма з української мови

Цю навчальну програму розроблено на основі модельної навчальної програми «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти(автори: Заболотний О.В., Заболотний В.В.,Лаврінчук В.П., Плівачук К.В., ПоповаТ.Д.),Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від

30.09.2020 № 898, вона відповідає меті й ідейним засадам цього документа та реалізує результати, окреслені в ньому. Крім того, ураховано положення Типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 № 235.

Навчальний предмет «Українська мова» забезпечує реалізацію вимог до обов'язкових результатів навчання мовно-літературної галузі. **Метою** навчання української мови в школі є формування компетентного мовця, національно свідомої, духовно багатої мовної особистості. **Завдання** навчального предмета: навчити вільно, комунікативно доцільно користуватися засобами української мови; виховати свідоме прагнення до вивчення української мови; сформувати духовний світ учнів, цілісні світоглядні уявлення, загальнолюдські ціннісні орієнтири; розвинути мислення, пам'ять, творчі здібності, естетичні почуття, самоповагу та впевненість у собі. Знання мають стати інструментом у розв'язанні життєвих проблем, засобом особистісного розвитку, соціалізації учнів, успішного професійного становлення та облаштування свого життя.

Ця навчальна програма:

ґрунтується на засадах цінностей українського народу, особистісно зорієнтованого, компетентнісного, аксіологічного, діяльнісного, інтегративного підходів;

передбачає реалізацію вимог до обов'язкових результатів навчання в мовно-літературній освітній галузі;

ураховує наступність між циклами навчання;

орієнтується на компетентнісний потенціал мовно-літературної освітньої галузі.

У програмі визначено:

очікувані **результати** навчання учнів	**зміст** навчального предмета	**види** навчальної **діяльності** учнів

Очікувані **результати** навчання учнів – це результати, яких потрібно досягти на певному етапі освітнього процесу. Вони співвідносяться з обов'язковими результатами навчання, визначеними Державним стандартом. Орієнтовна послідовність

досягнення очікуваних результатів навчання учнів забезпечується структуруванням змісту навчального предмета з використанням розділів, тем / тематик. Пропонований **зміст** окреслює рекомендований обсяг навчального матеріалу, що має бути опанований учнями за певний період навчання в процесі досягнення очікуваних результатів.Серед наведених у програмі **видів** навчальної **діяльності** можна обирати ті, які є найбільш актуальними й корисними, до того ж можна змінювати теми висловлень. Для зручності виокремлено види діяльності, які мають здійснюватися на традиційних уроках розвитку мовлення. Сформульовані в кожному розділі та підрозділі **ціннісні орієнтири**, не обмежуючи академічної свободи, мають на меті допомогти вибрати тематику творчих робіт і дидактичного матеріалу, урізноманітнити й структурувати навчальну діяльність, сформувати в учнів компетентності, необхідні для успішної самореалізації в суспільстві. Наведені переліки можна доповнювати та скорочувати. На формування ціннісних ставлень і суджень, які слугують базою для щасливого особистого життя та успішної взаємодії із суспільством, зорієнтована Концепція Нової української школи, де в розділі «Виховання на цінностях» зазначено, що «найосвіченіша людина може стати найгіршим злочинцем, якщо не розуміє і не поділяє загальнолюдських цінностей». Категорія «ціннісні орієнтири особистості» містить у собі три компоненти: пізнавальний – усвідомлення сутності явища, його якостей, властивостей; емоційний – переживання цінності явища; мотиваційний – готовність діяти відповідно до усвідомленої цінності в ситуації вибору.Українська мова включає багатовекторні впливи на свідомість і підсвідомість особистості, її емоційно-почуттєву сферу, художньо-образне мислення і творчі здібності. Знання української мови стимулює особистість до естетичного самовираження, активної участі в різних формах життя суспільства. Мова дає особистості можливість осягнути мікро- й макросвіт, самоствердитись, вона є однією з ознак національної приналежності, громадянства. Нова школа плекає українську ідентичність. На уроках української мови потрібно формувати риси громадянина України, виховувати любов до Батьківщини, природи, пам’яток старовини, плекати загальнолюдські моральні якості, утверджувати гуманістичну мораль як базову основу громадянського суспільства. Мова стає зрозумілішою і швидше засвоюється дітьми, коли в основу її вивчення покласти принцип народності. Цей принцип допомагає прищепити любов до мови, слова через використання всіх видів і жанрів народної творчості, засвоєння учнями народного мовленнєвого етикету. Важливу роль відіграють прислів’я та приказки, які є окрасою народної дидактики, допомагають зробити урок емоційно насиченим, а учням – розвивати свою думку, уявлення, формувати усне мовлення.

Серед культурологічних тем особливої ваги набувають ті, що вчать пізнавати світ, його духовні й моральні цінності, усвідомлювати роль рідної мови в розвитку й самовдосконаленні кожного учня.
Визначені ціннісні орієнтири сприяють входженню особистості в соціум, пізнанню мовної картини світу, засвоєнню

соціокультурних відомостей. Урок української мови на сучасному етапі повинен мати такі основні **особливості**:

- виховання мовної особистості, національно-свідомого громадянина України;

- реалізація комунікативно-діяльнісного, українознавчого, функціонально-стилістичного та інших аспектів навчання;

- розвиток пізнавальних і творчих здібностей особистості;

- мовленнєва спрямованість уроку, удосконалення всіх видів мовленнєвої діяльності;

- здійснення морального, етичного та естетичного виховання, що передбачає особистісний підхід до навчання;

- посилення практичної спрямованості навчання;

- використання активних інноваційних форм, методів, прийомів навчання;

- інтегральність (реалізація внутрішньо- і міжпредметних зв'язків); - оптимальність змісту уроку.

Для досягнення мети вивчення української мови важливо чергувати різні **методи** та **прийоми** психолого-педагогічної підтримки діяльності учнів: - заохочення;

- створення яскравих навчально-образних уявлень;

- навчально-пізнавальна гра;

- створення ситуації успіху;

- створення проблемної ситуації;

- поштовх до пошуку альтернативних рішень;

- виконання творчих завдань;

- кооперація учнів.

Ефективність освіти пов’язують із реалізацією **компетентнісного підходу**. Такий підхід передбачає зміщення акцентів із накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок на вироблення і розвиток умінь діяти, застосовувати досвід у конкретних умовах. Компетентності дають змогу усунути суперечності між засвоєними теоретичними відомостями та їх використанням для розв’язання конкретних життєвих завдань: уміти розрізняти об’єкти, ознаки, властивості; аналізувати і пояснювати причини та наслідки подій, вчинків, явищ; створювати тексти, проєкти; висловлювати ставлення до подій, вчинків; брати участь у колективних справах, у розв’язанні навчальних завдань та ін.

Навчальна програма з української літератури

Ця навчальна програма створена на основі модельної навчальної програми «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Архипова В.П., Січкар С.І., Шило С.Б.*«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»* (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795)

Очікувані результати навчання	**Пропонований зміст навчального предмета**	**Види навчальної діяльності**
РОЗДІЛ 1. **МИСТЕЦЬКИЙ СПАДОК НАЩАДКАМ**		
ТЕМА 1.		

НЕВИЧЕРПНІ ДЖЕРЕЛА МУДРОСТІ		
розуміє значення і роль художнього слова в житті людини, **називає** види мистецтва, **відрізняє** художню творчість від інших видів діяльності людини; **співвідносить** зміст сприйнятого тексту з культурним контекстом; **визначає** основну і другорядну інформацію, важливі деталі в тексті; **формулює** висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу опрацьованого тексту;	Види мистецтва. Художня література як мистецтво слова. Образне слово – першоелемент літератури. **ТЛ:** образне слово	Рольова гра «Мандрівка Слова» «Асоціативний ряд» «Коло ідей» «Оживи світлину»

читає міфи та легенди у різний спосіб відповідно до мети читання; **розрізняє** міфи та легенди за тематичним спрямуванням та жанровими особливостями; **переказує** зміст міфів та легенд, визначаючи тему; **визначає** спільні та різні елементи і форми подібних за певними структурними ознаками текстів ; **характеризує** персонажів, ураховуючи їх емоційний стан, поведінку та вчинки, виявляючи толерантність;	Початок словесного мистецтва. **Міфи та легенди.** Первісні уявлення людини про світ, добро і зло та їхня роль у житті людини. Чарівні істоти українського міфу. Легенди міфологічні, біблійні, героїчні. Герої легенд. **ТЛ:** міф, легенда *Обов'язкові для вивчення твори:* **«Про зоряний Віз», «Берегиня», «Чому пес живе коло людини?», «Неопалима купина», «Сила рідної землі», «Як виникли Карпати»** *Варіативні твори:* «Про створення землі», «Про вогонь», «Про вітер», «Про дощ», «Чому буває сумне сонце?» *Варіативні твори:* «Про створення землі», «Про вогонь», «Про вітер», «Про дощ», «Чому буває сумне сонце?»	«Знайди спільне» «Запитання до тексту» Гра «Літературне лото» Гра «Так – Ні» Гра «Упізнай героя»

читає народні перекази у різний спосіб відповідно до мети читання; **співвідносить** зміст переказу з історичним і культурним контекстом; **переказує** зміст твору відповідно до завдання, визначає тему переказу; **поєднує** інформацію, подану в різні способи (словесну, графічну, числову тощо) у межах одного або кількох текстів; **унаочнює** та **візуалізує** зміст, використовуючи різні засоби для відтворення змісту;	**Народні перекази.** Народні перекази про звичаї та традиції запорозьких козаків, про лицарство та відвагу захисників рідного краю. Зміст та жанрові особливості народних переказів. **ТЛ:** народний переказ *Обов'язкові для вивчення твори:* **«Прийому запорожців», «Про запорожців», «Як Сірко переміг татар».** *Варіативні твори:* «Запорожці в урочищі Сагайдачному», «Звідки пішло прізвище Богдана Хмельницького», «Олекса Довбуш», «Козацьке житло», «Ой Морозе, Морозенку»	Випереджувальні завдання Робота в групах «Запорозькі козаки» «Оживи світлину» Ґронування «Образ героя» «Картинна галерея»
знає види загадок, **уміє** тлумачити їхній зміст, **пояснює** особливості будови та роль метафори в загадках; **виявляє** і **відтворює** прихований зміст загадок, розрізняючи невербальні засоби (інтонацію, силу	Фольклор як усний різновид словесного мистецтва. Малі та великі фольклорні форми. **Загадки.** Тематичні групи загадок (загадки про людей, про	Карта розуму «Фольклорні форми» «Кубування» Літературне лото Синквейн «Загадка»

голосу, логічні наголоси, темп, паузи, міміку, жести, пози), використані для передачі прихованого змісту; **визначає** спільні та різні елементи і форми подібних за певними структурними ознаками загадок; **фіксує** потрібні елементи тексту за допомогою окремих графічних позначок; **представляє** текстову інформацію, використовуючи різні способи і засоби візуалізації змісту;	природу, про рослини, про тварин). Зміст і форма загадок. Віршовані загадки. **ТЛ:** фольклор, загадка *Варіативні твори:* віршовані загадки Л.Глібова, «Загадки про рослини» Зірки Мензатюк *(на вибір учителя).*	Гра «Відгадай загадку» «Діаграма Венна» Магнітний (мальований) скрайбінг Гра «Пантоміма» Вивчення напам'ять
виявляє і **відтворює** прихований зміст прислів'їв та приказок, розрізняючи невербальні засоби (інтонацію, силу голосу, логічні наголоси, темп, паузи, міміку, жести, пози), використані для передачі прихованого змісту; **розрізняє** прислів'я та приказки за тематичним спрямуванням та жанровими особливостями; **використовує** різні способи і засоби візуалізації змісту;	**Прислів'я та приказки.** Тематичні групи прислів'їв та приказок (про стосунки людей, про природу, про рідний край, вірування, господарську діяльність людей). Точність, дотепність та повчальний характер прислів'їв та приказок. Жанрові особливості. **ТЛ:** прислів'я та приказки	Гра «Темна конячка» «Літературознавча експертиза» Дослідження порівняння явищ «Прислів'я чи приказка?» «Знайди спільне» Гра «Віднови прислів'я» «У картинній галереї» Виразне читання прислів'їв та приказок Вивчення напам'ять

розпізнає основні виражальні засоби, використовує окремі з них; творчо **використовує** мовні засоби, обираючи із запропонованих варіантів доречні нестандартні рішення, обґрунтовуючи зроблений вибір; **удосконалює** письмовий текст;	Засоби художньої виразності в загадках, прислів'ях, приказках. **ТЛ:** метафора	Гра «Загадкова скринька» Робота в групах «Досліджуємо слово» Гра «Мозаїка» «Творча майстерня»

Навчальна програма із зарубіжної літератури

Навчальна програма укладена на підставі модельної навчальної програми «Зарубіжна література. 5–6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт.Ніколенко О.М., Ісаєва О.О., Клименко Ж.В., Мацевко-Бекерська Л.В., Юлдашева Л.П., Рудніцька Н.П., Туряниця В. Г., Тіхоненко С.О., Вітко М.І., Джангобекова Т.А.), рекомендованої Міністерством освіти і науки України (наказ МОН № 795 від 12.07.2021). Зміст навчальної програми забезпечує підручник «Зарубіжна література. 5 клас» (авт. О. М. Ніколенко, Л. В. Мацевко-Бекерська, Н. П. Рудніцька, Л.Л. Ковальова, О.В. Орлова, Л. П. Юлдашева, В. Г. Туряниця, Д. О. Лебедь; ВЦ «Академія», 2022) та онлайн-платформа до нього «Друзі Полліанни» (ВЦ «Академія», 2022). *Навчальна програма затверджена на засіданні педагогічної ради закладу освіти, протокол №1 від 31.08.2022 року.*

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Зміст навчального предмета, очікувані результати навчання, види навчальної діяльності учнів

(1,5 години на тиждень, 52,5 години на рік)

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
ВСТУП **Роль книжки в третьому тисячолітті (1 година)**		

Учень/учениця ***І. Взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації у різних комунікативних ситуаціях*** визначає провідну думку почутого та/або прочитаного висловлювання; учиться визначати тему почутого та/або прочитаного висловлювання; відповідає на запитання за змістом почутого та/або прочитаного повідомлення; відтворює усно (частково), коментує, інтерпретує почутий та/або прочитаний текст; створює власні міркування про улюблену книжку у вигляді мінітвору (усно). ***ІІ. Аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів***	***Теорія літератури (ТЛ)*** *Зарубіжна література.* ***Література і культура (ЛК)*** *Роль художньої літератури в житті людини та сучасному суспільстві.* ***Україна і світ (УС)*** *Українські ресурси (друковані, цифрові та ін.) художніх творів для школярів.* ***Медіатекст (МТ)*** *Бібліотеки в медіапросторі. Популяризація читання художньої літератури медійними засобами.*	Різні види читання (про себе, уголос або ін.), визначення провідної думки, теми та деталей почутого та/або прочитаного тексту, відповіді на запитання до тексту, коментування та інтерпретація тексту, розповідь про улюблений твір/книжку, написання мінітвору, складання розповіді, дискутування (очно) на тему читання та вибору художньої літератури, виокремлення й пояснення окремих мовних явищ у своєму і чужому мовленні.
обговорює порушені в художньому тексті/медіатексті питання про якості творчого читача/читачки, теми й проблеми читання, значення діалогу з книжкою в житті людини; проєктує власний або відомий життєвий досвід на порушені в тексті проблеми; висловлює (усно) власні думки, почуття і враження, викликані прочитаними раніше творами, зокрема зарубіжної літератури, розмірковує про користь паперових та електронних книжок. ***ІІІ. Висловлювання думок, почуттів, ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема в цифровому середовищі*** створює власні міркування про улюблену книжку у вигляді мінітвору (письмово); дискутує (очно) на тему читання та вибору художньої літератури, учиться порівнювати позиції учасників дискусії, обстоює власну позицію. ***IV. Дослідження літературних і мовних явищ, читацької діяльності та індивідуального мовлення*** вирізняє окремі мовні явища у своєму та чужому мовленні (словосполучення, речення), пояснює їх. Роль книжки та читання художньої літератури для формування гармонійної особистості. Види читання в цифрову епоху. Паперові та електронні книжки.		
СКАРБНИЦЯ НАРОДНИХ КАЗОК (7 годин)		

І. Взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації у різних комунікативних ситуаціях стисло переказує (усно) зміст почутого та/або прочитаного тексту/медіатексту, акцентує увагу на окремих деталях; відповідає на запитання за змістом почутого та/або прочитаного повідомлення; відтворює усно (частково), коментує, інтерпретує почутий та/або прочитаний текст. ***ІІ. Аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів*** визначає головну і другорядну інформацію у прочитаному/почутому тексті; проводить паралелі між інформацією, зображеною в тексті/медіатексті, і власним життєвим досвідом; висловлює в усній та/або письмовій формі власні враження, викликані прочитаним текстом/медіатекстом, а також своє ставлення до зображених у тексті явищ тощо; переказує зміст тексту/медіатексту в різний спосіб відповідно до завдання. ***ІІІ. Висловлювання думок, почуттів, ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема в цифровому середовищі*** учиться складати й оформлювати власне висловлення згідно з усталеними нормами сучасної української мови (усно або письмово), добирати доречні засоби мовної виразності для оформлення власного висловлення. ***ІV. Дослідження літературних і мовних явищ, читацької діяльності та індивідуального мовлення*** виокремлює та розрізняє в текстах мовні одиниці різних рівнів (слова-терміни, словосполучення, речення тощо), визначає їхню роль у розкритті явищ, понять.	**Казки народів світу:** різновиди, ознаки, загальнолюдські ідеали та національна самобутність. **(1 година)** ***ТЛ*** *Фольклор, народна казка.* ***ЛК*** *Культурні традиції, національні особливості світосприймання в казках різних країн і народів.*	Різні види читання (про себе, уголос, коментоване, вибіркове або ін.), визначення провідної думки та деталей почутого та/або прочитаного тексту, відповіді на запитання до тексту, коментування та інтерпретація тексту, виокремлення й пояснення відомих мовних явищ у своєму і чужому мовленні.
І. Взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації у різних комунікативних ситуаціях стисло переказує (усно) зміст почутого та/або прочитаного художнього тексту/медіатексту, акцентує увагу на окремих деталях; перефразовує репліки в діалозі персонажів; унаочнює та візуалізує зміст почутого та/або прочитаного художнього тексту/медіатексту (малюнки, комікси тощо) для відтворення змісту. ***ІІ. Аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів*** визначає головну і другорядну інформацію у прочитаному тексті, формулює тему та основну думку художнього тексту/медіатексту; проводить паралелі між образами, ситуаціями, зображеними в художньому тексті/медіатексті, і власним життєвим досвідом; висловлює в усній та/або письмовій формі власні почуття, враження, викликані прочитаним художнім текстом/медіатекстом, своє ставлення до зображених у тексті людей, подій, ситуацій, явищ тощо; переказує зміст тексту.	**Японські народні казки. «Момотаро, або Хлопчик - Персик». (2 години)** Теми дружби, сміливості, зв’язку з природою в казці. Національний колорит. ***ТЛ*** *Народна казка.*	Різні види читання (про себе, уголос, «ланцюжком», в особах, виразне або ін.), усний переказ почутого та/або прочитаного тексту з акцентуванням на окремих деталях, творчий перифраз реплік персонажів, унаочнення та візуалі-

ІІІ. Висловлювання думок, почуттів, ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема в цифровому середовищі створює власне висловлення про вчинок/вчинки персонажа (персонажів), враховуючи основні засади академічної доброчесності; складає та оформлює власне висловлення згідно з усталеними нормами сучасної української мови, добирає доречні засоби мовної виразності для оформлення власного висловлення. ***ІV. Дослідження літературних і мовних явищ, читацької діяльності та індивідуального мовлення*** виокремлює та розрізняє в художніх текстах мовні одиниці різних рівнів (форми слова, словосполучення, речення тощо), визначає їхню роль у характеристиці персонажів, розкритті подій і явищ; відтворює окремі художні засоби для втілення авторських чи власних творчих намірів (створення стилізації казки або фанфіку).	***ЛК*** *Культурні традиції, національні особливості світосприймання в казках різних країн і народів.* **Брати Якоб (1785-1863) і Вільгельм (1786-1859) Ґрімм. «Пані Метелиця».** **(4 години)** Значення діяльності братів Я. і В. Ґрімм для розвитку європейської культури. Зіставлення образів героїнь казки «Пані Метелиця». Утвердження у творі доброти, працьовитості, справедливості. ***ТЛ*** *Поглиблення поняття: народна казка. Сюжет, мандрівні сюжети.* ***ЛК*** *Культурні традиції, національні особливості світосприймання в казках різних країн і народів.* ***УС*** *Подібні образи в зарубіжних і українських казках: пасербиця з казки «Пані Метелиця» – дідова дочка з казки «Про дідову дочку і бабину дочку» та ін.* ***МТ*** *Фільмографія: «Пані Метелиця» (режисер Ґ. Кольдиць, НДР, 1963), «Фрау Холле» (режисер Б. Фюрнайзен, Німеччина, 2008) та ін.*	зація змісту почутого та/або прочитаного художнього тексту/медіатексту, виокремлення головної і другорядної інформації в тексті, формулювання теми та провідної думки тексту, проведення паралелей між образами та ситуаціями тексту й власним життєвим досвідом, висловлювання в усній та/або письмовій формі власних почуттів і ставлень до казкових персонажів і подій, переказ (усно чи письмово) змісту казки (або уривка), створення власного усного або письмового висловлення (мінітвір або ін.) про вчинок/вчинки персонажа (персонажів) із дотриманням норм сучасної української мови, добирання доречних засобів мовної виразності, виокремлення в прочитаному тексті мовних одиниць різних рівнів та визначення їхньої ролі у творі, відтворення окремих художніх засобів казки в процесі переказу, створення стилізації казки або фанфіку.
ЛІТЕРАТУРНІ КАЗКИ СВІТУ (14 годин)		

І. Взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації у різних комунікативних ситуаціях стисло переказує (усно) зміст почутого та/або прочитаного тексту/медіатексту, акцентує увагу на важливих деталях; формулює і відповідає на запитання за змістом почутого та/або прочитаного повідомлення; відтворює усно (частково), коментує, інтерпретує почутий та/або прочитаний текст; учиться визначати ключові слова та фрази в почутому та/або прочитаному повідомленні. ***ІІ. Аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів*** визначає головну і другорядну інформацію у прочитаному тексті; визначає спільні та різні елементи змісту й форми у фольклорних і літературних казках; проводить паралелі між інформацією, зображеною в тексті/медіа тексті, і власним життєвим досвідом; висловлює в усній та/або письмовій формі власні враження, викликані прочитаним текстом/медіатекстом, а також своє ставлення до зображених у тексті явищ тощо; переказує зміст тексту/медіатексту в різний спосіб відповідно до завдання.	**Літературна казка та її ознаки.** Подібності й відмінності від народної казки. **(1 година)** ***ТЛ*** *Літературна казка, подібності й відмінності літературної казки від народної.* ***ЛК*** *Національні особливості літературних казок зарубіжних письменників.*	Різні види читання (про себе, уголос або ін.), визначення провідної думки та деталей почутого та/або прочитаного тексту, відповіді на запитання до тексту, коментування та інтерпретація тексту, визначення спільних та різних елементів змісту і форми у фольклорних і літературних казках; аналіз, виокремлення і пояснення окремих мовних явищ у своєму і чужому мовленні; елементи конспектування (зокрема визначення ключових слів та фраз у почутому та/або прочитаному повідомленні).

ІІІ. Висловлювання думок, почуттів, ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема в цифровому середовищі учиться складати та оформлювати власне висловлення згідно з усталеними нормами сучасної української мови, добирає доречні засоби мовної виразності для оформлення власного висловлення. ***ІV. Дослідження літературних і мовних явищ, читацької діяльності та індивідуального мовлення*** виокремлює та розрізняє в текстах мовні одиниці різних рівнів (словосполучення, речення тощо), визначає їхню роль у розкритті явищ; використовує елементи конспектування (зокрема визначає ключові слова та фрази в почутому та/або прочитаному повідомленні).		

І. Взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації у різних комунікативних ситуаціях вичерпно відповідає на запитання за змістом почутого та/або прочитаного художнього тексту/медіатексту, у разі потреби формулює відповідні запитання для уточнення важливих для розуміння деталей почутого та/або прочитаного, вибірково переказує (усно) зміст почутого та/або прочитаного художнього тексту/медіатексту; передає, у тому числі йіз використанням окремих способів ізасобів візуалізації (у формі малюнка, постера, фотоколажу або ін.), враження від почутого та/або прочитаного художнього тексту/медіатексту. ***ІІ. Аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів*** читає тексти у різний спосіб (оглядово, вибірково, з коментуванням, в особах тощо) відповідно до мети читання, проєктує власний або відомий життєвий досвід на порушені в художньому тексті/медіатексті проблеми; характеризує емоційний стан літературних персонажів, їхню поведінку та вчинки; переказує зміст художнього тексту/медіатексту в різний спосіб відповідно до завдання; творчо опрацьовує прочитаний художній текст/медіатекст, у разі потреби змінюючи персонажів, додаючи окремі епізоди, переказуючи прочитане з позиції одного з персонажів; самостійно складає простий план прочитаного художнього тексту тощо. ***ІІІ. Висловлювання думок, почуттів, ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема в цифровому середовищі*** створює письмові тексти (коментар, характеристику, пост для соцмереж щодо прочитаного твору або ін.), зважаючи на мету, адресата, власний життєвий досвід; добирає доречні засоби мовної виразності для оформлення власного висловлення; знаходить і виправляє недоліки та помилки в будові ймовному оформленні власного та чужого висловлення; аналізує зміст написаного з погляду цілісності та повноти викладу; коригує текст на основі проведеного аналізу.	**Ганс-Крістіан Андерсен (1805–1875). «Снігова королева». (4 години)** Боротьба добра і зла в казці. Утвердження дружби та вірності. Перешкоди на шляху Герди, її помічники. Чарівний світ твору. ***ТЛ*** *Тема та ідея художнього твору, оригінал і переклад. Поглиблення поняття сюжет.* ***ЛК*** *Національні особливості літературних казок зарубіжних письменників.* ***УС*** *Українські переклади літературних казок різних країн.* ***МТ*** *Фільмографія: казкові сюжети Г.-К. Андерсена в мультиплікації, кінофільм «Снігова Королева» (режисер Д. Ву, США, Велика Британія, Канада, 2002), кінофільм «Снігова Королева» (режисер К. Хаттоп, Німеччина, Фінляндія, 2014) та ін.* **Оскар Вайлд (1854–1900). «Хлопчик-Зірка». (4 години)** Символічний зміст назви твору. Динаміка образу головного героя, його стосунки з матір'ю та іншими персонажами. Шлях Хлопчика-Зірки від егоїзму й байдужості до відкриття в собі любові й милосердя. Фальшиві та справжні цінності. Любов до матері – одна з визначальних цінностей життя. Краса зовнішня та внутрішня. Синтез фольклорних і літературних елементів у творі. ***ТЛ*** *Тема та ідея художнього твору. Поглиблення поняття сюжет.*	Різні види читання (про себе, уголос, «ланцюжком», в особах, виразне, коментоване, вибіркове або ін.), відповіді на запитання за змістом почутого та/або прочитаного художнього тексту/медіатексту, складання простого плану почутого та/або прочитаного художнього тексту/медіатексту, формулювання запитань для уточнення важливих для розуміння змісту деталей, візуалізація вражень (малюнок, постер, фотоколаж, лепбук або ін.) від почутого та/або прочитаного художнього тексту/медіатексту; проєкція власного або відомого життєвого досвіду на проблеми, порушені в художньому тексті/медіатексті; характеристика емоційного стану та вчинків літературних персонажів, усний та/або письмовий переказ прочитаної казки або уривків (стислий та/або вибірковий, творчий); створення письмового тексту (мінітвір, коментар, пост для соцмереж або ін.) з урахуванням мети, адресата і власного життєвого досвіду; знаходження і виправлення недоліків та помилок у власному висловленні, аналіз змісту написаного власного висловлення, коригування тексту на основі проведеного аналізу, творче використання мовних засобів із запропонованих варіантів та обґрунтування зробленого вибору.

IV. Дослідження літературних і мовних явищ, читацької діяльності та індивідуального мовлення творчо використовує мовні засоби, обираючи доречні, обґрунтовуючи зроблений вибір.	***ЛК*** *Національні особливості літературних казок зарубіжних письменників.* ***УС*** *Українські переклади літературних казок різних країн.* ***МТ*** *Фільмографія: кінофільм «Зоряний хлопчик» (режисер А. Дудоров, СРСР, 1958), кінофільм «Казка про зоряного хлопчика» (режисер Л. Нечаєв, Білорусь, 1983) та ін.* **Роальд Дал (1916–1990). «Чарлі і шоколадна фабрика».** **(5 годин)** Казкові пригоди персонажів на шоколадній фабриці Віллі Вонки. Шлях хлопчика Чарлі до своєї мети. Доброта, щирість і наполегливість головного героя. Зображення родинних стосунків у творі: сім'я Бакетів, інші родини. Образи дітей і дорослих у повістіказці. Вади й небезпеки сучасного світу, їх утілення у творі. Утвердження співчуття, милосердя, взаємодопомоги, відповідальності, морального вибору. ***ТЛ*** *Тема та ідея художнього твору. Поглиблення поняття сюжет.* ***ЛК*** *Національні особливості літературних казок зарубіжних письменників.* ***УС*** *Українські переклади літературних казок різних країн.* ***МТ*** *Фільмографія: кінофільм «Чарлі і шоколадна фабрика» (режисер Т. Бертон, США, Велика Британія, 2005) та ін.*	
СЛУХАЄМО ГОЛОСИ ПРИРОДИ (8 годин)		

Навчальна програма «Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти. 5–6 класи (інтегрований курс)»

Дана навчальна програма складена на основі Модельної навчальної програми«Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти. 5–6 класи (інтегрований курс)» (автори Власова Н.С., Желіба О.В., Кронгауз В.О., Секиринський Д.О., Щупак І.Я.) *«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»* (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795)

Пояснювальна записка

Пропедевтичний інтегрований курс **«Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти»** узагальнює і поглиблює знання учнів про суспільне життя людини, здобуті в початковій школі, є основою для вивчення історії та громадянської освіти у 7–9 класах. Інтегрований курс «Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти» передбачений Типовою освітньою програмою для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти (наказ МОНУ № 235 від 19.02.2021 р.) для адаптаційного циклу НУШ. Він базується на таких ***ціннісних орієнтирах***, як гідність і повага до особистості, ідентичність, цілісний світогляд, гармонійний розвиток і радість пізнання, доброчесність, співпраця, самостійність, плекання любові до рідного краю, української культури, активна громадянська позиція.

Мета курсу — ознайомлення учнів із процесом дослідження суспільства в сучасному та минулому, структурою суспільства, найбільш важливими змінами у взаємовідносинах людей та їхніх спільнот, науковими поняттями, за допомогою яких описують такі соціальні зміни, а також сприяння формуванню у школярів загальнолюдських цінностей, толерантності, національної ідентичності, патріотизму, гідності та самоповаги, відчуття єдності людства, стимулювання саморозвитку та пізнавальної активності.

Завдання курсу:

– особистісний розвиток учнів, задоволення їх потреб у самопізнанні, потягу до дослідницької діяльності, комунікації і творчості;

– усвідомлення учнями єдності минулого, сучасного та майбутнього, взаємозалежності та взаємовпливів людей, соціальних груп, різних сфер життя суспільства;
– осмислення учнями ролі і місця людини у спільнотах (родині, соціальних верствах, націях, громадських об'єднаннях тощо);
– пізнання тих культурних здобутків і цінностей суспільства, знання яких є необхідною умовою приналежності до певної етнічної спільноти, української політичної нації, спільноти європейських народів та основою формування самоповаги, честі, гідності, патріотизму та європейської цивілізаційної орієнтації;

– вироблення умінь використовувати різні джерела інформації, щоб отримати знання про історію і сучасність суспільства, застосовувати ці знання, вживаючи термінологію суспільних наук.

Пропедевтичний характер курсу зумовлює жорсткі обмеження в обсягах і змісті навчального матеріалу. Розуміння учнями основних понять історії та громадянської освіти формується за допомогою адаптованих до віку учнів коротких характеристик суспільних інституцій у їх розвитку та найбільш значимих для людства, українського суспільства, територіальної громади історичних процесів та постатей. Ознайомлення школярів із витоками найважливіших елементів суспільного життя та основними соціальними змінами забезпечує інтеграцію змісту знань з історії та громадянської освіти.

У структурі курсу поєднуються лінійний і концентричний підходи. П'ятикласники вивчають основні засоби та процеси дослідження суспільства, усвідомлюють різні виміри поняття «історія», категорії: «історичний час», «історичний простір», «джерело інформації».

Учні шостого класу вчаться пізнавати себе та коло людей, з якими вони пов'язані – від масштабів родини до масштабів людства. Окремо розглядаються відомості про кожний найбільш значимий соціальний інститут, приділяється увага ознайомленню з основними етапами розвитку української держави та суспільства.

Програма курсу враховує наступність між рівнями початкової та базової середньої освіти. Курс є пропедевтичним, опирається на досягнуті у 1–4 класах НУШ обов'язкові результати навчання і закладає основи для вивчення історії у циклі базового предметного навчання (7–9 класах).

Навчання історії і основ громадянської освіти у 5–6 класах спрямоване на формування вимог, визначених **Державним стандартом базової середньої освіти**, а саме:

– ***історико-хронологічного мислення*** — здатності орієнтуватися в історичному часі, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами і процесами, діяльністю людей та її результатами в часі, розуміти зміни в житті суспільства;
– ***геопросторового мислення*** — уміння орієнтуватися в соціально-історичному просторі, виявляти взаємозалежність розвитку суспільства, господарства, культури і навколишнього природного середовища;

до них;
– ***системного мислення*** — виявлення взаємозв'язку, взаємозалежностей і взаємовпливів історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох; розуміння множинності трактувань минулого і сучасного й уміння зіставляти їх інтерпретації.

Інтегрований курс сприятиме:
– усвідомленню власної гідності, здатності реалізувати власні права і свободи, повазі до прав і гідності інших осіб, схильності виявляти толерантність і протидіяти проявам дискримінації;
– умінню дотримуватися демократичних принципів, конструктивно взаємодіяти з іншими особами, спільнотою закладу освіти, місцевою громадою, намірам долучатися до розв'язання місцевих, загальнонаціональних і глобальних проблем, усвідомленню необхідності утвердження верховенства права й дотримання правових норм для забезпечення сталого розвитку суспільства.

Програма інтегрованого курсу «Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти» **структурована за такими принципами:**

- ***науковості***, відповідно до якого зміст і очікувані результати навчання відповідають основам сучасної науки;
- ***доступності***, тобто врахування вікових особливостей, фізичного, психічного й інтелектуального розвитку дітей 10–12 років;
- ***системності***, коли історія і суспільство розглядаються як комплекси компонентів, зокрема, культурно-історичних епох, процесів (економічних, політичних, соціальних, духовних), явищ (війни, революції, народи, цивілізації), подій та ідей, на які впливають зовнішні чинники, природні і соціальні;
- ***спадкоємності,*** пов'язаності матеріалу, що вивчається, з вивченим у початковій школі, зокрема в межах курсу «Я досліджую світ»;

• ***україноцентризму***, який передбачає, що історія України повсякчас проступає з історії світу, а світова історія великою мірою твориться в Україні.

Програма складається з пояснювальної записки, структурованих за розділами очікуваних результатів навчання учнів/учениць, виписаних через зміст та види навчальної діяльності, навчального матеріалу як основи для досягнення конкретних результатів навчання. Компетентнісний потенціал визначеної Стандартом галузі «Громадянська та історична освіта» в програмі розкрито наскрізно. Особлива увага приділена формуванню умінь та ставлень.

Вивчення пропедевтичного курсу передбачає досягнення учнями таких **узагальнених результатів навчальної діяльності**.

Знання:

• основних прав і свобод людини, її загальнолюдських та громадянських обов'язків;
• найбільш вживаних термінів, необхідних для вивчення історії та громадянської освіти;
• родинних, місцевих і національних пам'яток;
• родинних, регіональних національних традицій;
• відомих осіб рідного краю та України.

Розуміння:

• необхідності відстоювати свої демократичні права і свободи, шанувати права інших людей, виконувати загальнолюдські та громадянські обов'язки;
• існування різниці між сьогоденням і попередніми етапами розвитку різних елементів суспільного життя;
• мотивів звернення людей до минулого та власної відповідальності за збереження пам'яті про минуле, історичних пам'яток рідного краю;
• взаємозв'язку історії родини, рідного краю, Батьківщини і людства;
• основних історичних понять (історичне джерело, історичний час, історичний простір, історична закономірність, цивілізація тощо);
• наявності альтернативних варіантів розвитку історичних і суспільних подій;
• своєї приналежності до певного роду, територіальної та етнічної громад, української політичної нації;
• змісту європейського цивілізаційного вибору України.

Вміння:

- орієнтуватись в історичному часі, розташовувати події в хронологічному порядку;
- орієнтуватись в історичному просторі, користуватись історичною та політичною картами, виконувати завдання на контурній карті;
- аналізувати доступні історичні джерела й інші джерела інформації;
- оперувати найбільш вживаними термінами суспільних наук;
- встановлювати спільні й відмінні ознаки суспільних інституцій, історичних подій і явищ;
- встановлювати окремі причинно-наслідкові зв'язки між історичними подіями та явищами;
- давати моральну оцінку подіям сучасного та минулого суспільного життя, діям окремих історичних осіб;
- усно й письмово викладати власну думку, аргументовано відстоювати свою точку зору.

Ставлення:

- усвідомлення певних цінностей і світоглядних аспектів суспільного розвитку;
- формування патріотичної, громадянської і морально-етичної позиції людини, яка шанує загальнолюдські та національні цінності й з повагою ставиться до інших народів і культур.

Компетентнісний потенціал курсу відповідає переліку ключових компетентностей та спрямований на формування наскрізних в усіх ключових компетентностях умінь:

- читання з розумінням;
- висловлення власної думки усно й письмово;
- критичне та системне мислення;
- творче продукування нових ідей;
- логічне обґрунтування позиції;
- ініціативність;
- розв'язання проблем;
- прийняття рішень;
- оцінка ризиків;

• співпраця з іншими людьми.

Програму пропедевтичного курсу викладено у формі таблиці.

У першій частині визначені

Очікувані результати вивчення кожної теми відповідно до вимог Державного стандарту та Критеріїв оцінювання діяльності учнів.

Друга частина визначає **Пропонований зміст інтегрованого курсу,**

а третя частина — відповідні очікуваним результатам та змісту **Види навчальної діяльності.**

Шляхи реалізації програми:

• поєднання компетентнісного, особистісно зорієнтованого та діяльнісного підходів до організації дослідження історії та суспільства;

• системне застосування технологій інтерактивного навчання та розвитку критичного мислення;

• створення дидактичних ситуацій, які дають змогу учням/ученицям системно працювати з навчальними текстами й історичними джерелами, використовуючи відповідний понятєвий апарат;

• створення позитивної атмосфери навчання, спирання на особистий життєвий досвід учня/учениці.

Навчальна програма «Мистецтво. 5-6 класи (інтегрований курс)» створена на основі Модельної освітньої програми «Мистецтво. 5-6 класи (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти»

(автори: Масол Л. М., Просіна О. В.)

«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

1.**Вступна частина**.

Навчальна програма «Мистецтво» для 5-6 класів – це комплексна програма для адаптаційного циклу навчання, яка забезпечує наступність між початковою і базовою освітою, гнучкий перехід учнів від молодшого шкільного віку до підліткового, сенситивного для формування цінностей і пошуку життєвих сенсів, розвитку емоційного інтелекту і критичного мислення. Вона розроблена на основі Модельної навчальної програма «Мистецтво» для 5-6 класів, Державного стандарту базової середньої освіти, яким визначено **мету** мистецької освітньої галузі – цілісний розвиток особистості учня у процесі опанування мистецьких надбань людства; усвідомлення власної національної ідентичності в міжкультурній комунікації; формування компетентностей, необхідних для художньо-творчого самовираження; розкриття креативного потенціалу, залучення до культурних процесів в Україні.

Програма реалізує визначені в Державному стандарті ціннісні орієнтири та **ключові компетентності**, а саме: вільне володіння державною мовою, здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; математична компетентність; компетентності у галузі природничих наук, техніки й технологій; інноваційність; екологічна й інформаційно-комунікаційна компетентності; навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності; підприємливість і фінансова грамотність, а також пріоритетна для мистецької галузі культурна компетентність.

Мета інтегрованого навчання мистецтва досягається шляхом реалізації таких **завдань:**

- виховання в учнів емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва та дійсності, розвиток художніх інтересів та естетичних потреб, емоційного інтелекту;
- формування системи художніх знань, яка відображає видову і жанрову специфіку та взаємодію мистецтв; опанування мистецької грамоти, насамперед музичної і візуальної;
- розвиток умінь сприймання, інтерпретації та оцінювання творів мистецтва й художніх явищ; здатності брати участь у дискусіях на теми мистецтва, висловлювати й аргументувати власні думки, судження, пріоритети;
- здобуття мистецького досвіду в різних видах практичної діяльності; в індивідуальних, групових і колективних мистецьких проєктах; стимулювання здатності учнів до художньо-творчого самовираження, до роботи в команді на засадах толерантності й партнерства;
- розвиток художніх здібностей, уяви та інтуїції, критичного і креативного мислення, інноваційності;

- формування потреби в естетизації середовища, готовності до участі в соціокультурному житті.

Принципи, на яких ґрунтується програма та визначаються дидактичні пріоритети:

- дитиноцентризму та індивідуалізації, врахування вікових особливостей і природних здібностей учнів;
- систематичності, неперервності, наступності між початковою і базовою освітою, адаптаційним і основним циклами навчання;
- глокальної освіти – поєднання глобального (загальнолюдського), національного (державного) та локального (етнокраєзнавчого) аспектів змісту освіти;
- дидактичної інтеграції на основі взаємодії мистецтв і методів компаративістики, спрямованих на поліхудожній розвиток учнів;
- континуальності – єдності навчання і виховання особистості, художнього і технічного, емоційного та раціонального, свідомого та інтуїтивного в процесі опанування мистецьких цінностей; варіативності змісту, засобів, методів і технологій навчання мистецтва;
- діалогічної суб'єкт-суб'єктної взаємодії, партнерства, емоційно-енергетичної насиченості навчання;
- пріоритету художньо-творчої самореалізації учнів, пошуку особистісних сенсів у навчанні мистецтва;
- стимулювання мистецької самоосвіти, єдність формальної, неформальної та інформальної освіти.

Програма побудована на підґрунті *компетентнісного, інтегративного, особистісно орієнтованого, діяльнісного та культурологічного* **підходів**, які зумовлюють дидактично доцільне визначення змісту навчання мистецтва і широку палітру методичного інструментарію вчителя.

Компетентнісний підхід розглядаємо як з позиції цілей і результатів загальної мистецької освіти, які вимірюються у відповідних формах контролю та оцінювання учнів, так і з позиції організації процесу навчання: добору доцільного змісту і відповідних художньо-педагогічних технологій.

Інтегративний підхід виражається в акцентуванні взаємодії різних видів мистецтва в рамках освітньої галузі та пошуку міжгалузевих зв'язків, інтеграції навчання мистецтв із соціокультурним середовищем.

Особистісно зорієнтований підхід сприяє підвищенню мотивації до навчання, забезпечує розкриття творчого потенціалу і розвиток індивідуальних художніх здібностей учнів відповідно до інтересів і потреб.

Діяльнісний підхід спрямований на розвиток практичних умінь учнів у різних видах мистецтва, наскрізних навичок (soft skills) і здатності застосовувати їх у власній життєдіяльності.

Культурологічний підхід зумовлює розгляд мистецтва в широкому культурологічному контексті в єдності цінностей культури національної та зарубіжної, народної і професійної, елітарної і популярної, традиційної та інноваційної; у результаті такого підходу в учнів має сформуватися цілісний художній образ світу, готовність до діалогу культур і бажання збагачувати особистісний культурний потенціал за допомогою ресурсів світового мистецтва (за формулою «людина в культурі - культура в людині»).

Структура програми та загальна характеристика її складників

Програма містить результативні, змістові та процесуальні складники, які структуровано за трьома відповідними рубриками «Очікувані результати навчання», «Пропонований зміст навчального предмета/інтегрованого курсу», «Види навчальної діяльності».

У рубриці **«Очікувані результати навчання»** конкретизовано вимоги до учнів окремо для 5 і 6 класів відповідно до запропонованого змісту для кожного року навчання і з урахуванням чотирьох груп результатів, визначених у Державному стандарті базової середньої освіти. До результатів варто зарахувати не лише грамотність і досвід в окремих видах мистецтва, а й міжпредметну естетичну компетентність, а також інтегративну медіа-компетентність у сфері мистецтва. Саме вони дають змогу учням вирішувати міждисциплінарні проблеми, наприклад, під час виконання інтегративних галузевих і міжгалузевих проєктів.

Рубрика **«Зміст навчального предмета/інтегрованого курсу»** побудована із застосуванням навчальних модулів, що оптимізує освітній процес, робить його систематизованим і водночас гнучким, варіативним.

В основу конструювання змісту програми інтегрованого курсу «Мистецтво» і визначення структури й тематизму кожного року навчання обрано авторську **концепцію поліцентричної інтеграції** (Л. М. Масол), яка детермінує цілісну наскрізну побудову мистецької освіти впродовж усієї вертикалі від початкової до старшої школи на засадах художньо-світоглядних орієнтацій і культурно-мистецьких універсалій. Поліцентрична інтеграція передбачає виокремлення *домінантних* компонентів змісту (музичного та образотворчого), які поєднуються в єдиний тематичний цикл на основі певної художньо-дидактичної суперпозиції, що здатна інтегрувати окремі одиниці змісту.

У початкових класах у зміст домінантних видів музичного та образотворчого мистецтва інтегруються елементи синтетичних мистецтв (театр, хореографія, кіно) на основі спільного художньо-світоглядного тематизму, що відображає світ природи, людини і культури в мистецтві, а також з орієнтацією на універсальні категорії «***абетки мистецтв***» – «ритм», «форма», «композиція», «контраст» тощо.

В основній школі домінантність музичного та образотворчого компонентів змісту зберігається, однак активніше репрезентовані поширені в культурі сучасності кінематограф, художня фотографія, архітектура, дизайн.

У 5 класі, коли здійснюється поступовий перехід від початкової до базової освіти, універсальною суперпозицією інтеграції змісту є поняття «***види і мова мистецтв***». Цей зміст розкривається на матеріалі музики, хореографії, графіки, живопису, скульптури, архітектури, театру, цирку, кіно, дизайну, також через їхню взаємодію.

У рубриці **«Види навчальної діяльності»** подано орієнтовний перелік видів діяльності учнів, в якому переважають художньо-практичні й творчі.

Особливості організації освітнього процесу.

Кількість навчальних годин у програмі відповідає *«рекомендованому»* навчальному часу (2 год. на тиждень), визначеному Типовою освітньою програмою (затвердженою наказом МОН від 19.02.2021 р. № 235).

Освітній заклад обрав *рекомендовану* кількість годин на галузь (2 год. на тиждень), будуть викладатися автономні предмети «Музичне мистецтво» (1 год.) та «Образотворче мистецтво» (1 год); але теми із синтетичних мистецтв і медіа, зазначені в модулях програми будуть **обов'язково інтегруватися** до змісту домінантних видів мистецтва, адже вимоги до результатів їх опанування учнями, що передбачені Державним освітнім стандартом, не підлягають скороченню.

Тематична структура програми

Клас	*Назва інтегрованого курсу / предметів (кількість годин на тиждень)*	
	Автономні предмети	
	Музичне мистецтво (1 год)	**Образотворче мистецтво (1 год)**
5	*Тема року:* **Види і мова музичного і сценічних мистецтв**	*Тема року:* **Види і мова візуальних мистецтв**

2. Основна частина. 5 клас

Очікувані результати навчання[1]	*Пропонований зміст інтегрованого курсу (двох*	*Орієнтовні види навчальної діяльності*

	навчальних предметів)	
1**. Пізнає різні види мистецтва, інтерпретує художні образи, виявляє ціннісне емоційне ставлення до мистецтва**	*Вступ.* **Палітра видів мистецтва**. Роль мистецтва у житті людини. Художній образ - основа сприймання і розуміння змісту твору мистецтва**.** Спільні поняття для різних видів мистецтва: ритм, гармонія, форма тощо. *Модуль 1 (домінантний).* **Види і мова музичного мистецтв.** Народна і професійна музика. Особливості українського музичного фольклору. Календарно-обрядові й родинно-побутові пісні у дзеркалі традицій і сучасності. Вокальна та інструментальна музика. Співочі голоси. Види хорів.	Спів народних і сучасних авторських пісень з пластичним інтонуванням, з імпровізованими жестами й рухами. Інсценізації народних українських обрядів, насамперед поширених у культурному середовищі рідного краю з усвідомленням національної ідентичності через мистецтво. Гра на елементарних дитячих інструментах, зокрема на вироблених власноруч. Експериментування зі звуками різних властивостей.
1.1.Описує особливості мови різних видів мистецтва; пояснює засоби виразності художнього образу у творах різних видів мистецтва Наводить приклади творів різних видів мистецтва. Розрізняє види і наводить приклади українського фольклору (музичного, танцювального); українського декоративно- прикладного мистецтва. Орієнтується у календарно-обрядових дійствах, особливостях народного мистецтва рідного краю.		
1.2. Уважно сприймає твори різних видів мистецтва. Передає враження від творів вербально/невербально, різними художніми засобами. Висловлює власне ставлення до творів мистецтва. Застосовує в процесі вербальної інтерпретації відповідну термінологію. Наводить приклади синтезу мистецтв, зв’язків між видами		

мистецтва, мистецтва з життям. 2. **Виявляє художньо-образне мислення під час творчої діяльності в різних видах мистецтва** 2.1.Бере участь у виконавській творчості: співає, зокрема народні пісні та їх обробки (в хорі/ансамблі/соло), грає на елементарних музичних інструментах. Виконує зображення і розробляє ескізи, зокрема з етнічними мотивами, застосовує різні художні техніки, матеріали, формати, прийоми. Виявляє елементарні навички в царині фотомистецтва. Відтворює характерні особливості сценічного персонажа в мовленні, міміці, пластиці тіла. 2.2.Імпровізує (вокальні інтонації, ритмічний супровід до пісні, танцювальні рухи тощо). Поєднує засоби музики, пластичного інтонування, візуального ряду. Створює зображення (графічні, живописні, об’ємні) в процесі експериментування з кольорами, лініями, формами.	Симфонічна музика. Види оркестрів. Сучасні обробки народної і класичної музики. *Модуль 2.* **Види і мова сценічних мистецтв.** Зв'язок мистецтва з літературою. Види і мова театру: драматичного, музичного, лялькового. Сценографія. Специфіка мови циркового мистецтва. Мова хореографії. Види танців Перформанс. *Модуль 3 (домінантий).* **Види і мова візуальних / образотворчих мистецтв.** Основи композиції - побудови художнього твору, що забезпечують його цілісність. Засоби художньої виразності ***графіки*** (точка, лінія, пляма, штрих). Види й техніки графіки. Силует. Світлотінь. Засоби художньої виразності ***живопису*** (колір, відтінки	Імпровізація супроводу до пісні. Виконання ритмічних партитур. Музично-дидактичні ігри (ребуси з нотної грамоти, вікторини «Упізнай/заспівай мелодію»). Дослідження довкілля, сприйняття його об’єктів для художньо-образної інтерпретації (замальовки, фотографії тощо). Створення графічних і живописних композицій у різних техніках, зокрема з урахуванням національних традицій. Виконання скульптурних зображень, аплікацій, інсталяцій, дизайнерських робіт. Участь у колективних, групових та індивідуальних мистецьких проєктах (зокрема екологічних) з виявом умінь працювати в команді, ініціативності,

2.3.Спостерігає за довкіллям, фіксує власні спостереження (фото, замальовки тощо). Використовує художню літературу в мистецькій творчості. Створює пластичні рухи під музику. Пропонує власні ідеї, реалізує їх з допомогою вчителя чи інших осіб, зокрема з урахуванням національних традицій. Використовує знання і вміння з інших освітніх галузей.		

3. Пізнає себе через взаємодію з мистецтвом, регулює власний емоційний стан	кольору, колорит, теплі і холодні кольори, контраст і нюанс). Види й техніки живопису (станковий, монументальний - фреска, мозаїка, вітраж). Види мистецтва ***скульптури*** (кругла, рельєф); мова скульптури (об'єм, форма, фактура), матеріали скульптора. *Модуль 4.* **Види і мова візуальних / пластичних мистецтв.** Види ***декоративно-ужиткового мистецтва*** (розпис, вишивка, витинання, гончарство, різьблення тощо). Особливості українського народного мистецтва. Види і мова ***архітектури.*** Мова ***художньої фотографії***. Види ***дизайну.*** Сучасні ***артпрактики*** *(*інсталяція, стріт-арт, реді-мейд). *Модуль 5.* **Види і мова візуальних / екранних мистецтв.**	креативного мислення. Застосовування цифрових технологій у презентаціях. Сприймання, аналіз, інтерпретація і порівняння творів різних видів мистецтва - музичного, сценічних, візуальних з дотриманням відповідної термінології та норм грамотного українського мовлення. Участь у дискусіях з тем мистецтва, висловлювання власних емоційних вражень, ціннісних ставлень та критичних суджень щодо художніх творів. Добір видів художньої діяльності для емоційного задоволення, зняття втоми. Пошук і використання художніх матеріалів різної природи (текстових, ілюстративних, аудіо- відео-
3.1.Характеризує власну творчість за визначеними критеріями. Визначає сильні й слабкі сторони своєї роботи в чітких формулюваннях.		
3.2.Презентує результати власної творчості публічно, пояснює свій задум. Визнає можливість різного втілення творчого задуму.		
3.3.Долучається до мистецьких заходів; дослідницьких проєктів. Виконує різні ролі в спільному творчому процесі, висловлює свою думку в обговореннях творів мистецтва, використовує власний досвід і різні види інформації під час спільної творчості. Бере участь в інсценізаціях календарно-обрядових дійств, народних ігор з використанням пісенного матеріалу, танцювальних рухів, елементів костюмів, атрибутів, гриму.		
3.4.Розпізнає емоції й почуття від сприймання мистецьких творів і описує власні мистецькі вподобання. Пояснює вплив творів на зміну емоційного стану. Розуміє, який вид художньо-творчої діяльності покращує емоційний стан. Визначає улюблені види мистецької діяльності, пояснює, від чого отримує задоволення у творчості.		

4. Використовує інформаційне середовище у		

власній творчості та художній комунікації	Види кінематографу: художнє, анімаційне, документальне. Мова ігрового кіно. Види мультфільмів(мальовані, ляльковi, пластилінові, комп'ютерні). Художник у кіно. Мистецтво і медіа. Телебачення та його художні особливості.	, фото- тощо) з усвідомленням норм авторського права. Використання медіа для художньо-творчого самовираження, здійснення віртуальних екскурсій.
4.1.Обирає різні способи творення для художнього самовираження (ілюстрації, фото тощо). Шукає й добирає з допомогою вчителя чи інших осіб аудіо-, відео-, ілюстративні й текстові матеріали з різних джерел, упорядковує їх.		
4.2.Визначає з допомогою вчителя чи інших осіб достовірність джерела інформації про мистецтво.		

Навчальна програма

навчального предмета «Технології» для учнів 5–6 класів

(автори Ходзицька І.Ю., Горобець О.В., Медвідь О.Ю.,Пасічна Т.С, Приходько Ю.М.)

«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»

(наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 No 795)

Дана навчальна програма складена на основі модельної навчальної програми навчального предмета «Технології» для учнів 5–6 класів, яку розроблено відповідно до законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепції Нової української школи (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. No 988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року»), на основі Державного стандарту базової середньої освіти.

Відповідно до Державного стандарту метою технологічної освітньої галузі є реалізація творчого потенціалу учня, формування критичного та технічного мислення, готовності до зміни навколишнього природного середовища без заподіяння йому шкоди засобами сучасних технологій і дизайну.
Відповідно до мети технологічної освітньої галузі метою навчального предмету «Технології» є формування у здобувачів освіти життєво важливих компетентностей, необхідних у самостійному житті, розвиток творчого потенціалу, критичного мислення, духовно-моральних цінностей, реалізація здібностей та інтересів учнів у сфері проєктно-технологічної діяльності.
Програмою передбачено, що необхідною умовою формування компетентностей є діяльнісна спрямованість навчання, яка передбачає постійне включення учнів до різних видів педагогічно доцільної активної навчально-пізнавальної діяльності, а також практична його спрямованість.
Сучасне навчання повинно мати комплексний вплив на особистість, саме предмет «Технології» має всі необхідні для цього компоненти. Зміст предмету передбачає формування не лише знань і умінь, але й певних якостей, світогляду, ідейності, моральності особистості, громадянської позиції, підприємництва тощо.
Дана програма:
– передбачає досягнення очікуваних результатів навчального предмету;
– визначає зміст і види навчальної діяльності здобувачів освіти;
– ґрунтується на визначених Державним стандартом ціннісних орієнтирах;
– охоплює формування ключових компетентностей.
У програмі визначено вимоги до конкретних очікуваних результатів навчання; коротко вказано відповідний зміст кожного навчального модуля. Причому зміст указаний таким чином, що кожний учитель/учителька, які обравли цей варіант програми, легко зможе адаптувати її під особливості своєї роботи.
Програму побудовано із врахуванням таких принципів:
- дитиноцентризму і природовідповідності;
- узгодження цілей, змісту і очікуваних результатів навчання;
- науковості, доступності і практичної спрямованості змісту;
- наступності і перспективності навчання;
- взаємозв’язаного формування ключових і предметних компетентностей;
- логічної послідовності і достатності засвоєння учнями предметних
компетентностей;
- творчого використання вчителем програми залежно від умов навчання;
- адаптації до індивідуальних особливостей, інтелектуальних і фізичних можливостей, потреб та інтересів дітей.

Згідно з вимогами Державного стандарту до обов'язкових результатів навчання учнів, передбачено, що учень/учениця:
- формулює ідею та втілює задум у готовий продукт за алгоритмом проектно- технологічної діяльності;
- творчо застосовує традиційні і сучасні технології;
- ефективно використовує техніку, технології та матеріали без заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу;
- турбується про власний побут, задоволення власних потреб та потреб інших осіб.

Крім спеціальних умінь і навичок у процесі навчання учні оволодівають загально-навчальними уміннями і навичками, які мають відношення до всіх предметів, наприклад, навичками роботи з книгами, довідниками, читання й письма, бібліографічним апаратом, раціональної організації домашньої праці, дотримання режиму дня тощо.

Структура навчальної програми

Розроблена навчальна програма складається з чотирьох основних модулів:
1. Втілення задуму в готовий продукт за алгоритмом проєктно-технологічної діяльності.
2. Творче застосування традиційних і сучасних технологій декоративно-ужиткового мистецтва.
3. Ефективне використання техніки і матеріалів без заподіяння шкоди навколишньому середовищу.
4. Турбота про власний побут, задоволення власних потреб і потреб інших осіб.

Навчальна діяльність здобувачів освіти за цими модулями сприятиме найбільш ефективному досягненню мети предмета «Технології».

Зазначена мета досягається шляхом залучення здобувачів освіти на уроках технологій до проєктної діяльності, як провідного засобу розвитку і навчання учнів, формування у них здатності до самостійного навчання, оволодіння засобами сучасних технологій, умінь конструювати власний процес пізнання і на практиці реалізувати заплановане.

Зміст програми орієнтовано на формування в учнів ключових і предметних компетентностей, які покликані наблизити процес навчання до життєвих потреб учня/учениці, його інтересів та природних здібностей.

До програми додається перелік напрямів та основних технологій проєктно-технологічної діяльності учнів.

Результати проєктної діяльності необхідно орієнтовані на сучасні потреби та виклики суспільства, а саме: інформаційну компетентність, розвиток творчих здібностей, компетентності в галузі техніки і технологій, розвиток образного та просторового мислення, вміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати та робити висновки.

Система оцінювання результатів навчання ґрунтується на позитивному ставленні до кожного учня; оцінюється не рівень його недоліків і прорахунків, а особисті поступи учня/учениці.

До основних видів оцінювання належать:
- поточне (виконує діагностичну, стимулюючу, коригуючу функції). Поточне оцінювання може здійснюватися в результаті виконання учнями різних видів діяльності – створення проєктної документації в робочих зошитах, папках

(організаційно-підготовчий етап проєктування), виконання робіт з виготовлення спроєктованого виробу (конструктивний та технологічний етапи), презентація (завершальний етап), усна відповідь, тестування;
- тематичне і підсумкове (семестрове і річне). Кожен проєкт має закінчуватись виставленням тематичної оцінки, яка вираховується як середня арифметична від поточних оцінок.

\

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

«Інформатика. 5-6 класи»
укладена на основі модельної програми
«Інформатика. 5-6 класи»
для закладів загальної середньої освіти
(автори Морзе Н.В., Барна О.В.)
на 2022-2023 н.р.

Вчитель інформатики: Голодюк В.В.

Назва модельної програми: «Інформатика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Морзе Н.В., Барна О.В.) («Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795))
Підручник: Інформатика: Підручник для 5 кл. закладів загальної середньої освіти / Н. В. Морзе, О. В. Барна. — Київ: УОВЦ «Оріон», 2022. — с. : іл. (*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України* (*наказ Міністерства освіти і науки України від 08.02.2022 № 140*))

Кількість годин на рік: 52 годин

І. Вступ

Навчальна програма з інформатики для 5–6 класів закладів загальної середньої освіти **відповідає** Закону України «Про повну загальну середню освіту» від 16 січня 2020 року № 463-IX, Державному стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року № 898 (далі — Державний стандарт), Типовій освітній програмі для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 19 лютого 2021 року № 235, модельній програмі «Інформатика, 5-6 клас для закладів загальної середньої освіти» (авт. Морзе Н.В., Барна О.В.).

Програма реалізує **мету інформатичної освітньої галузі** відповідно до вимог Державного освітнього стандарту: розвиток особистості учня, здатного використовувати цифрові інструменти і технології для розв'язування проблем, розвитку, творчого самовираження, забезпечення власного і суспільного добробуту, критично мислити, безпечно та відповідально діяти в інформаційному суспільстві.

Структура курсу («Інформатика». 5 клас) відповідно до навчальної програми. Навчальна програма розроблена відповідно до 4 модулів (розділів), розрахована на 52 годин (1 урок на тиждень перший семестр, 2 уроки на тиждень 2 семестр):

Розділ 1. **Інформація і комп'ютер**
Розділ 2. **Зображення та алгоритми їх побудови**
Розділ 3. **Програми для роботи з текстами**
Розділ 4. **Презентації та анімації**

Передбачено резервні години.

В основу навчального курсу «Інформатика» для 5 класу **покладено** розвивально-компетентнісний підхід, що передбачає формування предметних і ключових компетентностей, а також розвиток певних мисленнєвих навичок та обчислювального мислення. Програма ґрунтується на реалізації провідних ідей світових освітніх систем щодо підготовки громадян цифрового суспільства. Очікувані результати навчання можуть бути досягнуті через зміст та пропоновані види навчальної діяльності, які об'єднані у три концепти: комп'ютер як напрямок науки, комп'ютер як інструмент, комп'ютер у суспільстві, що реалізуються 4-ма змістовними лініями: інформація, дані, моделі; цифрові пристрої; цифрова творчість; безпека та відповідальність.

У **результаті** навчання учень/учениця:

- знаходить, аналізує, перетворює, узагальнює, систематизує та подає дані, критично оцінює інформацію для розв'язання життєвих проблем;
- створює інформаційні продукти і програми для ефективного розв'язання задач/проблем, творчого самовираження індивідуально та у співпраці з іншими особами за допомогою цифрових пристроїв чи без них;
- усвідомлено використовує інформаційні та комунікаційні технології і цифрові інструменти для доступу до інформації, спілкування та співпраці як творець та (або) споживач, а також самостійно опановує нові технології;

- усвідомлює наслідки використання інформаційних технологій для себе, суспільства, навколишнього природного середовища, дотримується етичних, культурних і правових норм інформаційної взаємодії.

Програма **передбачає** гнучке компонування навчального матеріалу у тематичні блоки, міжпредметну інтеграцію із іншими освітніми галузями, можливість впроваджувати на уроках інформатики інноваційні педагогічні технології (навчання за методом навчальних проєктів, дослідницько-пізнавальне навчання, проблемне та практико зорієнтоване навчання, формувального оцінювання тощо).

ІІ. Зміст навчання інформатики

Номер теми	Блок, тема	Запитання	Діяльність	Очікувані результати
1. **Інформація і комп'ютер (12 год.)**				
1	Безпека життєдіяльності під час роботи з комп'ютером. Комп'ютерні мережі. Безпечне користування інтернетом.	Піклуємось про безпеку: Чи може робота з комп'ютером бути безпечною?	● складає історію про правила життєдіяльності під час роботи з комп'ютером («що станеться, якщо…»); ● хронометрує за допомогою ґаджетів тривалість роботи за комп'ютером; ● встановлює нагадування про перерви в роботі із пристроями; ● обговорює у групах ситуації та пропонує заходи безпеки під час використання інтернету; ● виконує тренувальні вправи в програмі клавіатурного тренажера для покращення навичок роботи з клавіатурою;	розуміє важливість балансу між екранним часом і власним добробутом [6 ІФО 4.1.1-2]; наводить приклади і застосовує заходи безпеки та захисту особистого інформаційного простору, пристроїв і даних; [6 ІФО 4.1.2-1] демонструє належний рівень навичок роботи з клавіатурою та іншими пристроями введення і виведення даних[6 ІФО 3.1.1-3]
2	Використання мережі інтернет для навчання.	Використовуємо інтернет: Як використовувати інтернет з користю?	● Розпізнає приклади онлайн-сервісів (інтернет-порталів, енциклопедій, електронних бібліотек, навчальних ресурсів) ● перекладає вебсторінки та тексти за допомогою онлайн-перекладачів; ● створює короткі повідомлення іноземною мовою, використовує голосове введення тексту для перекладу слів і висловів на іноземну мову; ● виконує проєкт зі створення	наводить приклади онлайн-сервісів та їх можливостей[6 ІФО 3.3.1-2]; використовує онлайн-ресурси для доступу до інформації, навчання [6 ІФО 3.3.1-4]; демонструє належний рівень навичок роботи з клавіатурою та іншими пристроями введення і виведення даних [6 ІФО 3.1.1-3]; використовує онлайн-ресурси для доступу до інформації, навчання, задоволення

Номер теми	Блок, тема	Запитання	Діяльність	Очікувані результати
			інформаційного плаката про онлайн-сервіс для навчання шкільним предметам, електронних словників та е-енциклопедій, для творчості, створення історій; ● проводить у групі віртуальні екскурсії з використанням цифрових пристроїв і доповненої реальності;	власних інтересів чи участі в суспільній діяльності [6 ІФО 3.3.1-4];
3	Проблема, причина та наслідок. Інформація, дані, повідомлення.	Досліджуємо за допомогою гаджетів: Чому сучасний дослідник потребує гаджету?	● розпізнає причину та наслідок ● формулює гіпотезу ● пояснює терміни інформація, повідомлення, дані ● розуміє способи подання повідомлень ● виділяє особливості даних різних типів та порівнює їх, наводить приклади пристроїв для роботи з різними даними ● за допомогою цифрових інструментів виконує індивідуальний навчальний проєкт зі збору даних з певної теми, яка вивчається на інших предметах;	розпізнає дані різних типів і наводить їх приклади [6 ІФО 1.2.1-3]; обирає та застосовує цифрові інструменти для збирання чи отримання даних[6 ІФО 1.2.1-2]; визначає формат і обсяг даних, потрібних для розв'язування задачі, підтвердження чи спростування тверджень[6 ІФО 1.2.1-1];
4	Комп'ютер як пристрій опрацювання даних. Складові комп'ютерів та їхнє призначення. Поняття про інфографіку. Карти знань	Складаємо модель комп'ютера: Які пристрої потрібні мені для навчання?	● групує цифрові пристрої за їх функціями і призначенням; ● створює лінію часу з ілюстрацією зміни цифрових пристроїв ● розпізнає складові комп'ютера і розповідає про їх призначення, описуючи їх взаємодію, основні характеристики, можливості та обмеження; ● проєктує інформаційну модель комп'ютера за заданими критеріями; ● створює схеми для класифікації об'єктів за їх властивостями;	виділяє групи цифрових пристроїв за їх функціями і призначенням [6 ІФО 3.1.1-1]; називає складові комп'ютера і розповідає про їх призначення, описуючи їх взаємодію, основні характеристики, можливості та обмеження[6 ІФО 3.1.1-2]; розпізнає життєві, навчальні проблеми, для розв'язування яких можна застосувати цифрові технології[6 ІФО 1.1.1-2]; пояснює вибір та використовує цифрові пристрої і технології для розв'язування конкретних задач [6 ІФО 1.1.2-2]

Номер теми	Блок, тема	Запитання	Діяльність	Очікувані результати
5	Виконавці алгоритмів та їхні системи команд. Способи опису алгоритму. Програма. Середовище опису й виконання алгоритмів.	Програмуємо пристрої: Як навчитися управляти комп'ютерними пристроями?	• описує способи подання алгоритму, наводить приклади різних способів • розрізняє виконавців алгоритму та команди, які вони здатні виконати • розробляє алгоритм опрацювання події у власному проєкті відповідно до умов та завдань проєкту;	розпізнає життєві, навчальні проблеми, для розв'язування яких можна застосувати цифрові технології[6 ІФО 1.1.1-2]; наводить приклади виконавців і команд, які вони виконують [6 ІФО 2.2.1-1] обирає, налаштовує залежно від особистих потреб і використовує програмне забезпечення з доступного переліку [6 ІФО 3.2.1-2]
6	Операційна система та її інтерфейс. Програми для опрацювання даних різних типів (текстових, числових, графічних, мультимедійних).	Встановлюємо програми: Для чого використовують різні програми на комп'ютері?	• розв'язує ситуаційні завдання на вибір застосунку та отриманий результат; • створює схему про призначення операційної системи; • формулює запитання щодо зміни інтерфейсу програмного середовища; • змінює властивості об'єктів і їхніх груп у різних програмних середовищах; • створює схеми для класифікації об'єктів за їх властивостями;	наводить приклади різних програмних засобів для опрацювання даних, порівнює їх за наданими критеріями і пояснює вибір потрібних [6 ІФО 2.4.2-1]; пояснює призначення операційної системи [6 ІФО 3.1.2-2]; розпізнає зміни інтерфейсу програмного середовища, оновлення цифрових пристроїв та адаптується до них [6 ІФО 3.2.1-3]
2. **Зображення та алгоритми їх побудови (14 год.)**				
7	Комп'ютерна графіка та її особливості. Побудова і опрацювання графічних зображень в різних програмних середовищах та в інтернеті.	Стаємо фотокореспондентами: Як зберегти пам'ять про прекрасне?	• створює колаж, фотоальбом із графічних зображень; • бере участь у проєкті в малих групах із фотофіксацією та відеофіксацією процесів у природі; • бере участь у дослідницькому проєкті за визначеною роллю з використанням ґаджета та спеціальних застосунків; • створює схеми для класифікації	використовує дані різних типів (принаймні трьох з наведених: текстові, графічні, числові, мультимедійні) для створення інформаційних продуктів [6 ІФО 2.4.2-2]; розпізнає та реалізує можливості для створення інформаційних продуктів у контексті розв'язування життєвої/навчальної проблеми [6 ІФО 2.4.1-1];

Номер теми	Блок, тема	Запитання	Діяльність	Очікувані результати
			об’єктів за їх властивостями;	
8	Растровий графічний редактор та його інструменти.	Стаємо дизайнерами: Як створити комп’ютерну модель реального об’єкта?	● будує інформаційні моделі реальних об’єктів у середовищі графічного редактора офісних пакетів; ● змінює властивості об’єктів і їхніх груп у різних програмних середовищах;	використовує дані різних типів (принаймні трьох з наведених: текстові, графічні, числові, мультимедійні) для створення інформаційних продуктів [6 ІФО 2.4.2-2]; обирає і застосовує засоби для побудови зображення в одному з графічних редакторів [6 ІФО 2.4.3-2]
9	Об’єкти та їхні властивості. Дії над об’єктами. Зміна властивостей об’єктів.	Створюємо моделі: Які виконавці існують в середовищі Скретч?	добирає/створює виконавців та добирає команди середовища; ● створює власний проєкт у середовищі виконання алгоритмів для побудови, навчальних моделей	визначає формат і обсяг даних, потрібних для розв’язування задачі, підтвердження чи спростування тверджень[6 ІФО 1.2.1-1];
10	Лінійні алгоритми	Проєктуємо роботу робота-художника: Як будувати зображення за проєктом?	● створює власний проєкт у середовищі виконання алгоритмів для побудови графічних зображень,	планує роботу перед виконанням завдання і за потреби вносить корективи в план під час виконання завдання[6 ІФО 2.5.1-2]; розпізнає та реалізує можливості для створення інформаційних продуктів у контексті розв’язування життєвої/навчальної проблеми [6 ІФО 2.4.1-1];
11	Постановка проблеми, закономірності.	Створюємо орнамент: Як за допомогою комп’ютера можна малювати орнаменти?	● формулює проблему та розбиває її на підпроблеми, добирає цифрові пристрої та програмні продукти для вирішення підпроблем; ● відповідно до проблеми виділяє істотні та неістотні властивості об’єктів, будує відповідну графічну/математичну модель; ● добудовує графічне зображення за визначеною закономірністю даних;	визначає прості закономірності на підставі аналізу набору даних [6 ІФО 1.2.2-2]; створює / обирає і подає набори даних для перевірки чи доведення тверджень [6 ІФО 1.2.2-3] оцінює істотність/важливість/ необхідність/адекватність інформації в контексті розв’язування життєвої/навчальної проблеми [6 ІФО 1.3.1-1];
12	Алгоритми із повторенням	Складаємо алгоритми: Чи завжди більше означає краще?	● перетворює лінійний алгоритм у циклічний за	планує роботу перед виконанням завдання і за потреби вносить корективи в план під час виконання завдання[6 ІФО 2.5.1-2];

Номер теми	Блок, тема	Запитання	Діяльність	Очікувані результати
			визначеною закономірністю; ● обирає кращу стратегію для створення свого алгоритму, пропонує її для обговорення в групі; ● добирає критерії та перевіряє правильність виконання алгоритму;	розпізнає та реалізовує можливості для створення інформаційних продуктів у контексті розв'язання життєвої/навчальної проблеми [6 ІФО 2.4.1-1];
3. **Програми для роботи з текстами (13 год.)**				
13	Програмне забезпечення для опрацювання *текстів*. Введення, редагування та форматування символів і абзаців. Сторінки документа та їх форматування.	Працюємо з текстами: Як створити свою книгу?	● створює мінікнигу за результатами проєктної діяльності	використовує дані різних типів (принаймні трьох з наведених: текстові, графічні, числові, мультимедійні) для створення інформаційних продуктів [6 ІФО 2.4.2-2]; розпізнає та реалізовує можливості для створення інформаційних продуктів у контексті розв'язання життєвої/навчальної проблеми [6 ІФО 2.4.1-1]; створює, редагує та форматує об'єкти текстового документа, готуючи його до друку [6 ІФО 2.4.3-1];
14	Вставляння графічних зображень та побудова векторних зображень в офісних пакетах.	Поєднуємо текст і графіку: Як поєднати текст і графіку?	● створює запрошення, що містить ілюстрацію; ● змінює властивості об'єктів і їхніх груп у різних програмних середовищах; ● записує текстовий алгоритм у вигляді блок-схеми та навпаки, перетворює блок-схемний опис алгоритму в блоки команд середовища;	дотримується критеріїв оформлення і якості інформаційних продуктів [6 ІФО 2.4.3-5]; описує власну діяльність і набутий досвід під час створення інформаційного продукту [6 ІФО 2.4.3-6]; бере участь у спільному проекті (он-лайн та оф-лайн) із створення інформаційних продуктів для реалізації власних і суспільних інтересів [6 ІФО 2.5.1-1]
15	Вставляння графічних зображень та побудова векторних	Створюємо анімовані історії: Як «оживити» комікси?	● створює схему про програми для роботи з графічними даними;	оцінює істотність/важливість/необхідність/адекватність інформації

Номер теми	Блок, тема	Запитання	Діяльність	Очікувані результати
	зображень в офісних пакетах.		• створює анімовані історії для демонстрації іншим правил захисту особистого простору, пристроїв і даних;	в контексті розв'язування життєвої/навчальної проблеми [6 ІФО 1.3.1-1];
16	Комп'ютерні мережі. Локальна мережа. Використання мережевих папок.	Використовуємо мережі: Для чого створили й використовують комп'ютерні мережі?	• складає порівняльну схему призначення комп'ютерних мереж; • малює схему локальної мережі в навчальному класі; • складає інструкцію з використання мережевих папок у навчальному класі; • проєктує інформаційну модель домашньої локальної мережі;	наводить приклади застосування і побудови локальних мереж та організації доступу до інтернету [6 ІФО 3.3.1-1];
17	Пошук інформації в інтернеті. Завантаження даних з інтернету.	Досліджуємо інтернет: Як шукати, щоб знаходити?	• впорядковує алгоритм з зберігання результатів пошуку або власної роботи на зовнішніх носіях; • виділяє у друкованому та електронному тексті ключові слова для пошуку; • шукає помилки в таблиці з пошуковими запитами та їх результатами; • створює закладки та складає список посилань на інформаційні джерела для розв'язування життєвої/навчальної проблеми • використовує QR-коди для доступу та зберігання даних з інтернету;	зберігає результати пошуку або власної роботи на зовнішніх носіях [6 ІФО 1.2.1-4]; обирає ключові слова і методи пошуку, формулює різні типи запитань та/або запитів для пошуку потрібної інформації та/чи файлів на носіях[6 ІФО 1.2.2-1];
18	Авторське право Однорівневі списки.	Поважаємо авторське право: Які права мають учні?	• складає правила про дотримання авторського права під час створення власних інформаційних продуктів; • змінює властивості об'єктів і їхніх груп	створює, редагує та форматує об'єкти текстового документа [6 ІФО 2.4.3-1]; пояснює важливість дотримання принципів академічної доброчесності та авторського права в

Номер теми	Блок, тема	Запитання	Діяльність	Очікувані результати
			у різних програмних середовищах; ● зазначає джерела, використані у своїх роботах	інформаційній діяльності [6 ІФО 4.3.1-1]; розрізняє різні типи дозволів на використання чужих інформаційних ресурсів і дотримується їх у власній чи груповій роботі [6 ІФО 4.3.1-2]
19	Команди розгалуження. Алгоритми з розгалуженнями.	Створюємо вікторину: Як створити вікторину в середовищі Скретч?	● порівнює та перевіряє алгоритми, створені іншими, пропонує шляхи їх покращення; ● добирає критерії та перевіряє правильність виконання алгоритму; ● складає вікторину про різні типи дозволів на використання чужих інформаційних ресурсів і знаходить помилки про некоректне використання чужих інформаційних ресурсів у різних інформаційний продуктах	обирає властивості об'єктів, що є істотними для розв'язування задачі, і визначає їх допустимі значення [6 ІФО 1.3.1-2];
4. **Презентації та анімації (13 год.)**				
20	Програмне забезпечення для створення й відтворення комп'ютерних *презентацій*.	Працюємо разом: Як використати готову презентацію?	● створює інфографіку за результатами спільної проєктної діяльності; ● створює презентації за результатами проєктної діяльності; ● зазначає джерела, використані у своїх роботах	використовує дані різних типів (принаймні трьох з наведених: текстові, графічні, числові, мультимедійні) для створення інформаційних продуктів [6 ІФО 2.4.2-2]; розпізнає та реалізує можливості для створення інформаційних продуктів у контексті розв'язування життєвої/навчальної проблеми [6 ІФО 2.4.1-1]; бере участь у спільному проєкті (онлайн та офлайн) зі створення інформаційних продуктів для реалізації власних і суспільних інтересів[6 ІФО 2.5.1-1]; пояснює, розподіляє і відповідально виконує ролі групової взаємодії під час розроблення проєкту [6 ІФО 2.5.2-1];
21	Об'єкти презентації та засоби управління її демонстрацією.	Розробляємо мультимедіа: Як створити власний мультфільм?	● створює в групі ролики, що містять мультимедіа, засобами	створює мультимедійні презентації [6 ІФО 2.4.3-4];

Номер теми	Блок, тема	Запитання	Діяльність	Очікувані результати
			середовища опрацювання презентацій, відповідно до обраної ролі; ● змінює властивості об'єктів і їхніх груп у різних програмних середовищах; ●	дотримується критеріїв оформлення і якості інформаційних продуктів [6 ІФО 2.4.3-5]
22	Етапи створення презентації та вимоги до її оформлення.	Створюємо рекламу: Як рекламувати власний продукт?	● аналізує та оцінює інформаційні продукти (власні та створені іншими) за критеріями; ● презентує рекламу продукту з використанням даних різних типів;	дотримується критеріїв оформлення і якості інформаційних продуктів [6 ІФО 2.4.3-5]; планує роботу перед виконанням завдання і за потреби вносить корективи в план під час виконання завдання [6 ІФО 2.5.1-2];
23	Типи слайдів. Налаштування показу презентацій.	Створюємо модель: Якою є моя мрія?	● створює презентацію про власний виріб;	бере участь у спільному проекті (он-лайн та оф-лайн) із створення інформаційних продуктів для реалізації власних і суспільних інтересів [6 ІФО 2.5.1-1]
24	Планування представлення презентації та виступ перед аудиторією.	Презентуємо проєкт: Як яскраво виступати перед аудиторією?	● створює презентації за результатами проєктної діяльності; ● складає план проєктної діяльності та виготовлення інформаційних продуктів; ● планує виконання основних етапів дослідницько-пізнавального проєкту у класі в контексті розв'язування життєвої/навчальної проблеми з використанням цифрових технологій ● створює власне друковане портфоліо для виставки робіт;	описує власну діяльність і набутий досвід під час створення інформаційного продукту [6 ІФО 2.5.4-2]; створює мультимедійні презентації [6 ІФО 2.4.3-4]; у разі потреби пропонує допомогу іншим особам [6 ІФО 2.5.3-1]
25	Алгоритми з повтореннями та розгалуженнями	Розробляємо гру: Як створити свою комп'ютерну гру?	● створює власний проєкт у середовищі виконання алгоритмів для побудови мультимедійних ігор,	описує вплив власних думок, емоцій і настрою на власну діяльність і результат

Номер теми	Блок, тема	Запитання	Діяльність	Очікувані результати
			● представляє результати своїх індивідуальних проєктів, складених в середовищі виконання алгоритмів, в малій групі; ● оцінює результати проєктів, створених іншими розробниками, за рубриками	роботи (власний і групи) [6 ІФО 2.5.3-3]; надає доброзичливі і конструктивні поради щодо вдосконалення процесу та/чи результату спільної роботи [6 ІФО 2.5.4-1]; описує власну діяльність як члена групи і набутий досвід [6 ІФО 2.5.4-2];

ЕТИКА. 5-6 класи

Освітня галузь: соціальна та здоров'язбережувальна (частково громадянська та історична), (питання взаємин в оточенні, спільноті, суспільстві)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мета, завдання, принципи побудови

Пропонована модельна навчальна програма – це комплексний освітній документ, який у 5–6 класах реалізовує наступність між початковою і базовою середньою освітою у вигляді предмета «Етика» й закладає основу для подальшого інтегрування предметів соціальної та здоров'язбережувальної галузі Державного стандарту базової середньої освіти.

Етика як шкільний предмет у 5–6 класах сприяє усвідомленню учнем/ученицею важливих аспектів людських взаємовідносин у родині, найближчому оточенні, колективі, спільноті, у різних ситуаціях реального життя, дає можливість зрозуміти суть і природу духовних цінностей, їх роль у здійсненні кожною людиною морального вибору, розв’язанні життєвих проблем.

Як людина і громадянин учень/учениця постійно зіштовхуються зі складними етичними питаннями, на які немає простих відповідей. Вже в молодшому підлітковому віці діти починають розуміти недосконалість світу й самих себе, вчаться оцінювати себе та інших із позицій моралі, міркують над поняттями добра і зла, справедливості й гідності.

Знайомство учнів на уроках етики з різними поглядами на життя, різними життєвими позиціями створює для них можливості формування власної філософії життя, життєвої позиції для самореалізації сьогодні та планування майбутнього.

Метою навчання «Етики» як складника соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі є розвиток доброчесної, відповідальної та виваженої поведінки, що відповідає моральним цінностям і орієнтирам особистості, формування в учня/учениці навичок гармонійної соціальної і міжособистісної взаємодії та спілкування, морального ставлення до інших.

Завдання навчального предмета реалізують вимоги до обов’язкових результатів навчання соціальної та здоров'язбережувальної галузі, зазначені у додатку 16 Державного стандарту базової середньої освіти, які передбачають, що учень/учениця здатні:

- застосовувати знання про людину, її здоров’я, взаємини з іншими та добробут, відповідально ставитись до власної поведінки у спілкуванні з

оточуючими, турбуватись про безпеку в комунікації, уникати факторів ризику для власного і суспільного життя, добробуту;

- будувати гармонійні взаємини з оточуючими на основі моральних цінностей, проявляти дружність, ввічливість, повагу та чуйність, толерантність та милосердя в поведінці та стосунках;

- приймати обґрунтовані рішення для налагодження стосунків з іншими і добробуту, аргументувати власний ціннісний вибір щодо взаємин з оточенням і вчинків у різних життєвих ситуаціях;

- аналізувати й оцінювати себе, власну поведінку і поведінку та вчинки інших людей, визначаючи альтернативи та прогнозуючи наслідки, на основі критеріїв моралі та безпеки, контролювати та регулювати свої почуття та емоції.

Компетентнісний потенціал освітньої галузі, визначений у додатку 15 Державного стандарту базової середньої освіти, реалізовуватиметься через розвиток ключових компетентностей, сформованих умінь, ставлень, базових знань. У результаті опанування «Етики» учні мають засвоїти основні категорії та поняття предмета, що становлять логічну частину базових знань освітньої галузі.

Кількість годин відповідає рекомендованому навчальному часу, визначеному Типовою освітньою програмою, затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 № 235 «Про затвердження типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти».

Пріоритети змісту і структура програми

Програмою передбачено вивчення предмета в адаптаційному циклі базової середньої освіти (5–6 класи).

Основною ідеєю концепції побудови програми є поступальний рух дитини від особистісного виміру внутрішнього світу до гармонійної взаємодії з іншими і взаємин у спільноті та суспільстві в цілому.

У п’ятому класі починається розгляд важливих етичних категорій: особистість, мораль, гідність, честь тощо. Основну увагу зосереджено на зовнішніх проявах людської культури, як-от вихованість, правила спілкування, керування емоціями тощо.

У шостому класі продовжується і поглиблюється опрацювання учнями основних понять етики, що створюють цілісну картину людського буття в його моральному вимірі. Ця частина предмета спрямована більшою мірою на формування внутрішнього світу учнів, їхньої глибинної духовної культури, усвідомлення національних та загальнолюдських цінностей.

Логіка навчального матеріалу структурована таким чином, щоб зберегти наступність і послідовність вивчення тем від 5 до 6 класу, врахувати міжпредметні (з іншими

предметами та курсами соціальної та здоров'язбережувальної галузі) та міжгалузеві зв’язки (з громадянською та історичною, мовно-літературною освітніми галузями). Наступність у навчанні «Етики» зберігається також у вимогах програми до очікуваних результатів навчання.

Зміст предмета структурований за такими розділами:

5 клас

Вступ

Розділ 1. УНІКАЛЬНІСТЬ І НЕПОВТОРНІСТЬ ЛЮДИНИ

Розділ 2. СПІЛКУВАННЯ У ЖИТТІ ЛЮДИНИ

Розділ 3. СВІТ ЛЮДСЬКИХ ЕМОЦІЙ ТА ПОЧУТТІВ

Розділ 4. ЖИТТЄВИЙ ПОСТУП ЛЮДИНИ

6 клас

Вступ

Розділ 1. МОРАЛЬНЕ ПІДҐРУНТЯ ЛЮДСЬКИХ СТОСУНКІВ

Розділ 2. ВЗАЄМОДІЯ ТА СПІВПРАЦЯ В ЖИТТІ ЛЮДИНИ І СУСПІЛЬСТВА

Розділ 3. СВІТ ЛЮДСЬКИХ ВЗАЄМИН

Розділ 4. МОРАЛЬНІ ВІДНОСИНИ В СУСПІЛЬСТВІ

У межах кожного розділу програми дотримано таку логіку:

- рух від більш загальних до конкретних понять;

- системне просування учнів в опануванні невеликої кількості теоретичних знань і підвищенні рівня сформованості наскрізних умінь та ключових компетентностей.

Програма містить результативні, змістові та процесуальні складники, які структуровано за відповідними рубриками/колонками основної частини: «Очікувані результати навчання», «Пропонований зміст навчального предмета», «Види навчальної діяльності».

Очікувані результати навчання зорієнтовані на формування відповідних компетентностей і наскрізних умінь учнів відповідно до Державного стандарту в логічному поєднанні знаннєвого, смислового й діяльнісного компонентів.

Зміст навчального предмета розподілений на 8 розділів, що містять перелік сюжетів, опанування яких дозволить досягти очікуваних результатів. Учителі, орієнтуючись на вимоги щодо очікуваних результатів, мають змогу самостійно визначати назву теми,

кількість годин і перелік питань до кожного уроку, залежно від умов організації освітнього процесу, пізнавальних можливостей окремих учнів, класу та індивідуального підходу до викладання.

У межах загальної річної кількості годин учитель може самостійно визначати і час для роботи над кожним розділом програми, не порушуючи повноти завдань, визначених як результати і зміст навчання.

Спільними для 5 та 6 класів є основні види навчальної діяльності учнів. Адже постійне залучення учнів у активну різноманітну діяльність може забезпечити реальне досягнення планованих у програмі результатів. Учитель, організуючи освітній процес, може диференціювати/ускладнювати кожний із пропонованих видів діяльності, зменшуючи допомогу учням аж до їхньої повної самостійності, та ускладнюючи завдання шляхом висування вимог оперувати більшим обсягом інформації чи складнішими способами діяльності.

З урахуванням теми уроку в освітній процес доцільно включати такі види діяльності учнів:

- пошукові завдання: пошук учнями інформації в різних джерелах (підручнику, довідниках, інтернет-джерелах тощо), систематизація, оцінювання якості та достовірності інформації;

- творчі завдання: створення, синтез, розв’язання проблем і ситуацій на основі набутих знань і вмінь, оцінка прикладів власної поведінки та поведінки інших людей відповідно до моральних вимог і правил, моделювання ситуацій та діалогів морально-етичного змісту та визначення шляхів їх розв’язання; рольові та інші ігри на застосування набутих знань і умінь;

- відкриті та спірні запитання, що виносяться на обговорення та дискусії: стимулювання висловлення учнями власних суджень щодо певних вчинків, поведінкових моделей, добір аргументів для захисту власної позиції, участь в обговоренні з дотриманням правил дискутування, діалоги з переконанням інших;

- індивідуальні/групові проєкти: планування власної діяльності на певний проміжок часу, планування співпраці з іншими у проєкті, дослідницька діяльність, співпраця з реалізації проєкту та досягнення результатів, презентація результатів проєкту.

Водночас запропоновані програмою зміст предмета та види навчальної діяльності жодним чином не обмежують автономію і творчість учителя, оскільки виступають своєрідним орієнтиром та можливим варіантом навчання учнів «Етики». Програмові положення лише застерігають від одноманітності в організації діяльності учнів, небажаної монологічності й однотипності їхньої діяльності.

Уроки етики можуть бути схожі на дослідницьку лабораторію, дискусійний клуб, де кожний учень має змогу індивідуально чи в групі дослідити ті чи інші проблеми,

висловитися, поміркувати вголос, поділитися враженнями та власним досвідом. Варто якнайширше залучати життєвий досвід учнів, спонукаючи їх до активного спілкування з родиною та оточенням. Один-два уроки з предмета у навчальному році можна проводити як родинні/шкільні свята, де діти не просто демонструють власні досягнення в царині етики, а спілкуються зі своїми батьками/представниками родини та представниками сімей однокласників, учителями, запрошеними особами. Це відкриває перспективу позаурочної діяльності учнів, наприклад, у реалізації групових проєктів.

Розподіл навчального матеріалу між розділами програми є орієнтовним. Учитель може вносити власні корективи щодо цього в межах предмета.

Шляхи реалізації програми та особливості організації освітнього процесу з предмета

- Уявлення про цінності, що засвоюють учні, не ґрунтується лише на авторитеті вчителя чи автора підручника. Учителеві не слід вчити учнів брати на віру певний погляд на життя – варто допомогти їм самостійно знайти основи для розбудови щасливого і повноцінного життя. Етичні категорії і поняття мають обговорюватись на найбільш зрозумілих і близьких учням етичних прикладах українських реалій, ситуаціях життя найближчого оточення, зокрема, пропонованих у підручнику. Зміст предмета орієнтований на формування в учнів національних та загальнолюдських цінностей.

У навчанні предмета особливого значення слід надавати розвитку вмінь учня/учениці робити моральний вибір, формулювати, пояснювати й обґрунтовувати власну позицію і поведінку та позицію інших людей. Тому всі важливі питання і поняття «Етики» обов’язково мають обговорюватися у процесі вільної і відкритої інтерактивної комунікації за участі всіх учнів класу, які мають можливість порівнювати свою точку зору як з думкою учителя, так і однокласників.

Отже, особливостями організації освітнього процесу з «Етики» є:

- послідовне відпрацювання на уроках навичок учнів розв’язувати ситуації спілкування і взаємодії, моделюючи продуктивну етичну поведінку, стимулювання учнів використовувати набуті навички у житті;

- системне застосування технологій інтерактивного навчання, розвитку критичного мислення, проєктної діяльності;

- створення позитивної атмосфери навчання та ефективного освітнього середовища.

Учителям етики, адміністрації закладу варто звернути увагу на те, що освітній заклад здійснює процес спрямованої соціалізації учня/учениці, тому певною мірою відповідає за їхній моральний і соціальний розвиток.

Навчання учнів буде більш успішним за умови панування в освітньому закладі демократичної атмосфери та правил поведінки, стосунків учасників освітнього процесу, побудованих на етичних началах, рівноправних партнерських відносинах і взаємоповазі.

ПРИКІНЦЕВА ЧАСТИНА

Оцінювання навчальних результатів учнів з «Етики» Оцінювання – це вимірювання навчальних досягнень тих, хто навчаються, тобто порівняння і встановлення співвідношення того, що учень/учениця знає та уміє, до того, що він/вона має знати й уміти на певний момент навчання відповідно до програми. Основою оцінювання учнів є передбачені навчальною програмою очікувані результати їхньої навчальної діяльності або складники ключових компетентностей і наскрізних умінь, що мають формуватись (розвиватись) під час навчання, а саме: мінімальний обсяг знань, обов'язковий для засвоєння учнем/ученицею відповідно до його/її індивідуального розвитку та пізнавальних можливостей; основні уміння та навички, формування/розвиток яких передбачено програмою; формування ціннісного ставлення учня до життєвих явищ і подій, що досліджуються ним. Діяльність учителя з оцінювання учнів має передбачати поточне і підсумкове оцінювання.

Поточне формувальне оцінювання учнів під час уроку передбачає дотримання вчителем таких етапів (кроків): 1) формулювання вчителем (разом з учнями) очікуваних результатів уроку; 2) визначення вчителем (разом з учнями) критеріїв і показників оцінювання; 3) обрання стратегій, процедур та шкали оцінювання;4)виконання оцінювання вчителем/самооцінювання/взаємооцінювання учнів.

Підсумкове оцінювання дозволяє перевіряти й оцінювати результати роботи учнів: 1) по закінченню засвоєння матеріалу розділу програми; 2) наприкінці семестру; 3) по закінченню навчального року. Оцінка результатів навчання учнів може бути якісною (виражається вербально) та кількісною (позначається балами). При оцінюванні досягнень програмових очікуваних результатів учнів з «Етики» вчитель має враховувати: логічність і обґрунтованість, осмисленість, глибину, гнучкість, дієвість, системність, узагальненість міркувань учня, рівень сформованості загальнонавчальних та предметних умінь і навичок, рівень володіння учнем наскрізними вміннями й ключовими компетентностями. Зрозуміло, що безпосередньо на уроці не можна оцінити виховного ефекту навчального предмета, сформованість цінностей та особистого ставлення школярів, адже система цінностей, особисте ставлення, поведінкові моделі учня проявляються в реальному житті. Тому завданням учителя є створення оптимальних умов для вільного висловлення і захисту учнем власної думки з будь-яких морально значимих питань/проблем в будьяких навчальних ситуаціях у навчальній та позаурочній діяльності. Оцінювання має бути відкритим для учнів. Учителеві слід інформувати учнів про очікувані результати, показники (критерії), цілі,

стратегії, методи та шкалу оцінювання. Це сприятиме їхній свідомій і сумлінній роботі на уроках та вдома, адже вони знатимуть, чого від них очікує вчитель і як він визначатиме оцінку їхньої роботи.

ОСВІТНЯ ПРОГРАМА

для школи ІІ ступеня (7-9 кл.)

Загальні положення освітньої програми

Освітня програма закладу загальної середньої освіти ІІ ступеня (базова середня освіта, 7-9 класи) розроблена на основі ст. 64 Закону України «Про освіту», наказу МОНУ №4 05 від 20.04.2018 р «Про затвердження типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти ІІ ступеня»

Освітня програма базової середньої освіти (далі - освітня програма) окреслює рекомендовані підходи до планування й організації закладом освіти єдиного комплексу освітніх компонентів для досягнення учнями обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом базової та повної загальної середньої освіти (далі – Державний стандарт).

Освітня програма визначає:

загальний обсяг навчального навантаження, орієнтовну тривалість і можливі взаємозв'язки окремих предметів, факультативів, зокрема їх інтеграції, а також логічної послідовності їх вивчення (таблиця 1);

очікувані результати навчання учнів подані в рамках навчальних програм, перелік яких наведено в таблиці 2; пропонований зміст навчальних програм, які мають гриф «Затверджено Міністерством освіти і науки України» і розміщені на офіційному вебсайті МОН;

рекомендовані форми організації освітнього процесу та інструменти системи внутрішнього забезпечення якості освіти;

вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за цією освітньою програмою.

Загальний обсяг навчального навантаження та орієнтовна тривалість і можливі взаємозв'язки освітніх галузей, предметів, дисциплін. Загальний обсяг навчального навантаження для учнів 7-9-х класів закладу загальної середньої освіти складає 3342,5 годин/навчальний рік: для 7 класу 1085 годин/навчальний рік, для 8 класу – 1102, 5 годин/навчальний рік, для 9 класу – 1155 годин/навчальний рік.

Детальний розподіл навчального навантаження на тиждень окреслено у навчальному плані

Навчальний план дає цілісне уявлення про зміст і структуру другого рівня освіти, встановлює погодинне співвідношення між окремими предметами за роками навчання, визначає гранично допустиме тижневе навантаження учнів. Навчальний план основної лаеки освіти передбачає реалізацію освітніх галузей Базового навчального плану Державного стандарту через окремі предмети. Вони охоплюють інваріантну складову, сформовану на державному рівні.

З метою виконання вимог Державного стандарту навчальний план містить усі предмети інваріантної складової, передбачені обраним варіантом навчальних планів цієї освітньої програми.

Збереження здоров'я дітей належить до головних завдань ліцею. Тому формування навичок здорового способу життя та безпечної поведінки здійснюється не лише в рамках предметів "Фізична культура" та "Основи здоров'я", а інтегрується у змісті всіх предметів інваріантної складової навчальних планів.

Змістове наповнення предмета «Фізична культура» сформовано з варіативних модулів відповідно до статево-вікових особливостей учнів, їх інтересів, матеріально-технічної бази закладу освіти, кадрового забезпечення.

Для недопущення перевантаження учнів враховується їх навчання в закладах освіти іншого типу (художніх, музичних, спортивних школах тощо). Так, у закладі освіти за рішенням педагогічної ради при оцінюванні учнів дозволяється враховувати результати їх навчання з відповідних предметів (музика, фізична культура та ін.) у позашкільних закладах.

Гранична наповнюваність класів та тривалість уроків встановлюються відповідно до Закону України "Про загальну середню освіту".

Години фізичної культури не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

Навчальні плани зорієнтовані на роботу основної школи за 5-денним навчальним тижнем.

Очікувані результати навчання здобувачів освіти. Відповідно до мети та загальних цілей, окреслених у Державному стандарті, визначено завдання, які має реалізувати вчитель/вчителька у рамках кожної освітньої галузі. Результати навчання повинні робити внесок у формування ключових компетентностей учнів.

№ з/п	**Ключові компетентності**	**Компоненти**
1	Спілкування державною (і рідною — у разі відмінності) мовами	***Уміння:*** ставити запитання і розпізнавати проблему; міркувати, робити висновки на основі інформації, поданої в різних формах (у текстовій формі, таблицях, діаграмах, на графіках); розуміти, пояснювати і перетворювати тексти задач (усно і письмово), грамотно висловлюватися рідною мовою; доречно та коректно вживати в мовленні термінологію з окремих предметів, чітко, лаконічно та зрозуміло формулювати думку, аргументувати, доводити правильність тверджень; уникнення невнормованих іншомовних запозичень у спілкуванні на тематику окремого предмета; поповнювати свій словниковий запас. ***Ставлення:*** розуміння важливості чітких та лаконічних формулювань. ***Навчальні ресурси:*** означення понять, формулювання властивостей, доведення правил, теорем
2	Спілкування іноземними мовами	***Уміння:*** здійснювати спілкування в межах сфер, тем і ситуацій, визначених чинною навчальною програмою; розуміти на слух зміст автентичних текстів; читати і розуміти автентичні тексти різних жанрів і видів із різним рівнем розуміння змісту; здійснювати спілкування у письмовій формі відповідно до поставлених завдань; використовувати у разі потреби невербальні засоби спілкування за умови дефіциту наявних мовних засобів;

		ефективно взаємодіяти з іншими усно, письмово та за допомогою засобів електронного спілкування. ***Ставлення:*** критично оцінювати інформацію та використовувати її для різних потреб; висловлювати свої думки, почуття та ставлення; адекватно використовувати досвід, набутий у вивченні рідної мови та інших навчальних предметів, розглядаючи його як засіб усвідомленого оволодіння іноземною мовою; обирати й застосовувати доцільні комунікативні стратегії відповідно до різних потреб; ефективно користуватися навчальними стратегіями для самостійного вивчення іноземних мов. ***Навчальні ресурси:*** підручники, словники, довідкова література, мультимедійні засоби, адаптовані іншомовні тексти.
3	Математична компетентність	***Уміння:*** оперувати текстовою та числовою інформацією; встановлювати відношення між реальними об’єктами навколишньої дійсності (природними, культурними, технічними тощо); розв’язувати задачі, зокрема практичного змісту; будувати і досліджувати найпростіші математичні моделі реальних об'єктів, процесів і явищ, інтерпретувати та оцінювати результати; прогнозувати в контексті навчальних та практичних задач; використовувати математичні методи у життєвих ситуаціях. ***Ставлення:*** усвідомлення значення математики для повноцінного життя в сучасному суспільстві, розвитку технологічного, економічного й оборонного потенціалу держави, успішного вивчення інших предметів. ***Навчальні ресурси:*** розв'язування математичних задач, і обов’язково таких, що моделюють реальні життєві ситуації

4	Основні компетентності у природничих науках і технологіях	***Уміння:*** розпізнавати проблеми, що виникають у довкіллі; будувати та досліджувати природні явища і процеси; послуговуватися технологічними пристроями. ***Ставлення:*** усвідомлення важливості природничих наук як універсальної мови науки, техніки та технологій. усвідомлення ролі наукових ідей в сучасних інформаційних технологіях ***Навчальні ресурси:*** складання графіків та діаграм, які ілюструють функціональні залежності результатів впливу людської діяльності на природу
5	Інформаційно-цифрова компетентність	***Уміння:*** структурувати дані; діяти за алгоритмом та складати алгоритми; визначати достатність даних для розв’язання задачі; використовувати різні знакові системи; знаходити інформацію та оцінювати її достовірність; доводити істинність тверджень. ***Ставлення:*** критичне осмислення інформації та джерел її отримання; усвідомлення важливості інформаційних технологій для ефективного розв’язування математичних задач. ***Навчальні ресурси:*** візуалізація даних, побудова графіків та діаграм за допомогою програмних засобів
6	Уміння вчитися впродовж життя	***Уміння:*** визначати мету навчальної діяльності, відбирати й застосовувати потрібні знання та способи діяльності для досягнення цієї мети; організовувати та планувати свою навчальну діяльність; моделювати власну освітню траєкторію, аналізувати, контролювати, коригувати та оцінювати результати своєї навчальної діяльності; доводити правильність власного судження або визнавати помилковість.

		Ставлення: усвідомлення власних освітніх потреб та цінності нових знань і вмінь; зацікавленість у пізнанні світу; розуміння важливості вчитися впродовж життя; прагнення до вдосконалення результатів своєї діяльності. ***Навчальні ресурси:*** моделювання власної освітньої траєкторії
7	Ініціативність і підприємливість	***Уміння:*** генерувати нові ідеї, вирішувати життєві проблеми, аналізувати, прогнозувати, ухвалювати оптимальні рішення; використовувати критерії раціональності, практичності, ефективності та точності, з метою вибору найкращого рішення; аргументувати та захищати свою позицію, дискутувати; використовувати різні стратегії, шукаючи оптимальних способів розв'язання життєвого завдання. ***Ставлення:*** ініціативність, відповідальність, упевненість у собі; переконаність, що успіх команди – це й особистий успіх; позитивне оцінювання та підтримка конструктивних ідей інших. ***Навчальні ресурси:*** завдання підприємницького змісту (оптимізаційні задачі)
8	Соціальна і громадянська компетентності	***Уміння:*** висловлювати власну думку, слухати і чути інших, оцінювати аргументи та змінювати думку на основі доказів; аргументувати та відстоювати свою позицію; ухвалювати аргументовані рішення в життєвих ситуаціях; співпрацювати в команді, виділяти та виконувати власну роль в командній роботі; аналізувати власну економічну ситуацію, родинний бюджет; орієнтуватися в широкому колі послуг і товарів на основі чітких критеріїв, робити споживчий вибір, спираючись на різні дані. ***Ставлення:*** ощадливість і поміркованість; рівне ставлення до інших незалежно від статків, соціального походження; відповідальність за спільну справу; налаштованість на логічне

		обґрунтування позиції без передчасного переходу до висновків; повага до прав людини, активна позиція щодо боротьби із дискримінацією. ***Навчальні ресурси:*** завдання соціального змісту
9	Обізнаність і самовираження у сфері культури	***Уміння:*** грамотно і логічно висловлювати свою думку, аргументувати та вести діалог, враховуючи національні та культурні особливості співрозмовників та дотримуючись етики спілкування і взаємодії; враховувати художньо-естетичну складову при створенні продуктів своєї діяльності (малюнків, текстів, схем тощо). ***Ставлення:*** культурна самоідентифікація, повага до культурного розмаїття у глобальному суспільстві; усвідомлення впливу окремого предмета на людську культуру та розвиток суспільства. ***Навчальні ресурси:*** математичні моделі в різних видах мистецтва
10	Екологічна грамотність і здорове життя	***Уміння:*** аналізувати і критично оцінювати соціально-економічні події в державі на основі різних даних; враховувати правові, етичні, екологічні і соціальні наслідки рішень; розпізнавати, як інтерпретації результатів вирішення проблем можуть бути використані для маніпулювання. ***Ставлення:*** усвідомлення взаємозв’язку кожного окремого предмета та екології на основі різних даних; ощадне та бережливе відношення до природніх ресурсів, чистоти довкілля та

		дотримання санітарних норм побуту; розгляд порівняльної характеристики щодо вибору здорового способу життя; власна думка та позиція до зловживань алкоголю, нікотину тощо. ***Навчальні ресурси:*** навчальні проекти, завдання соціально-економічного, екологічного змісту; задачі, які сприяють усвідомленню цінності здорового способу життя

Такі ключові компетентності, як уміння вчитися, ініціативність і підприємливість, екологічна грамотність і здоровий спосіб життя, соціальна та громадянська компетентності можуть формуватися відразу засобами усіх предметів. Виокремлення в навчальних програмах таких наскрізних ліній ключових компетентностей як «Екологічна безпека й сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність» спрямоване на формування в учнів здатності застосовувати знання й уміння у реальних життєвих ситуаціях. Наскрізні лінії є засобом інтеграції ключових і загальнопредметних компетентностей, окремих предметів та предметних циклів; їх необхідно враховувати при формуванні шкільного середовища. Наскрізні лінії є соціально значимими надпредметними темами, які допомагають формуванню в учнів уявлень про суспільство в цілому, розвивають здатність застосовувати отримані знання у різних ситуаціях.

Навчання за наскрізними лініями реалізується насамперед через:

-організацію навчального середовища — зміст та цілі наскрізних тем враховуються при формуванні духовного, соціального і фізичного середовища навчання;

-окремі предмети — виходячи із наскрізних тем при вивченні предмета проводяться відповідні трактовки, приклади і методи навчання, реалізуються надпредметні, міжкласові та загальношкільні проекти. Роль окремих предметів при навчанні за наскрізними темами різна і залежить від цілей і змісту окремого предмета та від того, наскільки тісно той чи інший предметний цикл пов'язаний із конкретною наскрізною темою;

-предмети за вибором;

-роботу в проектах;

-позакласну навчальну роботу і роботу гуртків

Наскрізна лінія	Коротка характеристика
Екологічна безпека й сталий розвиток	Формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь. Проблематика наскрізної лінії реалізується через завдання з реальними даними про використання природних ресурсів, їх збереження та примноження. Аналіз цих даних сприяє розвитку бережливого ставлення до навколишнього середовища, екології, формуванню критичного мислення, вміння вирішувати проблеми, критично оцінювати перспективи розвитку навколишнього середовища і людини. Можливі уроки на відкритому повітрі.
Громадянська відповідальність	Сприятиме формуванню відповідального члена громади і суспільства, що розуміє принципи і механізми функціонування суспільства. Ця наскрізна лінія освоюється в основному через колективну діяльність (дослідницькі роботи, роботи в групі, проекти тощо), яка поєднує окремі предмети між собою і розвиває в учнів готовність до співпраці, толерантність щодо різноманітних способів діяльності і думок. Вивчення окремого предмета має викликати в учнів якомога більше позитивних емоцій, а її зміст — бути націленим на виховання порядності, старанності, систематичності, послідовності, посидючості і чесності. Приклад вчителя покликаний зіграти важливу роль у формуванні толерантного ставлення до товаришів, незалежно від рівня навчальних досягнень.

Здоров'я і безпека	Завданням наскрізної лінії є становлення учня як емоційно стійкого члена суспільства, здатного вести здоровий спосіб життя і формувати навколо себе безпечне життєве середовище. Реалізується через завдання з реальними даними про безпеку і охорону здоров'я (текстові завдання, пов'язані з середовищем дорожнього руху, рухом пішоходів і транспортних засобів). Варто звернути увагу на проблеми, пов'язані із ризиками для життя і здоров'я. Вирішення проблем, знайдених з «ага-ефектом», пошук оптимальних методів вирішення і розв'язування задач тощо, здатні викликати в учнів чимало радісних емоцій.
Підприємливість і фінансова грамотність	Наскрізна лінія націлена на розвиток лідерських ініціатив, здатність успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі, забезпечення кращого розуміння учнями практичних аспектів фінансових питань (здійснення заощаджень, інвестування, запозичення, страхування, кредитування тощо). Ця наскрізна лінія пов'язана з розв'язуванням практичних завдань щодо планування господарської діяльності та реальної оцінки власних можливостей, складання сімейного бюджету, формування економного ставлення до природних ресурсів.

Необхідною умовою формування компетентностей є діяльнісна спрямованість навчання, яка передбачає постійне включення учнів до різних видів педагогічно доцільної активної навчально-пізнавальної діяльності, а також практична його спрямованість. Доцільно, де це можливо, не лише показувати виникнення факту із практичної ситуації, а й по можливості створювати умови для самостійного виведення нового знання, перевірці його на практиці і встановлення причинно-наслідкових зв'язків шляхом створення проблемних ситуацій, організації спостережень, дослідів та інших видів діяльності. Формуванню ключових компетентностей сприяє встановлення та реалізація в освітньому процесі міжпредметних і внутрішньопредметних зв'язків, а саме: змістово-інформаційних, операційно-діяльнісних і організаційно-методичних. Їх використання посилює пізнавальний інтерес учнів до навчання і підвищує рівень їхньої загальної культури, створює умови для систематизації навчального матеріалу і формування наукового світогляду. Учні набувають досвіду застосування знань на практиці та перенесення їх в нові ситуації.

Вимоги до осіб, які можуть розпочинати здобуття базової середньої освіти. Базова середня освіта здобувається, як правило, після здобуття початкової освіти. Діти, які здобули початкову освіту на 1 вересня поточного навчального року повинні розпочинати здобуття базової середньої освіти цього ж навчального року.

Особи з особливими освітніми потребами можуть розпочинати здобуття базової середньої освіти за інших умов.

Перелік освітніх галузей. Типову освітню програму укладено за такими освітніми галузями:

Мови і літератури
Суспільствознавство
Мистецтво
Математика
Природознавство
Технології
Здоров'я і фізична культура

Логічна послідовність вивчення предметів розкривається у відповідних *навчальних програмах*.

Рекомендовані форми організації освітнього процесу. Основними формами організації освітнього процесу є різні типи уроку:

формування компетентностей;
розвитку компетентностей;
перевірки та/або оцінювання досягнення компетентностей;
корекції основних компетентностей;
комбінований урок.

Також формами організації освітнього процесу можуть бути екскурсії, віртуальні подорожі, уроки-семінари, конференції, форуми, спектаклі, брифінги, квести, інтерактивні уроки (уроки-«суди», урок-дискусійна група, уроки з навчанням одних учнів іншими), інтегровані уроки, проблемний урок, відео-уроки тощо.

З метою засвоєння нового матеріалу та розвитку компетентностей, крім уроку, проводяться навчально-практичні заняття. Ця форма організації поєднує виконання різних практичних вправ, експериментальних робіт відповідно до змісту окремих предметів, менш регламентована й має акцент на більшій самостійності учнів в експериментальній та практичній діяльності. Досягнуті компетентності учні можуть застосувати на практичних заняттях і заняттях практикуму. Практичне заняття - це така форма організації, в якій учням надається можливість застосовувати отримані ними знання у практичній діяльності. Експериментальні завдання, передбачені змістом окремих предметів, виконуються на заняттях із практикуму (виконання

експериментально-практичних робіт). Оглядова конференція (для 8-11 класів) повинна передбачати обговорення ключових положень вивченого матеріалу, учнем розкриваються нові узагальнюючі підходи до його аналізу. Оглядова конференція може бути комплексною, тобто реалізувати міжпредметні зв'язки в узагальненні й систематизації навчального матеріалу. Оглядова екскурсія припускає цілеспрямоване ознайомлення учнів з об'єктами та спостереження процесів з метою відновити та систематизувати раніше отримані знання.

Функцію перевірки та/або оцінювання досягнення компетентностей виконує навчально-практичне заняття. Учні одержують конкретні завдання, з виконання яких звітують перед вчителем. Практичні заняття та заняття практикуму також можуть будуватися з метою реалізації контрольних функцій освітнього процесу. На цих заняттях учні самостійно виготовляють вироби, проводять виміри та звітують за виконану роботу.

Можливо проводити заняття в малих групах, бригадах і ланках (у тому числі робота учнів у парах змінного складу) за умови, що окремі учні виконують роботу бригадирів, консультантів, тобто тих, хто навчає малу групу.

Екскурсії в першу чергу покликані показати учням практичне застосування знань, отриманих при вивченні змісту окремих предметів (можливо поєднувати зі збором учнями по ходу екскурсії матеріалу для виконання визначених завдань).

Учні можуть самостійно знімати та монтувати відеофільми (під час відео-уроку) за умови самостійного розроблення сюжету фільму, підбору матеріалу, виконують самостійно розподілені ролі та аналізують виконану роботу.

Форми організації освітнього процесу можуть уточнюватись та розширюватись у змісті окремих предметів за умови виконання державних вимог Державного стандарту та окремих предметів протягом навчального року.

Вибір форм і методів навчання вчитель визначає самостійно, враховуючи конкретні умови роботи, забезпечуючи водночас досягнення конкретних очікуваних результатів, зазначених у навчальних програмах окремих предметів.

Опис та інструменти системи внутрішнього забезпечення якості освіти.

Система внутрішнього забезпечення якості складається з наступних компонентів:

кадрове забезпечення освітньої діяльності;

навчально-методичне забезпечення освітньої діяльності;

матеріально-технічне забезпечення освітньої діяльності;

якість проведення навчальних занять;

моніторинг досягнення учнями результатів навчання (компетентностей).

Завдання системи внутрішнього забезпечення якості освіти:

оновлення методичної бази освітньої діяльності;

контроль за виконанням навчальних планів та освітньої програми, якістю знань, умінь і навичок учнів, розробка рекомендацій щодо їх покращення;

моніторинг та оптимізація соціально-психологічного середовища закладу освіти;

створення необхідних умов для підвищення фахового кваліфікаційного рівня педагогічних працівників.

Таблиця 1до освітньої програми

Навчальний план

для школи II ступеня (7,8,9 кл.)

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень		
		7 кл.	8 кл.	9 кл.
Мови і літератури	Українська мова	2,5	2	2
	Українська літерат.	2	2	2
	іноземна мова (англ.)	3	3	3
	Зарубіжна література	2	2	2
Суспільствознавство	Історія України	1	1,5	1,5
	Всесвітня історія	1	1	1
	Основи правознавства	-	-	1
Мистецтво	Музичне мистецтво	1	-	-
	Образотворче мист.	1	-	-
	Мистецтво	-	1	1

Математика	Математика Алгебра Геометрія		- 2 2	- 2 2	- 2 2
Природознавство	Природознавство Біологія Географія Фізика Хімія		- 2 2 2 1,5	- 2 2 2 2	- 2 1,5 3 2
Технології	Інформатика Трудове навчання		1 1	2 1	2 1
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я Фізична культура		1 3	1 3	1 3
Разом			28+3	28,5+3	30+3
Додаткові години:			1	1	-
Ф-в «Християнська етика» Ф-в «Життя людини – найвища цінність»			1	 1	
Гранично допустиме навчальне навантаження			32	33	33
Всього			29+3	29,5+3	30+3

Таблиця 2 до освітньої програми

Перелік навчальних програм

для учнів закладів загальної середньої освіти ІІ ступеня

(затверджені наказами МОН від 07.06.2017 № 804 та від 23.10.2017 № 1407)

№ п/п	Назва навчальної програми
1.	Українська мова
2.	Українська література
3.	Біологія
4.	Всесвітня історія
5.	Географія
6.	Зарубіжна література
7.	Інформатика
8.	Історія України
9.	Математика
10.	Мистецтво
11.	Основи здоров’я
12.	Природознавство
1.	Трудове навчання

2.	Фізика
3.	Фізична культура
4.	Хімія

Освітня програма

для III ступеня

1.Загальні положення освітньої програми

Освітня програма III ступеня розроблена на виконання Закону України «Про освіту» та постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1392 «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти», а також на основі наказу МОН України від 20.0.2018 р. № 408 (в редакції наказу МОН України від 28.11.2019 № 1493)

Освітня програма профільної середньої освіти окреслює рекомендовані підходи до планування й організації закладом освіти єдиного комплексу освітніх компонентів для досягнення учнями обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом базової та повної загальної середньої освіти.

Освітня програма визначає:

загальний обсяг навчального навантаження, орієнтовну тривалість і можливі взаємозв'язки окремих предметів, зокрема їх інтеграції, а також логічної послідовності їх вивчення, які подані в рамках навчального плану (таблиця 1);

очікувані результати навчання учнів подані в рамках навчальних програм, перелік яких наведено в таблиці 2; пропонований зміст окремих предметів, які мають гриф «Затверджено Міністерством освіти і науки України» і розміщені на офіційному вебсайті МОН);

рекомендовані форми організації освітнього процесу та інструменти системи внутрішнього забезпечення якості освіти;

вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за цією освітньою програмою.

2.Загальний обсяг навчального навантаження та орієнтовна тривалість і можливі взаємозв'язк окремих предметів.

Загальний обсяг навчального навантаження здобувачів профільної середньої освіти для

для 10 класу – 1120 годин/навчальний рік, для 11 класу – 1015 годин/навчальний рік. Детальний розподіл навчального навантаження на тиждень окреслено у навчальному плані закладу загальної середньої освіти III ступеня (далі –навчальний план).

Навчальний план для 10-11 класів закладу загальної середньої освіти розроблено відповідно до Державного стандарту, з метою його впровадження у частині повної загальної середньої освіти з 1 вересня 2021 року. Він містить тижневий обсяг навчального навантаження та тижневі години на вивчення базових предметів, вибірково-обов'язкових предметів.

Закладом загальної середньої освіти для складання власного навчального плану використано другий варіант (*таблиця 2*) Типового навчального плану, який містить перелік базових предметів, що включає окремі предмети суспільно-гуманітарного та математично-природничого циклів.

До базових предметів належать: «Українська мова», «Українська література», «Зарубіжна література», «Іноземна мова (англ.)», «Історія: Україна і світ» (передбачено вивчення окремих предметів: «Історія України», «Всесвітня історія»), «Громадянська освіта», «Математика», «Природничі науки» (передбачено вивчення окремих природничих дисциплін: «Фізика і астрономія», «Біологія і екологія», «Хімія», «Географія»), «Фізична культура», «Захист України». У цьому варіанті зазначено мінімальну кількість тижневих годин на вивчення базових предметів, що має забезпечити досягнення рівня очікуваних результатів навчання учнів згідно з державними вимогами Державного стандарту.

Реалізація змісту освіти, визначеного Державним стандартом, також забезпечується вибірково-обов'язковими предметами («Інформатика», «Технології», «Мистецтво»), що вивчаються на рівні стандарту. Із запропонованого переліку учні обрали два предмети – «Інформатика» в 11 класі(1 год.), «Мистецтво» в 11 кл. (2 год.), «Інформатика» в 10 (2 год.), «Мистецтво» в 10 класі (1 год).

Вивчення базового предмета «Фізика і астрономія» буде здійснюватися як два окремі предмети – «Фізика»(за програмою авторського колективу під керівництвом Ляшенка О.І.) і астрономія, що дає можливість паралельного вивчення фізичного та астрономічного складників, а розподіл годин між ними здійснюватиметься відповідно до навчальної програми.

Рішення про розподіл годин прийнято з урахуванням освітніх потреб учнів, регіональних особливостей, кадрового забезпечення, матеріально-технічної бази закладу.

3. Очікувані результати навчання здобувачів освіти, зміст навчальних предметів, логічна послідовність їх вивчення.

Відповідно до мети та загальних цілей, окреслених у Державному стандарті, визначено завдання, які має реалізувати вчитель/вчителька у рамках кожної освітньої галузі. Результати навчання повинні робити внесок у формування ключових компетентностей учнів.

Такі ключові компетентності, як уміння вчитися, ініціативність і підприємливість, екологічна грамотність і здоровий спосіб життя, соціальна та громадянська компетентності можуть формуватися відразу засобами усіх окремих предметів. Виокремлення в навчальних програмах таких наскрізних ліній ключових компетентностей як «Екологічна безпека й сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність» спрямоване на формування в учнів здатності застосовувати знання й уміння у реальних життєвих ситуаціях.

Освітню програму укладено за такими освітніми галузями: мови і літератури, суспільствознавство, мистецтво, математика, природознавство, технології, здоров'я і фізична культура. Зміст кожної освітньої галузі структурується та реалізується через навчальні предмети. Логічна послідовність навчальних предметів розкривається у відповідних навчальних програмах, затверджених Міністерством освіти і науки України. У рамках навчальних програм подано: очікувані результати навчання (знаннєвий, діяльнісний, ціннісний компоненти); пропонований зміст предмета; реалізації в змісті предмета наскрізних змістовних ліній; внесок предмета у формування ключових компетентностей.Освітня програма забезпечує досягнення учнями результатів навчання, визначених Державним стандартом, і ключових компетентностей, визначених Законом України «Про освіту».

Наскрізні лінії є засобом інтеграції ключових і загальнопредметних компетентностей, окремих предметів та предметних циклів; їх необхідно враховувати при формуванні шкільного середовища.

Наскрізні лінії є соціально значимими надпредметними темами, які допомагають формуванню в учнів уявлень про суспільство в цілому, розвивають здатність застосовувати отримані знання у різних ситуаціях.

Навчання за наскрізними лініями реалізується насамперед через:

організацію навчального середовища — зміст та цілі наскрізних тем враховуються при формуванні духовного, соціального і фізичного середовища навчання;

окремі предмети — виходячи із наскрізних тем при вивченні предмета проводяться відповідні трактовки, приклади і методи навчання, реалізуються надпредметні, міжкласові та загальношкільні проекти. Роль окремих предметів при навчанні за наскрізними темами різна і залежить від цілей і змісту окремого предмета та від того, наскільки тісно той чи інший предметний цикл пов'язаний із конкретною наскрізною темою;

предмети за вибором;

роботу в проектах;

позакласну навчальну роботу і роботу гуртків.

Наскрізна лінія	Коротка характеристика
Екологічна безпека й сталий розвиток	Формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь. Проблематика наскрізної лінії реалізується через завдання з реальними даними про використання природних ресурсів, їх збереження та примноження. Аналіз цих даних сприяє розвитку бережливого ставлення до навколишнього середовища, екології, формуванню критичного мислення, вміння вирішувати проблеми, критично оцінювати перспективи розвитку навколишнього середовища і людини. Можливі уроки на відкритому повітрі.
Громадянська відповідальність	Сприятиме формуванню відповідального члена громади і суспільства, що розуміє принципи і механізми функціонування суспільства. Ця наскрізна лінія освоюється в основному через колективну діяльність (дослідницькі роботи, роботи в групі, проекти тощо), яка поєднує окремі предмети між собою і розвиває в учнів готовність до співпраці, толерантність щодо різноманітних способів діяльності і думок. Вивчення окремого предмета має викликати в учнів якомога більше позитивних емоцій, а її зміст — бути націленим на виховання порядності, старанності, систематичності, послідовності, посидючості і чесності. Приклад вчителя покликаний зіграти важливу роль у формуванні толерантного ставлення до товаришів, незалежно від рівня навчальних досягнень.

Здоров'я і безпека	Завданням наскрізної лінії є становлення учня як емоційно стійкого члена суспільства, здатного вести здоровий спосіб життя і формувати навколо себе безпечне життєве середовище. Реалізується через завдання з реальними даними про безпеку і охорону здоров'я (текстові завдання, пов'язані з середовищем дорожнього руху, рухом пішоходів і транспортних засобів). Варто звернути увагу на проблеми, пов'язані із ризиками для життя і здоров'я. Вирішення проблем, знайдених з «ага-ефектом», пошук оптимальних методів вирішення і розв'язування задач тощо, здатні викликати в учнів чимало радісних емоцій.
Підприємливість і фінансова грамотність	Наскрізна лінія націлена на розвиток лідерських ініціатив, здатність успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі, забезпечення кращого розуміння учнями практичних аспектів фінансових питань (здійснення заощаджень, інвестування, запозичення, страхування, кредитування тощо). Ця наскрізна лінія пов'язана з розв'язуванням практичних завдань щодо планування господарської діяльності та реальної оцінки власних можливостей, складання сімейного бюджету, формування економного ставлення до природних ресурсів.

4.Рекомендовані форми організації освітнього процесу та інструменти системи внутрішнього забезпечення якості освіти.

Необхідною умовою формування компетентностей є діяльнісна спрямованість навчання, яка передбачає постійне включення учнів до різних видів педагогічно доцільної активної навчально-пізнавальної діяльності, а також практична його спрямованість. Доцільно, де це можливо, не лише показувати виникнення факту із практичної ситуації, а й по можливості створювати умови для самостійного виведення нового знання, перевірці його на практиці і встановлення причинно-наслідкових зв'язків шляхом створення проблемних ситуацій, організації спостережень, дослідів та інших видів діяльності. Формуванню ключових компетентностей сприяє встановлення та реалізація в освітньому процесі міжпредметних і внутрішньопредметних зв'язків, а саме: змістово-інформаційних, операційно-діяльнісних і організаційно-методичних. Їх використання посилює пізнавальний інтерес учнів до навчання і підвищує рівень їхньої загальної культури, створює умови для систематизації навчального матеріалу і формування наукового світогляду. Учні набувають досвіду застосування знань на практиці та перенесення їх в нові ситуації. Основними формами організації освітнього процесу є різні **типи уроку**: практичні заняття, семінари, конференції, заліки, співбесіди, проєкти, сюжетно-рольові ігри, екскурсії,

віртуальні подорожі. Засвоєння нового матеріалу можна проводити на лекції, конференції, екскурсії і т. д. Для конференції, дискусії вчителем або учнями визначаються теми доповідей учнів, основні напрями самостійної роботи. На навчальній екскурсії учні отримують знання, знайомлячись із експонатами в музеї, з роботою механізмів на підприємстві, спостерігаючи за різноманітними процесами, що відбуваються у природі. Консультації проводяться з учнями, які не були присутні на попередніх уроках або не зрозуміли, не засвоїли зміст окремих предметів. Розвиток і корекцію основних компетентностей можна, крім уроку відповідного типу, проводити на семінарі, заключній конференції, екскурсії тощо. Семінар як форма організації об'єднує бесіду та дискусію учнів. Заключна конференція може будуватися як у формі дискусії, так і у формі диспуту, на якому обговорюються полярні точки зору. Учитель або учні підбивають підсумки обговорення і формулюють висновки.

З метою засвоєння нового матеріалу та розвитку компетентностей, крім уроку, проводяться навчально-практичні заняття. Ця форма організації поєднує виконання різних практичних вправ, експериментальних робіт відповідно до змісту окремих предметів, менш регламентована й має акцент на більшій самостійності учнів в експериментальній та практичній діяльності. Досягнуті компетентності учні можуть застосувати на практичних заняттях і заняттях практикуму. Практичне заняття - це така форма організації, в якій учням надається можливість застосовувати отримані ними знання у практичній діяльності. Експериментальні завдання, передбачені змістом окремих предметів, виконуються на заняттях із практикуму (виконання експериментально-практичних робіт). Оцінювання результатів навчання здобувачів освіти здійснюється відповідно до критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів, затверджених наказом Міністерством освіти, молоді та спорту України від 13 квітня 2011 року №329 та Орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти, затверджених наказом МОНУ від 21 серпня 2013 року №1222.

4. **Вимоги до осіб, які можуть розпочинати здобуття профільної загальної середньої освіти**

Здобувати профільну загальну середню освіту можуть особи, які завершили здобуття базової середньої освіти

На основі освітньої програми закладу освіти складено та затверджено навчальний план закладу освіти, що конкретизує організацію освітнього процесу.

Таблиця 1до освітньої програми

Навчальний план

для школи ІІІ ступеня (10,11 класів)

Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень	
	10 клас	11 клас
Українська мова	4	2
Українська література	2	2
Зарубіжна література	1	1
Іноземна мова	2	2
Історія України	1,5	1,5
Всесвітня історія	1	1
Громадянська освіта	2	-
Математика	3	3
Біологія і екологія	2	2
Географія	1,5	1
Фізика	3	3
Астрономія	-	1
Хімія	1,5	2
Фізична культура	3	3
Захист України	1,5	1,5
Вибірково-обов'язкові предмети: Інформатика Технології Мистецтво	 2 - 1	 1 - 2
Додаткові години	-	-
Гранично допустиме навчальне навантаження	33	33
Всього	29+3	26+3
Разом	32	29

Програма

для профільного навчання

учнів 10 класу

Філологічний напрям. Профіль – українська філологія

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мета і завдання

профільного навчання з української мови

Мова є одним із найважливіших засобів профілізації старшокласників, оскільки вона вербалізує картину світу і цим самим є основою цілісного світогляду кожної особистості. Старша школа характеризується тим, що підсумовує та узагальнює весь навчально-виховний процес загальноосвітнього навчального закладу, формує загальнолюдські, зокрема морально-етичні цінності (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей), компетентності, важливі для сучасної, конкурентноздатної на національному та глобальному ринку праці особистості, її успішної самореалізації в суспільстві.

Особливістю профільного навчання з української мови є інтенсивний мовний та інтелектуальний розвиток старшокласників, їх творчого мислення, уяви, мовного чуття і мовного смаку, усвідомленої позитивної мовної поведінки, мовнокомунікативних умінь, творчих здібностей, формування навичок самостійної навчальної діяльності, мовленнєвого самовдосконалення, що значною мірою впливають на якість опанування інших шкільних предметів, визначають досягнення у майбутній професійній сфері, сприяють соціальній адаптації.

Програма з української мови для профільного навчання учнів 10-11 класів (філологічний напрям, профіль – українська філологія) (далі - Програма) розроблена на підставі Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392, з урахуванням Державного стандарту початкової загальної освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 20. 04. 2011 р. № 462), Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (2003), «Рекомендацій Європейського Парламенту та Ради Європи» (2006), програми із української мови для 5–9 класів для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання (2012-2015, зі змінами 2017 р.), відповідно до Концепції профільного навчання в старшій школі (наказ Міністерства освіти і науки від 21.10.2013 р. № 1456), положень концепції «Нова українська школа» (2016 р.), Типового навчального плану для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів (проект) (2017).

Мета профільного навчання української мови(філологічний напрям, профіль – українська філологія)(далі – профільного навчання)полягає у формуванні інтелектуально розвиненої, морально досконалої, національно свідомої, духовно багатої мовної особистості, яка вільно володіє виражальними засобами сучасної української літературної мови, її стилями, різновидами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо), відзначається активною громадською позицією, готовністю до подальшого професійно орієнтованого навчання, спроможна самостійно визначати цілі самонавчання, самовиховання й саморозвитку та дієво їх реалізовувати.

Завдання профільного навчання української мови:

- виховання громадянина і патріота Української держави; формування національної ідентичності як складової частини європейської приналежності;

- формування ціннісного ставлення до української мови як інтелектуальної, духовної, культурної цінності народу, мотивації знати сучасну українську літературну мову й досконало володіти нею в усіх сферах суспільного життя, готовності до усвідомленого вибору майбутньої професії й отримання професійної гуманітарної (філологічної) освіти; розвиток інтелектуально-креативних здібностей школярів, виховання потреби безперервно вчитися шляхом опанування еталонними художніми текстами; словниково-довідниковими засобами вдосконалювати власне мовлення;

- формування ключових і предметних компетентностей учнів;

- *формування мовних і лінгвістичної компетентностей* учнів, зокрема:

- поглиблення *знань про мову* як багатофункціональну *знакову систему* і *суспільне явище* шляхом усвідомлення основних процесів, що відбуваються в мові; ознайомлення з мовознавством як наукою і працями провідних вітчизняних лінгвістів, формування уявлень про лінгвістику як складову загальнолюдської *культури; інтелектуалізація* мовлення учнів, актуалізація їх лексичної, семантичної, граматичної компетентностей; вироблення мовного *смаку* шляхом розширення лінгвістичного (філологічного) світогляду; застосування отриманих знань і вмінь у власній мовленнєвій практиці, у тому числі професійно орієнтованій сфері спілкування;

- *формування мовленнєвих, комунікативних компетентностей,* зокрема:

- шляхом *поглиблення* знань про функціонально-стилістичну систему української мови, уявлень про мовленнєву діяльність, її основні види і особливості, *засвоєння норм мовленнєвої поведінки* в різних сферах і ситуаціях спілкування та вдосконалення умінь і навичок усного і писемного спілкування в науково-навчальній, соціально-культурній, офіційно-діловій сферах; оволодіння різноманітними стратегіями і тактиками ефективної *комунікації,* що відповідає досвіду, інтересам, психологічним особливостям учнів, для досягнення життєвих і професійних цілей; генерування вартісних зразків *власної мовленнєвої творчості*, виховання потреби самоосвіти, удосконалення навичок самоконтролю, особистісно-мовленнєвої діяльності;

- оволодіння уміннями *сприймати, аналізувати, зіставляти* мовні явища і факти, *коментувати*, критично *оцінювати* їх під кутом зору нормативності, відповідності сфері й ситуації спілкування, достовірності; розмежовувати варіанти норм і мовленнєві порушення;

- формування здатності *логічно обґрунтовувати* позицію, а також умінь і навичок переконливо висловлювати свої думки, почуття, погляди в різних комунікативних ситуаціях, тлумачити поняття, факти, (через слухання, говоріння, читання, письмо, застосування мультимедійних засобів), *дискутувати*, використовуючи різні способи аргументації та ілюстрування прикладами, вести конструктивний діалог зі співрозмовниками, дотримуючись правил мовленнєвого етикету та етичних норм;

- формування умінь *генерувати нові ідеї й ініціативи* та втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави; уміння конструктивно *спілкуватисяв колективі*, проявляти *лідерські якості*; реагувати мовними засобами на спектр соціальних і культурних явищ, попереджувати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів; конструктивно керувати емоціями; *адаптовуватися* до нових умов, вирішувати нестандартні завдання; працювати у групі, в команді;

- *формування лінгвокультурознавчої компетентності через* розвиток цілісного уявлення про мову як національно-культурний феномен, розуміння національної своєрідності української мовної картини світу, знання констант української національної культури, концептуальних лінгвокультурем, виховання поваги до інших етносів, їхніх мов, звичаїв, традицій, культури, історії; готовності до міжкультурного діалогу, пізнання різних культур;умінь сприймати мову як мистецьке явище, що має естетичну цінність, через твори мистецтва;

- *формування дослідницької, медіаосвітньої компетентності,* умінь сприймати, розуміти, систематизувати, перетворювати, використовувати інформацію з різних джерел, у т.ч. довідкової інформації (словники, енциклопедії, онлайн-ресурси тощо); електронних засобів масової інформації (електронної пошти, сервісних програм мережі);

- *формування умінь і навичок самостійної філологічної роботи* з текстами різних стилів та жанрів, у тому числі з текстами, які сприяють гармонізації психоемоційного стану, містять моделі досягнення свободи особистості, соціальної захищеності, сімейного щастя, кар'єрного зростання та ін., з різними джерелами наукової, довідкової інформації з лінгвістики, лінгвістичними словниками,

зокрема електронними, для визначення мовної норми, пов’язаної з уживанням у мовленні того або іншого мовного явища; оволодіння основними прийомами інформаційної переробки /обробки,редагування тексту.

Визначені завдання відображені у предметних і ключових компетентностях, очікуваних результатах, реалізуються через мовленнєву (комунікативну), мовну, лінгвістичну, соціокультурну (лінгвокультурну), діяльнісну (стратегічну) змістові лінії Державного стандарту з української мови та наскрізні лінії «Екологічна безпека і сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров’я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність».

У структурі програми виділено такі складники: пояснювальна записка, основна частина (власне програма) і додатки.

Основну частину програми структуровано у вигляді таблиці, яка охоплює такі елементи: 1) очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів; 2) зміст навчального матеріалу мовної, лінгвістичної, змістової лінії; 3) мовленнєва (комунікативна) змістова лінія; 4) соціокультурна змістова й наскрізні лінії. Поданий у програмі розподіл годин є орієнтовним; учитель може на власний розсуд змінювати його з метою педагогічної доцільності.

Програма розрахована на вчителів української мови і літератури старших класів, а також на учнів-старшокласників, оскільки містить рекомендації для організації самонавчання та самооцінки і підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання з української мови.

Програма орієнтує не тільки на вивчення української мови, а й на обізнаність з філологічною галуззю в її зв’язках з іншими гуманітарними галузями (іноземною мовою, історико-літературною, мистецькою, природничо-науковими, інформаційно-цифровою та ін.).

Особливості організації профільного навчання

за філологічним напрямом, профіль – українська філологія

Досягненню мети і розв’язанню завдань профільного навчання української мови сприятиме використання положень взаємопов’язаних сучасних наукових підходів: особистісно орієнтованого, компетентнісного, комунікативно-діяльнісного, когнітивно-комунікативного, соціокультурного, текстоцентричного.

Особливо посилюється увага до *компетентнісного* підходу, запропонованого Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти (2003), в «Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей ціложиттєвої (все життєвої) освіти» (2006), увиразненого в Державному стандарту базової та повної загальної середньої освіти (2011).

Відповідно Концепції «Нова українська школа» (2016) учні мають не тільки опанувати зміст навчальної дисципліни, а насамперед набути умінь і навичок, важливих для всебічного розвитку особистості громадянина України, морального та професійного зростання.

За Національним освітнім глосарієм (2014), компетентність – це динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особистості успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні освіти. Отже, компетентність – це набуті реалізаційні здатності особистості до ефективної діяльності.

Визнання компетентнісного підходу провідним у навчанні передбачає формування не лише *предметних (мовних, лінгвістичних, лінгвокультурознавчої, комунікативних, мовленнєвих, дослідницьких, медіа освітніх та ін.), а й ключових (загальноосвітніх) компетентностей*, зміщення акцентів зі знаннєвого на дієвий освітній результат: знання мають бути інструментом у розв'язанні життєвих проблем, засобом особистісного розвитку, соціалізації учнів, успішного професійного і особистісного становлення. *Ключові (загальноосвітні) компетентності* – це здатності, яких набуває кожен учень як суб'єк тнавчально-виховного процесу для самовизначення, загального розвитку й самореалізації.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів відображені в компонентах ключових і предметної компетентностей, які мають бути сформовані у процесі навчання: *когнітивний (знаннєвий)***,** що окреслює відображає свідоме оволодіння мовою у послідовності від знань у вигляді правил та інструкцій до мовленнєвих навичок і вмінь (компетентностей) на основі засвоєних знань**,** *праксеологічний (діяльнісний), що п*ередбачає цілеспрямовану підготовку до виконання успішної, ефективної, оптимальної діяльності з метою досягнення очікуваного результату, *аксіологічний (ціннісний)* (у процесі співпраці вчителя та учнів під час навчання української мови створюються нові цінні продукти, розвивається творчий потенціал особистості), *інтерактивний (поведінковий),*що відображає тактики та стратегії взаємодії суб'єктів в умовах профільного навчання.

Можливості предмета «українська мова», профіль – українська філологія

у формуванні ключових компетентностей

Ключові компетентності	Компоненти
Спілкування державною мовою	- Здатність учнів засобами української мови успішно взаємодіяти у процесі розв'язання типових для віку життєвих проблем. - **Уміння**: - усно й письмово тлумачити поняття, факти, висловлювати думки, почуття, погляди; - реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ – у навчанні, на роботі, у громадських місцях, удома, на дозвіллі; - швидко адаптовуватися до нових умов, вирішувати нестандартні завдання, використовуючи потенціал української мови та відповідні комунікативні стратегії, - виступати з усним повідомленням, тлумачити поняття, факти, коректно вести діалог, дискусію; -використовувати різні види читання: ознайомлювальне, вибіркове, навчальне тощо; -створювати письмові висловлювання різних жанрів; -толерантно спілкуватися в полікультурному, поліетнічному суспільстві. **Ставлення:** поцінування української мови як державної – чинника національної ідентичності, готовність активно послуговуватися українською мовою в усіх сферах життя.

	Навчальні ресурси: текстоцентризм, напр., дискусія, дебати, діалог, проект щодо ролі державної /рідної мови.
Спілкування іноземними мовами	**Уміння**: -виявляти в текстах запозичення з інших мов; пояснювати лексичне значення, правопис та особливості вживання слів іншомовного походження; обговорювати прочитані або прослухані мовою оригіналу та в перекладі українською фольклорні та літературні твори. **Ставлення:** розуміння ролі іноземної мови як засобу пізнання іншого світу та збагачення власного культурного досвіду; розуміння потреби популяризувати Україну у світі засобами іноземних мов; готовність до міжкультурного діалогу, відкритість до пізнання різних культур. **Навчальні ресурси:** перекладні словники, тексти українськомовних перекладів літературних творів та оригінали.
Математична компетентність	**Спроможність** особистості застосовувати математичні вміння в реальному житті, працювати з числовою інформацією. **Уміння:** абстрактно мислити; установлювати причиново-наслідкові зв’язки, виокремлювати головну та другорядну інформацію; чітко формулювати визначення і будувати гіпотези; перетворювати інформацію з однієї форми в іншу (текст, графік, таблиця, схема).

	Ставлення: прагнення висловлюватися точно, логічно та послідовно. **Навчальні ресурси:** роздум (визначення тези, добір аргументів, наведення прикладів, формулювання висновків), висунення гіпотези та її обґрунтування; тексти, у яких наявні графіки, таблиці, схеми тощо**.**
Основні компетентності у природничих науках і технологіях	– З**датність** орієнтуватися в інформаційному просторі, швидко й ефективно шукати інформацію, використовувати різні види читання для здобуття нових знань; **Уміння:** володіти й оперувати інформацією відповідно до потреб, застосовувати ІКТ у навчанні й повсякденному житті, знаходити, опрацьовувати і систематизовувати інформацію); здатність бути відкритими до інновацій, реалізувати себе в мінливому технологічному, життєвому, навчальному й трудовому середовищі. змістовно, логічно, послідовно, точно описувати процесс власної діяльності; спостерігати за подіями, процесами, аналізувати, проводити мовні експерименти, словесно оформлювати результати досліджень; проводити пошукову діяльність; критично оцінювати результати людської діяльності у природному середовищі, відображені в творах літератури, та регулювати власну поведінку в довкіллі. **Ставлення:** готовність до опанування новітніми технологіями; зберігати природні ресурси для сьогодення та майбутніх поколінь, оперативне реагування на технологічні зміни.

	Прагнення поглиблювати уявлення про цілісну наукову картину світу для суспільно-технологічного поступу; **Навчальні ресурси:** науково-пізнавальні і навчальні тексти природничого, технічного та технологічного змісту, опис фізичного або хімічного експерименту, аналіз текстів літератури (епізодів) екологічного спрямування, усні / письмові презентації в рамках дослідницьких проектів, інноваційні технології навчання (інтерактивні, інформаційно-комунікаційні).
Інформаційно-цифрова компетентність	**Уміння:** діяти за алгоритмом, складати план тексту; використовувати інтернет-ресурси для отримання нових знань. **Ставлення:** задоволення пізнавального інтересу в інформаційному середовищі; прагнення дотримуватися етичних норм у віртуальному інформаційному просторі; критичне ставлення до медійної інформації. **Навчальні ресурси:** дописи в соціальних мережах і коментарі до них; інструментальні тексти (алгоритми, інструкції тощо); складання плану; аналіз медіатекстів (виявлення маніпулятивних технологій).
Уміння вчитися впродовж життя	**Здатність** і внутрішня потреба самостійно здобувати знання і формувати вміння відповідно до поставлених цілей з метою самовдосконалення й самореалізації.

	Уміння визначати мету навчальної діяльності та способи її досягнення; планувати й організовувати власну навчальну діяльність; читати, використовуючи різні види читання: ознайомлювальне, вибіркове, вивчальне тощо; постійно поповнювати власний словниковий запас; користуватися різними джерелами довідкової інформації (словники, енциклопедії, онлайн-ресурситощо); здійснювати самооцінювання результатів власної діяльності, рефлексію; застосовувати комунікативні стратегії відповідно до мети і ситуації спілкування. **Ставлення:** прагнення використовувати українську мову в різних життєвих ситуаціях; готовність удосконалювати власне мовлення впродовж життя; розуміння ролі читання для власного інтелектуального зростання. **Навчальні ресурси**: інструкції з ефективного самонавчання; довідкова література, зокрема, пошукові системи; електронні мережеві бібліотеки.
Ініціативність і підприємливість	**Інтегрована якість** особистості, що базується на креативності, творчості, інноваційності, здатності до ризику, спроможності планувати, самоорганізовуватися й організовувати підприємницьку діяльність, утілювати ідеї у сферу економічного життя, розв'язувати конфліктні ситуації, приймати рішення, брати на себе відповідальність, формувати моделі поведінки, необхідні для успішного розв'язання нагальних виробничих проблем. **Уміння:**

	презентувати власні ідеї та ініціативи зрозуміло, грамотно, використовуючи доцільні мовні засоби; використовувати комунікативні стратегії для формулювання власних пропозицій і рішень і виявлення лідерських якостей; оцінювати економічні ініціативи та економічну діяльність. **Ставлення:** готовність брати відповідальність за себе та інших; розуміння ролі комунікативних умінь для успішної професійної кар'єри. **Навчальні ресурси:** тексти офіційно-ділового стилю (резюме, доручення тощо), самопрезентація, зразки реклами, літературні твори, які містять моделі ініціативності.
Соціальна та громадянська компетентності	**Усвідомлення** громадянської повинності й відповідальності, здатність до реалізації громадянських прав і обов'язків. **Уміння:** аргументовано і грамотно висловлювати власну громадянську позицію в суспільно-політичних питаннях; висловлюватися, не дискримінуючи інших; критично оцінювати тексти соціально-політичного змісту; застосовувати комунікативні стратегії в демократичних процедурах. **Ставлення:** поцінування людської гідності;

	повага до закону та правових норм, зокрема до норм українського мовного законодавства; утвердження права кожного на власну думку; активна діяльність для демократичного громадянства. **Навчальні ресурси:** Інтерактивні технології навчання, твори, які містять моделі демократичної участі (дискусія про активну громадянську позицію).
Обізнаність та самовираження у сфері культури	**Здатність** учня усвідомлено сприймати надбання культури як цінність, аналізувати й оцінювати досягнення національної та світової культури, орієнтуватися в культурному та духовному контексті сучасного суспільства, застосовувати традиційні для культури українського народу методи самовиховання. **Уміння:** Використовувати українську мову як державну для духовного, культурного й національного самовияву; дотримуватися норм української літературної мови та мовленнєвого етикету, що є виявом загальної культури людини; читати твори літератури, використовувати досвід взаємодії з творами мистецтва в життєвих ситуаціях; створювати тексти, виражаючи власні ідеї, досвід і почуття та добираючи відповідні художні засоби; добирати літературу для читання, щоб одержати насолоду і користь від прочитаного. **Ставлення:** потреба читання літературних творів для естетичної задоволення та рефлексії над прочитаним;

	відкритість до міжкультурної комунікації; зацікавленість світовими культурними набутками. **Навчальніресурси:** твори мистецтва; мистецькі проекти. твори різних видів мистецтва; мистецькі проекти.
Екологічна грамотність і здоровий спосіб життя.	**Здатність** виявляти активну життєву позицію в питаннях захисту довкілля; готовність дотримуватися здорового способу життя й пропагувати його. **Уміння:** Використовувати ефективні комунікативні стратегії для співпраці в групі; Враховувати вплив слова на психічне здоров'я людини, відповідально використовувати мовні виражальні засоби; Застосовувати комунікативні стратегії для протистояння деструктивним та маніпулятивним впливам, що є загрозою здоровому способу життя; конструктивно спілкуватися в різних соціальних середовищах задля свободи особистості, досягнення соціальної захищеності, сімейного щастя, можливості кар'єрного зростання та ін. не завдавати шкоди довкіллю у процесі власної діяльності; сприймати довкілля як життєдайне середовище; бережливо ставитися до природи як важливого чинника реалізації особистості;

	розуміти переваги здорового способу життя. **Ставлення** здоровий спосіб життя; готовність управляти конфліктом; толерантність до різних поглядів, здатність довіряти й викликати довіру, співчувати. готовність зберігати природні ресурси для сьогодення та майбутнього; набуття знань про цілісну наукову картину світу для суспільно-технологічного поступу. **Навчальні ресурси:** тексти, які сприяють гармонізації психоемоційного стану, твори, які містять моделі досягнення свободи особистості, соціальної захищеності, сімейного щастя, кар'єрного зростання та ін. (дискусія про людину і довкілля). аналіз літературних текстів (епізодів) екологічного спрямування, усні / письмові презентації в рамках дослідницьких проектів.

Ключові компетентності увиразнено через наскрізні лінії: «Екологічна безпека і сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність».

Наскрізна лінія ***«Екологічна безпека і сталий розвиток»***спрямовує діяльність учителя й учнів на формування соціальної активності, відповідальності й екологічної свідомості, усвідомлення ідеї сталого розвитку, що задовольняє потреби всіх членів суспільства за умови збереження й поетапного відновлення природного середовища, готовності брати участь у розв'язанні питань довкілля та розвитку суспільства; конкретизує роботу зі збереження й захисту довкілля.

Наскрізна лінія ***«Громадянська відповідальність»*** забезпечує розвиток соціальної й громадянської компетентностей відповідального громадянина.

Наскрізна лінія ***«Здоров'я і безпека»*** орієнтована на формування учня як духовно, емоційно, соціально й фізично повноцінного громадянина, що дотримується здорового способу життя, активно долучається до облаштування безпечного для життя й діяльності середовища.

Метою наскрізної лінії ***«Підприємливість і фінансова грамотність»*** є навчання молодого покоління українців ощадливості, раціонального використання коштів, планування витрат, стимулювання у них лідерських ініціатив, прагнення успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі.

Упровадження наскрізних ліній передбачає розв'язування завдань реального змісту, виконання міжпредметних навчальних проектів, роботу з різними джерелами інформації.

Особистісно орієнтований підхід до навчання вивищує цілісність учнівської особистості у трьох важливих сферах (Я – «Відчуваю», «Думаю», «Дію»), дбаючи про інтелектуальний, духовний, фізичний розвиток дитини; урівноважує знаннєвий компонент змісту освіти з розвитком емоційної сфери, акцентуючи на плеканні адаптаційних здібностей, на самоусвідомленні і самоконтролю, антистресового потенціалу і життєвого оптимізму; передбачає оптимальні умови для різнобічного мовно-мовленнєвого розвитку учня, урахування його індивідуальних особливостей, інтелектуальних та креативних здібностей і потреб, інтересів, прагнень, заохочення до самостійності у вивченні мови, самопізнання і саморозвитку.

С*оціокультурний* підхід передбачає вивчення мови крізь призму культури*; когнітивно-комунікативний* - усвідомлене засвоєння знань про мову й оволодіння різними діями (упізнавати, аналізувати, порівнювати, класифікувати мовні одиниці й факти, оцінювати їх з погляду нормативності, відповідності сфері та ситуації спілкування), *комунікативно-діяльнісний* - здійснюється у процесі взаємопов'язаного і цілеспрямованого вдосконалення чотирьох видів мовленнєвої діяльності учнів: слухання, читання, говоріння, письма, зокрема на виконання комунікативних дій (будувати продуктивну мовну взаємодію з однолітками і дорослими у процесі підготовки спільних проектів), пізнавальних дій (формулювати проблему, планувати послідовність дій, здійснювати пошук необхідної інформації з різних джерел, систематизувати її різними способами; здійснювати самоконтроль, самооцінку, самокорекцію). Т*екстоцентричний* підхід дозволяє зосередити увагу на інтегруванні теоретичних та прагматично зорієнтованих розділів курсу сучасної української літературної мови (фоностилістики, стилістичної лексикології, граматичної стилістики, стилістики і культури мовлення, риторики).

Зміст профільного курсу являє собою єдність процесу поглибленого засвоєння основ лінгвістики, мовних одиниць сучасної української літературної мови, теорії мовленнєвої діяльності, психолінгвістичних основ мовленнєвої комунікації, процесу формування умінь нормативного, доцільного, оптимального використання мовних засобів у різних сферах і ситуаціях спілкування. Його інтелектуально-діяльнісну специфіку становлять типи розумової і фізичної діяльності, форми суспільної свідомості і творчості, системи концептів і понятійних полів, що виражають форми профільної суспільної свідомості, специфіку мовомислення і мовотворення в різних вербальних формах.

У процесі профільного навчання з *лінгвістичних* компетентностей важливо актуалізувати *лексичну* (лексикон), *семантичну* і *граматичну* (семантикон) компетентності. Опанування орфоепічної, орфографічної, фонологічної компетентностей, засвоєних у попередніх ланках навчання і таких, що стали уміннями, продовжується, але функції такого навчального матеріалу ширші, багатоаспектні, зі зміщеними акцентами на складних орфограмах і пунктограмах. Більше уваги пропонується приділяти *лінгвокультурологічній*, *соціолінгвістичній і прагматичній* компетентностям (прагматикону), зокрема лінгвістичним маркерам соціальних стосунків, етномовним культурним універсаліям, мовним етичним формулам, стилям, підстилям і профільним мовним жанрам, що сформувалися на профільній інформації, її понятійному змісті і каналах передачі.

Ступінь *інтелектуально-психологічної* готовності учнів старшої школи й успішно засвоєний ними зміст мовної освіти в ранній дошкільній, початковій і середній основних ланках навчання дає підстави вважати, що старшокласники вже опанували *перший рівень мовної культури* – рівень *правильності*, тобто оволоділи необхідним загальномовним лексичним складом літературної мови, орфоепічними, орфографічними і пунктуаційними навичками, граматичними нормами словозміни, словотворення та побудови речень. Старшокласники мають добру перспективу для повного оволодіння наступними рівнями мовної освіти і культури: незалежного користувача і компетентного (автономного) користувача мовою. (Примітка: *див. рівні оцінювання учнів*).

Невід'ємним складником навчального курсу української мови є *лінгвокультурознавча компетентність***.** Вивчення лінгвокультури спрямоване на усвідомлення мови як національно-культурного феномену, розширення знань про взаємозв'язок розвитку мови, історії та культури народу, вдосконалення етикетних норм мовленнєвого спілкування, пізнання самобутньої культури українського народу, його ментальності, в «діалозі» з іншими культурами. Через емоційне переживання, пізнання моральних норм і культурних цінностей школярі готуються до подальшого самостійного спілкування з мистецтвом слова, до міжкультурного діалогу, так відбувається їх індивідуально-творчий саморозвиток.

Зміст навчального матеріалу програми структурується з урахуванням тісно взаємопов'язаних лінгвістичної, мовної, мовленнєвої (комунікативної), соціокультурної, діяльнісної (стратегічної) ліній.

Лінгвістична змістова лінія спрямована на формування і розвиток мовно-мислительних здібностей та умінь учнів поглиблено опрацьовувати теоретичні питання мовної структури; на використання творчого доробку учених-лінгвістів, діячів культури та представлення їх як зразкових (еталонних і елітарних) мовних особистостей; на вироблення умінь аналізувати мову фольклорних і художніх творів, літературознавчих, історичних, географічних та інших текстів, виконувати завдання на мовне вправляння, творчі завдання; на ознайомлення з методикою науково-дослідницької роботи із етнолінгвістики, лінгвокультурології, мовного родинознавства, лінгвокраєзнавства.

Мовна змістова лінія представляє собою системний виклад сучасної української літературної мови з урахуванням внутрішньорівневих, міжрівневих і міжпредметних зв'язків. Провідними у вивченні мають бути *семантичний* і *функціональний* аспекти, що передбачають посилення уваги до значення і

функцій мовних одиниць. Зокрема синтаксис повторюється на морфологічній основі; цілісність і системність знань і вмінь з пунктуації забезпечується широким зверненням до тексту, увагою до авторської пунктуації, складних випадків застосування пунктуаційних правил.

Мовленнєва (комунікативна) змістова лінія спрямована на формування і розвиток мовленнєво-мислительних здібностей та умінь: формування умінь переконувати, спростовувати чужі аргументи, обґрунтовувати власну позицію з наведенням системи аргументів; відповідно до поставленої мети здійснювати цілеспрямований пошук інформації у джерелах різного типу і критично оцінювати її достовірність; робити висновки з прочитаного або почутого; аналізувати мову окремих персонажів, промови визначних діячів минулого і сучасності, особливості мови інформаційних відеороликів та відеосюжетів; володіти основними видами публічних виступів (висловлювання, монолог, дискусія, полеміка, дебати), редагувати текстові зразки, конструювати виступи, діалоги і полілоги, готовності розв'язувати проблеми особистісного і суспільного характеру.

Соціокультурна змістова лінія є інтегративною, реалізується в системі навчальних тем з етно-, соціолінгвістики, лінгвокультурології, лінгвокраєзнавства, текстів і усних висловлювань, які віддзеркалюють національну культуру українського народу та подають кращі зразки світової культури, посилення, зосереджують увагу на громадянському і патріотичному вихованні, цінностях і нормах соціальної поведінки; формуванні відповідальності за свої вчинки і міжособистісні стосунки. Провідним постає розвиток духовної сфери особистості, зокрема виховання патріотизму, моральних переконань, активізація пізнавальної діяльності учнів, відчуття прекрасного, збагачення словникового запасу, формування особистісних переконань, вигранення власного духовного світу. Соціокультурна змістова лінія спрямовується на формування умінь виконувати історико-культурологічні коментарі до національно-культурних лексем, проводити етно-, соціолінгвістичне дослідження, укладати етнолінгвістичні альбоми етнографічних районів України; вчити вилучати соціокультурну інформацію з різних джерел, опановувати різні способи збору, узагальнення, систематизування лінгвокультурної інформації, готувати тематичні екскурсії, зустрічі, олімпіади, вікторини, ігри, конкурси, укладати тематичний словник-тезаурус.

Діяльнісна (стратегічна) змістова лінія за Державним стандартом реалізується паралельно у мовленнєвій (комунікативній) і соціокультурній змістових лініях, збагачується за рахунок прагматичної лінгвістики. Змістова лінія спрямована на опанування стратегіями, що визначають мовленнєву діяльність, соціально-комунікативну поведінку учнів, спрямовані на розв'язання життєвих проблем, на формування умінь виконувати завдання на мовне вправляння (різноманітні вправи, тести, написання статей, складання конспектів, анотацій, рецензій на усні й письмові тексти, інтерв'ю, нарисів, резюме, участь у мовних іграх, конструювання лінгвістичних завдань тощо); творчі завдання (написання творів-описів, творів-міркувань, творів-медитацій, есе, переказів з творчим завданням; моделювати ситуації; виконувати проблемно-пошукові завдання; брати участь у роботі у групах, у парах; складати освітні проекти різної тематики, що продукуються із застосуванням групових форм навчання; виконувати усні / письмові презентації в рамках дослідницьких проектів; здійснювати самостійну пошукову роботу на основі філологічних та методичних журналів, масмедіа, філологічних, лінгвістичних Інтернет-сайтів, електронних словників, довідників,Web-сторінок, блогів мовознавців й укладати власну електронну бібліотеку; брати участь в учнівських конференціях, прес-конференціях, Інтернет-конференціях, дискусіях, дебатах, конкурсах, волонтерських, громадських заходах, організації свят рідної мови, мовних вікторин, у роботі наукових гуртків та проблемних груп філологічного профілю, готувати дидактичні матеріали за дорученням учителя, надавати мовну консультативну допомогу учням середніх класів. Учням пропонуються завдання творчого характеру для самоаналізу і самооцінювання, а

також для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання з української мови. З метою виконання пошуково-дослідницьких, творчих завдань учень поетапно планує, а потім здійснює, корегує, конкретизує, моделює, прогнозує власну діяльність, добирає переконливі аргументи чи спростовує наявні для доведення власної думки, уміє застосовувати набуті уміння в різних життєвих і навчальних ситуаціях спілкування, доцільно користується комунікативними стратегіями та стратегіями співпраці.

Навчання української мови забезпечує реалізацію як внутрішньопредметних (міжрівневих), так і міжпредметних зв'язків, створює передумови для усвідомлення художньої літератури як мистецтва слова, закладає основи, важливі для опанування іноземних мов та інших шкільних предметів гуманітарного та негуманітарного циклу. Важливою складовою шкільного курсу є різні види лінгвістичного, філологічного аналізів тексту. Профільного вивчення української мови є різні види філологічного, лінгвістичного аналізу.

Принципи навчання української мови

Основними принципами навчання української мови є *загальнодидактичні* (науковості, систематичності й послідовності, наступності, зв'язку теорії з практикою, інтеграції традиційних та інноваційних технологій навчання і виховання; доступності, наочності, проблемності, свідомості, особистісної орієнтації, культуровідповідності, соціокультурний, креативності, активної пізнавальної діяльності, виховання на цінностях людини, цінностях держави, цінностях загальноетичних норм;соціального партнерства; неперервності; гуманізації, випереджувальності; мережевості; варіативності); *лінгвометодичні* (комунікативного навантаження мовних одиниць, вивчення мовних одиниць з опорою на текст, комунікативної доцільності, зв'язку теорії з комунікативною практикою, комунікативно-діяльнісний, інтеграції лінгвістичних понять, органічного поєднання навчання мови й мовлення, врахування поліфункціональності рідної мови, принцип текстотворчості (текстоцентризму), ситуативності мовлення).

Зокрема *принцип взаємозв'язку навчання, виховання і розвитку* орієнтований на забезпечення гармонійної реалізації основних загальноосвітніх функцій навчального предмета. Реалізація *принципу інтегративності* означає прагнення подати шкільний курс української мови у тісному зв'язку з іншими навчальними предметами (літературою, іноземною мовою, історією). П*ринцип особистісної орієнтації* навчання визнає цінність учнівської особистості, вияв і розвиток її здібностей, забезпечення вчителем оптимальних умов для різнобічного мовленнєвого розвитку кожного учня, врахування його індивідуальних особливостей, пізнавальних потреб, інтересів, прагнень, заохочення до самостійності у вивченні української мови, самопізнанні та саморозвитку. В основу *принципу культуровідповідності* покладена концепція про спорідненість особистості з історією і культурою власного народу (не зрікатися рідної мови і культури), вплив культурних цінностей на формування особистості; принципу *соціального партнерства* – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками.

Соціокультурний принцип передбачає опанування мови як національно-культурного феномену, що відображає духовно-моральний досвід народу, зв'язки української мови з національними традиціями українського народу, усвідомлення учнями краси, виразності й естетичних можливостей рідного

слова; *принцип демократизації, гуманізації* навчання мови полягає у здійсненні співпраці вчителя й учня з метою досягнення освітньої мети, створення умов для творчого розвитку й учнів, і педагогів в атмосфері співтворчості; *принцип креативності* виявляється у здатності до творчості, розвитку творчих здібностей особистості у процесі опанування української мови як системи і засобу комунікації; *комунікативно-діяльнісний принцип* спрямований на опанування мови як засобу спілкування у процесі взаємопов'язаного і цілеспрямованого вдосконалення аудіювання, читання, говоріння та письма;*принцип інтеграції лінгвістичних понять,* що виникають на зв'язках мовних одиниць різних рівнів (звук – слово – словоформа – образ);

Принцип органічного поєднання навчання мови й мовлення як засобу і способу мовленнєвої діяльності, її змісту і форм означає, що вивчення мови є не тільки метою, а й засобом досягнення основної освітньої мети;*принцип урахування поліфункціональності рідної мови* за умови вмілого його використання засвідчує й реалізує невичерпні потенційні освітні можливості української мови; *принцип практичної спрямованості навчання* реалізується в різнобічному і систематичному збагаченні мовлення учнів лексичними, фразеологічними, граматичними, стилістичними виражальними засобами мови; принцип *текстотворчості (текстоцентризму*) передбачає вивчення мовних одиниць на текстовій основі, засвоєння учнями мовних знань і формування компетентностей на основі текстів різних стилів, типів і жанрів мовлення, формування вмінь сприймати, відтворювати чужі і створювати власні висловлювання тощо.

Рівні оцінювання

навчально-пізнавальної діяльності учнів

«Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання» пропонують здійснювати оцінювання учнів для аналізу індивідуального прогресу за такими рівнями: *інтродуктивний*(відкриття мови, введення)*, середній* (або «виживання»)*, рубіжний, просунутий*, *автономний* (або рівень ефективної операційної компетенції), *рівень глобального* володіння мовою.

Вважаємо, що в початковій і середній ланках загальноосвітньої школи нижчі рівні володіння мовою (*інтродуктивний, середній, рубіжний)* уже сформовані. Отже, шкалу оцінювання у профільних старших класах почнемо з рубіжного рівня *(9 клас)* до рівня незалежного користувача *(10 клас)*. Умовна назва «*незалежний користувач»*означає, що ученьуже володіє адекватною мовною реакцією в поточних ситуаціях**,** він не є скутим у виборі мовних норм,але йогоопераційна компетентність ще обмежена.

Завдання навчання української мови – досягти того, щоб учень ефективно володів мовою, тобто досягти ефективної компетентності (адекватної операційної компетентності), або автономного рівня *(11 клас)***.** Операційна компетентність такого користувача вже є адекватною, тобто учень адекватно

добирає мовні засоби. Цей автономний рівень бажаний для більш складних видів роботи і навчальних завдань.

Опис змісту рівнів дає уявлення про те, які вимоги ставляться до учнів 10-11 класів (філологічний напрям, профіль – українська філологія) і яким має бути мовлення зразкового учня профільної школи. Самооцінка учнів виражається своєрідними виразами-формулами: я це можу зробити, виконую, знаю, розумію, усвідомлюю тощо. Задана планка компетентностей (своєрідна матриця), зафіксовані вимоги до рівнів володіння мовою (тобто рівні вимірювання) є ідеальним варіантом, бо не кожний учень досягне таких компетентностей. Але ж зразок має бути, і кращі учні повинні досягти найвищого рівня або рівня компетентного користувача *(11 клас)*. Ураховуючи тенденцію зростання вимог комунікативного соціуму до культури мовлення, можна вважати, що рівень компетентного користувача *(11 клас*) стане не тільки актуальним, а й популярнимсеред учнівської молоді.

Рівні оцінювання (самооцінювання) учнів

Рівні володіння усним мовленням (шкала самооцінювання)

Аудіювання

10 клас - рівень незалежного користувача

Учень розуміє значні за обсягом висловлювання лекції, стежить за складною аргументацією на знайомі теми, розуміє більшість теле- і радіоновин, програми про поточні події, більшість фільмів літературною мовою.

11 клас - рівень компетентного (автономного) користувача

Учень розуміє довготривале мовлення, навіть не досить чітко структуроване або в якому зв’язність прихована й не виражена експліцитно, розуміє програми телебачення і фільми без надмірних зусиль.

Читання

10 клас - рівень незалежного користувача

Учень читає статті та повідомлення із сучасних проблем, автори яких займають особливу позицію або мають особливе бачення, здатний осмислювати

сучасну прозу, поезію, драму.

11 клас - рівень компетентного (автономного) користувача

Учень читає і розуміє великі за обсягом складні документальні й літературні тексти, спеціалізовані статті, оцінює особливості їх стилю, розуміє і володіє практично всіма формами писемного мовлення, в тому числі абстрактними, розуміє складні у структурному чи лінгвістичному плані тексти, зокрема такі, як підручники, спеціалізовані статті, літературні праці.

Діалогічне мовлення

10 клас - рівень незалежного користувача

Учень достатньо невимушено бере активну участь у діалозі, дискусії, дебатах, аргументуючи свої судження.

11 клас – рівень компетентного (автономного) користувача

Учень чітко й лаконічно формулює думку, аргументує її, невимушено спілкується зі своїми співрозмовниками, бере участь у розмові чи дискусії, вільно застосовуючи ідіоматичні звороти та розмовні слова і вирази, розрізняючи найтонші відтінки смислу.

Монологічне мовлення

10 клас - рівень незалежного користувача

Учень вільно висловлюється стосовно широкого кола питань, аргументуючи власну думку.

11 клас – рівень компетентного (автономного) користувача

Учень вільно висловлюється українською мовою стосовно складних тем, складає монологічне висловлювання в певному стилі, дає вичерпні відповіді на поставлені запитання, аргументує власну думку, робить логічні висновки й узагальнення.

Якісні аспекти усного мовлення

Діапазон

10 клас - рівень незалежного користувача

Учень вільно володіє українською мовою, робить точні описи, зв'язно висловлюється на найбільш загальні теми, використовуючи при цьому складні мовленнєві звороти.

11 клас - рівень компетентного (автономного) користувача

Учень демонструє високу гнучкість мовлення, формулюючи думки з використанням різноманітних мовленнєвих засобів з метою передачі найтонших відтінків значень, виділення, диференціації та усунення двозначності, застосовує великий набір ідіоматичних виразів, формулює чіткі висловлювання в певному стилі на різні (загальні, професійні або побутові) теми.

Правильність

10 клас - рівень незалежного користувача

Учень демонструє високий ступінь граматичного контролю, не робить помилок, які приводять до непорозуміння, і може самостійно виправити більшість своїх помилок.

11 клас - рівень компетентного (автономного) користувача

Учень систематично підтримує високий рівень граматичної правильності; різні за типами помилки допускає рідко; в основному самостійно виправляє помилки, здійснює постійний граматичний контроль складного мовлення.

Швидкість

10 клас - рівень незалежного користувача

Учень продукує мовленнєві відрізки в досить швидкому темпі, при цьому довгих пауз у мовленні небагато.

11 клас- рівень компетентного (автономного) користувача

Учень висловлюється українською мовою спонтанно і поширено, з природною розмовною швидкістю, попереджує й легко усуває будь-які труднощі так, що співрозмовник цього не помічає.

Взаємодія

10 клас - рівень незалежного користувача

Учень може починати бесіду, висловлюватися належно, закінчувати бесіду, коли це потрібно, хоча не завжди може це робити вдало; підтримує дискусію на знайомі теми, залучаючи до неї інших співрозмовників.

11 клас - рівень компетентного (автономного) користувача

Учень може вибрати потрібну фразу з наявних для власної репліки, щоб підтримати розмову і вправно донести смисл свого висловлювання на рівні з іншими співрозмовниками; легко і вправно здійснює спілкування, добираючи й застосовуючи невербальні та інтонаційні засоби; може брати участь у дискусії, компетентно підтримуючи розмову.

Зв'язність

10 клас - рівень незалежного користувача

Учень може використовувати обмежену кількість схем зв'язку, його висловлювання носять точний, зв'язний характер, навіть якщо в ньому трапляються деякі «стрибки» під час тривалого говоріння.

11 клас - рівень компетентного (автономного) користувача

Учень може продукувати чітке, вільне, зв'язне висловлювання, застосовуючи доречні різноманітні структури й широкий набір засобів зв'язку.

Писемне мовлення (письмо)

10 клас - рівень незалежного користувача

Учень може написати чіткий, детальний текст на широке коло тем, пов'язаних із власними інтересами, есе чи доповідь, лист, узагальнюючи інформацію або наводячи відповідні аргументи, наголошуючи на особистому ставленні до подій.

11 клас - рівень компетентного (автономного) користувача

Учень може виражати думки у формі чіткого, добре структурованого тексту, висловлюючись досить поширено, у формі листа, твору або доповіді на складні теми, підкреслюючи те, що здається найважливішим відповідно до уявного читача.

Учень може легко написати чіткий, послідовний текст у певному стилі, складні листи, доповіді і статті, представляючи проблему (предмет розгляду) за допомогою ефективної логічної структури, що дозволяє адресату виділити й запам'ятати значущі пункти. Може писати резюме та огляди професійних або літературних праць на власні літературні твори.

Рекомендації щодо роботи з програмою

10 клас. До нормативного шкільного курсу уводимо навчальний матеріал з комунікативної, перцептивної лінгвістики, соціо-, прагма-, етнолінгвістики, лінгвокультурології, культури мовлення.

Мета і завдання навчання української мови:

- **формування** *усвідомленого ставлення* до української мови як інтелектуальної, духовної, моральної і культурної цінності, потреби досконало володіти нею в усіх сферах суспільного життя, подальший розвиток і удосконалення здатності до мовленнєвої взаємодії і соціальної адаптації, готовності до адекватного вибору й отримання професійної гуманітарної (філологічної) освіти;

- систематизація і поглиблення знань про українську мову як багатофункціональну мовну систему, мовну норму, її функції, сучасні тенденції в розвитку норм української літературної мови, знань і вмінь з культури мовлення;

- **оволодіння уміннями** сприймати, аналізувати, зіставляти мовні явища і факти, коментувати, критично оцінювати їх під кутом зору нормативності, відповідності сфері й мовленнєвої ситуації, достовірності; **розмежовувати** варіанти норм і мовленнєві порушення; моделювати мовленнєву поведінку відповідно до завдань мовленнєвого спілкування; підвищення рівня мовленнєвої культури, орфографічної та пунктуаційної грамотності;

- оволодіння різноманітними стратегіями і тактиками ефективної комунікації, що відповідає досвіду, інтересам, психологічним особливостям учнів, для досягнення життєвих цілей; генерування вартісних зразків власної мовленнєвої творчості, **виховання** потреби самоосвіти, удосконалення навичок самоконтролю, особистісно-мовленнєвої діяльності;

- розкриття стилістичних ресурсів одиниць фонетичного, лексичного, фразеологічного, словотворчого, морфологічного рівнів мовної системи та їх

виражальних засобів; формування стійких ритмомелодійних умінь і навичок;

- ознайомлення зі стилістичною системою сучасної української літературної мови, поняттями «стилі», «стилістичні засоби (фонетична, лексична, морфологічна стилістика)», «функціональні стилі», «експресивні стилі», «індивідуальні стилі», «стилістичні ресурси», «стилістичні прийоми організації мовних засобів»;

- поглиблення поняття «текст», удосконалення навичок побудови текстів різних стилів і жанрів;

- опанування виражальних засобів розмовного, наукового стилів мовлення;

- формування умінь проводити дослідницьку роботу з мовознавства, працювати з довідковою літературою, збирати лінгвокраєзнавчий матеріал;

- повторення, систематизація, поглиблення знань крізь призму практичної та функціональної стилістики.

На рівні незалежного користувача (10 клас) учень стежить за складною аргументацією на знайомі теми, може розуміти об'ємні висловлювання, більшість теле- і радіоновин і програм про поточні події, більшість фільмів українською літературною мовою; читати статті та повідомлення. Здатний брати участь у діалозі, дискусії, дебатах, викладаючи й захищаючи свої погляди; чітко, детально висловлюватися з широкого кола питань, що стосуються сфери власних інтересів. Учень володіє мовою достатньо для того, щоб робити точні описи, висловлюватися на найбільш загальні теми без надто помітних пошуків слів і використовувати з цією метою деякі складні мовленнєві звороти. Він показує відносно високий ступінь граматичного контролю; може самостійно виправити більшість своїх помилок, продукувати мовленнєві відрізки в досить швидкому темпі, написати чіткий, детальний текст (есе, доповідь, лист) з широкого кола тем, пов'язаних з власними інтересами.

11 клас. Основна мета навчання в цьому класі:

- формування в учнів загального уявлення про риторику як лінгвістичну науку і науку публіцистичного мовлення, мовні засоби монологічного, діалогічного, полілогічного мовлення;

- системне ознайомлення із поняттями «аргументація», «дискурс»;

- удосконалення умінь будувати комунікативно доцільне, змістовне, виразне висловлювання;

- поглиблення знань про мовну систему, систематизація і поглиблення знань про синтаксиспростих, складних речень, різні способи вираження чужого мовлення;

- формування умінь і навичок уживання різноманітних синтаксичних конструкцій у мовленні з урахуванням їх виражальних можливостей;

- опанування навчального матеріалу про офіційно-діловий, публіцистичний художній, епістолярний, конфесійний стилі мовлення, типологію текстів, стилі усного і писемного мовлення,

- оволодіння граматичною стилістикою, фігурами синтаксису, стилістичним аналізом тексту;

- формування умінь і навичок спілкування українською мовою у професійно-діловій сфері;

- формування культури ведення дебатів, дискусій, полеміки, диспутів тощо;

- дотримання правил спілкування і культури мовлення;

- розвиток і вдосконалення умінь і навичок сприймати почуте і прочитане, відтворювати і створювати усні й письмові висловлювання різних типів, стилів і жанрів, формування умінь і навичок роботи з тестами (текстом твору, переказу з творчим завданням);

- узагальнення і повторення складних тем з усіх розділів програмного курсу української мови через призму практичної та функціональної стилістики, підготовка до державної атестації та зовнішнього тестування.

На рівні компетентного (автономного) користувача (11 клас) учень може розуміти довготривале мовлення, навіть якщо воно не досить чітко структуроване, програми телебачення і фільми, складні документальні й літературні тексти, спеціалізовані статті, оцінюючи особливості їх стилю. Має добрий набір різноманітних мовленнєвих засобів, який дозволяє обирати формулювання для чітких висловлювань у певному стилі на широке коло загальних, академічних, професійних або побутових тем, постійно підтримує високий рівень граматичної правильності; в його мовленні помилки зустрічаються рідко. Легко і вправно здійснює інтеракцію, добираючи й застосовуючи невербальні та інтонаційні засоби. Може брати участь у дискусії українською мовою, писати листи, твори або доповіді на складні теми, підкреслюючи те, що здається найважливішим, відповідно до уявного читача. Може готувати резюме, здійснювати огляд професійних або літературних праць, писати українською мовою власні літературні твори.

На заняттях у профільних класах доцільно використовувати такі ***форми і методи роботи*** **з учнями:**

- настановні, оглядові, проблемні лекції, семінари-дискусії, колоквіуми;

- поглиблене опрацювання теоретичних питань мовної структури (реферати, наукові доповіді);

- самостійне вивчення навчальної літератури, робота з довідниковими джерелами, в т. ч. лінгвістичними, філологічними Інтернет-ресурсами;

- вивчення творчого доробку вчених-лінгвістів, представлення їх як еталонних мовних особистостей;

- завдання на мовне вправляння (різноманітні вправи, тести, написання статей, складання конспектів, анотацій, рецензій на усні й письмові тексти, інтерв'ю, нарисів, резюме, участь у мовних іграх, конструювання лінгвістичних завдань тощо);

- завдання дослідницького характеру, зорієнтованих на евристичний пошук і критичне мислення, завдання, спрямовані на розвиток комунікативно-мовленнєвих умінь учнівського самоконтролю, творчі завдання (написання творів-описів, творів-міркувань, творів-медитацій, есе, розповідей різного типу, переказів з творчим завданням, аналіз промов визначних діячів минулого і сучасності, проведення корекції та редагування текстових зразків, трансформації тексту, конструювання діалогів і полілогів, дискусій, дебатів, підготовка електронних газет, творчих робіт тощо);

- моделювання ситуацій конструктивного розв’язання конфліктів, досягнення консенсусу, виконання завдань на формування здатності школярів досягати успіху у спілкуванні, встановлення добропорядних стосунків з однолітками та дорослими;

- виконання проблемно-пошукових завдань (засвоєння системи термінів, проведення дослідження на основі шкільних підручників з різних навчальних предметів), інтерактивні та імітаційні ігри; тренінги розвитку; робота в групах, у парах; складання проектів різної тематики, що продукуються із застосуванням групових форм навчання;

- організація самостійної роботи учнів над аналізом української мови фольклорних і художніх творів, літературознавчих, історичних, географічних та інших текстів, соціальних відеороликів, відеосюжетів, статей у фахових журналах, передач радіо і телебачення з погляду експресивності і стилістичної забарвленості;

- підготовка повідомлень, доповідей на лінгвістичні, морально-етичні, суспільні теми, виступів у науковому стилі та їх оцінкою;

- створення колективних соціальних, творчих, волонтерських проектів, широке застосування інтерактивних методів навчання, оптимальне поєднання фронтальної, групової, індивідуальної форм організації, розігрування діалогів на основі вивчених творів;

- участь у відеоконференціях, предметних олімпіадах, круглих столах.

Вимоги до рівня підготовки випускників

Учні повинні знати /розуміти:

- природу і функції мови; основні відомості про лінгвістику як науку, форми існування української національної мови, літературну мову; системну будову мови, граматичні значення, форми, категорії, взаємозв'язок мовних рівнів і одиниць; будову тексту, його ознаки;

- поняття мовної норми, її різновиди (орфоепічні, лексичні, фразеологічні, словотвірні, морфологічні, синтаксичні, орфографічні, пунктуаційні), функції, сучасні тенденції розвитку, норми мовленнєвої поведінки в різних сферах і ситуаціях спілкування;

- основні аспекти культури мовлення; вимоги до усних і писемних текстів різних жанрів у навчально-науковій, соціально-культурній, розмовно-побутовій, офіційно-діловій сферах спілкування;

- вимоги до навчального матеріалу як основи теоретичних знань і системи практичних умінь і навичок у галузі української мови.

Учень повинен уміти:

- поглиблювати лінгвістичні знання з метою розширення лінгвістичного, філологічного, професійно орієнтованого кругозору, використовувати набуті знання і вміння у практичній діяльності та повсякденному житті;

- виробляти науковий погляд на мовні явища, пояснювати взаємозв'язок фактів мови та історії, мови і культури українського народу; виконувати порівняння й зіставлення, аналіз і синтез, узагальнення, абстрагування, класифікацію лінгвістичних одиниць і мовних фактів, оцінювати їх під кутом зору нормативності та вживання в мовленні;

- виконувати усі види мовного аналізу (фонетичний, лексичний, морфологічний, синтаксичний, орфографічний), лінгвістичний аналіз навчально-наукових, ділових, публіцистичних, розмовних, художніх текстів; тестові завдання різної форми та різного ступеня складності;

- розвивати природне мовне чуття і здатність спиратися на нього у процесі мовного аналізу; використовувати ефективні прийоми, які активізують мовну інтуїцію, що виражається у здатності усвідомлювати мовні значення в різних виявах, оперувати абстрактними категоріями;

- продукувати усні і писемні монологічні та діалогічні висловлювання (тексти) різних типів і жанрів, у тому числі тексти, які сприяють гармонізації психоемоційного стану, містять моделі досягнення свободи особистості, соціальної захищеності, сімейного щастя, кар'єрного зростання та ін., оцінювати, редагувати їх під кутом зору мовно-стилістичного оформлення, ефективності досягнення поставленої комунікативної мети;

- користуватися всіма видами мовленнєвої діяльності, основами культури усного і писемного мовлення, розмежовувати варіанти норм і порушення мовної норми; використовувати у практиці мовленнєвого спілкування основні орфоепічні, лексичні, фразеологічні, словотвірні, морфологічні, синтаксичні, орфографічні, пунктуаційні норми сучасної української мови;

- дотримуватися норм мовленнєвої поведінки в різних сферах і ситуаціях спілкування, в т. ч. при обговоренні дискусійних проблем, аргументовано й переконливо висловлювати свої думки, почуття, погляди в різних комунікативних ситуаціях, тлумачити поняття, факти, (через слухання, говоріння, читання, письмо, застосування мультимедійних засобів), дискутувати, використовуючи різні способи аргументації та ілюстрування прикладами, вести конструктивний діалог зі співрозмовниками, дотримуючись правил мовленнєвого етикету та етичних норм;

- володіти різноманітними стратегіями і тактиками ефективної комунікації, що відповідають досвіду, інтересам, психологічним особливостям, для досягнення життєвих цілей; уміннями сприймати, аналізувати, зіставляти мовні явища і факти, коментувати, критично оцінювати їх під кутом зору нормативності, відповідності сфері й ситуації спілкування, достовірності; розмежовувати варіанти норм і мовленнєві порушення;

- удосконалювати здатність до самоосвіти, саморозвитку завдяки спостереженню за власним мовленням, розвивати інтелектуальні й творчі здібності, навички використання мови для самореалізації та самовираження в різних галузях людської діяльності;здійснювати самоконтроль, самооцінку, самокорекцію;

- володіти різними видами читання з метою загального орієнтування, набуття інформації; естетичного задоволення, використовувати їх залежно від комунікативного завдання і характеру тексту;

- володіти прийомами роботи з навчальною, науковою та довідниковою літературою різних жанрів, словниками, енциклопедіями, іншими інформаційними джерелами, включаючи засоби мас-медіа та ресурси Інтернету, сприймати, розуміти, систематизувати, перетворювати, використовувати інформацію з різних джерел, у т.ч. довідкової інформації (словники, енциклопедії, онлайн-ресурси тощо); володіти основними способами (прийомами) інформаційної переробки усного й писемного тексту;

- удосконалювати комунікативні здібності, розвивати готовність до мовленнєвої взаємодії, міжособистісного та міжкультурного спілкування та співпраці.
- генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави; конструктивно спілкуватися в колективі, проявляти лідерські якості; реагувати мовними засобами на спектр соціальних і культурних явищ, попереджувати і розв’язувати конфлікти, досягати компромісів; конструктивно керувати емоціями; адаптовуватися до нових умов, вирішувати нестандартні завдання; працювати в групі, в команді.

10 клас

Профіль – українська філологія

(140 год, 4 год на тиждень)

Мовна, лінгвістична змістові лінії

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	**Зміст навчального матеріалу**
Учень (учениця): **<u>когнітивна (знаннєва) складова</u>** *аналізує* функції, які виконує мова в суспільстві; *усвідомлює* мовні обов'язки громадян; аргументовано *доводить* залежність розвитку і функціонування мови від стану розвитку і функціонування суспільства; *характеризує* ознаки самобутності української мови; *наводить приклади* спільного і відмінного в українській та інших мовах; *знає й аналізує* вислови про мову відомих наукових, громадських та літературних діячів; *називає* основні комунікативні ознаки культури мовлення,	**Мова як суспільне явище. Українська мова в Україні (2 год).** Мова як знакова система і суспільне явище. Мова і держава. Українське законодавство про мову. Мовна ситуація в державі. Мовні обов'язки громадян. «Мовний суржик», його причини. Проблеми екології української мови. Українська мова як одна з індоєвропейських мов. Українська мова в колі слов'янських мов. Ознаки самобутності української мови. Культура усного і писемного мовлення, питання культури мовлення в оцінці видатних громадських діячів, учених, письменників. Поняття про колорит мовлення: урочисте, ввічливе, офіційне, інтимно-ласкаве, фамільярне, гумористичне, сатиричне мовлення. Словник-довідник з культури української мови.

розрізняє урочисте, ввічливе, офіційне, інтимно-ласкаве, фамільярне, гумористичне, сатиричне мовлення, керуючись словником-довідником з культури української мови; **праксеологічна (діяльнісна) складова** *пояснює* причини «мовного суржику», *уміє* доречно *використовувати* ці види мовлення; *здійснює* пошукове дослідження за допомогою довідників та мережі Інтернет. **аксіологічна (ціннісна) складова** адекватно *оцінює* мовну ситуацію в державі; *поціновує* українськумову як державну — чинник національної ідентичності; *висловлює* зацікавлення розвитком української мови; *усвідомлює* її як державотворчий чинник та чинник національної ідентичності; *висловлює* захоплення красою, естетичною довершеністю, багатством виражальних засобів української мови; **інтерактивна (поведінкова) складова** *бере* активну *участь* у проведенні мовознавчих дискусій, дебатів; *сприймає* спілкування як цінність;*усвідомлює* значення ефективного спілкування; *проявляє* ціннісне ставлення до співрозмовників;	

Учень (учениця): **<u>когнітивна (знаннєва) складова</u>** *визначає* етапи формування і розвитку української національної мови; *розрізняє* види письма: устав, на півустав, скоропис; *аналізує* особливості розвитку української мови на сучасному етапі; **<u>праксеологічна (діяльнісна) складова</u>** *організовує свою діяльність* (мотивує, ставить цілі, планує, прогнозує, контролює, здійснює рефлексію, коригує); *володіє* ефективними прийомами пошуку необхідної інформації в різних історико-лінгвістичних, лексикографічних джерелах, *зіставляє* й *аналізує* її; *володіє* навичками ознайомлювального й вивчального *читання;* *висловлює припущення* про достовірність наявної інформації; спосіб розв'язання певної проблеми; **<u>аксіологічна (ціннісна) складова</u>** *висловлює* своє ставлення до знайденої інформації; *висловлює* адекватні почуття і враження від почутого й прочитаного.	**З історії розвитку української мови (4 год).** Основні етапи формування і розвитку української національної мови. Поява писемності у східних слов'ян. Створення слов'янського алфавіту. Роль Кирила і Мефодія у становленні слов'янської писемності. Кирилиця як основа для розвитку слов'янських систем письма. Види письма в період Київської Русі. Короткі відомості з історії української писемності. «Граматика словенська» Мелетія Смотрицького (1619). Перша рукописна граматика української мови Івана Ужевича (1643 р.). Особливості розвитку української мови на сучасному етапі.

висловлює зацікавлення розвитком української мови;*усвідомлює важливість* потреби пошуку інформації для розв'язання навчальних завдань і самостійної пізнавальної діяльності; **<u>інтерактивна (поведінкова) складова</u>** *організовує* й *планує* навчальне співробітництво з учителем та однокласниками; *демонструє* на уроках активність, ініціативність, відповідальність, комунікабельність, уміння налагоджувати стосунки під час групової діяльності. *ініціює* обговорення складних або суперечливих питань з теми; *бере* активну *участь* у проведенні мовознавчих дискусій, дебатів; *сприймає* спілкування як цінність;*усвідомлює* значення ефективного спілкування; *проявляє* ціннісне ставлення до співрозмовників; *усвідомлює* необхідність продовження мовної освіти та самоосвіти, безперервного удосконалення мовних знань і вмінь.	
Міжпредметні зв'язки Українське законодавство про мову (суспільствознавство, право). Поява писемності у східних слов'ян (історія).	
Учень (учениця):	**Сучасна українська мова як вища форма існування національної мови**

когнітивна (знаннєва) складова *пояснює* особливості української літературної мови як вищої форми існування національної мови; *розрізняє* форми існування української мови; *характеризує* стилістичні особливості просторіччя, професійних різновидів, територіальних та соціальних діалектів; **праксеологічна (діяльнісна)** *виконує* пошукову роботу з лінгвокраєзнавства. *Планує* діяльність для досягнення мети, розподіляючи її на етапи; *оцінює* проміжні й кінцеві *результати* пізнавальної діяльності,*робить* відповідні корективи *моделює* мовні й позамовні поняття, явища, закономірності. *Прогнозує* подальший розвиток певних явищ; **аксіологічна (ціннісна) складова** *висловлює* своє ставлення до знайденої інформації; *висловлює* адекватні почуття і враження від почутого й прочитаного. *усвідомлює важливість* потреби пошуку додаткової інформації для розв'язання навчальних завдань і самостійної пізнавальної діяльності; **інтерактивна (поведінкова) складова**	**(4 год.)** Форми існування мови (загальнонародна мова, літературна мова, просторіччя, діалект, професійні різновиди, жаргон, арго). Писемна і усна форми літературної мови. Діалекти як історична база літературних мов. Територіальні і **с**оціальні діалекти. Мова міста. Мова села.

організовує й *планує* навчальне співробітництво з учителем та однокласниками; *демонструє* на уроках активність, ініціативність, відповідальність, комунікабельність, уміння налагоджувати стосунки під час групової діяльності. *ініціює* обговорення складних або суперечливих питань з теми; *відчуває* стан співрозмовника, *виявляє* емпатію; *сприймає* спілкування як цінність;	
Учень (учениця): **<u>когнітивна (знаннєва) складова</u>** *класифікує* голосні і приголосні звуки;	**Узагальнення і систематизація найважливіших відомостей з орфоепії, фонетики, лексикології, фразеології, будови слова, словотвору, морфології, стилістики** **Фонетика української літературної мови як учення про її звукову систему (8 год.)** Місце фонетики та орфоепіїв системі мови. З історії української фонетики. Класифікація голосних і приголосних звуків. Звук мовлення і фонема. Інваріант, позиційний варіант фонеми. Зміни голосних і приголосних у мовному потоці. Асимілятивні, дисимілятивні процеси, подовження, спрощення у групах приголосних. Відбиття цих явищ на письмі. Приставні приголосні. Метатеза.

уміє знаходити і характеризувати зміни звуків у мовному потоці, при словозміні і словотворенні; *визначає* стилістичні засоби фонетики у текстах ; **праксеологічна (діяльнісна) складова** *складає* лінгвістичне повідомлення з фонетики; доречно *використовує* засоби милозвучності в мовленні, користуючись орфоепічним словником, *добирає* слова, звукове оформлення яких увиразнює лексичне значення; *здійснює* аудіозапис власного мовлення й аналізує його; *виконує* дослідницьку роботу на тему «Експресивні можливості звуків української мови»; **аксіологічна (ціннісна) складова** *висловлює* своє ставлення до знайденої інформації; *висловлює* адекватні почуття і враження від почутого й прочитаного; *усвідомлює важливість* потреби пошуку додаткової інформації для розв'язання навчальних завдань і самостійної пізнавальної діяльності; **інтерактивна (поведінкова) складова**	Основні історичні чергування приголосних звуків при словозміні і словотворенні. Чергування [о] та [е] з [і]. Чергування [о] і [е] з нулем звука. Чергування [о] з [е] після [ж], [ч], [ш], [дж], та [й]. Чергування [г], [к], [х] із [ж], [ч], [ш] та [з], [ц], [с]. Основні випадки чергування у –в, і – й, з – із – зі (зо). Стилістичні засоби фонетики. Милозвучність української мови. Правильна артикуляція і дикція. Експресивні можливості звуків української мови. Звукопис.

організовує й *планує* навчальне співробітництво з учителем та однокласниками; *демонструє активність* у розгляді питань теми, ініціативність, відповідальність, комунікабельність, уміння налагоджувати стосунки під час групової діяльності. *ініціює* обговорення складних або суперечливих питань з теми	
Міжпредметні зв'язки Мовний апарат *(біологія)*. Фонетична анафора та епіфора; асонанс та алітерація; римованість слів *(література)*	
Учень (учениця): **<u>когнітивна (знаннєва) складова</u>** *розуміє* суть понять «норма», «орфоепія», «орфоепічна помилка», «орфоепічна норма», «милозвучність», «наголос», «логічний наголос»; *усвідомлює* важливість і *дотримується* норм літературної вимови звуків в українських і запозичених словах; правильно наголошує слова, при потребі *використовує* орфоепічний словник; **<u>праксеологічна (діяльнісна) складова</u>**	**Українська орфоепія як учення про систему загальноприйнятих правил української літературної вимови (4 год.)** Основні норми сучасної літературної вимови. Особливості вимови голосних, деяких приголосних звуків та їх сполучень (гортанного і проривного звуків [г] і [ґ], сонорних, [дж], [дз], шиплячих [ж], [ч], [ш], задньоязикових [г], [к], [х], груп приголосних (уподібнення, спрощення), м'яких і пом'якшених, а також подовжених приголосних). Повноголосся як одна із основних характеристик української вимови. Вимова слів з апострофом. Соціолінгвістичні фактори, що впливають на вимову людини. Основні джерела нормативного мовлення. Мова масмедіа. Сценічна мова. Особливості вимови імен та по батькові.

виявляє й виправляє орфоепічні помилки; *аналізує* еталонні зразки усного мовлення з погляду дотримання орфоепічних норм, *помічає* вади усного мовлення (неправильна вимова звуків, редукція кінцевих звуків та ін.) та *виправляє їх*; *характеризує* мовлення масмедіа, власне мовлення, мовлення товаришів з метою виявлення орфоепічних відхилень; *працює* з орфоепічним словником і словником наголосів; *співвідносить в уяві* звук і букву; *аналізує* своє й чуже усне мовлення; *добирає* додаткову інформацію з теми; *висловлює припущення* про важливість орфоепічної норми. **<u>аксіологічна (ціннісна) складова</u>** *висловлює* своє ставлення до знайденої інформації; *усвідомлює важливість* потреби пошуку інформації для розв'язання навчальних завдань і самостійної пізнавальної діяльності; *демонструє* повагу до себе й інших; *висловлює* своє ставлення до чужих думок; *відчуває* відповідальність за мовленнєвий вчинок, дотримання орфоепічної норми у власному мовленні.	Інтонаційні особливості українського мовлення. Наголос в українській мові, його види, роль у розрізненні слів та їх форм. Паралельне наголошування. Семантико-граматична диференціація лексем за допомогою наголосу. *Стилістика і культура мовлення* Орфоепічна норма. Особливості використання орфоепічного словника.

виражає засобами мови адекватні почуття і враження від результатів роботи; *помічає й цінує* **красу** в мовних явищах, явищах природи, у творах мистецтва, вчинках людей і результатах їхньої діяльності; **<u>інтерактивна (поведінкова) складова</u>** *демонструє інтерес* до нових слів й *активність* у збагаченні власного словникового запасу. *бере на себе відповідальність* за свої мовленнєві вчинки; *демонструє* активність, ініціативність, відповідальність, комунікабельність, уміння налагоджувати стосунки під час групової діяльності. *ініціює* обговорення складних або суперечливих питань з теми; *висловлює* пропозиції щодо вдосконалення культури мовлення; *демонструє* бажання долати труднощі в опануванні теми; *складає спільно з к*олективом навчальний проект «Культура звертання — культура особистості».	
Учень (учениця): **<u>когнітивна (знаннєва) складова</u>**	**Українська графіка. Українська орфографія як учення про систему загальноприйнятих правил написання слів (8 год.)** З історії становлення і розвитку української графіки й орфографії. Основні принципи української орфографії. Складні випадки уживання м'якого знака, апострофа.

з'ясовує суть понять «орфографічна норма», «орфограма», «орфографічна помилка», «орфографічний словник»; *усвідомлює* важливість дотримання орфографічної норми для сучасного компетентного мовця; *уміє* знаходити орфограму, визначає її тип, принцип написання; правильно пише й вимовляє слова з цими орфограмами; *усвідомлює* правила вживання великої літери, написання прізвищ та географічних назв, слів разом, окремо, через дефіс; слів іншомовного походження; правила переносу та географічного скорочення слів; *з'ясовує* відмінність подовження приголосних і подвоєння букв; **праксеологічна (діяльнісна) складова** *знаходить й усуває* допущені орфографічні помилки у словах, обґрунтовуючи їх написання правилами правопису; *використовує* орфографічний словник для перевірки написання слів та їх форм; редагує текст з орфографічними помилками; при потребі доцільно *використовує* словник іншомовних слів; *виконує* дослідницьку роботу з історії української графіки й орфографії; **аксіологічна (ціннісна) складова** *висловлює* своє ставлення до знайденої інформації;	Вживання великої літери. Лапки у власних назвах. Написання складних слів разом, окремо, через дефіс. Правопис складноскорочених слів. Написання чоловічих і жіночих імен по батькові, прізвищ. Складоподіл і правила переносу слів з рядка в рядок. Графічне скорочення слів. Правопис географічних назв. Написання слів іншомовного походження. Історичний коментар до різних мовних явищ. Основні орфографічні норми. Типові помилки, зумовлені відхиленням від орфографічної норми. Нововведення в українському правописі. Редагування тексту з орфографічними помилками. Використання орфографічного словника для перевірки написання слів та їх форм. Словник іншомовних слів.

усвідомлює важливість пошуку інформації для розв'язання навчальних завдань і самостійної пізнавальної діяльності; *висловлює* своє ставлення до чужих думок; *демонструє* повагу до себе й інших, *відчуває* відповідальність за мовленнєвий вчинок, дотримання орфоепічної норми у власному мовленні; *виражає* засобами мови адекватні почуття і враження від результатів роботи. *уболіває* за результати своєї роботи; **<u>інтерактивна (поведінкова) складова</u>** *демонструє інтерес* до нових слів й *активність* у збагаченні власного словникового запасу. *бере на себе відповідальність* за свої мовленнєві вчинки; *демонструє небайдужість, активність*, ініціативність, відповідальність, комунікабельність, уміння налагоджувати стосунки під час групової діяльності. *ініціює* обговорення складних або суперечливих питань з теми; *висловлює* пропозиції щодо вдосконалення культури мовлення	

Міжпредметні зв'язки

Становлення і розвиток української графіки. Становлення і розвиток української орфографії (історія, література).

Учень (учениця): **<u>когнітивна (знаннєва) складова</u>** *розуміє* суть понять «лексична норма», «лексичне значення слів», «лексична сполучуваність слів», «слово і контекст», «лексична помилка»; *пояснює* загальні принципи класифікації словникового складу української мови; *визначає* роль і стилістичні можливості вивчених лексичних одиниць, *комунікативно доцільно використовує* їх у власному мовленні; *розуміє* відмінності між лексичними, фразеологічними синонімами; *доречно використовує* їх у тексті; *використовує* лексичну синонімію як засіб виправлення невиправданих повторів, як засіб зв'язку речень у тексті. *розрізняє* однозначні та багатозначні слова; *визначає* типи переносних значень, з'ясовує їх стильове забарвлення; *розпізнає* слова-омоніми в контекстуальному оточенні; *з'ясовує* відмінність між омонімічним і багатозначним словом; *знаходить і розпізнає* тропи, багатозначні слова, синоніми, антоніми, *пояснює*, з якою метою вони вжиті в тексті, *визначає* їх роль та доречність використання в текстах різних стилів мовлення, користуючись при цьому тлумачними словниками, а також словниками синонімів і антонімів; **<u>праксеологічна (діяльнісна) складова</u>**	**Лексикологія української мови (10 год.)** Слово як основна одиниця мови. Слово і поняття. Системні відношення в лексиці української мови. Семасіологія як учення про значення слів і виразів. Оцінні властивості слів на позначення слуху, зору, дотику. Багатозначні й однозначні слова. Пряме і переносне значення. Омоніми, їх види: омоформи, омофони, омографи, міжмовні омоніми. Повні і неповні омоніми. Поняття про пароніми. Синоніми, їх види, уживання. Синонімічний ряд. Антоніми, їх види, уживання. *Стилістика і культура мовлення* Лексичні норми. Уживання слова відповідно до його лексичного значення. Використання тлумачного словника. Мовна надмірність (багатослів'я, плеоназм, тавтологія) і мовна недостатність. Словники синонімів, антонімів, омонімів, паронімів. Словник символів.

правильно *добирає* до слів синоніми й антоніми та доцільно *використовує* їх у мовленні, *уміє складати* синонімічний ряд; *виявляє й усуває* лексичні помилки, викликані змішуванням різних видів омонімів, паронімів, користуючись при цьому відповідними словниками; *розпізнає* в тексті вияви мовної надмірності та мовної недостатності; *знаходить* у тексті слова іншомовного походження, *пояснює* їх значення на основі словника іншомовних слів, доречно *використовує* їх у мовленні, визначає, які з них мають власне українські синоніми; *складає* діалог, уживаючи слова іншомовного походження; *визначає стилістичну* роль власне українських слів, запозичених слів, старослов'янізмів у тексті /у мовленні. *пояснює* значення старослов'янізмів, визначає, за допомогою яких лексичних засобів створюється їх урочисте, піднесене звучання; користуючись словником паронімів, *пояснює* значення близьких за звучанням слів; **<u>аксіологічна (ціннісна) складова</u>** *висловлює* своє ставлення до знайденої інформації;	

усвідомлює важливість пошуку інформації для розв'язання навчальних завдань і самостійної пізнавальної діяльності; *демонструє* повагу до себе й інших, *висловлює* своє ставлення до чужих думок; *відчуває* відповідальність за дотримання лексичної норми у власному мовленні. *виражає* засобами мови адекватні почуття і враження від результатів роботи. **<u>інтерактивна (поведінкова) складова</u>** *демонструє інтерес* до нових слів й *активність* у збагаченні власного словникового запасу. *бере на себе відповідальність* за свої мовленнєві вчинки; *демонструє небайдужість, активність* у розгляді питань теми, ініціативність, відповідальність, комунікабельність, уміння налагоджувати стосунки під час групової діяльності. *ініціює* обговорення складних або суперечливих питань з теми; *висловлює* пропозиції щодо вдосконалення культури мовлення; *демонструє* бажання долати труднощі в опануванні теми;	

Учень (учениця): **<u>когнітивна (знаннєва) складова</u>** *визначає* ознаки власнеукраїнських слів, *характеризує* їх стилістичні функції в тексті; *наводить* приклади уживання українізмів в інших слов'янських мовах;*правильно і доцільно вживає* в мовленні лінгвокультуреми; *збагачує* словниковий запас шляхом дослідження місцевого матеріалу; **<u>праксеологічна (діяльнісна) складова</u>** *знаходить* у тексті слова з національно-культурним компонентом значення, діалектизми, *встановлює в*мотивованість їх уживання, *добирає* до діалектизмів літературні відповідники; *характеризує* стилістичне використання діалектизмів, просторічної лексики, етнографізмів, жаргонізмів, арготизмів, архаїчної лексики; *виконує* короткий опис говірки рідного населеного пункту, *з'ясовує*, у мовному просторі якого діалекту знаходиться рідний населений пункт, *розширює* знання про історію рідного краю та родинні виховні традиції; *прослуховує* аудіозаписи текстів з різних говірок та аналізує їх; *знаходить* у тексті неологізми, просторічну лексику, етнографізми, пояснює їх стилістичні можливості, *уміло й доцільно* використовує їх в усному і писемному мовленні;	

виконує лінгвокраєзнавчу роботу, *збирає* діалектну лексику, етнографізми, топоніми у власному населеному пункті, *готує* на цій основі коротке повідомлення, статтю до газети; *укладає* словнички діалектизмів, етнографізмів, лінгвістичних, літературо-знавчих термінів на основі тлумачного словника, словника діалектизмів, словника іншомовних слів, словника лінгвістичних термінів, етимологічного словника, пошукової роботи в рідному населеному пункті; *обґрунтовує* доцільність і правильність уживання термінів; *використовує* у мовленні кліше і мовні штампи; *пояснює* причини порушень лексичних норм; *пояснює* лексичне значення, стилістичну роль застарілих слів, неологізмів у художньому стилі, доцільність їх уживання; *усвідомлює* причини появи неологізмів, їх перехід до класу загальновживаних слів; *уміє замінити* архаїзми відповідниками із сучасної української літературної мови; *характеризує* особливості функціонування загальномовних неологізмів та їх стилістичне значення в публіцистичному, художньому стилях; **<u>аксіологічна (ціннісна) складова</u>** *висловлює* своє ставлення до знайденої інформації; *усвідомлює важливість* пошуку додаткової інформації для розв'язання навчальних завдань і самостійної пізнавальної діяльності; *висловлює* своє ставлення до чужих думок;*відчуває* відповідальність за дотримання лексичної норми у власному мовленні.	

<u>інтерактивна (поведінкова) складова</u> **Учень (учениця):** *демонструє інтерес* до нових слів й *активність* у збагаченні власного словникового запасу. *бере на себе відповідальність* за свої мовленнєві вчинки; *демонструє* ініціативність, відповідальність, комунікабельність, уміння налагоджувати стосунки під час групової діяльності. *висловлює* пропозиції щодо вдосконалення культури мовлення; складає спільно з групою текст виступу в шкільному радіожурналі	**Лексика української мови за походженням**. Власне українська лексика. Слова, успадковані з індоєвропейських та східнослов'янських мовних спільностей. Українізми в лексичному складі інших мов. Запозичена лексика як джерело збагачення лексичного складу мови. Латинські і грецькі елементи у складі різних груп лексики. Причини і джерела лексичних запозичень. Слова іншомовного походження та інтернаціоналізми у складі української мови. Новііншомовні запозичення. Кальки. Варваризми. Старослов'янізми, їх ознаки, роль у розвитку української мови. **Лексика української мови за сферою її використання, стилістичною диференціацією.** Загальновживані слова. Лінгвокультуреми - слова з національно-культурним компонентом значення. Лексичне багатство діалектної лексики. Етнографізми. Топоніміка й ономастика у складі української лексики. Етимологія.

	Розмовна, просторічна, емоційно забарвлена лексика. Молодіжний сленг. Екзотизми. Пуризми. Наукова лексика. Філологічні, лінгвістичні, літературознавчі терміни. Канцеляризми. Штампи. Робота з діалектним словником. Стилістичне використання канцеляризмів, штампів. Причини порушень лексичних норм. Явище мовної інтерференції. Словник лінгвістичних термінів. Застарілі слова та їх різновиди. Архаїзми, історизми. Можливість відтворення духовної культури за архаїчною лексикою. Неологізми. Загальномовні та авторські неологізми.
Міжпредметні зв'язки Говірка рідного села (історія). Діалектизми в художніх творах (література). Застаріла лексика в науковому і художньому стилях (історія, література). Інтернаціоналізми в науковому стилі (математика, біологія, фізика).	
Учень (учениця): **<u>когнітивна (знаннєва) складова</u>** *знаходить* у тексті і *пояснює* значення фразеологізмів, прислів'їв, приказок, крилатих висловів;національну специфіку української фразеології; *визначає* можливі джерела походження фразеологізмів, **<u>праксеологічна (діяльнісна) складова</u>**	**Фразеологія як розділ мовознавства (6 год.)** Фразеологічні одиниці української мови. Основні ознаки фразеологізмів. Джерела української фразеології. Національна специфіка української фразеології. Прислів'я і приказки, крилаті вислови. Стійкі народні порівняння. Побажання, приповідки, каламбури, їх оцінний зміст. Багатозначність, синонімія та антонімія фразеологізмів. Фразеологія власне українського походження. Фразеологізми з

комунікативно доречно і правильно *використовує* фразеологізми у мовленні з урахуванням їх стилістичних параметрів і контексту; використовуючи етикетні формули і фразеологізми, *складає* діалог; *уміє* добирати фразеологічні синоніми, антоніми, розрізняє фразеологічні омоніми; *виконує* творчу роботу, *готує* повідомлення за результатами власного наукового (фразеологічного) пошуку; *уміє працювати* із фразеологічними словниками і довідниками; **аксіологічна (ціннісна) складова** *висловлює* своє ставлення до національно-мовного колориту фразем, їх уживання у різних стилях; *усвідомлює важливість* потреби пошуку додаткової інформації для розв'язання навчальних завдань і самостійної пізнавальної діяльності; *висловлює* своє ставлення до чужих думок; *виражає* засобами мови адекватні почуття і враження від результатів роботи. **інтерактивна (поведінкова) складова** *бере на себе відповідальність* за свої мовленнєві вчинки; *демонструє* активність, ініціативність, відповідальність, комунікабельність, уміння налагоджувати стосунки під час групової діяльності. *ініціює* обговорення складних або суперечливих питань з теми;	античної міфології. Фразеологія наукова, публіцистична, офіційно-ділова. Фразеологізми з професійної мови.

висловлює пропозиції щодо вдосконалення культури мовлення; обговорює етикет повідомлень засобами SMS-спілкування, а також колективної комунікації в режимі конференції та в чатах.	

Міжпредметні зв'язки

Народнопоетичні фразеологізми. Фразеологізми у художніх творах (українська і зарубіжна література; історія України; всесвітня історія). Фразеологічні відповідники в різних мовах (іноземні мови).

Учень (учениця):	**Українська лексикографія** **(4 год.)**
<u>когнітивна (знаннєва) складова</u> *розуміє* суть понять «лексикографія», «словник», «довідник», «довідкова література»; *називає* основні типи словників; *усвідомлює* важливість умінь систематизувати, зіставляти, аналізувати, узагальнювати й використовувати інформацію, яка міститься в лексикографічних джерелах, довідниках, ресурсах мережі Інтернет. **<u>праксеологічна (діяльнісна) складова</u>** *уміє* правильно і раціонально використовувати різні типи словників, у т.ч. електронні;	Словники як відображення історії і культури українського народу. Загальні відомості про словники. Основні типи словників, особливості їх побудови. Енциклопедичні, лінгвістичні (одномовні, двомовні, перекладні) словники. Відмінність словникових статей у різних словниках. З історії лексикографії. Словник Лаврентія Зизанія (1596 р.), «Лексикон» Памво Беринди (1627 р.). Сучасні словники української мови. Українські електронні словники. *Стилістика і культура мовлення* Стилістичні засоби лексикографії.

здійснює пошукову дослідницьку роботу на основі різних типів словників, у т.ч. електронних; *укладає* короткі словнички (назви одягу, рослин, власних імен тощо). **аксіологічна (ціннісна) складова** *висловлює* своє ставлення до знайденої інформації; *усвідомлює важливість* потреби пошуку додаткової інформації для розв'язання навчальних завдань і самостійної пізнавальної діяльності; *відчуває* відповідальність за мовленнєвий вчинок, *виражає* засобами мови адекватні почуття і враження від результатів роботи. **інтерактивна (поведінкова) складова** *демонструє інтерес* в й *активність* у збагаченні власного словникового запасу. *демонструє* активність, ініціативність, відповідальність, комунікабельність, уміння налагоджувати стосунки під час групової діяльності. *ініціює* обговорення складних або суперечливих питань з теми;	

висловлює пропозиції щодо вдосконалення культури мовлення;	
Міжпредметні зв'язки Словники як відображення історії і культури українського народу (історія).	
Учень (учениця): **<u>когнітивна (знаннєва) складова</u>** *розрізняє* форми слова і спільнокореневі слова, правильно уживає їх у мовленні, *читає* і *розшифровує* складноскорочені слова; *з'ясовує* етимологію деяких слів, використовуючи тлумачний та етимологічний словники, *характеризує* сучасні тенденції словотвірних норм; *визначає* стилістичні функції афіксів української мови в текстах масмедіа;	**Морфеміка і словотвір** **української мови як учення** **про будову і творення слів** **(8 год).** Морфемна і словотвірна структура слова. Основа похідна і непохідна. Твірна основа. Основні способи словотвору в сучасній українській мові: морфологічні й неморфологічні. Історичні зміни в морфемному складі слова. Етимологія як учення про походження слів. Словотвір іменників на позначення назв жителів певного населеного пункту. Творення присвійних прикметників. Творення прикметникових форм від різних географічних назв. Основні способи творення дієслів, прислівників. Складні, складноскорочені слова, способи їх творення та написання. *Стилістика і культура мовлення* Стилістичне використання засобів словотвору. Національно-специфічне вживання зменшено-пестливих форм. Особливості вживання осново- і словоскладання, абревіатур, їх правильна вимова. Усунення помилок, пов'язаних із порушенням норм українського словотвору. Морфемний словник. Етимологічний словник.

з'ясовує сутність національно-специфічного вживання зменшено-пестливих форм; **праксеологічна (діяльнісна) складова** *виконує* морфемний і словотворчий аналіз слів; *аналізує* тексти художніх творів із зразками народної етимології; *пише* твір-мініатюру, роздум-спростування, творчу роботу, використовуючи слова різних способів творення; *розрізняє* стилістичне забарвлення словотворчих засобів мови, словотворчі синоніми, *визначає* їх стилістичну функцію; правильно *утворює* присвійні прикметники, прикметникові форми від різних географічних назв; доцільно *використовує* морфемний, словотворчий та етимологічний словники; **аксіологічна (ціннісна) складова** **Учень (учениця):** *висловлює* своє ставлення до знайденої інформації;	

усвідомлює важливість потреби пошуку додаткової інформації для розв'язання навчальних завдань і самостійної пізнавальної діяльності; *відчуває* відповідальність за мовленнєвий вчинок, дотримання орфоепічної норми у власному мовленні. *виражає* засобами мови адекватні почуття і враження від результатів роботи. **<u>інтерактивна (поведінкова) складова</u>** **Учень (учениця):** *демонструє інтерес* до нових слів й *активність* у збагаченні власного словникового запасу. *бере на себе відповідальність* за свої мовленнєві вчинки; *демонструє небайдужість, активність* у розгляді питань теми. *ініціює* обговорення складних або суперечливих питань з теми; *висловлює* пропозиції щодо вдосконалення культури мовлення; *демонструє* бажання долати труднощі в опануванні теми;	

висловлює пропозиції щодо вдосконалення культури мовлення	
Міжпредметні зв'язки Абревіатури в художньому і науковому стилях (література, історія).	
Учень (учениця): **<u>когнітивна (знаннєва) складова</u>** *розуміє* суть поняття «морфологічна норма»; *усвідомлює* зв'язок морфологічної норми з граматичним значенням і граматичними категоріями самостійних і службових частин мови; *розрізняє* морфологічні норми, пов'язані з особливостями класифікування, словозміни, вживання й поєднання різних частин мови в усному мовленні й на письмі; *знає* норми вживання самостійних та службових частин мови в усному та писемному мовленні; *виявляє й аналізує* порушення морфологічних норм; *додержує* правил написання відмінкових закінчень відмінюваних частин мови;	**Українська морфологія як розділ мовознавства про частини мови (30 год)**. Морфологічні норми. Морфологічні засоби виразності мови. Граматичні категорії, граматичні значення і граматичні форми. Основні способи вираження граматичних значень. Основні поняття морфології. Словозміна. Парадигма. Словоформа. Повнозначні та службові частини мови. Вигуки і модальні слова. Взаємоперехід частин мови. З історії вивчення частин мови. **Іменник** як частина мови. Лексико-граматичні розряди іменників. Граматичні категорії іменника. Категорія числа, її значення та граматичні засоби вираження. Число іменників. Іменники, що вживаються в обох числових формах, мають лише форму однини або множини. Особливості роду іменників - назв осіб за професією, посадою, званням тощо. Стилістичні особливості іменників середнього і спільного роду. Словозмінні паралелі іменників, їх стилістичні особливості. Форми іменників О.в. і М.в. з прийменниками на позначення руху у просторі. Н.в. іменників із сполучниками *як, мов, неначе, мов.*

коментує норми використання самостійних і службових частин мови та узгодження їх, покликаючись на правила та граматичні закономірності слововживання. *розпізнає* частини мови, виконує морфологічний розбір; *визначає,* за якими ознаками виділяється і характеризується кожна з частин мови; *усвідомлює* відмінність між самостійними і службовими словами; *розрізняє* розряди прикметників; *знаходить* і *виправляє* помилки у правописі прикметників різних розрядів; *знає* розряди числівників, *визначає* морфологічні ознаки числівників, їх синтаксичні функції в реченні; *розрізняє* відмінювання власне кількісних і збірних числівників; *знає* і *визначає* морфологічні ознаки, синтаксичні функції дієслова, особливості відмінювання дієслів кожної дієвідміни; *знає* морфологічні ознаки, синтаксичні функції дієприкметника;	Відмінювання іменників II відміни. Родовий відмінок іменників II відміни. Невідмінювані іменники. Стилістичне використання кличного відмінка Стилістичні особливості форм числа іменників. Стилістичне використання кличного відмінка іменників. Порушення норм відмінювання іменників у художньому мовленні. **Прикметник** як частина мови. Лексико-граматичні розряди прикметників, їх особливості і функціонування в мовленні. Перехід відносних прикметників у якісні, присвійних у якісні і відносні. Ступені порівняння якісних прикметників, їх творення. Зміни приголосних при творенні ступенів порівняння прикметників. Повні і короткі форми прикметників, стягнені і нестягнені форми повних прикметників, особливості їх функціонування в сучасній українській мові. Творення відносних і присвійних прикметників. Відмінювання прикметників. *Стилістика і культура мовлення* Стилістичне використання якісних, відносних, присвійних прикметників. Стилістична роль повних і коротких прикметників. Синоніміка прикметників і непрямих відмінків іменників. Словник епітетів української мови. **Прикметник** як частина мови. Лексико-граматичні розряди прикметників, їх особливості і функціонування в мовленні. Перехід відносних прикметників у якісні, присвійних у якісні і відносні, стилістичне використання. Ступені порівняння якісних прикметників, їх творення. Зміни приголосних при творенні ступенів порівняння прикметників. Повні і короткі форми прикметників, стягнені і нестягнені форми повних прикметників, особливості їх функціонування в сучасній українській мові. Творення відносних і присвійних прикметників. Відмінювання прикметників.

розуміє відмінність дієприкметника від прикметника та дієприслівника, *виправляє* помилки у їх уживанні та правописі; *розуміє* відмінність дієприслівника від дієприкметника та прислівника, *виправляє* помилки в їх уживанні та правописі; **праксеологічна (діяльнісна) складова** *уміє працювати* з таблицями «Частини мови» із зазначенням граматичних категорій; готує повідомлення «З історії вивчення частин мови». правильно відмінює іменники I-IV відмін; *використовує* доцільно в усному і писемному мовленні іменники-синоніми та іменники-антоніми; *відрізняє* правильні форми іменників від помилкових, *користуючись* орфографічним словником; *правильно використовує* особливості кличного відмінка іменників, його стилістичне використання в різних стилях; *розрізняє* відмінювання іменників чоловічого і середнього родів;	Своєрідність **займенника як частини мови.** Розряди займенників за значенням, їх характеристика. Групи займенників. Відмінювання займенників. Явище прономіналізації. Правопис займенників. Написання заперечних, неозначених займенників. Перехід займенників в інші частини мови. *Стилістика і культура мовлення* Стилістичні функції займенників. **Числівник як частина мови**. Формування числівника як частини мови. Число і числівник**.** Розряди числівників за значенням, їх характеристика. Групи числівників за будовою. Відмінювання числівників. Паралельне використання відмінкових форм числа. Паралельне вживання числівників з іменниками у непрямих відмінках. Синтаксичні функції числівників. Написання числівників і відчислівникових слів. **Дієслово як частина мови**. Форми дієслова: дієвідмінювані, відмінювані, незмінні. Зміни звуків в особових формах дієслів. Безособові дієслова. Особливості семантики, граматичні ознаки дієслів. Дві основи дієслова. Поділ дієслів на дієвідміни. Словозміна дієслів I та II дієвідміни. Види дієслів (доконаний і недоконаний), їх творення, вживання одного у значенні іншого. Часи дієслів (теперішній, минулий, майбутній), їх творення. Способи дієслів (дійсний, умовний, наказовий), їх творення. Особові, родові, числові форми дієслів. Перехідні і неперехідні дієслова. Стан дієслова. Зворотні дієслова. Чергування приголосних в особових формах дієслів теперішнього та майбутнього часу. **Дієприкметник**. Дієслівні та прикметникові характеристики дієприкметників. Активні та пасивні дієприкметники, їх відмінювання. Творення і правопис дієприкметників. Відмінювання і вживання дієприкметників. Дієприкметниковий зворот. Перехід дієприкметників у прикметники.

пояснює стилістичні функції іменників чоловічого, жіночого, середнього та спільного родів; *визначає* рід іменників - назв осіб за професією, посадою, званням; *характеризує* стилістичні особливості іменників, що вживаються у формі однини і множини; складає таблиці, що стосуються відмінювання іменників; *визначає* граматичні помилки і стилістичні недоліки у вживанні іменників; *створює* тексти різних стилів, ураховуючи виражальні можливості іменника; *утворює* правильно форми вищого і найвищого ступеня порівняння якісних прикметників; *утворює* прикметники від географічних назв; *виконує* стилістичний аналіз текстів, при потребі *редагує їх*, ураховуючи стилістичні особливості прикметників різних розрядів; *створює* тексти-описи, твори-розповіді, *складає* діалоги, використовуючи виражальні можливості прикметника; *виписує* з творів художньої літератури приклади нестягнених прикметників;	Безособові форми на -но, -то. **Дієприслівник**. Дієприслівники доконаного і недоконаного виду. Дієприслівниковий зворот. Творення і вживання дієприслівників. **Прислівник** як частина мови. Розряди прислівників за значенням: обставинні й означальні. Морфологічні типи прислівників. Ступені порівняння означальних прислівників. Правопис прислівників і прислівникових сполучень. Прислівники за походженням. Написання *не* з прислівниками. **Службові частини мови,** **їх загальна характеристика** **(6 год.)** Прийменник, його особливості. Групи за походженням та морфологічним складом. Правопис прийменників. Особливості вживання деяких прийменників. Синонімія прийменників. Перехід повнозначних слів у прийменники. Сполучники сурядності та підрядності. Морфологічні типи сполучників. Правопис сполучників. Особливості вживання деяких сполучників. Перехід повнозначних слів у сполучники. Частка, їх функції, групи за значенням. Правопис заперечних часток. Зв'язка. Вигуки, їх ознаки та розряди. Правопис вигуків і особливості їх вживання. Розділові знаки у реченнях з вигуками. Звуконаслідувальні слова. *Стилістика і культура мовлення* Стилістичні функції службових частин мови. Синонімія прийменникових конструкцій. Повторення прийменників, сполучників як засіб увиразнення мовлення. Функції модальних,

відмінює правильно займенники різних розрядів; *помічає* і *виправляє* помилки в написанні і вживанні займенників; *аналізує* тексти щодо стилістичної ролі в них займенників; *створює* монологи і діалоги-роздуми з використанням виражальних можливостей займенника для розкриття задуму висловлювання; *відрізняє* правильні форми числівників від помилкових, *добирає* потрібні форми числівників і правильно їх у мовленні; *визначає* сполучуваність числівників з іменниками; *утворює* і *вживає* правильно відмінкові форми числівників; визначає вивчені орфограми в числівниках, *пояснює* їх правопис; *аналізує* тексти щодо стилістичної ролі в них числівників; *складає* тексти, *створює* діалоги, використовуючи виражальні можливості числівників; *знаходить* у тексті числівники і слова, що зближуються з числівниками за рядом ознак; *використовує* один час і спосіб у значенні іншого;	заперечних часток. Естетична цінність часток і звуконаслідувань. Стилістичні функції вигуків. Національні етикетні вигуки.

визначає основні способи творення дієслів, *відрізняє* правильні форми дієслів від помилкових; а*налізує* випадки використання дієслів із стилістичною метою; *конструює* речення з дієсловами в усіх часах і особових формах, у т. ч. у переносному значенні; *редагує* тексти щодо заміни дієслів певного часу, способу; *складає* діалоги, усні і письмові тексти на певну соціокультурну тему, використовуючи виражальні можливості особових дієслів, у т. ч. висловлювання у художньому стилі; *складає* ділові папери, використовуючи особові дієслова; *добирає* й комунікативно доцільно *використовує* дієприкметники та дієприкметникові звороти в мовленні; *складає* тексти, монологи, діалоги на певну соціокультурну тему з дієприкмет-никовими, дієприслівниковими зворотами, використовуючи їх виражальні можливості;	

добирає й комунікативно доцільно *використовує* дієприслівники та дієприслівникові звороти в мовленні; *відрізняє* правильні форми прислівників від помилкових; *уміє* утворювати ступені порівняння означальних прислівників; *пояснює* способи творення прислівників; *добирає* й комунікативно доцільно *використовує* прислівники в мовленні; *визначає* стилістичні функції прислівника в художніх і наукових текстах; *складає* тексти, *створює* усні й письмові висловлювання на певну соціокультурну тему, використовуючи прислівник як виражальний засіб мовлення; *знаходить і виправляє* мовленнєві помилки у вживанні прислівників; *аналізує* тексти щодо правильності вживання прийменників, сполучників і сполучних слів; *складає* тексти, діалоги з урахуванням прийменникових і сполучникових засобів милозвучності; визначає функціонально-стилістичні особливості сполучників; *редагує* тексти, при	

потребі замінюючи сполучники синонімічними; бере участь у лінгвістичній вікторині; *визначає* частки за їх функцією в реченні; *відрізняє* вигуки від часток; *аналізує* тексти щодо ролі в них вигуків; доречно *використовує* вигуки у власному мовленні; *готує* повідомлення про функції вигуків та звуконаслідувальних слів; *складає* словничок-мінімум етикетних формул українців; *складає* кросворд, таблицю «Уживання службових частин мови в сучасній українській мові»; *добирає* й комунікативно доцільно *використовує* дієприслівники та дієприслівникові звороти в мовленні; *складає* тексти, монологи, діалоги на певну соціокультурну тему з дієприслівниковими зворотами, використовуючи їх виражальні можливості; *аналізує* тексти щодо правильності вживання прийменників, сполучників і сполучних слів;	

складає тексти, діалоги з урахуванням прийменникових і сполучникових засобів милозвучності; визначає функціонально-стилістичні особливості сполучників; *редагує* тексти, при потребі замінюючи сполучники синонімічними; бере участь у лінгвістичній вікторині; *визначає* частки за їх функцією в реченні; *відрізняє* вигуки від часток; *аналізує* тексти щодо ролі в них вигуків; доречно *використовує* вигуки у власному мовленні; *готує* повідомлення про функції вигуків та звуконаслідувальних слів; *складає* словничок-мінімум етикетних формул українців; *складає* кросворд, таблицю «Уживання службових частин мови в сучасній українській мові»; **<u>аксіологічна (ціннісна) складова</u>** *висловлює* своє ставлення до знайденої інформації; *усвідомлює важливість* потреби пошуку додаткової інформації для розв'язання	

навчальних завдань і самостійної пізнавальної діяльності; *демонструє* повагу до себе й інших, добираючи і вживаючи потрібні слова. *висловлює* своє ставлення до чужих думок; *відчуває* відповідальність за мовленнєвий вчинок, дотримання орфоепічної норми у власному мовленні. *виражає* засобами мови адекватні почуття і враження від результатів роботи. *уболіває* за результати своєї роботи; **<u>інтерактивна (поведінкова) складова</u>** *демонструє інтерес* до нових слів й *активність* у збагаченні власного словникового запасу. *бере на себе відповідальність* за свої мовленнєві вчинки; *демонструє небайдужість, активність* у розгляді питань теми. *демонструє* на уроках активність, ініціативність, відповідальність, комунікабельність, уміння налагоджувати стосунки під час групової діяльності.	

ініціює обговорення складних або суперечливих питань з теми; *висловлює* пропозиції щодо вдосконалення культури мовлення; *відчуває відповідальність* за власний рівень мовленнєвої культури, зокрема за додержання морфологічних норм в усному й писемному мовленні; *ініціює* конкретні заходи, бере участь у моделюванні навчальних ситуацій	

Міжпредметні зв'язки

Іменники середнього роду як засіб іронії і сатири. Вигуки як засіб емоційно-експресивного

мовлення (*література)*. Власні географічні назви. Форми числівника на уроках географії, історії, математики, фізики, хімії. Дієприкметники, дієприслівники в наукових текстах

(історія, географія, біологія, фізика).

10 клас

Мовленнєва (комунікативна) змістова лінія

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	**Зміст навчального матеріалу**

Учень (учениця):	**Мовленнєве спілкування. Стилістика і культура мовлення**
розрізняє види мовленнєвого спілкування; *доцільно обирає* мовленнєву тактику й мовні засоби, адекватні характеру мовленнєвої ситуації; *складає* план, тези, *готує* конспект статті, усвідомлює різницю між ними; *здійснює* редагування текстів; *розповідає* про побачене, прочитане в ситуаціях повсякденного спілкування; *готує* доповіді, реферати, рецензії; *виразно читає* тексти різних стилів, типів і жанрів мовлення відповідно до орфоепічних та інтонаційних норм; *готує* перекази (усні, письмові) із творчим завданням, *оцінює* усні й письмові висловлювання щодо мовного оформлення та ефективності досягнення поставлених комунікативних завдань; *висловлює* власне ставлення до подій.	Офіційне і неофіційне, публічне і непублічне мовленнєве спілкування. Вербальні й невербальні засоби спілкування. Мовленнєва ситуація. Мовленнєві ролі та наміри мовця і слухача. Мовленнєва тактика. Мовні засоби мовленнєвої ситуації. Причини комунікативних помилок. Особливості монологічного і діалогічного мовлення врізних сферах спілкування. Виступ на зборах, семінарах, конференції. Дискусійне мовлення. Поняття про **текст**як продукт мовленнєвої діяльності. Текстоутворювальні категорії. Закономірності побудови тексту. Інформаційна переробка текстів різних функціональних стилів і жанрів. Написання тез, конспектів, анотацій, рефератів. Комунікативні ознаки мовлення. Поняття про комунікативну доцільність, точність, ясність, правильність, чистоту, логіку, послідовність, образність, виразність, естетичність мови.

Учень (учениця): *будує* розповідь на певну соціокультурну тему й ситуації спілкування; *складає* розповідь, текст-роздум, міркування, комбінований текст, що відповідає досвіду, інтересам, психологічним особливостям, для досягнення життєвих цілей; *сприймає, аналізує, зіставляє* мовні явища і факти, *коментує, критично оцінює* їх під кутом зору нормативності, відповідності сфері й ситуації спілкування, достовірності; - *продукує* усні і писемні монологічні та діалогічні висловлювання (тексти) , у тому числі тексти, які сприяють гармонізації психоемоційного стану, містять моделі досягнення свободи особистості, соціальної захищеності, сімейного щастя, кар'єрного зростання та ін. *пояснює* спільне та відмінне між різними жанрами науково-навчального стилю (рецензія, анотація, доповідь, реферат, тези, конспект);	Поняття про стилістичну систему української мови (стилі, підстилі, стилістичні засоби, способи і прийоми організації стилістичних засобів у тексті). **Розмовний стиль (8 год.),** сфера його використання, призначення, основні ознаки. Фонетичні, інтонаційні, лексичні, морфологічні, синтаксичні особливості розмовного мовлення. Жанри розмовного мовлення. **Науковий стиль (10 год.),**

характеризує лексичні, морфологічні, синтаксичні особливості наукового стилю, сфери його використання та призначення; *уміє трансформувати* текст одного стилю в інший стиль; *розрізняє* науково-навчальний і науково-популярний різновиди наукового стилю; *бере участь* у бесідах, дискусіях, дебатах, відеконференціях; *реферує* науковий текст, *складає* план наукової статті; *готує* реферати, тези, рецензії з навчально-наукової проблеми, доповіді на лінгвістичні, морально-етичні, суспільні теми, виступи в науковому стилі та їх оцінкою; *здійснює* редагування науково-навчальних текстів; *створює* короткі повідомлення з науковоїтеми, *проводить* пошукові дослідження; *бере участь* у дослідницьких проектах. *проводить* бібліографічну роботу із залученням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; систематизує інформацію з різних джерел, у	сфери використання і призначення. Основні ознаки наукового стилю: логічність, точність, абстрактність, узагальненість, об’єктивність викладу. Наукова метафорика. Підстилі наукового стилю: власне науковий, науково-навчальний і науково-популярний та їх особливості. Основні жанри науковогостилю. Бесіди, дискусії, повідомлення на науковутему. Структура текстів різних жанрів. Особливості конспектування. Читання наукової, науково-популярної статті, довідкової літератури. Написання доповідей, рефератів, анотацій, тез, рецензій з навчально-наукової проблеми. Спільне й відмінне між ними. Редагування. Бібліографічний пошук на тему наукової роботи із залученням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

т.ч. довідкової інформації (словники, енциклопедії, онлайн-ресурси тощо); володіє основними способами (прийомами) інформаційної переробки писемного тексту; *складає* таблиці, схеми на основі наукового тексту, формулює узагальнення; дискутує, використовуючи різні способи аргументації та ілюстрування прикладами, веде конструктивний діалог зі співрозмовниками, дотримуючись правил мовленнєвого етикету та етичних норм.	

Види мовленнєвої діяльності

ь (учениця):	**Сприймання чужого мовлення**
умієфактичний зміст почутого висловлювання, адекватно ймаючи його основну думку, особливості побудови і мовного млення; *истується* різними видами аудіювання; *визначає* власне ення до змісту; *формулює* висновки щодо сприйнятого. - володіє різними видами читання з метою загального тування, набуття інформації; естетичного задоволення; *ористується* всіма різновидами читання наукової, довідкової атури;	*Аудіювання (слухання-розуміння)* текстів діалогічного й монологічного характеру різних стилів, типів і жанрів мовлення. Різновиди аудіювання (ознайомлювальне, вивчальне, критичне). *Читання мовчки* текстів діалогічного й монологічного характеру, в т.ч. електронного, різних стилів, типів і жанрів мовлення.

оцінює прочитане, висловлюючи власну думку з позиції ого оформлення та ефективності досягнення поставлених нікативних завдань.	
ь (учениця): *еказує* докладно прослуханий або прочитаний текст жнього, наукового чи публіцистичного стилів мовлення за стійно складеним складним планом, підпорядковуючи овлювання темі та основній думці, ураховуючи комунікативне ння, дотримуючись композиції, мовних, стильових ливостей та авторського задуму; *адає* конспект, тези почутого і прочитаного, тематичні ски; *нює* текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного млення; *ферує* науковий текст, *складає* план наукової статті; *отує* реферати, тези, рецензії з навчально-наукової проблеми, віді на лінгвістичні, морально-етичні, суспільні теми, упи в науковому стилі та їх оцінкою; *здійснює* редагування ово-навчальних текстів	**Відтворення готового тексту** *Перекази (навчальні й контрольні)*. *Говоріння:* Докладний переказ тексту художнього стилю з творчим завданням (висловленням власного ставлення до подій, героїв та ін.). *Письмо:* Докладний переказ тексту публіцистичного стилю з творчим завданням. Твір-роздум на суспільно-політичну тему в публіцистичному стилі. Електронний лист. Смс-повідомлення. Конспект прочитаного /ї (художнього твору, публіцистичної та науково-популярної статті). Тематичні виписки, план (складний), тези.
ь (учениця): *мостійно визначає* тему і зміст діалогу; *доцільно добирає* конливі аргументи на захист своєї позиції, у тому числі і з ного життєвого досвіду**;**мовленнєву тактику й мовні засоби, затні характеру мовленнєвої ситуації;	**Створення власних висловлювань** ***Діалогічне мовлення*** Особливості діалогічного мовлення врізних сферах спілкування. Дебати як форма дискусій.

мінює свою думку в разі незаперечних аргументів іншого; *имується* норм української літературної мови; *оцінює* текст гляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення; є і *виголошує* виступи на зборах, семінарах; *йомлюється*я із жанром статті,*складає* статтю на льно-етичну, професійну тему, бібліографію, анотацію; уми, звіт про виконану роботу; *віряє* результати мовленнєвої діяльності (корегує усне ення у процесі говоріння, ураховуючи реакцію слухача); *имується* основних правил спілкування; *омлює* та визначає *мотив* і *мету* власної пізнавальної й єтворчої діяльності;*планує* діяльність для досягнення мети, оділяючи її на етапи;*оцінює* проміжні й кінцеві *результати* ально-пізнавальної діяльності, робить відповідні корективи; *носить* попередньо засвоєні знання й уміння в нову ситуацію; *ично оцінює* відповідність своїх вчинків загальнолюдським льним нормам, усуває помічені невідповідності; *яє здатність* поставити себе на місце іншої людини; *ває* стан співрозмовника, *виявляє* емпатію; *сприймає* ування як цінність; *усвідомлює* необхідність продовження ої освіти і самоосвіти, удосконалення мовних знань і вмінь.	***Монологічне мовлення (навчальні й контрольні види)*** *Говоріння.* Доповідь у науковому стилі. Стаття в газету на морально-етичну, професійну тему. Бібліографія. Анотація. *Ділові папери:* звіт про виконану роботу.

10 клас

Соціокультурна змістова лінія

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	
Учень (учениця): *визначає* особливості мовної особистості сучасного українця; *характеризує* мовні особистості, відображені в українській літературі, історії, культурі; *досліджує* етноестетику мови родинних виховних традицій; *аналізує, зіставляє, порівнює, узагальнює* етномовні явища; виконує історико-культурологічні коментарі назв спорідненості і свояцтва, етнографізмів, діалектизмів, народних фразем у фольклорному або художньому тексті на основі словника діалектизмів, етимологічних, тлумачних словників; *виконує* самостійну пошукову, творчу роботу з етнолінгвокультури рідного краю; *доцільно використовує* слова з національно-культурним компонентом, впливає на думку слухача, глядача; *укладає* тематичний словник-тезаурус з українського мовленнєвого етикету,	**Я і українська мова** Мовна особистість крізь призму української родини, української культури. **Мовне родинознавство** Етноестетика української мови родини.Етносимволіка слів *батько, мати, син, донька, дід, баба, сестра, брат*. Етноестетика мови родинних виховних традицій. Родинно-оздоровчі традиції. Пошанна пареміографія, її виховне значення. Традиції мовних звертань. **Національно-мовне виховання особистості** Побратимство та посестринство. Форми взаємодопомоги. Громадські вихователі. Благодійництво. Волонтерство.

ознайомлюється з кращими зразками благодійництва, волонтерства; готує письмове повідомлення на основі праць українських мовознавців – дослідників лінгвокраєзнавства; *бере участь* у дискусіях, дебатах, конференціях з питань національно-мовного виховання; попередження конфліктів, досягнення компромісів; соціальної адаптації; *готує* доповіді, замітки до стінгазети на теми загальнолюдських і життєвих цінностей; *працює* з довідковою літературою, складаючи бібліографію з етнолінгво- і соціокультурних тем; *опановує* різні способи узагальнення, систематизування інформації; *удосконалює* здатність до самоосвіти, саморозвитку завдяки спостереженню за власним мовленням, розвиває інтелектуальні й творчі здібності, навички використання мови для самореалізації та самовираження в різних галузях людської діяльності;здійснює самоконтроль, самооцінку, самокорекцію; *генерує* нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави; *конструктивно спілкується* в колективі, *проявляє*	**Українська мова – визначальний чинник формування особисті** Найважливіші умови самопізнання й самореалізації. Ставлення людини до Всесвіту, природи, людства, рідного народу, до самого себе. Сила волі. Світ емоцій. Моральне вдосконалення людини. Самопізнання, саморозвиток людини. Загальнолюдські цінності. Життєві цінності. Любов, повага, дружба, толерантність, життя без конфліктів. Моє покликання. Вибір професії. **Повноцінне функціонування української мови – запорука** **європейського розвитку держави** Українська мова - дієвий фактор державотворення.

лідерські якості; реагує мовними засобами на спектр соціальних і культурних явищ, *конструктивно працює* в групі, в команді.	
Тематика висловлювань учнів Висловлювання з власного досвіду, з родинного, шкільного, літературного, мистецько-культурного, суспільно життя.	**Тематика текстів** Тепло отчого дому. Українська мова - мова злагоди й гармонії. Українська мова як засіб самопізнання й самореалізації.

Наскрізні лінії

1. Здоров'я і безпека.

Позитивні емоції – запорука здоров'я людини.

Активний і здоровий спосіб життя – запорука довголіття.

«Слово – як ліки: допомагають лишень, коли сказані від душі»

Родинно-оздоровчі традиції українців.

Роль гумору у житті людини.

Життя без конфліктів.

Естетичне задоволення від «сродної» праці.

Цілющі скарби землі.

Вчинок у житті людини. Наслідки вчинку.

Мова і національна безпекакраїни.

2. Громадянська відповідальність.

Мовне обличчя моєї родини, мого міста (села).

Відповідальність за мовні вчинки.

Кроки до успіху.

Сила волі.

Відповідальність поколінь.

Громадянський обов'язок.

Честь і гідність крізь призму сьогодення. Мовні обов'язки громадянинаУкраїни.

3. Екологічна безпека і сталий розвиток.

Екологія слова, екологія мовлення.

Екологічні проблеми твого села, міста, краю.

Цікаві й корисні справи у школі, у родині.

Читання книги як засіб розвитку людини й суспільства.

Здоровее довкілля – сенс життя.

Ціннісне ставлення до життя.

Національні архітектурні традиції.

Відновлювані джерела енергії.

4. Підприємливість і фінансова грамотність.

Доброчинність як цінність.

Фінансовий добробут. Фінансова відповідальність кожного.

Саморозвиток особистості.

Планування бюджету колективної мандрівки.

Фінансові заощадження як ознака фінансової грамотності.

Спільна діяльність.

Таблиця 2 до освітньої програми

Перелік навчальних програм
для учнів закладів загальної середньої освіти ІІІ ступеня
(затверджені наказами МОН від 23.10.2017 № 1407 та від 24.11.2017 № 1539)

№ п/п	Назва навчальної програми	Рівень вивчення
1.	Програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Українська мова,10 клас	Профільний рівень. Філологічний напрям. Профіль - українська філологія
	Українська мова, 11 клас Українська література	Рівень стандарту «Затверджено МОН України», наказ від 23.10.2017 №1407

2.	Біологія і екологія	Рівень стандарту «Затверджено МОН України», наказ від 23.10.2017 №1407
3.	Всесвітня історія	Рівень стандарту «Затверджено МОН України», наказ від 23.10.2017 №1407
4.	Географія	Рівень стандарту «Затверджено МОН України», наказ від 23.10.2017 №1407
5.	Громадянська освіта (інтегрований курс)	Рівень стандарту «Затверджено МОН України», наказ від 23.10.2017 №1407
6.	Зарубіжна література	Рівень стандарту «Затверджено МОН України», наказ від 23.10.2017 №1407

7.	Захист України	Рівень стандарту «Затверджено МОН України», наказ від 23.10.2017 №1407
8.	Інформатика	Рівень стандарту «Затверджено МОН України», наказ від 23.10.2017 №1407
9.	Історія України	Рівень стандарту «Затверджено МОН України», наказ від 23.10.2017 №1407
10.	Математика (алгебра і початки аналізу та геометрія)	Рівень стандарту «Затверджено МОН України», наказ від 23.10.2017 №1407
11.	Біологія і екологія	Рівень стандарту «Затверджено МОН України», наказ від 23.10.2017 №1407
12.	Фізика і астрономія	Рівень стандарту «Затверджено МОН

		України», наказ від 23.10.2017 №1539
13.	Фізична культура	Рівень стандарту «Затверджено МОН України», наказ від 23.10.2017 №1407
14.	Хімія	Рівень стандарту «Затверджено МОН України», наказ від 23.10.2017 №1407

Освітня програма
для навчання дітей, які виїхали з України внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації і здобувають освіту одночасно в закладах освіти країни перебування та України

1. Загальні положення

Дана освітня програма складена для навчання дітей, які виїхали з України внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації і здобувають освіту одночасно в закладах освіти країни перебування та України. Вона застосовуватиметься для організації дистанційного вивчення окремих предметів навчального плану українських освітніх програм, які не вивчаються у закордонних школах, учнями, що є зовнішньо переміщеними особами і здобувають освіту в країні перебування.

Ця освітня програма визначає:

вимоги до ос1б, які можуть здобувати освіту відповдно до цієї програми, загальний обсяг навчального навантаження (в годинах), його розподл між навчальними предметами за роками навчання. Дана освітня програма е наскрзною і включає:

навчальні плани для кожного рівня повної загальної середньої освіти; перелік модельних навчальних програм;

рекомендовані форми організації освітнього процесу; опис інструментарю оцінювання.

Під час розроблення освітньої програми враховано гарантовані державою права щодо академічної доброчесності, організаційної, фінансової і кадрової автономій закладу освіти, а також права педагогічних працівників на академічну свободу.

2. Вимоги до осіб, яі! можуть розпочати навчання за освітньою програмою

Навчання за цією освітньою програмою можуть розпочинати учні, які: досягли результатів навчання, визначених Державними стандартами (початкової освіти / базової середньої освіти), що підтверджено відповдним документом (свідоцтвом досягнень / табелем успішності; свідоцтвом про здобуття початковоі освіти; свідоцтвом про здобуття базової середньої освіти), виїхали з України внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації, на момент зарахування (тимчасового переведення) до закладу загальної середньої освіти з групами дистанційного навчання перебувають за межами України і навчаються (очно) в закладі освіти країни перебування.

Визначення класу, до якого має бути зарахована дитина, здЙснюється на підставі результатів попереднього навчання, зокрема інформаційної довідки, яка підтверджує навчання в країні перебування.

У разі в1дсутності результатів річного оцінювання з предметв навчального плану за попередній рік навчання та/або державної підсумкової атестації (дал: - ДПА) за відповдний рівень освіти (у разі її проведення відповідно до наказів Міністерства освіти і науки України) учням згідно з частиною п’ятою статті 17 Закону України «Про повну загальну середню освіту» надається можливість пройти річне оцінювання (за необхідності ДПА) до початку навчального року або упродовж першого семестру.

Для проведення оцінювання наказом керівника закладу освіти затверджується графік проведення оцінювання та перелік завдань з

навчальних предметів. Оцінювання здійснюється із використанням технологій дистанційного навчання та засобів зв'язку з дотриманням принципів академічної доброчесності.

Протокол оцінювання результатів навчання складається за формою згідно з додатком 2 до Положення про індивідуальну форму здобуття загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України 12 січня 2016 року № 8 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 10 липня 2019 року № 955), зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2016 р. за № 184/28314.

3. Загальний обсяг навчального навантаження

Загальний обсяг навчального навантаження становить: на равні початкової освіти (1 —4 класи) — 840 годин,
на равні базової середньої освіти (5 —9 класи) — 1155 годин, на рівні профільної освти (10 — 11 класи) — 560 годин.

Розподіл навчального навантаження за навчальними предметами та інтегрованими курсами і роками навчання подано у Додатках 1 —3.

4. **Навчальні плани**

Навчальні плани містять:

- перелік предметів та інтегрованих курсів навчального плану, вивчення яких не передбачено навчальними планами закордонних закладів освіти;
- розподіл навчального навантаження за роками навчання

між навчальними предметами (інтегрованими курсами), обов'язковими для вивчення.

Навчальний план
для 1-4 класів закладів загальної середньої освіти

Навчальні предмети / інтегровані курси	кількість годин на тиждень у класах

	1кл.	2кл.	3кл.	4кл.
Українська мова та література	4	4	4	4
Я досліджую світ (у частині громадянської й історичної освітньої галузі)	1	1	1	1
Разом	5	5	5	5
Всього	5	5	5	5

Навчальний план

для 5-9 класів закладу освіти

Навчальн! предмети / інтегрован! курси	кількість годин на тиждень у				
	5кл.	6кл.	7кл.	8кл.	9кл
Укра!нська мова	2	2	2	2	2
Українська література	1	1	1	1	1
Вступ до історії України та громадянської освіти	1	1			
Тсторія України. Всесвітня історія			1	1	1
Історія України					1
Основи правознавства					1
Географія					1
Разом	4	4	4	5	6
Всього	4	4	4	5	6

Навчальний план
для 10-11 класів закладу освіти

Навчальні предмети / інтегровані курси	кількість годин на тиждень у класах			
	10кл.	11кл.		
Українська мова	1	2		
Українська література	1	1		
Істор1я України	1	1		
Громадянська освіта	1	1		
Географія	1	1	6	6
Захист України				
Разом				

5. Навчальні програми

В освітньому процесі на рівні початкової освіти використовуються програми вивчення відповідних предметів, які є складниками типових освітніх програм для 1-2 та 3-4 класів, затверджених Міністерством освіти і науки України (Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. 1 — 2 клас; Типова освітня програма, розроблена шд керівництвом Шияна Р. Б. 3 — 4 клас.

На рівні базової середньої освіти використовуються модельні навчальні програми, яким надано гриф «Рекомендовано Мивстерством освіти і науки України та навчальні програми, затверджені Міністерством освіти і науки України (Додаток 4).

На рівні профільної середньої освіти використовуються навчальні програми, затверджені Мінстерством освіти і науки України (Додаток 5).

6. Рекомендовані форми организації освітнього процесу

Освітнй процес здійснюється за дистанційною формою вдповідно до Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освти (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України 08 вересня 2020 року № 1115, зареєстрованого в Міністерстві юстиції Украни 28 вересня 2020 р. за № 941/35224) з урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дтей, їхніх особливих освітніх потреб.

На початку навчального року проводяться діагностичні роботи з предметів типового навчального плану за попереднй рік навчання. Результати діагностування необхдно враховувати в плануванні вивчення предмет!в. У разі необхідності за результатами діагностування заклад освіти розробляе програми коригувального навчання, спрямовані на підготовку дітей до річного оцінювання за попередній рік навчання.

Розклад уроків складається з урахуванням зайнятості учнів протягом дня в закладі освіти країни перебування.

Важливим складником освітнього процесу є консультації, індивідуальні та групові заняття, зокрема з предметів, які не передбачені типовими навчальними планами для клас1в дистанційного навчання і які здобувач (здобувачка) освіти опановує в закордонній школі. Їх організація і проведення спрямовуються на виявлення і зменшення освітніх розривів, зумовлених різницею українських і закордонних навчальних програм. У раз! потреби для учня (учениц!) розробляеться 1ндив1дуальна траектор1я самостного вивчення цих предмет!в з використанням ресурсів ВШО, що надасть йому (їй) змогу опановувати українську програму із зазначених предметів у зручний час. Додатков! години за потреби використовуються також для органйзації коригувального навчання.

В освітньому процесі використовуються синхронне й асинхронне навчання з використанням в1деозаписв уроків, ресурси національної платформи для дистанщйного навчання «Всеукраїнська школа онлайн» (далі — ВШО): навчальні матеріали; віртуальний клас; функціонал «Кабінет учителя», який надасть змогу педагогу ставити завдання і відстежувати навчальний прогрес учня (учениці).

Для забезпечення дистанційного навчання учнів у закладі освіти можуть створюватися власні електронні освітні ресурси або використовуватися інші електронні освітні ресурси, що підлягають перевірці самим закладом освіти (щодо відповдності державним стандартам освіти, типовим освітнім і модельним навчальним програмам, мові освіти, іншим вимогам законодавства у сфері загальної середньої освіти). Електронний класний журнал використовуеться закладом освіти за умови наявності відповідного технічного забезпечення та дотримання вимог законодавства щодо захисту інформації.

Заклад освіти включає до внутрішньої системи забезпечення якості освіти механізм моніторингу та контролю якості дистанційного навчання.

Форми, засоби, періодичн1сть оцінювання результатів навчання визначаються закладом освіти, у разі потреби для учня (учениці) розробляеться індивідуальний навчальний план.

Учні випускних (9 та 11) клас1в, за власним бажанням, можуть самостійно опановувати зміст тих навчальних предметів, що передбачені навчальними планами освітньої програми закладу освіти і не передбачені Типовими навчальними планами Типової освтньої програми для навчання дітей, які вихали з України внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації і здобувають освіту одночасно в закладах освіти країни перебування та України .

7. Опис нструментарію оцінювання

Оцінюванню підлягають результати навчання з навчальних предметів, інтегрованих курсів навчальних планів.

Ощнювання результатів навчання учнів має бути зорієнтованим на ключові компетентності і наскрізні вміння та вимоги до обов'язкових результатів навчання у відповідній освітій галузі, визначені Державним стандартом.

Встановлення відповідності між вимогами до результатів навчання учнів, визначеними Державним стандартом, та показниками їх вимірювання здійснюється відповідно до системи та загальних критеріїв оцінювання результатів навчання учнів, визначених Міністерством освіти і науки України.

Основними видами оцінювання результатів навчання учнів є: поточне, формувальне, пісумкове (тематичне, семестрове, річне) оцінювання та державна підсумкова атестація.

Поточне, формувальне, підсумкове оцінювання результатів навчання учнів здйснюється відпоівдно до вимог навчальних програм. У рамках академічної свободи педагогічні працівники закладу освіти здійснюють виб1р форм, змісту та способу оцінювання залежно
від дидактичної мети.

Семестрове оцінювання, залежно вд ситуації, можна проводити за результатами: тематичного ош1нювання; поточного ошнювання, отриманого учнями під час дистанційного навчання; підсумкового оцінювання за семестр, яке можна проводити, зокрема, у вигляді письмової контрольної роботи, тестування, заповнення ГУГЛ-форм, усної співбесіди тощо з використанням технологій дистанщйного навчання і засобів зв'язку.

Річне оцінювання здЙснюється на основі семестрових або скоригованих семестрових оцінок. Річна оцінка не обов'язково є середнім арифметичним оцінок за І та ІІ семестри. Під час виставлення річної оцінки може враховуватися
динаміка особистих результатів навчання учня (учениці) з предмета та сформованість у нього (неї) ум!ння застосовувати набуті знання.

Результати річного оцінювання відображаються у свдоцтві досягнень, яке видається учню (учениці) після завершення навчального року.

Учні 9 та 11 класів, які поєднують дистанційну форму здобуття освіти й екстернат, після проведення річного оцінювання та державної підсумкової атестації, у разі її проведення, отримують документ про здобуття освіти.

1-4 класи

Назва предмета	Навчальне навантаження	Кількість годин на тиждень та рік 1 кл. |2 кл. |3 кл. | 4 кл.			
Укра{нська мова та література	на тиждень	4	4	4	
	на рік	4 140 140	140	140	
Я досліджую світ (в частині громадянської та історичної освтньої галузі)	на тиждень	1	1		1
РАЗОМ					1
	на рк	35	35 35 35 |		
	на тиждень	5 5	5		
РРАрразом Р	на рік	175| 175 |175 | 175			
Додаткові години на індивдуальні заняття та консультації	на тиждень	1	1 1	1	
	на рік	35	35 35	35	
Загальнорічна кількість навчальних годин, що ф1нансуються з бюджету	на тиждень	6	6 | 6		6
	на рік	210	210	210	210

Додаток 2 до освітньої програми для навчання

| дітей, які виїхали з України внаслідок

* повномасштабного вторгнення російської федерації і здобувають освіту одночасно в закладах освіти країни перебування та України

Загальний обсяг навчального навантаження для класів дистанційного навчання (5-9 класи)

Назва предмета	Навчальне навантаження на тиждень	Кількість годин на тиждень та рік				
		5 кл.	6 кл.	7 кл.	8 кл.	9 кл.
Українська мова		2	2	2	2	2
на рік		70	70	70	70	70
Українська література	на тиждень	1	1	1	1	1
	на рік	35	35	35	35	35
Вступ до історії України та громадянської освіти	на тиждень	1				
Історія України. Всесв. історія	на рік	35				
	на тиждень	1				
на рік	35					
1сторя Украни	на тиждень			1	1	1
	на рік			35	35	35
Основи правознавства		35				
Географія	на тиждень					
на тиждень	1	1				
на рік		1				
	на рік				35	35

Разом	на тиждень	4	4	4	5	6

Додаток 3

до освітньої програми для навчання дитей, які виїхали з України внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації і здобувають освіту одночасно в закладах освіти країни перебування та України

Загальний обсяг навчального навантаження для класів (груп) дистанційного навчання 10—11 класи

Назва предмета	Кількість годин на тиждень та рік			
	Навчальне навантаження	10 клас		11 клас
Українська мова		на тиждень	2	2
		на рік	70	70
Українська література		на тиждень	1	1
		на рік	35	35
Тсторя України		на тиждень	1	1
	на рік		35	35
Громадянська освіта		на тиждень	1	
		на рік	35	

Географія	на тиждень		1
	На рік		35
Захист України	на тиждень	1	1
	на рік	35	35
Разом	на тиждень	6	6
	на рік	210	210

Додаток 4

До освітньої програми
для навчання дітей, які виїхали з України внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації і здобувають освіту одночасно в закладах освіти країни перебування та України

Перелік модельних навчальних програм для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, які навчаються за Державним стандартом базової середньої освіти 2020 р.

Українська мова 5-6 кл. Голуб таін.
Українська мова 5-6 кл. Заболотний та 1н.
Українська мова 7-9 кл. Голуб та ін.
Українська мова 7-9 кл. Заболотний та ін.

Українська література 5-6 кл. Яценко та ін.
Українська лтература 5-6 кл. Архипова та ін.
Українська література 5-6 кл. Чумарна та ін.
Українська література 7-9 кл. Яценко та ін.

Вступ до історії України та громадянської освіти 5 кл. Гісем та ін.
Вступ до історії України та громадянської освіти 5 кл. Бакка та ін.
Вступ до історії України та громадянської освіти 5 кл. Бурлака та ін.
Вступ до історії Украни та громадянської освіти 5 кл. Желба та ін.

Досліджуємо історію і суспільство 5-6 кл. Васильків та ін.
Досліджуємо історію і суспільство 5-6 кл. (інтегрований курс) Пометун та ін.
Досліджуємо історію і суспільство 5-6 кл. (інтегрований курс) Гісем та ін.

Історія України, Всесвітня історія 6 кл. Піскарьова та ін.
Історія України. Всесвітня історія 6 кл. для закладів загальної середньої освіти Гісем та ін.

Україна 1 світ, вступ до історії та громадянської освіти 5-6 кл. (інтегрований курс) Кафтан та ін.
Украйїа і світ, вступ до історії та громадянської освіти 5-6 кл. (інтегрований курс) Власова та ін.
Україна і світ. Вступ до історії України та громадянської освіти 5-6 кл. (інтегрований курс) Даниленко та ін.
Україна і свт: вступ до історії та громадянської освіти. 5-6 кл. (інтегрований курс) Аркуша та ін.
Історія: Україна і світ. 7-9 класи (інтегрований курс) (варіант 1) Секиринський

та ін.

Історя: Україна і світ. 7-9 класи (інтегрований курс) (варіант 2) Власова та ін.
Географія 6-9 кл. Кобервик та ін.
Географія 6і9 кл. Запотоцький та 1н

Перелік навчальних програм для класів закладу освіти, які навчаються за Державним стандартом базової повної загальної середньої освіти 2023-2024 н.р.

Українська мова 5-9 кл.

Українська література 5-9 кл.

Історія України. Всесвітня історія 7-9 кл.

Географія 6-9 кл.

Основи правознавства 9 кл.

Додаток 5

До освітньої програми
для навчання дітей, які виїхали з України внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації і здобувають освіту одночасно в закладах освіти країни перебування та України

Перелік навчальних програм для 10-11 класів
закладів загальної середньої освіти

Українська мова Українська мова	(Рівень стандарту, 11 клас)(Профіл

ь ь
н ,
и 1
й 0
р к
і л
в а
е с
н)

Українська література (Рівень стандарту)

1сторія України. Всесвітня історія
Істор1я: Україна ісвіт (інтегрований курс)

Громадянська освіта (інтегрований курс)

Географія (Равень стандарту)

Захист України (Рівень стандарт)

